

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Ε΄-ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
215

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1975

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Ε', ΣΤ' / Δ 69

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
Ε' - ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΔΟΡΕΑΝ

002
WAE
ET2A
215

MANOLIS A. TRANTALAFIDIS

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΟΜΟΣ Β΄

BIBLIΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ
"Αρχ. Έκδ. Διοχ. Βιλαζίου"
από: Αρχ. εισαγ. 1940 του Έτους 1976

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΟΙ φθόγγοι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας

1. "Όταν μιλοῦμε, μεταχειριζόμαστε **λέξεις**: ἔλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο εἶναι λέξεις. Κάθε λέξη σχηματίζεται ἀπὸ ἀπλές φωνές. "Έτσι ἡ λέξη ἔλα σχηματίζεται ἀπὸ τὶς ἀπλές φωνές ε, λ, α.

Τὶς ἀπλές φωνές ποὺ σχηματίζουν τὶς λέξεις τὶς ὀνομάζουμε **φθόγγους**.

2. Ἡ γλώσσα μας ἔχει 25 φθόγγους, τοὺς ἀκόλουθους:

α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Τὰ γράμματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας

3. **Γράμματα** ἢ **ψηφία** εἶναι τὰ γραπτὰ σημάδια ποὺ παριστάνουν τοὺς φθόγγους.

Τὸ ε, τὸ λ καὶ τὸ α εἶναι γράμματα ποὺ τὰ γράφομε γιὰ νὰ παραστήσωμε τοὺς φθόγγους ποὺ προφέρομε ὅταν λέγωμε τὴ λέξη ἔλα.

4. Τὰ γράμματα ποὺ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ γράψωμε τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσας μας εἶναι 24 καὶ ὅλα μαζί κάνουν τὸ **ἀλφάβητο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας** ἢ τὸ **ἑλληνικὸ ἀλφάβητο**.

Τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου γράφονται ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια μὲ τὴν ἀκόλουθη σειρά, ποὺ ὀνομάζεται **ἀλφαβητικὴ σειρά**:

α Α	ἄλφα	η Η	ἦτα	ν Ν	νὶ	τ Τ	τὰ (ταῦ)
β Β	βῆτα	θ Θ	θῆτα	ξ Ξ	ξὶ	υ Υ	ὑψιλο
γ Γ	γάμμα	ι Ι	γιῶτα	ο Ο	ὄμικρο	φ Φ	φὶ
δ Δ	δέλτα	κ Κ	κάπα	π Π	πὶ	χ Χ	χὶ
ε Ε	ἔψιλο	λ Λ	λάμδα	ρ Ρ	ρὸ	ψ Ψ	ψὶ
ζ Ζ	ζῆτα	μ Μ	μὶ	σ Σ	σίγμα	ω Ω	ὠμέγα

Φθόγγοι και γράμματα

5. Όπως βλέπουμε, τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο δὲν ἔχει γιὰ ὅλους τοὺς φθόγγους ξεχωριστὰ γράμματα.

Ἔτσι γιὰ νὰ γράψουμε τοὺς φθόγγους (ου) (μπ) (ντ) (γκ) (τσ) (τζ) μεταχειριζόμαστε δύο γράμματα γιὰ τὸν καθένα.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔχομε περισσότερα γράμματα πού παριστάνουν τὸν ἴδιο φθόγγο. Γιὰ τὸ φθόγγο (ο) ἔχομε δύο γράμματα: ο καὶ ω (ὦμος), γιὰ τὸ φθόγγο (ι) ἔχομε τρία: τὸ η, τὸ ι καὶ τὸ υ (κυνήγι).

Φωνήεντα καὶ σύμφωνα

6. Οἱ φθόγγοι χωρίζονται σὲ **φωνήεντα** καὶ σὲ **σύμφωνα**. **Φωνήεντα** εἶναι οἱ φθόγγοι πού μποροῦν νὰ σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή: (α), (ε), α-ε-ρας.

Σύμφωνα εἶναι οἱ φθόγγοι πού δὲν μποροῦν νὰ σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή καὶ πηγαίνουν πάντοτε μαζί μὲ φωνήεντα: (λ), (γ), λό-γος.

Καὶ τὰ γράμματα πού παριστάνουν τοὺς φθόγγους χωρίζονται σὲ φωνήεντα καὶ σὲ σύμφωνα.

7. **Φωνήεντα** εἶναι τὰ γράμματα α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Σύμφωνα εἶναι τὰ γράμματα β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ καὶ ς, τ, φ, χ, ψ.

8. Ἀπὸ τὰ ἑφτά φωνήεντα:

α) δύο, τὸ ε καὶ τὸ ο, ὀνομάζονται **βραχύχρονα**,

β) δύο, τὸ η καὶ τὸ ω, ὀνομάζονται **μακρόχρονα**, καὶ

γ) τρία, τὸ α, τὸ ι καὶ τὸ υ, ὀνομάζονται **δίχρονα**.

Σημείωση.— Στὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὸ η προφερόταν σὰν εε, τὸ ω σὰν οο, καὶ τὰ φωνήεντα α, ι, υ, ἄλλοτε σὰν ἀπλά α, ι, υ, καὶ ἄλλοτε σὰν αα, ιι, υυ. Γι' αὐτὸ τὸ η καὶ τὸ ω ὀνομάζονται μακρόχρονα, τὸ ε καὶ τὸ ο βραχύχρονα καὶ τὸ α, ι, υ δίχρονα.

Ἄρχικὰ καὶ τελικὰ γράμματα

9. Τὸ πρῶτο γράμμα σὲ μιὰ λέξη λέγεται **ἀρχικὸ**: τὸ τελευταῖο **τελικὸ**. Στὴ λέξη βιβλίον ἀρχικὸ εἶναι τὸ β, τελικὸ τὸ ο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Σὲ κάθε λέξη πού τελειώνει σὲ (σ) γράφομε ς τελικὸ: σωστός.

Τελικά σύμφωνα

10. Τελικά σύμφωνα έχει ή γλώσσα μας τὸ **ς** καὶ τὸ **ν**.

Σὲ ἄλλα σύμφωνα τελειώνουν μερικά ἐπιφωνήματα καὶ λέξεις ξένες: ἄχ' οὔφ! Ἄδάμ, χερουβείμ, Ἰσαάκ, σοφέρ, Μωάμεθ κτλ.

Διπλά γράμματα

11. Τὰ γράμματα **ξ** καὶ **ψ** λέγονται **διπλά**, γιατί τὸ καθένα παριστάνει δύο φθόγγους, τὸ **ξ** τοὺς φθόγγους **κσ** καὶ τὸ **ψ** τοὺς φθόγγους **πσ**: λοξός, ψυχή, ξεφαχνίζω, ἐξάφαλμος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (**πσ**) γράφεται πάντοτε μὲ **ψ**. Τὸ (**κσ**) γράφεται μὲ **ξ**, ἐκτὸς στίς λέξεις πού εἶναι σύνθετες μὲ τὸ **ἐκ**: ἐξίω, ἄξιος — ἐκστρατεία, ἐκστρατεύω.

Δίψηφα

12. Δίψηφα ὀνομάζονται δύο γράμματα μαζί, πού παριστάνουν ἓνα φθόγγο. Δίψηφα εἶναι τ' ἀκόλουθα:

A.— Δίψηφα φωνήεντα

13. α) Τὸ **ου** γιὰ τὸ φθόγγο (**ου**): οὐρά, τοῦ βοινοῦ.

β) Τὸ **αι**, πού προφέρεται ὅπως καὶ τὸ **ε**: σημαῖες.

γ) Τὸ **ει**, τὸ **οι** καὶ τὸ **υι**, πού προφέρονται ὅπως καὶ τὸ **ι**: κλείνει, οἱ κάτοικοι, νόθητῶ.

Τὰ δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα.

B.— Δίψηφα σύμφωνα

14. α) Τὸ **μπ**, τὸ **ντ** καὶ τὸ **γκ**, πού παριστάνουν τοὺς φθόγγους (**μπ**), (**ντ**), (**γκ**): μπαρμποῦνι, ντύνομαι, γκρεμίζω.

Τὰ δίψηφα **μπ**, **ντ**, **γκ** βρίσκονται σὲ πολλές λέξεις, στὴν ἀρχὴ τους ἢ μέσα στίς λέξεις: Μπότσαρης, Μπουμπουλίνα, μπαίνω, μπαούλο, μπαμπούλας, ντροπή, γκέμι κτλ.

β) Τὸ **τσ** καὶ τὸ **τζ**, πού παριστάνουν τοὺς φθόγγους (**τσ**) καὶ (**τζ**): τσαμπί, ἔτσι, κορίτσι, Ἐλενίτσα, Μπότσαρης — τζίτζικας, τζίτζιφο, τζάκι, χατζής, Τζαβέλας.

Σὲ πολλές λέξεις πρὶν ἀπὸ τὸ **τζ**, **τσ** ὑπάρχει ἓνα **ν**: νεράντζι, βιολοντσέλο. Λέμε μὲ **ν**: γάντζος, καλικάντζαρος, μπροῦντζος, σκαντζόχοιρος, Μάντζαρος, χωρὶς **ν**: μελιτζάνα, τζίτζικι.

Διαίρεση και όνομασία τῶν συμφῶνων

15. Τὰ σύμφωνα διαιροῦνται:

A.— Κατὰ τὴ φωνὴ πού ἔχουν, σὲ ἄηχα καὶ ἠχηρά :

ἄηχα : κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ·

ἠχηρά : γ, β, δ, μπ, ντ, γκ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ.

Αἰσθανόμεστε τὸν ἦχο τῶν ἠχηρῶν ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ λαιμὸ ἔμπρός.

B.— Κατὰ τὴ διάρκειά τους, σὲ στιγμιαῖα καὶ ἐξακολουθητικά :

στιγμιαῖα: Προφέρονται μόνο μιὰ στιγμή, τὴν ὥρα πού ἀνοίγομε τὸ στόμα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ·

ἐξακολουθητικά: Σ' αὐτὰ βαστοῦμε τὴ φωνὴ ὅσο θέλομε: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.

Γ.— Κατὰ τὸ μέρος πού σχηματίζονται στὸ στόμα, σέ:

χειλικά: π, β, φ, μπ·

ὀδοντικά: τ, δ, θ, ντ·

διπλοδοντικά ἢ συριστικά: σ, ζ, τσ, τζ·

λαρυγγικά: κ, γ, χ, γκ·

γλωσσικά: λ, ρ. Τὸ λ καὶ τὸ ρ λέγονται καὶ ὑγρά·

ρινικά: μ, ν. Γιὰ νὰ προφερθοῦν, βγαίνει ὁ ἀέρας ἀπὸ τὴ μύτη.

Τὸ μ ἀνήκει καὶ στὰ χειλικά, τὸ ν ἀνήκει καὶ στὰ γλωσσικά.

16. Πίνακας τῶν συμφῶνων

(Δείχνει πῶς διαιροῦνται τὰ σύμφωνα κατὰ διαφορετικοὺς τρόπους)

Κατὰ τὰ μέρη πού σχηματίζονται	Κατὰ τὴ διάρκεια					
	Στιγμιαῖα		Ἐξακολουθητικά			
	Ἄηχα	ἠχηρά	Ἄηχα	ἠχηρά	Ρινικά	Ἵγρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β	μ	
Ὀδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ		
Γλωσσικά					ν	λ ρ

Δίφθογοι

Νεράϊδα, ἀηδόνι, ρόϊδι, βόηθα.

17. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις τὸ αῖ, τὸ αι, τὸ οῖ, τὸ οή, προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή.

Δύο φωνήεντα ποὺ προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβὴ ἀποτελοῦν ἓνα **δίφθογο**.

18. Στὶς λέξεις *πιάνω, γναλί, ἄδειος, θειάφι, ποιές, ποιοί, ποιούς*, τὸ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν ἢ τὸ δίψηφο προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή. Κάθε τέτοιο συνδυασμὸ τοῦ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν τὸν ὀνομάζομε **καταχρηστικὸ δίφθογο**.

“Ὅμοια σύμφωνα

Σάββατο, ἐκκλησία, ἄλλος, γράμμα, γεννῶ, παππούς, ἄρρωστος, τέσσερα, περιττός.

19. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις γράφομε δύο σύμφωνα τὰ ἴδια, ἐνῶ προφέρομε ἓνα φθόγγο. Αὐτὸ γίνεται στὰ σύμφωνα *ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ*. Τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα λέγονται **ὅμοια σύμφωνα**.

Οἱ συνδυασμοὶ *αυ, ευ*

20. Οἱ συνδυασμοὶ τῶν δύο φωνηέντων **αυ, ευ** ἔχουν διπλὴ προφορά. Στὶς λέξεις *παύω, Αὔγουστος, αὔριο, Εὔα, ἐλλογῶ, ἐφεύρεση* προφέρονται **αβ, εβ**.

Στὶς λέξεις *ναύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία* προφέρονται **αφ, εφ**.

Προφέρονται **αβ, εβ**, ὅταν ἀκολουθῇ φωνῆεν ἢ ἡχηρὸν σύμφωνο.

Προφέρονται **αφ, εφ**, ὅταν ἀκολουθῇ ἄηχο σύμφωνο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Οἱ συνδυασμοὶ **αυ, ευ** εἶναι μακρόχρονοι ὅπως καὶ τὰ δίψηφα φωνήεντα.

Τὰ ρινικὰ συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ, γν*

ἀμπέλι, Λαμπρὴ, πάντοτε, πέντε.

21. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις τὸ **μπ, ντ** δὲν προφέρεται ὅπως στὶς λέξεις *μπαμπάς, ντόνομαι*, ποὺ ἔχουν δίψηφο **μπ, ντ**.

Προφέρεται συνήθως ξεχωριστὰ τὸ ρινικὸ **μ, ν**, καὶ τ' ἀκόλουθα **π, τ**, προφέρονται σὰ δίψηφα **μπ, ντ**. Προφέρονται δηλ. σὰ νὰ τὰ γράφαμε *ἀμ-πέλι, Λαμ-μπρὴ, πάν-ντοτε, πέν-ντε*.

Παρόμοια και στις λέξεις που γράφονται με **γκ, γγ**: *ἀγκαλιά, φεγγάρι, Ἀγγλία*. Τὸ πρῶτο γράμμα προφέρεται συνήθως σὰ ν, καὶ τὸ δεύτερο, τὸ κ ἢ τὸ γ, προφέρεται σὰν τὸ δίψηφο σύμφωνο γκ. Προφέρονται δηλ. σὰ νὰ ἦταν γραμμένα *ἀν-γκαλιά, φεν-γκάρι, Ἀν-γκλία*.

Τὰ συμπλέγματα **μπ, ντ, γκ, γγ**, πού τὸ πρῶτο τους γράμμα προφέρεται μὲ τὴ μύτη σὰ ρινικὸ σύμφωνο, ὀνομάζονται **ρινικὰ συμπλέγματα**.

Ἄφωνα γράμματα

22. Μερικὰ γράμματα δὲν προφέρονται μερικὲς φορές. Τὰ γράμματα αὐτὰ λέγονται **ἄφωνα**.

Ἄφωνα εἶναι:

α) Τὸ *υ* στὸ *ευ*, ὅταν ἀκολουθῇ *β* ἢ *φ*: *εὐφορος* προφέρεται σὰν τὸ *ἔφορος*: *εὐφορία* προφέρεται σὰν τὸ *ἐφορεία*: ἔτσι καὶ τὸ *Εὐβοία, εὐφλεκτός, Εὐφράτης, εὐφωνικός, εὐφύης, ἐπευφημία*.

β) Συχνὰ τὸ *π* στὸ σύμπλεγμα *μπι*: *ἄκαμπτος, ἄμεμπτος, Πέμπτη, πέμπτος, σύμπτωμα*.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

Οἱ λέξεις

***23.** Ἡ κάθε λέξη γράφεται χωριστά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Γράφονται μὲ μία λέξη:

α) Τ' ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ 13 ὡς τὸ 19: *δεκατρία, δεκαενέα*.

β) Οἱ ἀντωνυμίαι: *καθένας — καθεμιά — καθένα, καθετί, κατιτί, ὁποιοσδήποτε, ὅσοσδήποτε, ὅτιδήποτε*.

γ) Τ' ἄκλιτα: *ἀπαρχῆς, ἀπεναντίας, ἀπευθείας, ἀφότου, ἀφοῦ, δηλαδή, διαμιάς, εἰδάλλως, εἰδεμὴ, ἐνόσω, ἐνῶ, ἐξαιτίας, ἐξάλλον, ἐξαρχῆς, ἐξῆς, ἐξίσου, ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους, καθαντό, καλημέρα, καληνύχτα, καλησπέρα, καληώρα, καταγῆς, κατευθεῖαν, κιόλας, μεμιάς, μολαταῦτα, μόλο (πού), μολονότι, ὀλημέρα, ὀληνύχτα, ὀλωσδιόλου, ὀπουδήποτε, ὀπωσδήποτε, προπάντων, τῶνόντι, ὑπόψη, ὥστόσο*.

δ) Ἡ πρόθεσις σέ (σ') μετὰ τὴν γενικὴν καὶ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἄρθρου: *στοῦ φίλου μου, στὸν ἄφρο τῆς θάλασσης, στὸ πεζοῦλι τῆς ἐκκλησιάς* κτλ.

Γράφεται ὅμως χωριστὰ καὶ μ' ἔκθλιψη ἢ ἀντωνυμία σοῦ: *σ' τὸ δῖνω, σ' τὸ ἔστειλα.*

Γράφονται μετὰ δύο λέξεις: *καλῶς ὄρισες, καλῶς τον (την. το), μετὰ χαρᾶς, τέλος πάντων, ἐν τάξει.*

Συλλαβές

ῶ-χι, τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι, ἀη-δό-νι, καη-μέ-νος, εἶ-μαι

24. Κάθε λέξη χωρίζεται, ὅπως βλέπομε, σὲ μικρότερα κομμάτια. Τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο μόνο του (*ῶ-χι, ἀη-δόνι*) ἢ εἶναι μαζί μ' ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα (*τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι*).

Τὸ κάθε κομμάτι τῆς λέξης ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο, μόνο του ἢ μαζί με ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα, λέγεται **συλλαβή**.

Τὰ δίψηφα φωνήεντα, οἱ καταχρηστικοὶ δίφθογγοι καὶ οἱ συνδυασμοὶ *αν, ευ* λογαριάζονται σὰν ἓνα φωνῆεν, ὅταν χωρίζομε τίς λέξεις σὲ συλλαβές: *αἶ-μα, ναύ-της, ἄ-πια-στος, ἄ-μυα-λος, για-γιά.*

Κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν μιὰ λέξη λέγεται:

α) **μονοσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ συλλαβή: *ναί, φῶς, μιά*.

β) **δισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συλλαβές: *παί-ζω*.

γ) **τρισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συλλαβές: *πα-τέ-ρας, τρα-γού-δι*.

δ) **πολυσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσότερες συλλαβές: *αὐ-λό-γυ-ρος, λα-χα-να-γο-ρά, ἄ-γιο-βα-σι-λιά-τι-κος.*

25. Ἡ τελευταία συλλαβὴ μιᾶς λέξης ὀνομάζεται **λήγουσα**, ἡ δευτέρα ἀπὸ τὸ τέλος **παραλήγουσα**, ἡ τρίτη ἀπὸ τὸ τέλος **προπαραλήγουσα**, ἡ τέταρτη ἀπὸ τὸ τέλος **ἀντιπροπαραλήγουσα**. Ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξης λέγεται **ἀρχικὴ**.

Στὴ λέξη *αὐ-λό-γυ-ρος* ἡ συλλαβὴ *-ρος* εἶναι ἡ λήγουσα, ἡ συλλαβὴ *-γυ-* παραλήγουσα, ἡ συλλαβὴ *-λό-* προπαραλήγουσα, ἡ συλλαβὴ *αὐ-* ἀντιπροπαραλήγουσα. Ἡ συλλαβὴ *αὐ-* εἶναι καὶ ἡ ἀρχικὴ τῆς λέξης *αὐλόγυρος*.

Συλλαβισμός

26. "Όταν γράφουμε, παρουσιάζεται συχνά ή ανάγκη ν' αλλάξουμε γραμμή χωρίς νά ἔχη τελειώσει μιὰ λέξη. Εἴμαστε τότε ὑποχρεωμένοι νά χωρίσωμε τὴ λέξη στὰ δύο.

Θὰ τὴ χωρίσωμε ὅχι ὅπου τύχη, ἀλλὰ ἐκεῖ πού τελειώνει μιὰ συλλαβή. Γι' αὐτὸ πρέπει νά ξέρωμε πῶς χωρίζονται οἱ λέξεις σὲ συλλαβές. Τὸ χωρίσμα μιᾶς λέξης σὲ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

27. Κατὰ τὸ συλλαβισμό ἀκολουθοῦμε τοὺς παρακάτω κανόνες :

1. "Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν: ἔ-χω, κα-λο-σύ-νε-ψε.

2. Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἀπ' αὐτὰ τὰ σύμφωνα ἑλληνικὴ λέξη: λά-σπη (σπίθα), ἔ-βγαλα (βγαίνω), κο-φτερός (φτωχός), ἔ-θνος (θνητός), ἔ-τσι (τσαρούχι), τζί-τζικας (τζάμι), ὑπο-πιος (πτῶμα), Αἰ-σχύλος (σχολεῖο), ἀ-τμός (τμήμα), ἄ-φθονος (φθόγγος).

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καὶ τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὸ δεύτερο μὲ τὸ ἀκόλουθο: θάρ-ρος, ἄλ-λος, θάλασ-σα, περ-πατῶ, ἔρ-χομαι, δάφ-νη, βαθ-μός, τάγ-μα.

3. Τρία ἢ περισσότερα σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἑλληνικὴ λέξη ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα τουλάχιστον ἀπ' αὐτὰ: ἄ-στρο (στρώνω), σφυρί-χτρα (χτένι), αἰ-σχρός (σχέδιο).

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καὶ τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὰ ἄλλα μὲ τὸ ἀκόλουθο: ἄν-θρωπος, νεραν-τζιά, ἐκ-στρατεία, παν-στρατιά.

4. Τὰ ρινικὰ συμπλέγματα μπ, ντ, γκ, γγ χωρίζονται στὸ συλλαβισμό: ἀμ-πέλι, ἔμ-πορος, πέν-τε, ἄγ-γελος, ἀν-τρειωμένος, μονγ-κρίζω.

Τὰ δίψηφα μπ, ντ, γκ δὲν πρέπει νά χωρίζονται στὸ συλλαβισμό, γιατί εἶναι ἕνας φθόγγος: μπου-μπούκι, μπα-μπάς, ντα-ντά, ντό-μπρος, ξε-μπλέκω.

Καὶ οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν κατὰ τὸ συλλαβισμό τοὺς ἴδιους κανόνες: προ-σέχω, ὑ-πεύθυνος, εἰ-σοδος.

Χρόνος τῶν συλλαβῶν

28. Οἱ συλλαβές ξεχωρίζονται σὲ βραχύχρονες καὶ σὲ μακρόχρονες.

α) **Βραχύχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβὴ ὅταν ἔχη βραχύχρονο

φωνῆεν καὶ δὲν τὸ ἀκολουθοῦν στὴν ἴδια λέξι διπλὸ σύμφωνο ἢ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα: **Ξ-χο-με, ἁ-έ-ρας,**

β) **Μακρόχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβὴ ὅταν ἔχη φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τὸ συνδυασμὸ αυ, ευ: **ῶ-ρα, κῆ-πος, νοί-κι, οὐ-ρά, ναύ-της.**

Μακρόχρονη λογαριάζεται καὶ μιὰ συλλαβὴ ποὺ ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν ἀλλὰ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἀκολουθοῦν δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα ἢ διπλό: **πε-ριτ-τός, Ξν-δο-ξος, ἄ-στρο, τό-ξο.**

Ἡ συλλαβὴ αὐτὴ λέγεται **θέσει μακρόχρονη.**

Τὰ δίψηφα αι, οι, ὅταν εἶναι τελικά, λογαριάζονται βραχύχρονα: **εἶναι, θημοῦνται, κῆποι.**

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οἱ τόνοι

παιδί, γράφω, ἄνθρωπος, σιδηρόδρομος.

29. 1. Σὲ κάθε λέξι ποὺ ἔχει δύο τουλάχιστο συλλαβές, μιὰ συλλαβὴ προφέρεται δυνατώτερι ἀπὸ τὴς ἄλλες, τονίζεται.

Πάνω στὸ φωνῆεν τῆς συλλαβῆς ποὺ προφέρεται πιὸ δυνατὰ σημειώνομε ἓνα σημάδακι, ποὺ λέγεται **τόνος**: γέρος, γερός.

2. Σημειώνομε ἓναν τόνο καὶ στὴς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις: θά, μή, νά, πού, ποῦ, πώς, πῶς, γῆ, φῶς κτλ.

3. Σὲ μιὰ λέξι μπορεῖ νὰ τονιστῆ μόνο μιὰ ἀπὸ τὴς τρεῖς τελευταῖες συλλαβές: λές, λέμε, ἔλεγον, ἐλέγαμε.

30. Ὁ τόνος δὲ μένει πάντα στὴν ἴδια συλλαβὴ στὴς λέξεις ποὺ κλίνονται: ὁ ἄγγελος—τοῦ ἀγγέλου—τόν ἄγγελο, ἡ μοῖρα—οἱ μοῖρες—τῶν μοιρῶν—τὴς μοῖρες, δένω—ἔδενα—θὰ δεθῶ.

Ὁ τόνος τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ στὰ οὐσιαστικά (ὁ ἄγγελος), τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ στὰ ἐπίθετα (ὁ ὠραίος) καὶ τοῦ πρώτου ἐνικοῦ προσώπου στὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς στὰ ρήματα (δένω) λέγεται **βασικὸς τόνος.**

31. Οἱ τόνοι εἶναι τρεῖς: ἡ ὀξεῖα (´), ἡ περισπωμένη (˘) καὶ ἡ βαρεῖα (ˊ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — ΤΟΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἀκόλουθους κανόνες:

32. Α.— Γενικοὶ κανόνες τονισμοῦ

1. Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε ὄξεϊα: ἦσυχος, εἴπαμε, ἀνήφορος.

2. Ἡ βραχύχρονη συλλαβὴ παίρνει ὄξεϊα: ἔλα, ὄλα, βουνό.

3. Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὄξεϊα ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη: καρφώνω, κλείνει, πῆχη.

4. Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη: μῆλο, ξυπνήστε, δῶσε, ἀγαποῦμε, ναῦτες· θυμοῦνται, ὦμοι, τοῖχοι.

Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν ὄξεϊα οἱ λέξεις: ὥστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.

5. Λογαριάζονται ὅτι τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα καὶ οἱ λέξεις πού ἔχουν καταχρηστικὸ δίφθογγο στὴ λήγουσα. Γι' αὐτὸ παίρνουν ὄξεϊα λέξεις καθὼς κούφιος, καινούριος, κούνιες, ποτήρια.

33. Β.— Ὁ τόνος στὰ ὀνόματα καὶ στὶς ἀντωνυμίες

Ὁ τόνος στὴ λήγουσα

1. Τὰ ὀνόματα καὶ οἱ ἀντωνυμίες, ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα, παίρνουν πάντοτε ὄξεϊα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενικὴ: ὁ μαθητής, τὸ μαθητή, μαθητή· οἱ οὐρανοί, τοὺς οὐρανοὺς, οὐρανοί· ὁ βαθύς, τὸ βαθύ, ἡ βαθιά, τὴ βαθιά· ὁ σταχτής, οἱ σταχτιοί, τοὺς σταχτιοὺς· ἐγώ, ἐσύ.

2. Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν περισπωμένη:

α) Τὰ ὀνόματα γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.

β) Οἱ ἀντωνυμίες ἐμεῖς, ἐμᾶς, μᾶς — ἐσεῖς, ἐσᾶς, σᾶς.

γ) Τὸ ἀριθμητικὸν τρεῖς καὶ οἱ πληθυντικοὶ σὲ -εῖς (συγγραφεῖς, συγγενεῖς).

δ) Τὰ κύρια ὀνόματα προσώπων σὲ -ᾶς: Λουκάς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ. καὶ μερικὰ ἄλλα κύρια: Ἰησοῦς, Ἀθηναῖα, Νανσικᾶ, Ἀπελλῆς, Ἐρμῆς, Ἡρακλῆς, Θαλῆς, Θεμιστοκλῆς, Μωυσῆς, Περικλῆς.

3. Παίρνουν περισπωμένη καὶ οἱ γενικεῖς πού δὲν ἔχουν βρα-

χύχρονο φωνῆεν : τοῦ καλοῦ πραγματευτῆ, τοῦ ψωμᾶ, τῆς γλυκιάς φωνῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς ἀλεποῦς, τῶν μικρῶν παιδιῶν, σοῦ δίνω.

Ἐ τόνος στήν παραλήγουσα

4. Τὸ α τῆς λήγουσας στὰ ἀρσενικά καὶ θηλυκά ὀνόματα εἶναι μακρόχρονο· γι' αὐτὸ βάζομε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: ὁ χειμῶνας, τοῦ χειμῶνα, τὸ χειμῶνα, χειμῶνα—ἡ πείνα, τῆς πείνας, τὴν πείνα, πείνα—ἡ γυναίκα—ἡ ἀσπροῦλα.

5. Τὸ α στὸ τέλος τῶν οὐδέτερων εἶναι βραχύχρονο· γι' αὐτὸ βάζομε περισπωμένη στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα: χρῶμα, ὥραϊα δῶρα, ἐκεῖνα τὰ σχολεῖα.

6. Τὸ ι τῆς λήγουσας στὰ οὐδέτερα εἶναι μακρόχρονο· γι' αὐτὸ βάζομε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: μαχαίρι, λουλουδι, ἀλεύρι, χεῖλι, ποτήρι.

7. Τὸ α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι βραχύχρονο καὶ γι' αὐτὸ παίρνει ὀξεῖα: διάκος, σκίνος, σκύλος—παπάδες, χωριάτες—πίατο, κινίνο, σύκο, λάθος, κλάμα, κλίμα, χύμα. Δὲν ἀκολουθεῖ τὸν κανόνα τὸ Κωσταντῖνος.

* 34. Γ.— Ἐ τόνος στὰ ρήματα

α. Ἐ τόνος στὴ λήγουσα

1. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων παίρνει **περισπωμένη**: ἀγαπῶ, ἀργεῖ, ἀργοῦν, ἀκοῦς, νὰ δῆς, κλαῖς, τρῶς.

Στὰ ρήματα εἶναι **μακρόχρονο** καὶ **τὸ τονισμένο α** τῆς λήγουσας. Γι' αὐτὸ παίρνει περισπωμένη: ἀγαπᾶς, πᾶς, ἀγαπᾷ.

β. Ἐ τόνος στήν παραλήγουσα

2. Τὸ ἄτονο α στὴ λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι **βραχύχρονο**. Γι' αὐτὸ βάζομε περισπωμένη στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα: τραγουδοῦσα, τραγουδοῦσαν· εἶδα, εἶδαν· φεῦγαν.

3. Τὸ ἄτονο α στὴ λήγουσα τῆς προσταχτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**. Γι' αὐτὸ βάζομε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα: πῆδα, ρῶτα, φεῦγα, τραγοῦδα, κοίτα.

4. Παίρνουν περισπωμένη οἱ ρηματικὲς καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ **-ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται** καὶ οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ **-ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε**: θυμᾶμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται· γελᾶμε, γελᾶτε, γελᾶνε· πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε· μὴ γελᾶτε, ἐλᾶτε νὰ φᾶμε.

Παντού ἄλλοῦ τὸ α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο : βάλε, σπίασε, κά-
ψε, πάρε· κλάψτε, πάρτε, θυμάστε.

5. Τὸ **ι, υ** στὴν παραλήγουσα εἶναι βραχύχρονο καὶ παίρνει ὀξεῖα :
λύνε, λύναν, λύσε, λύσαν· δακρύσαν· πλύνε, πλύναν· πίνε, πίναν· ρίξε,
ρίξαν.

* 35. Δ.—Κανόνες τῆς βαρείας

Σημειώνεται βαρεία στὴ λήγουσα, στὴ θέση τῆς ὀξεῖας, ὅταν δὲν ἀκολουθῇ
στίξη (τελεία, ἐπάνω τελεία, κόμμα κτλ.) : Αὐτὸ τὸ καλὸ παιδί — ἀλλὰ τὸ παιδί
αὐτό.

Ὁ κανόνας αὐτὸς ἐφαρμόζεται συνήθως μόνο σὲ ὅ,τι τυπώνεται.

Ἡ βαρεία ὅμως πρέπει νὰ σημειώνεται σὲ μερικές λέξεις πάντοτε σύμφω-
να μὲ τὸν ἀκόλουθο κανόνα :

Γράφονται πάντα μὲ βαρεία στὴ λήγουσα : τὸ αἰτιολογικὸ **γιατί** - τὸ τελι-
κὸ **νά** - τὸ ἐναντιωματικὸ **μὰ** - ἡ πρόθεση **γιά** : ἔφυγε, γιατί ἦταν ἄρρωστος —
ἤθελα νὰ σοῦ πῶ — θίλω μὰ δὲν μπορῶ — μιλεῖ γιά τὸ καθεῖ.

Γράφονται πάντα μὲ ὀξεῖα :

α) τὰ ἐρωτηματικὰ **τί** ; **γιατί** ; - *Τί εἶπες; Δὲν κατάλαβα τί εἶπες. Γιατί
ἔφυγες; Μὲ ρώτησε γιατί ἔφυγα.*

β) τὸ δεικτικὸ **νά** : *νά ἄνθρωπος, νά γέροσμο.*

γ) τὸ ὀρκωτικὸ **μὰ** : *μὰ τὴν ἀλήθεια.*

δ) ὁ διαχωριστικὸς σύνδεσμος **γιά** καὶ τὸ προτρεπτικὸ **γιά** : *γιά ἐγὼ γιά
ἐσὺ - γιά πές μου, γιά ἔλα δῶ.*

36. Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους

α) **ὀξύτονη** λέγεται μιὰ λέξη, ὅταν παίρνη στὴ λήγουσα ὀξεῖα
ἢ βαρεία : ἐμπρός, γιατί, τὰ μικρὰ παιδιά.

β) **παροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στὴν παραλήγουσα : τρα-
χα, δρόμος.

γ) **προπαροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στὴν προπαραλήγουσα :
ἄνθρωπος.

δ) **περισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στὴ λήγουσα : τρα-
γουδῶ, ἐκεῖ.

ε) **προπερισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στὴν παραλήγου-
σα : τραγουδοῦσα, ἐκεῖνος.

Ἄτονες λέξεις

37. Μερικές μονοσύλλαβες λέξεις δὲν παίρνουν τόνο καὶ γι' αὐτὸ

λέγονται άτονες. "Ατονες λέξεις είναι τὰ ἄρθρα *ό, ή, οί* καί τὸ ἐπίρρημα *ώς*.

Ἑγκλιτικές λέξεις

Τὸ βιβλίον μου

Τὸ τετραδίόν σου

38. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ οἱ λέξεις μου, σοῦ προφέρονται τόσο στενά ἐνωμένες μὲ τὴν προηγούμενη λέξη πού ὁ τόνος τους ἢ δὲν ἀκούεται (τὸ βιβλίον μου) ἢ ἀκούεται ὡς δεύτερος τόνος στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (τὸ τετραδίόν σου).

Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τὸν τόνο τους ἢ πού τὸν ἀνεβάζουν στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικές**.

Οἱ συχνότερες ἐγκλιτικές λέξεις εἶναι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας μου μὲ μᾶς, σοῦ σὲ σᾶς, τος τὸν τοι τῆ τες κτλ.

39. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ:

1. ἀνεβαίνει ὡς ὀξεῖα στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης:

α) ὅταν αὐτὴ τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα: ὁ πρόεδρος μας (σας, τους).

β) ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι ἐγκλιτικὴ καὶ ἢ πρὶν ἀπ' αὐτὴ παραζύγνη ἢ προπερισπώμενη: φέρε μου το, δῶσε μᾶς το.

2. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ χάνεται, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στὴ λήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα: τὸ φῶς μας, ἡ χαρὰ μου, νά τους, τὰ δῶρα του, οἱ γίλοι σας.

Πνεύματα

40. Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν παίρνει σ' αὐτὸ ἓνα σημάδι πού λέγεται **πνεῦμα**: ἀνθίζω, Ἑλλάδα, ἄγιος, ἔχω.

Τὰ πνεύματα εἶναι δύο, ἡ **ψιλὴ (')** καὶ ἡ **δασεία (΄)**.

Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλὴ.

* 41. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΔΑΣΕΙΑ

Παίρνουν δασεία:

1. Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπὸ *υ*: *υγεία, ὕπνος*.

2. Οἱ ἄτονες λέξεις: *ό, ή, οί, ως*.

3. Τὰ ἀριθμητικά: *ένας, ἔξι, ἑπτά, ἑκατό*.

4. Οἱ ἀκόλουθες λέξεις:

ἄβρος, ἄγιος, ἀγνός, Ἔδης, ἄδρος, αἶμα, Αἶμος, αἴωση, ἀλάτι, Ἀλιάκμονας, ἀλειεία, Ἀλικαονασσός, ἀλίπαστο, ἄλμα, Ἀλόνησος, ἀλκή, ἀλυσίδα, ἀλώνι, ἄλωση, ἄμα, ἀμάξι, ἄμαρτάνο, ἄμιλλα, ἀπελός, ἀπλός, ἄρμα, ἄρμη, ἀρομόζω, ἀρπάζω, ἀφή, ἀψίδα, ἀψίθυμος, ἀψικόρος, ἀψύς·

ἑαντός, ἑβδομος, Ἐβραῖος, Ἐβρος, ἐδώλιο, ἔδρα, εἰλωτας, εἰσμός, Ἐκάβη, Ἐκτορας, Ἐλένη, ἔλικας, Ἐλικώνας, ἔλκος, ἐλκώω, Ἐλλη, Ἐλληνας — Ἐλλάδα, ἔλος, ἐνώνω, ἐξῆς, ἔρμαιο, ἔρμηνεύω, Ἐρμῆς, Ἐρμῶνη, ἐρπετό, ἔρω, ἐσπερινός, ἐστία, ἐστιατόριο, ἔταιρεία, ἔτοιμος, ἐφρετήριο·

ἦβη, ἠγεμόνας, ἠγούμενος, ἠδονή, ἠλικία, ἠλιος, ἠμέρα, ἠμερος, ἠμι-(κίχλιο), ἠνίοχος, ἠπάτα, ἠρα, ἠρακλῆς, ἠρόδοτος, ἠρωας, ἠσιόδος, ἠσυχος, ἠττα, ἠφαιστος·

ἰδρῶ, ἰδρώτας, ἰερός, Ἰερουσαλήμ, ἰκανός, ἰκετεῖω, ἰλαρός, ἰμάτιο, ἰππικό, Ἰπποκράτης, ἰππότης, ἰστορία, ἰστός·

ὀδηγός, ὄλμος, ὀλόκληρος, ὄλος, ὀμάδα, ὀμαλός, ὀμηρος, Ὀμηρος, ὀμιλία, ὀμιλος, ὀμίχλη, ὀμο- (ὀμόνοια), ὀμοιος, ὀμως, ὀπλή, ὀπλο, ὀποιος, ὀποῖος, ὀποτε, ὀπον, ὀπως, ὄραση, ὄριζω, ὄριω, ὄρκος, ὄρμος, ὄρμω, ὄρος (ὄ), ὄσιος, ὄσος, ὄταν, ὄτι, ὄ,τι·

ὄθηθετῶ·

ὄρα, ὄρατος, ὄριμος.

5. Πάθουν δασεία καὶ ὅσες λέξεις παράγονται ἢ εἶναι σύνθετες ἀπὸ λέξεις πού ἔχουν δασεία: ἀμάξι, ἄμαξα, ἀμαξάκι, ἀμαξιάς, ἀμαξωτός, ἀμαξιάτικα—ἀμαξοστάσιο, ἀμαξοστοιχία. Ἀμαρτάνο, ἀμάρτημα, ἀμαρτία κτλ.

Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύονται οἱ λέξεις: ἄρματα (πληθ. τοῦ ἄρμα ὄχημα) καὶ ἄρματα (ὄπλα), ὄ θρος (συμφωνία) καὶ τὸ ὄρος (βουνό): τὸ ὄρος Σινά.

Θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος

42. Ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται:

α) Στὰ ἀπλὰ μικρὰ φωνήεντα ἀπὸ πάνω τους: ἐγώ, τιμῶ.

β) Στὰ ἀπλὰ κεφαλαῖα φωνήεντα, ὅταν βρίσκονται στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης, ἐμπρὸς κι ἐπάνω: Ὁδείο, Ἀλιάκμονας. Σὲ λέξη πού γράφεται ὀλόκληρη, μὲ κεφαλαῖα παραλείπονται: ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.

γ) Στους διφθόγγους τὸ πνεῦμα σημειώνεται πάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο φωνῆεν ὁ τόνος ἐπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ προφέρεται δυνατότερα: ἀηδόνι, αἰτός, νεράιδα, ἄντρος.

δ) Στὰ ἄλλα δίψηφα φωνήεντα, στους συνδυασμούς αυ, ευ καὶ στους καταχρηστικούς διφθόγγους ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται πάνω ἀπὸ τὸ τελευταῖο φωνῆεν: οὐρά, πούλησα, εἶμαι, παίζω, αἴριο, Εὐρώπη, πιάνω, μοιάζομε.

“Ὅταν ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα βρίσκονται στὴν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα καὶ ἡ βαρεῖα σημειώνονται ὕστερ’ ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ περιπωμένη ἀπὸ πάνω του: ἔλα, αἷμα, ἄς ἔρθῃ.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ἌΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ — ΣΤΙΞΗ — ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

*“Ἄλλα ὀρθογραφικά σημάδια

43. Ἐκτός ἀπὸ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα μεταχειριζόμεσθε γράφοντας καὶ μερικὰ ἄλλα ὀρθογραφικὰ σημάδια.

Τὰ σημάδια αὐτὰ εἶναι:

Α.— ‘**Ο ἀπόστροφος (’)**. Πότε σημειώνεται, θὰ τὸ δοῦμε ὅταν ἐξετάσωμε τὴν ἔκθλιψη, τὴν ἀφαίρεση καὶ τὴν ἀποκοπή.

Β.— ‘**Η ὑποδιαστολή (,)**. Σημειώνεται στὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅ,τι γιὰ νὰ τὴν ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι: “Ὅ,τι καὶ νὰ πῆς ἔχεις δίκιο. Ἔλεγε ὅ,τι αἰσθανόταν. Ἄλλὰ: Ἔλεγε πάντα ὅτι θὰ ῥοθῇ, μὰ δὲ φάνηκε.

Ἡ ὑποδιαστολὴ σημειώνεται καὶ στους δεκαδικούς ἀριθμούς γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ τις ἀκέρατες μονάδες ἀπὸ τις δεκαδικές: 0,15, 15,3568.

Γ.— **Τὰ διαλυτικά (·)**. Σημειώνονται πάνω ἀπὸ τὸ *ι* ἢ τὸ *υ* γιὰ νὰ δείξωμε ὅτι τὸ *ι* ἢ τὸ *υ* πρέπει νὰ τὰ προφέρωμε χωριστὰ ἀπὸ τὸ προηγούμενο φωνῆεν α, ε, ο, υ: παιδί—χαϊδεύω, θεῖος—θεϊκός, ὁμόνοια—ἐννοϊκός, βοϊδάκι, νίσθητῶ—μυϊκός, αἴριο—πραιντικός, πλευρῶ—ξεῖφαῖνον.

Δὲ σημειώνομε τὰ διαλυτικά, ὅταν τὸ προηγούμενο φωνῆεν παίρνῃ πνεῦμα ἢ τόνο: Αἰ-Νικόλας, νεράιδα, ρόιδι, πλάι (ἀλλὰ πλαϊνός).

Δ.—‘**Ἐνωτικό (-)**. Σημειώνομε τὸ ἐνωτικὸ α) στὸ τέλος τῆς σει-

ρᾶς, ὅταν δὲ χωρῆ ἢ λέξη ὀλόκληρη καὶ πρέπει νὰ τὴν κόψουμε καὶ νὰ τὴ χωρίσωμε. β) ὕστερ' ἀπὸ τὶς λέξεις Ἑγια-, ἙΑι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-, ποὺ πηγαινούν μαζί με κύριο ὄνομα: ἙΓια - Σοφιά, τοῦ ἙΑι - Λιά, τῆς κυρα - Ρήνης, ὁ παπα - Δημήτρης. Οἱ λέξεις αὐτὲς δὲν ἔχουν δικό τους τόνο

Προφορά καὶ στίξη

44. Ὅταν μιλοῦμε, σταματοῦμε κάθε τόσο, ἄλλοτε λιγότερο καὶ ἄλλοτε περισσότερο, γιατί τὸ θέλει τὸ νόημα ἢ γιὰ νὰ πάρουμε ἀναπνοή. Ἄλλοτε πάλι ἀνεβοκατεβάζουμε τὴ φωνή μας γιὰ νὰ ρωτήσωμε, νὰ δείξωμε τὴν ἀπορία μας, τὴ χαρά μας ἢ νὰ ἐκφράσωμε ὅ,τι ἄλλο αἰσθανόμαστε.

Εἶναι βέβαια ἀδύνατο μὲ τὸ γράψιμο νὰ παραστήσωμε αὐτὸ ποὺ δείχνει ἢ φωνή μας. Μεταχειριζόμαστε ὅμως μερικὰ σημαδάκια, ποὺ μᾶς δείχνουν ποῦ πρέπει νὰ σταματήσωμε καὶ πόσο κάθε φορά, καὶ πῶς νὰ χρωματίσωμε τὴ φωνή μας. Ἄν ἔλειπαν αὐτά, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβωμε τὸ νόημα διαβάζοντας. Τὰ σημαδάκια αὐτὰ τὰ ὀνομάζουμε **σημεῖα τῆς στίξης.**

Τὰ σημεῖα τῆς στίξης

45. Τὰ συχνότερα σημεῖα τῆς στίξης εἶναι ἡ **τελεία (.)**, ἡ **ἐπάνω τελεία (·)**, τὸ **κόμμα (,)**, τὸ **ἐρωτηματικὸ (;)** καὶ τὸ **θαυμαστικὸ (!)**.

Λιγότερο συχνὰ μεταχειριζόμαστε τὴ **διπλὴ τελεία (:)**, τὴν **πάρνθεση (())**, τὰ **ἀποσιωπητικὰ (...)**, τὴν **παύλα (—)**, τὴ **διπλὴ παύλα (— —)**, τὰ **εἰσαγωγικὰ (« »)**.

1. **Τελεία (.)**. Τελεία σημειώνομε στὸ τέλος μιᾶς φράσης ποὺ ἔχει ἀκέραιο νόημα. Μὲ τὴν τελεία δείχνομε ὅτι πρέπει νὰ σταματήσῃ λίγο ἢ φωνή: Ὁ ἥλιος βασιλέψε. — Τὴν Κυριακὴ θὰ πᾶμε ἐκδρομὴ στὴ θάλασσα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ τελεία ἀρχίζομε μὲ κεφαλαῖο.

2. **Ἐπάνω τελεία (·)**. Ἐπάνω τελεία σημειώνομε ὅταν θέλωμε νὰ δείξωμε μικρότερο σταμάτημα παρὰ μὲ τὴν τελεία καὶ μεγαλύτερο παρὰ μὲ τὸ κόμμα: Αὐτὸς δὲν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεοῦ, δράκος τοῦ βουνοῦ, στοιχειό.

3. **Κόμμα (,)**. Εἶναι τὸ πῶς συχνὸ σημεῖο τῆς στίξης. Τὸ σημειώνομε γιὰ νὰ δείξωμε πολὺ μικρὸ σταμάτημα τῆς φωνῆς.

Μὲ τὸ κόμμα χωρίζομε:

α) λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στὸ ἴδιο μέρος τοῦ λόγου:
Μῦς πρόσφερε φωμί, σόκα, πορτοκάλια, κρασί. Χτές, προχτές, ἀντι-
προχτές, ἔβρεχε ἀκατάπαντα.

β) τὴν κλητική: "Ἀνοιξε, μάνα μου γλυκιά, τὴν ἀφθαρτὴ ἀγ-
καλιά σου.

γ) προτάσεις ὅμοιες ἀσύνδετες: Βγήκαμε ἀπὸ τὸ σχο-
λεῖο, πήραμε τὸ δρόμο καὶ σὲ λίγο φτάσαμε στὴν πλατεία.

δ) Τίς δευτερεύουσες προτάσεις ἀπὸ τίς κύριες:
Δὲν πρέπει νὰ ξεκινήσωμε, γιατί ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ χαλᾷ. "Ἄν θέλῃς,
ἔλα. "Ὅταν χάθηκε ὁ πατέρας, φρόντισε γιὰ ὄλα ὁ θεῖος μας. Σὺν τὸν
φοβῶσαι τὸν γκρεμό, ἔλ' ἀπ' τὸ μονοπάτι.

4. **Ἐρωτηματικὸ (;)**. Τὸ ἐρωτηματικὸ τὸ σημειώνομε στὸ τέλος
μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης: *Τί γίνεσαι; Ποῦ πῆγες; Γιατί δὲ μὲ πε-
ρίμενες;*

5. **Θαυμαστικὸ (!)**. Σημειώνεται ὕστερ' ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα καὶ
ὕστερ' ἀπὸ κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό, χαρὰ, ἐλπίδα, πόνος,
φόβος, προστὰχὴ κτλ. *Τί λαμπρὸς ἄνθρωπος! Ζήτω! Μακάρι! "Ἀχ!
"Ὅχι! "Ὅχι! Ντροπή! "Ἄλτ! Στάσου!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερὰ ἀπὸ ἐρωτηματικὸ ἢ θαυμαστικὸ ἀρχίζομε μὲ
κεφαλαῖο: *Ποῦ πῆγες; Τί εἶδες στὰ ταξίδια σου;—Τί ὁμοιορρη ἱστο-
ρία! Μὲ πόση εὐχαρίστηση τὴν ἀκούει κανεὶς!*

Συνεχίζομε μὲ μικρὸ γράμμα, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται: «*Ποῦ
εἶσαι;*» ρώτησε ἄξαφνα.—*Ζήτω! φώναξαν ὄλα τὰ παιδιά.*

*6. **Διπλὴ τελεία (:)**. Τὴ σημειώνομε: α) ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ λόγια
πού ἀναφέρονται κατὰ λέξη: «*Ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».*

β) ὅταν κάνομε ἀπαριθμησι ἢ δίνομε μιὰ ἐξηγήσι ἢ τὸ ἀποτέ-
λεσμα:

*Τὰ μεγαλύτερα ἑλληνικὰ νησιά εἶναι: ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη, ἡ
Εὔβοια.—Κάθισε στὸ τραπέζι ὄλη ἡ οἰκογένεια: ὁ παππούς, ὁ πατέ-
ρας, ἡ μητέρα, τ' ἀδέρφια μου.—Δὲν ἐδούλεψε ποτέ του. Καὶ τὸ ἀπο-
τέλεσμα: δὲν ἔκαμε καμιά προκοπή.*

*7. **Παρένθεσι ()**. Μέσα στὴν παρένθεσι κλείνομε μιὰ λέξη
ἢ μιὰ φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τὰ λεγόμενα:

Ἡ βάρκα (ἀκόμα τρέμω πού τὸ θυμοῦμαι) χτύπησε ξαφνικά στὴν

ξέρα.—Στους βαλκανικούς πολέμους (1912 - 13) λευτερώθηκαν η Μακεδονία, η Ήπειρος και πολλά νησιά.

*8. **Ήποσιωπητικά (...)**. Μὲ τ' ἄποσιωπητικά δείχνουμε πὼς ἡ φράση ἔμεινε ἀτελειώτη, γιὰτὶ δὲ θέλομε νὰ τὴν ἀποτελειώσωμε ἢ γιὰτὶ εἴμαστε συγκινημένοι :

Θέλω νὰ σοῦ ζητήσω νὰ... μὰ καλύτερα ἄλλη φορὰ, ὅταν ξανα-συνατηθοῦμε.—Πρόσεξε, μὴν τὸ ξανακάμης αὐτό, γιὰτὶ...—Τί θαναμά-σιες μέρες!...

*9. **Παύλα (—)**. Σημειώνουμε τὴν παύλα στὸ διάλογο γιὰ νὰ δείξωμε ὅτι ἀλλάζει τὸ πρόσωπο πού μιλεῖ: Πότε θὰ ῥοθῆς; — Αὔριο.— Θὰ σὲ περιμένο.

*10. **Διπλὴ παύλα (— —)**. Κάποτε μεταχειριζόμαστε δύο παύλες γιὰ νὰ κλείσωμε μέσα τους μιὰ φράση ἢ μέρος τῆς. Ἡ διπλὴ παύλα μοιάζει μὲ τὴν παρένθεση: Ὁ πατέρας μου — μύρο τὸ κύμα πού τὸν ἐτύλιξε — δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κἀνη ναυτικό.

*11. **Εἰσαγωγικά (« »)**. Μέσα σὲ εἰσαγωγικά κλείνομε τὰ λόγια ἐνὸς ἄλλου ἢ μιὰ λέξη του, ὅταν τὰ ἀναφέρωμε ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶπε. Πρὶν ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικά σημειώνουμε τότε διπλὴ τελεία: Τὰ ἐγγόνια ἔλεγαν στὸν παππού: «Πὲς μας, παππού, πάλι τὸ παραμῦθι τῆς Γοργόνας». — Ὅποιος ἄκουε τ' ὄνομά του φώναζε: «παρών».

* Συντομογραφίες

46. Μερικὲς συχνὲς λέξεις γράφονται γιὰ συντομία κομμένες. Οἱ γραφὲς αὐτὲς λέγονται **συντομογραφίες**. Οἱ πιὸ συνηθισμένες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

ἄγ.	ἅγιος	Κ.Α.	Καινὴ (Νέα) Διαθήκη
Ἄγ. Γρ.	Ἄγία Γραφή	κ.κ.	κύριοι, κυρίες (ἔχι
ἀρ.	ἀριθμὸς		κύριοι κύριοι)
γραμ.	γραμμάρια	Κος, Κα	Κύριος, Κυρία
Δδα	δεσποινίδα	κτλ.	καὶ τὰ λοιπὰ
δηλ.	δηλαδή	κυβ.	κυβικά
δρχ.	δραχμὲς	λ.χ.	λόγου χάρη
κ.	κύριος, κυρία	μ.	μέτρα
κ.ἄ.	καὶ ἄλλα	Μ. (Μεγ.)	Μεγάλος

M. Ἀσία	Μικρασία	χλμ.	χιλιόμετρα
μίλ.	μίλια	Γιὰ μερικὲς πόλεις	
μ.μ.	μετὰ τὸ μεσημέρι	Θεσ/νίκη, Θ/νίκη	Θεσσαλονίκη
μ.Χ.	μετὰ Χριστὸ	Κων/πολη	Κωνσταντινούπολη, Πόλη
Π.Δ.	Παλαιὰ Διαθήκη	Γιὰ τοὺς ἀνέμους	
πῆχ.	πῆχες	Α	ἀνατολικὸς
π.μ.	πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι	Β	βόρειος
π.μ.	τοῦ μήνα πού πέρασε	Δ	δυτικὸς
π.χ.	παραδείγματος χάρι	Ν	νότιος
π.Χ.	πρὸ Χριστοῦ	ΒΑ	βορειοανατολικὸς
σ.	σελίδα	ΒΔ	βορειοδυτικὸς
σημ.	σημείωση	ΝΑ	νοτιοανατολικὸς
τετρ.	τετραγωνικὸς	ΝΔ	νοτιοδυτικὸς
τόν.	τόνοι	Γιὰ τοὺς μῆνες	
τ.μ.	τετραγωνικὰ μέτρα	Ἰαν., Φεβρ., Μάρτ., Ἀπρ., Ἰούν.,	
τρ. μ.	τοῦ μήνα πού τρέχει	Ἰουλ., Αὐγ., Σεπτ., Ὀκτ., Νοέμβρ.,	
ΥΓ.	ὑστερόγραφο	Δεκ.	
χρσ.	χιλιόγραμμα		
χιλ.	χιλιάδες		

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

*ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

47. Λέμε ἢ γράφομε: *Δύο*, ἀλλὰ καὶ *δυό*. Λέ *χρωσωτῶ*, ἀλλὰ καὶ *δὲ χρωσιτῶ*. Ὑστερα ἀπὸ τὸ μάθημα καὶ ὕστερ' ἀπ' τὸ μάθημα. Ποῦ εἶναι ὁ Γιωργος; ἀλλὰ καὶ ποῦ ἔναι ὁ Γιωργος; Ὅλο ἔκλαιε, ἀλλὰ καὶ ὄλο ἔκλαιε. Λέγω, ἀλλὰ καὶ λέω.

Ὅπως βλέπομε, μερικὲς λέξεις δὲ λέγονται πάντοτε στὸ συνηθισμένο τους τύπο· κάποιοι φθόγγοι τους χάνονται ἢ ἀλλάζουν, παρουσιάζουν διάφορα πάθη.

Βλέπομε ἀκόμη ὅτι γίνονται ἀλλαγές, ὅταν παρουσιάζονται κοντὰ κοντὰ δυὸ φωνήεντα πού ἀνήκουν σὲ δυὸ γειτονικὲς συλλαβές, μέσα στὴν ἴδια λέξη ἢ πιὸ συχνὰ ἀνάμεσα σὲ δυὸ λέξεις (*δύο* — *δυό*, ὕστερα ἀπὸ — ὕστερ' ἀπὸ). Αὐτὴ ἡ συνάντηση τῶν φωνηέντων λέγε-

ται **χασμωδία**. Πολλά από τὰ πάθη τῶν φθόγγων συμβαίνουν γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴ χασμωδία.

Θὰ ἐξετάσωμε τὰ κυριότερα πάθη.

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΗΤΩΝ

* Α.— Συνεκφώνηση

48. Λέμε *κῆκα* σὲ τρεῖς συλλαβές, ἀλλὰ καὶ *κῆκα* σὲ δυὸ συλλαβές, *κακοαναθρεμμένος* καὶ *κακοαναθρεμμένος*. Δηλαδή τὸ *αη* καὶ τὸ *σα* τὰ προφέρομε καὶ σὲ μιὰ συλλαβή.

Ὅταν προφέρομε δυὸ γειτονικά φωνήεντα σὲ μιὰ συλλαβή, σὰ δίφθογγο, ἔχομε **συνεκφώνηση**.

Ὅμοια στὶς λέξεις *πλάι*, *πλαῖνός*, *πηδάει*, *ὀλοίσος*, *ράϊσα*, *ἐλεεινός*, *βοητὸ* τὰ γειτονικά φωνήεντα τὰ προφέρομε σὲ δυὸ συλλαβές, ἢ, γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴ χασμωδία, τὰ προφέρομε σὲ μία, τὰ συνεκφωνοῦμε.

Ἡ συνεκφώνηση εἶναι πολὺ συχνή ὅταν προφέρωμε μαζὶ δυὸ λέξεις: *ἔλα νὰ ἰδῆς*.

B.— Συνίζηση

49. Ἡ λέξη *βοήθεια* λέγεται καὶ *βοήθεια* σὲ τρεῖς συλλαβές, τὸ *δύο* λέγεται καὶ *δυὸ* σὲ μιὰ συλλαβή.

Σὲ πολλὰς λέξεις ὅταν ἀκολουθῆ φωνῆεν ὕστερ' ἀπὸ τὸ *ι* (*η*, *υ*, *ει*, *οι*) ἢ τὸ *ε* (*αι*), προφέρονται τὰ δυὸ φωνήεντα μαζὶ σὲ μιὰ συλλαβή. Στὶς λέξεις αὐτὲς λέμε πῶς ἔγινε **συνίζηση**.

Λέμε συνήθως *ἀδιάβροχο*, *βασίλειο*, *τελειώνω*, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ποῦμε καὶ *ἀδιάβροχο*, *βασίλειο*, *τελειώνω*.

Συνίζηση ἔπαθε καὶ ὁ φθόγγος *ε* (*αι*) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν καὶ γράφεται *ι*: *γενεὰ* — *γενιὰ*, *ἐννέα* — *ἐννιά*. *Παλαιὰ Διαθήκη* — *παλιὰ πόλη*.

Πολλὰς λέξεις λέγονται μόνο μὲ συνίζηση: *ἀδειάζω*, *ἄδειος*, *ἥλιος*, *κάποιος*, *ὄποιος*, *ποιός*, *τέτοιος* κτλ.

* Συναίρεση

ἀκούουν — *ἀκοῦν*, *δεκαεξι* — *δεκάξι*

50. Στὶς λέξεις αὐτὲς τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα *ουου*, *αε*, *ένω-*

θηκαν σέ ένα. Ἡ ἔνωση δυῶ γειτονικῶν φωνηέντων μέσα στήν ἴδια λέξη σ' ἓνα φωνῆεν λέγεται **συναίρεση**.

Ἔτσι τὰ δεκαεῖς γίνεται δεκάξι, τὸ Νικόλαος — Νικόλας, παραήπιες — παράπιες, Θεόδωρος — Θόδωρος, τρώ(γ)ετε — τρώτε, ὄγδοῦντα — ὄγδόντα.

Ἔκθλιψη

τοῦ οὐρανοῦ — τ' οὐρανοῦ τὰ ἄλλα — τ' ἄλλα
θά ἀκούσετε — θ' ἀκούσετε ἀπὸ ὄλους — ἀπ' ὄλους

51. Τὰ ἄρθρα τοῦ, τά, τὸ θά, ἡ πρόθεση ἀπὸ ἔχασαν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἐμπρὸς σὲ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν.

Ἔτσι μιὰ λέξη τελειώνει σὲ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζουσα ἀπὸ φωνῆεν, συχνὰ χάνεται τὸ τελικὸ φωνῆεν τῆς προηγούμενης.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἐκθλιψη**.

Στὴ θέση τοῦ φωνηέντος πού ἔπαθε ἐκθλιψη σημειώνομε τὸν ἀπόστροφο (').

Παθαίνουν συνήθως ἐκθλιψη ἐμπρὸς σὲ ὅμοια φωνήεντα:

α) Τ' ἄρθρα τό, τοῦ, τά: τ' ὠραῖο παιδί, τ' οὐρανοῦ, τ' ἄλλα.

β) Τὰ μόρια θά, νά: θ' ἀνεβῆτε, ν' ἀρχίσετε.

γ) Οἱ προκλιτικὲς ἀντωνυμίες: μέ, σέ, τό, τά: μέ ἔδειξε — μ' ἔδειξε, τὸ ὄνειρεύτηκες — τ' ὄνειρεύτηκες, τὰ ἄφησε — τ' ἄφησε.

δ) Οἱ προθέσεις ἀπὸ, μέ, σέ, γιὰ: ἀπ' ὄλους, μ' ἐσένα, σ' ἐμένα, γι' ἄλλου.

Κάποτε παθαίνουν ἐκθλιψη ἐμπρὸς σὲ διαφορετικὸ φωνῆεν οἱ προθέσεις σέ, ἀπὸ, παρά: σ' αὐτόν, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, παρ' ὄλο πού.

Ἔτσι ὁ σύνδεσμος καὶ μπορεῖ νὰ γραφτῆ ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν καὶ (χωρὶς ἀπόστροφο): καὶ ἄλλος, καὶ ὅμως, καὶ ἔπειτα, καὶ ὕστερα.

Τὸ ἐπίρρημα μέσα χάνει τὸ τελικὸ α καὶ ἐμπρὸς ἀπὸ σύμφωνο. Τότε γράφεται χωρὶς ἀπόστροφο μὲ τελικὸ σ: μὲς στὴ θάλασσα.

Τέτοιες λέξεις που παρουσιάζουν διπλούς τύπους είναι: *ξμορφος—ομορφος, ξαφρα—άξαφρα.*

Μερικές λέξεις παρουσιάζουν και τρεις τύπους: *εξάδερφος—αξάδερφος—ξάδερφος, ελάφι—άλάφι, αλαφιάζομαι—λάφι.*

* Συγκοπή και ἀποκοπή

κορυφή—κορφή, σιτάρι—στάρι, φέρετε—φέрте, κόψετε—κόψτε.

55. Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπουμε στα παραδείγματα αυτά, χάνεται ένα φωνήεν ανάμεσα σε δυο σύμφωνα. Το φαινόμενο αυτό λέγεται **συγκοπή**.

φέρε το — φέρ' το, κόψε το — κόψ' το.

ἀπό τὸ σπῖτι — ἀπ' τὸ σπῖτι, μέσα στὴ θάλασσα — μὲς στὴ θάλασσα.

56. Ἄλλοτε πάλι χάνεται, όπως βλέπουμε, τὸ τελικὸ φωνήεν μιᾶς λέξης ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀποκοπή**. Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος ποὺ ἀποκόπηκε σημειώνεται ἀπόστροφος (').

Μόνο τὸ ἐπίρρημα μέσα γράφεται χωρὶς ἀπόστροφο καὶ μὲ τελικὸς: *μὲς στὴ θάλασσα.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Σημειώνεται ἀπόστροφος στὴν ἐκθλιψη, στὴν ἀφαιρέση καὶ στὴν ἀποκοπή: *θ' ἀκούσετε — μοῦ 'φερε — ἀπ' τὸ σπῖτι.*

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

57. Ἀποβολὴ καὶ ἀνάπτυξη τοῦ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα.

Σὲ μερικές λέξεις χάνεται τὸ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα. Ἔτσι οἱ λέξεις παρουσιάζονται μὲ δυο τύπους: *πλάγι — πλάι, πλαγιῶς — πλαϊνός, ραγίζω — ραῖζω, φαγι — φαῖ, λέγω — λέω, τρώγω — τρώω.*

Σὲ μερικές πάλι λέξεις ἀναπτύσσεται ἓνα γ εὐφωνικὸ ἀνάμεσα σὲ δυο φωνήεντα, προπάντων ὅταν αὐτὰ ἔχουν τὴν ἴδια προφορά: *ἔκαιε—ἔκαιγε, ἔκλαιε—ἔκλαιγε, καίεται—καίγεται (ἀέρας)—ἀγερικό.*

Τὸ τελικὸ ν

<i>τὸν ἄνθρωπο</i>	—	<i>τὸ θρόνο</i>
<i>τὸν καιρὸ</i>	—	<i>τὸ δάσκαλο</i>
<i>τὴν πόλη</i>	—	<i>τὴ χώρα</i>
<i>δὲν ἔχω</i>	—	<i>δὲ φοβοῦμαι</i>
<i>μὴν τρώς</i>	—	<i>μὴ βιάζεσαι</i>
<i>σὰν κερωνός</i>	—	<i>σὰ σίφοννας</i>

58. Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπομε στά παραδείγματα, άλλοτε φυλάγεται τὸ τελικὸ τους ν καὶ άλλοτε χάνεται. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι τὸ ἄρθρο τόν, τήν, τὸ ἀριθμητικὸ καὶ ἀόριστο ἄρθρο ἕναν, ἡ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία τήν καὶ τὰ ἄκλιτα δέν, μὴν, σάν.

1. **Φυλάγουν τὸ τελικὸ ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν ἢ ἀπὸ σύμφωνο στιγμαῖο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλὸ (ξ, ψ): τὸν ἀέρα, μὴν ἀκοῦτε, δέν εἶδα, σάν ὄλους τοὺς ἀνθρώπους — τήν ντροπή, ἕναν καιρό, δέν μπορῶ, μὴν περᾶσης, τήν προόφταση, εἶδα ἕναν ξένο, τὸν τόπο, σάν πολὺ εἶναι.

2. **Χάνουν τὸ τελικὸ ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνο ἐξακολουθητικὸ (γ, β, δ, χ, φ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, ζ): τὸ γέρο, τὴ βούση, δὲ γράφω, μὴ δέχεσαι, τὴ χαρά, τὸ φόβο, τὴ φοβήθηκα, σὰ θάλασσα, ἕνα λαό, τὴ μητέρα, τὴ νίκη, μὴ ρωτᾶς, μὴ σταματᾶς, τὴ ζωγραφίζει.

59. Τὸ τελικὸ ν φυλάγεται πάντοτε στὸ ἄρθρο τῶν καὶ στὴν προσωπικὴ ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου τόν: τῶν φίλων μου, τῶν συμμαθητῶν μου, τὸν βλέπω, τὸν φροντίζω.

* Συμφωνικά συμπλέγματα

βροχή, χτές, πρωί, στρατιώτης,
ἄβραστος, ἄχτιστος, ἔρχομαι, ἄστρο

60. Στὶς λέξεις αὐτὲς ἔχομε δυὸ ἢ περισσότερα σύμφωνα τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο, στὴν ἀρχὴ καὶ μέσα στὶς λέξεις: βρ, χτ, πρ, στρ, ρχ. Τὸ συνδυασμὸ ἀπὸ δυὸ ἢ περισσότερα σύμφωνα τὸν ὀνομάζομε **συμφωνικὸ σύμπλεγμα**.

Συχνὰ στὶς ἴδιες λέξεις ἢ στὶς συγγενικὲς τοὺς τὰ συμφωνικά συμπλέγματα παρουσιάζουν διαφορὰ. Ἔτσι λέμε:

φτερό, φτερούγα (μὲ φτ) καὶ περιόπτερο, πτέρουγα (κτιρίου) (μὲ πτ)
λεφτά (μὲ φτ) καὶ λεπτός, λεπτό (τό), λεπτολογῶ (μὲ πτ)
σκολεῖο, σκόλη, ξεσκολί- καὶ σχολεῖο, σχολή (μὲ σχ)
ζω (μὲ σκ)

πράμα, πραγμάτεια (μὲ μ) καὶ πράγμα, πραγματικός (μὲ γμ)
συχαίγια (μὲ χ) καὶ συγχαρητήρια (μὲ γχ)
νύφη, νυφιάτικος (μὲ φ) καὶ νύμφη (θεά), νυμφίος (μὲ μφ)

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

61. Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τό λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς

Α. Ένα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς λέξεις τῆς γλώσσας μας εἶναι **ἀρχαῖες**. Βρίσκονται στὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὡς σήμερα χωρὶς διακοπὴ καὶ ἢ ἔμειναν ἀπαράλλαχτες ὅπως ἦταν πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ἢ ἄλλαξαν κάπως. Λέξεις ποὺ δὲν ἄλλαξαν εἶναι: θεός, γῆ, οὐρανός, φῶς, βαθός, καλός, πέντε, δέκα, ἐγώ, ἐκεῖνος, ἐκεῖ, κάτω, ποῦ, ἀπὸ, πρὸς, χωρὶς, καί, οὔτε, ἀλλά, ἐπειδὴ κτλ. Λέξεις ποὺ ἄλλαξαν: ἄντρας (ἀνὴρ), δέντρο (δένδρον), μισός (ἡμισυς), παλιός (παλαιός), πόλη (πόλις), χέρι (χεῖρ) κτλ. Αὐτὲς εἶναι οἱ κληρονομημένες **λαϊκὲς λέξεις**.

Β. Ἄλλες λέξεις εἶναι **ξένες**. Μπῆκαν στὴ γλώσσα μας σὲ διάφορες ἐποχὲς ἀπὸ ἄλλες γλώσσες, καὶ ἀπὸ τότε ποὺ μπῆκαν, οἱ περισσότερες λέγονται χωρὶς διακοπὴ ὡς σήμερα. Πολλὲς λέξεις ξένες μπαίνουν καὶ σήμερα ἀκόμη στὴ γλώσσα μας. Τέτοιες λέξεις εἶναι :

ἀμῆν, Πάσχα, κάβουρο, κάστρο, κελί, παλάτι, σπιτί, ἀκουμπῶ — γκιόνης, κοτέτσι, τσέλιγκας — γιαούρτι, τζάκι, καρπούζι, τενεκὲς — καπετάνιος, καπέλο, μπαρμποῦνι — βαγόνι, καμπίνα, ρεκόρ, σπόρ, τουρισμός κτλ. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς ξένες λέξεις ἄλλαξαν μορφή καὶ προφορά, κλίνονται ὅπως οἱ ἄλλες ἑλληνικὲς λέξεις, κι ἔτσι δὲν ξεχωρίζουν ἀπ' αὐτές. Καὶ οἱ ξένες αὐτὲς λέξεις εἶναι **λαϊκὲς λέξεις**.

Γ. Στὴ γλώσσα μας ὑπάρχουν καὶ λέξεις, ποὺ εἶχαν χαθῆ ἀπὸ τὴν ὀμιλία γιὰ πολλοὺς αἰῶνες καὶ τὶς χρησιμοποίησαν πάλι οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους **τοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες καὶ ἄλλες ποὺ τὶς ἔπλασαν ἀπὸ ἀρχαῖες λέξεις**. Τέτοιες λέξεις εἶναι: Ἀκαδημία, γυμνάσιο, καθηγητής, κατάστημα, ξενοδοχεῖο — ἀστεροσκοπεῖο, ἀσύρματος, ἀτμο-

μηχανή, δημοσιογράφος, ηλεκτρισμός, προσγειώνομαι, προσωρινός, πυροσβέστης, τηλεγράφος, τηλέφωνο, φωτογραφία, χωροφυλακή κτλ. Αυτές είναι οι **λόγιες λέξεις** τῆς γλώσσας μας.

Δ. Ἐκτός ἀπό τίς λαϊκές καί τίς λόγιες λέξεις ὑπάρχουν στή γλώσσα μας καί ἄλλες πολλές, νέες λέξεις. Αὐτές ἔγιναν προπάντων μέ τὴν παραγωγή καί μέ τὴ σύνθεση. "Ὅλες οἱ λέξεις πού μεταχειρίζομαστε ἀποτελοῦν τὸ **λεξιλόγιο τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, τῆς δημοτικῆς.**

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

62. Ἡ λέξη **παιδάκι** ἔγινε ἀπὸ τὴ λέξη **παιδί** μέ μιὰ κατάληξη. Τὸ ἴδιο καί τὸ ρῆμα **φανερώνω** ἔγινε ἀπὸ τὸ ἐπίθετο **φανερὸς** ἀφοῦ πῆρε μιὰ κατάληξη. "Ὅταν μιὰ λέξη βγαίνει ἀπὸ ἄλλη, ἔχομε **παραγωγή.**

Ἀπὸ τίς λέξεις **ἄγριος** καί **λουλούδι** ἔγινε τὸ **ἀγριολουλούδο.**

Ἀπὸ τίς λέξεις **ἀστραπή** καί **βροντή** ἔγινε ἡ λέξη **ἀστραπόβροντο.**

"Ὅταν μιὰ λέξη γίνεται ἀπὸ δυὸ ἄλλες λέξεις, ἔχομε **σύνθεση.**

Οἱ περισσότερες λέξεις βγήκαν ἀπὸ ἄλλες μέ **παραγωγή** ἢ μέ **σύνθεση.**

63. 1. Μιὰ λέξη πού δὲ γίνεται ἀπὸ ἄλλη παρὰ σχηματίζεται ἀπὸ μιὰ **ρίζα** ἢ ἓνα ἀρχικὸ θέμα, ἅμα προσθέσωμε σ' αὐτὸ μιὰ κατάληξη, λέγεται **ριζική λέξη.** Ριζικὲς λέξεις εἶναι τὸ **γράφ-ω, καλ-ός, μικρ-ός, γελ-ῶ.**

2. Ἡ λέξη πού γίνεται ἀπὸ ἄλλη λέξη ἅμα προσθέσωμε μιὰ κατάληξη λέγεται **παράγωγη:** **κληρ-ώνω** εἶναι παράγωγο τοῦ **κλήρος**· **καλούτσικος** εἶναι παράγωγο τοῦ **καλός.**

3. Ἡ λέξη πού ἀπὸ αὐτὴ γεννήθηκε ἡ παράγωγη λέξη λέγεται **πρωτότυπη λέξη.** Γιὰ τὴ λέξη **κληρώνω** λ.χ. εἶναι πρωτότυπη ἡ λέξη **κλήρος.** Γιὰ τὸ **καλούτσικος** εἶναι πρωτότυπη ἡ λέξη **καλός.**

4. Μιὰ κατάληξη πού μέ αὐτὴν σχηματίζομε παράγωγες λέξεις λέγεται **παραγωγική κατάληξη.** Ἡ παραγωγικὴ κατάληξη ἔχει μιὰ ἢ περισσότερες συλλαβές: **μηλο-μηλ-ιά, καρφί - καρφ-ώνω, ἀγόρι - ἀγορ-ίστικος.**

64. Μιὰ λέξη πού γίνεται ἀπὸ δυὸ ἄλλες λέξεις ἅμα ἐνώσωμε τὰ θέματά τους λέγεται **σύνθετη λέξη.** "Ἔτσι ἀπὸ τὸ **καλός** καί **τύχη**

ἔγινε ἡ λέξις *καλότυχος*· ἀπὸ τὸ *Χριστός* καὶ τὸ *ψομί* ἔγινε ἡ λέξις *χριστόψομο*.

Οἱ λέξεις πού ἐνώνονται γιὰ νὰ δώσουν τὴ σύνθετη λέξις λέγονται **συνθετικά**· **πρῶτο συνθετικό** καὶ **δεύτερο συνθετικό**.

Στὴ σύνθετη λ.χ. λέξις *χριστόψομο* ἡ λέξις *Χριστός* εἶναι τὸ πρῶτο συνθετικό καὶ ἡ λέξις *ψομί* τὸ δεύτερο συνθετικό.

Κάθε λέξις πού δὲν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἀπλή**.

65. 1. Κατὰ τὴν παραγωγή παίρνομε τὸ θέμα ἀπλό καὶ σ' αὐτὸ προσθέτομε τὴν παραγωγικὴ κατάληξη: *ρίζ-α* — *ρίζ-ώνω*, *ἄγρι-ος* — *ἄγρι-άδα*, *βροχ-ή* — *βροχ-ερός*, *τραγοῦδ-ῶ* — *τραγοῦδ-ιστής*.

2. Κατὰ τὴ σύνθεση παίρνομε τὸ θέμα μαζί μ' ἓνα φωνῆεν, συνήθως τὸ *ο*: *καί-ος* — *καί-ο-πιάνω* — *καί-ό-τυχος*, *ἀνοίγ-ω* — *ἀνοίγ-ο-κλείω*.

Οἱ οἰκογένειες τῶν λέξεων

66. "Οὐλες οἱ λέξεις πού βγῆκαν ἀπὸ τὴν ἴδια ἀπλή λέξις με παραγωγή ἢ με σύνθεση ἀποτελοῦν μιὰ **οἰκογένεια**. Οἱ λέξεις πού ἀνήκουν σὲ μιὰ οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.

Μιὰ οἰκογένεια εἶναι οἱ λέξεις: *κληρός*, *κλήρα* (= κληρονόμος), *κληρώνω*, *κληρωτός*, *ξανακληρώνω*, *ἀποκληρώνω*, *ἄκληρος*, *ἀκλήρωτος*, *κληρονόμος*, *κληρονομῶ*, *κληρονομία*, *κληρονομικός*, *κληροδοτήμα*, *κληροῦχος*, *κληρικός* κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α.— Παράγωγα ρήματα

67. Ρήματα παράγονται ἀπὸ ἄλλα ρήματα, ἀπὸ ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἄκλιτα.

α) 'Απὸ ρήματα: *κλαίω* (ἔκλαψα) — *κλαψουρίζω*, *μασῶ* — *μασουρίζω*, *φέγγω* — *φεγγίζω*, *ψάχνω* — *ψαχουλεύω*.

68. β) 'Απὸ ὀνόματα: *γείτονας* — *γειτονεύω*, σημαίνει εἶμαι γείτονας, *κατσούφης* — *κατσουφιάζω*, γίνομαι κατσούφης, *θημωνιά* — *θημωνιάζω*, *κάνω* *θημωνιές*, *άλωνι* — *άλωνίζω*, *κάνω* *άλωνι*.

Τὰ ρήματα τὰ παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα τελειώνουν σέ:
- **άζω**, -**ιάζω**: *δόξα* — *δοξάζω*, *κόπος* — *κοπιάζω*.

- **ίζω** : ἀρχή — ἀρχίζω, ἀφρός — ἀφρίζω.

- **εύω** : σημάδι — σημαδεύω, ὄνειρο — ὄνειροέμαι.

- **ώνω** : θεμέλιο — θεμελιώνω, κλειδί — κλειδώνω.

- **αίνω** : ἀκριβός — ἀκριβαίνω, ζεστός — ζεσταίνω, φαρός — φαοδαίνω.

69. γ) Ἐπίθετα : ῥήματα παράγονται ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα μὲ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις :

- **ζω, -ίζω** : ἀντίκω — ἀντικρίζω, παράμερα — παραμερίζω, συχράζω, χωρίζω.

Ἔτσι καὶ ἀπὸ φράσεις : (λέω) καλημέρα, καληνύχτα, καλῶς ὄρισες ἔγιναν τὰ ῥήματα : καλημερίζω, καληνυχτίζω, καλωσορίζω. Ἐπίθετα φωνῆς ζῶν (κάνω) γάβ, μιάου ἔγιναν ῥήματα : γαβγίζω, μιαουρίζω κτλ.

- **εύω** : ἀγνάντια — ἀγναντεύω, κοντά — κοντεύω.

- **ώνω** : σιμά — σιμώνω, χαμηλά — χαμηλώνω.

B.— Παράγωγα οὐσιαστικά

70. α) Οὐσιαστικά ἐπὶ ῥήματα. Τὰ οὐσιαστικά ἀπὸ ῥήματα σημαίνουν :

A. Τὸ πρόσωπο πού ἐνεργεῖ. Καταλήξεις :

- **της, -ιστής** : ὑφαίνω (ὑφανα) — ὑφαντής, λυτρώνω — λυτρωτής, ψέλνω (ἔψαλα) — ψάλτης, θερίζω — θεριστής, τραγουδιστής — ράβης, παίχτης.

Σπανιότερες καταλήξεις :

- **(ἀ)τορας** : εἰσπράττω — εἰσπράχτορας, συμβουλεύω — συμβουλάτορας.

- **έας, -ιάς** : γράφω — γραφέας, κουρεύω — κουρέας, σκάβω — σκαφτιάς

B. Τὴν ἐνέργεια πού κάνει κανεὶς ἢ τὸ ἀποτέλεσμα της.

Καταλήξεις : -**μός** : λυτρώνω — λυτρωμός, χάνω — χαμός, ἔρχομαι — ἐρχομός, σέβομαι — σεβασμός, διώχνω — διωγμός.

-**ση (-ξη, -ψη)** : θυμοῦμαι — θύμηση, ἀπαντῶ — ἀπάντηση, γεννῶ — γέννηση, βράζω — βράση, διευθύνω — διεύθυνση, φυλάγω — φύλαξη, λάμπω — λάμψη.

-**σιμο (-ξιμο, -ψιμο)** : στρώνω — στρώσιμο, χάνω — χάσιμο, δέρω — δάσιμο, ψήσιμο, τρέξιμο, σκάψιμο.

-**μα** : μνηῶ (μνήσα) — μνήμα, καίω — κάμα, κλαδεύω — κλάδεμα, φορτώνω — φόρτωμα, κεντῶ — κέντημα.

-**ίδι**: στολίζω — στολίδι, σκουπίζω — σκουπίδι, τρέχω — τρεξίδι.
-**ητό**: βογκῶ — βογκητό, παραμιλῶ — παραμιλητό, ξεφωνίζω —
ξεφωνητό.

-**ούρα**: κλείνω — κλεισούρα, σκοτίζω — σκοτούρα.

-**α**: ἀνασαινώ — ἀνάσα, παστρεύω — πάστρα.

-**ι**, -**ιο**, -**ος**: ζυγιάζω — ζύγι, κολυμπῶ — κολύμπι, βαφτίζω — βα-
φτίσια (τά): γελῶ — γέλιο· κοστίζω — κόστος.

-**ιά**, -**ία**: μιλῶ — μιλιά, ὀμιλῶ — ὀμιλία, βαθμολογῶ — βαθμολογία.

-**ειά**, -**εία**: δουλεύω — δουλειά, γιατρεύω — γιατρεία· λατρεύω
— λατρεία, θεραπεύω — θεραπεία.

-**εια** (προπαροξύτονα): καλλιεργῶ — καλλιέργεια, προσπαθῶ —
προσπάθεια, ὠφελῶ — ὠφέλεια.

Γ. Τὸ ὄργανο, τὸ μέσο ἢ τὸν τόπο μιᾶς ἐνέργειας

Καταλήξεις:

-**τήρας**: καταβρέχω — καταβρεχτήρας, λούζω — λουτήρας, κινῶ
— κινήτης.

-**τήρι**: κλαδεύω — κλαδευτήρι, ξυπνῶ — ξυπνητήρι, σκαλίζω —
σκαλιστήρι, ψέλνω (ἔψαλα) — ψαλτήρι.

-**τήριο**: ἐκπαιδεύω — ἐκπαιδευτήριο, γυμνάζω — γυμναστήριο,
δικάζω — δικαστήριο.

β) Οὐσιαστικά ἀπὸ οὐσιαστικά

71. Ὑποκοριστικά: παιδί — παιδάκι, πέτρα — πετρίτσα. Τὰ
ὕποκοριστικά ἢ χαϊδευτικά παρασταίνουν μικρό, ἐκεῖνο πού σημαίνουν
οἱ πρωτότυπες λέξεις.

Πολλές φορές μεταχειριζόμαστε ὑποκοριστικὸ ὄχι γιατί κάτι εἶναι
πραγματικὰ μικρό, ἀλλὰ γιατί τὸ ἀγαποῦμε, χαϊδευτικά: *μανούλα!* ἢ *Ἐλα*
δῶ, γατούλα μου. Πιές νεράκι.

1. Οἱ συχνότερες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι:

-**άκι**: ἀρνί — ἀρνάκι, δαχτυλάκι, ψαράκι.

-**άκης**: πατέρας — πατεράκης, Γιώργος — Γιωργάκης.

-**άκος**: δρόμος — δρομάκος, μαθητής — μαθητάκος, γεροντάκος.

-**ίτσα**: Ἐλένη — Ἐλενίτσα, κλωστήτσα, μηλίτσα.

-**ούδα**, -**ούδι**: κοπέλα — κοπελούδα, ἄγγελος — ἄγγελουδί.

-**ούλα**: βρύση — βρυσούλα, κορούλα, μητερούλα, Ἀγγελικούλα.

-ούλης: ἀδερφός — ἀδερφούλης, παπισούλης.

-ούλι: ὑέντρο — δεντρούλι, σακί — σακούλι.

-όπουλο, -οπούλα: βοσκός — βοσκοπούλα. Τὰ παράγωγα μὲ τὴν κατάληξη αὐτὴ φανερώνουν συνήθως τὸ γιὸ ἢ τὴν κόρη: ἄρχοντας — ἀρχοντόπουλο, ἀρχοντοπούλα, βασιλιάς — βασιλόπουλο, βασιλοπούλα.

2. Σπανιότερες εἶναι οἱ κατάληξεις:

-αράκι: μῆλο — μηλαράκι, φύλλο — φυλλαράκι.

-ίκα: Διλή — Διλίκα, Φιφή — Φιφίκα.

-ουδάκι: λαγός — λαγουδάκι, χωριό — χωριουδάκι.

Μερικὰ ὑποκοριστικὰ παράγονται ἀπὸ ἄλλα ὑποκοριστικά: ἄγγελος — ἀγγελουδί — ἀγγελουδάκι, πέτρα — πετράδι — πετραδάκι.

3. Μερικὲς λέξεις δίνουν περισσότερα ὑποκοριστικά μὲ διαφορετικὴν κατάληξη κάθε φορά: β ἄ ρ κ α: βαρκάκι — βαρκίτσα — βαρκούλα, γ ἄ τ α: γατάκι — γατίτσα — γατούλα — γατούλι, π έ τ ρ α: πετρίτσα — πετρούλα — πετραδάκι.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Ἡ κατάληξη τῶν ὑποκοριστικῶν σὲ -ίτσα γράφεται μὲ ι. Γράφεται μὲ ει τὸ θείτσα (θεία).

72. Μεγεθυντικά. Τὰ μεγαθυντικά ἢ μεγαλωτικά παρασταίνουν πρὸ μεγάλο, ἐκεῖνο πού σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις: σκυλί — σκύλαρος, σπίτι — σπιταρόνα, κουτάλι — κουτάλα. Οἱ κυριότερες κατάληξεις εἶναι:

-α: θηλυκά: βαρέλι — βαρέλα, κασόνι — κασόνα, κολοκύθι — κολοκύθα.

-άρα: θηλυκά: φέτα — φετάρρα, φωνή — (ἄγριο)φωναρά.

-αρος: ἀρσενικά: σκυλί — σκύλαρος, Γιάννης — Γιάνναρος, παίδαρος, ποντίκαρος.

73. Τοπικά. Τὰ τοπικά οὐσιαστικά φανερώνουν τόπο. Κατάληξεις:

-αριό: καμπάνα — καμπαναριό, κεραμιδάς — κεραμιδαριό, πλύστρα — πλυσταριό.

-άδικο, -ίδικο: γαλατὰς — γαλατάδικο, ἀσβεστάς — ἀσβεστάδικο, ράφτης — ραφτάδικο, παπουτσῆς — παπουσιδικο, παλιατζῆς — παλιατζιδικο.

-ιο: ἐστιατορας — ἐστιατόριο, φύλακας — φυλάκιο.

-εῖο: Πατριάρχης — Πατριαρχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, δασαρχεῖο, ιατρεῖο, κουρεῖο, σχολεῖο, ταχυδρομεῖο κτλ.

74. Περιεχτικά. ἄχερώνας (ἀποθήκη γιὰ ἄχερο), ἐλαιώνας (πολλὰ λιόδεντρα στὸν ἴδιον τόπον).

Τὰ περιεχτικά σημαίνουν τὸ μέρος πού περιέχει πολλὰ ἀπὸ ὅσα φανερώνει ἡ πρωτότυπη λέξη ἢ πολλὰ ὅμοια πού βρίσκονται στὸ ἴδιον μέρος. Κατάληξεις:

-ιά, -ιάς: ἄμμος (ἄμμούδα) — ἄμμονδιά, πλατάφι — πλατανιά·
πεῦκο — πευκιάς.

-ώνας, -ιώνας: ἀμπέλι — ἀμπελώνας, ἄχερο — ἄχερώνας, ἐλιά
(ἀρχαῖο ἐλαία) — ἐλαιώνας, ξένος — ξενώνας, στρατός — στρατώνας·
καλάμι — καλαμιώνας, περιστέρι — περιστεριώνας.

Ἐκτός ἀπὸ περιεχτικὰ γενήθησαν οἱ τοπωνυμίες: Πευκιάς (στὸ Ἐυλόκαστρο),
Πλατανιά, ὄνομα χωριῶν σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας.

75. Ἑθνικά. Τὰ ἐθνικά ἢ πατριδωνυμικά σημαίνουν τὸν ἄνθρωπο
ποῦ κατάγεται ἀπὸ ὀρισμένο τόπο ἢ ποῦ ἀνήκει σ' αὐτόν. Καταλήξεις:

-ίτης: Ἀνατολή — Ἀνατολίτης, Πόλη — Πολίτης, Ἀράχοβα
— Ἀραχοβίτης.

-αίτης: Μοριός — Μοραίτης, Χρυσό (κοντὰ τοὺς Δελφούς) —
Χρυσαίτης.

-ιάτης: Μάνη — Μανιάτης, Μύκονος — Μυκονιάτης, Σπάρτη —
Σπαρτιάτης.

-ώτης, -ιώτης: Σούλι — Σουλιώτης, Θρακιώτης, Ἡπειρώτης,
Βολιώτης, Λαμιώτης, Ρουμελιώτης, Φανάρι — Φαναριώτης.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν τελειώνουν σὲ -ισσα: Πολίτισ-
σα, Μοραίτισσα, Μανιάτισσα, Σουλιώτισσα κτλ.

-ανός, -ιανός: Ἀφρική — Ἀφρικανός, Ἀμερικανός, Πάρος —
Παριανός, Ψαρὰ — Ψαριανός.

-άνος: Πρέβεζα — Πρεβεζάνος, Ἀμερικανός (ιδίως γιὰ τοὺς Ἑλ-
ληνες τῆς Ἀμερικῆς).

-ινός: Ἀλεξάνδρεια — Ἀλεξανδρινός, Ζάκυνθος — Ζακυνθινός,
Λάρισα — Λαρισινός, Πάτρα — Πατρινός, Τρίκαλα — Τρικαλινός.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν σὲ -νός τελειώνουν σὲ -ή ὅταν εἶναι ὀξύτονα
καὶ σὲ -α ὅταν εἶναι παροξύτονα: Συριανός — Συριανή, Πρεβεζάνος —
Πρεβεζάνα.

Τὰ θηλυκὰ τοῦ Ἀμερικανός, Ἀφρικανός εἶναι Ἀμερικανίδα,
Ἀφρικανίδα.

-ιός: Θεσσαλονίκη — Θεσσαλονικιός, Ἀἴμος — Αἰμινός, Μυτιληνός.
Λιγότερο συχνὲς εἶναι οἱ καταλήξεις:

-ιος: Αἴγυπτος — Αἰγύπτιος, Κόρινθος — Κορινθιος.

-αῖος: Ἐνδρῶπη — Ἐνδρωπαῖος, Θήβα — Θηβαῖος, Κερκυραῖος.

Μερικὰ ἐθνικά σὲ -ιός σχηματίζονται καὶ σὲ -αῖος: Μυτιληνός - Μυτιλη-
ναῖος, Σμυρνιός - Σμυρναῖος.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἔθνικῶν σε -ίος, -ιος, -αῖος σχηματίζονται σὲ -α: Θεσσαλονικιά, Αἰγύπτια, Κερκυραία.

-έξος: Βιέννη — Βιεννέζος, Κίνα — Κινέζος, Μάλτα — Μαλτέζος.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἔθνικῶν σὲ -ος τελειώνουν σὲ -ίδα: Γαλλίδα, Γερμανίδα, Ἑλβετίδα, Ἀγγλίδα.

Ἔθνη ποὺ τελειώνουν σὲ -δός καὶ τὸ Θεσσαλὸς ἔχουν τὸ θηλυκὸ σὲ -ή: Ἰνδή, Σουηδή, Φιλανδή, Θεσσαλή. Μερικὰ κάνουν σὲ -έζα: Δανέζα, Οὐγγαρέζα.

Ἄνωμαλα ἔθνη: Γιάννενα — Γιαννιώτης, Ἴος — Νιώτης, Νάξος — Ἀξιώτης, Κύμη — Κουμιώτης, Τροία — Τρωαδίτης, Λονδίνο — Λονδρέζος.

76. Ἐπαγγελματικά. Σημαίνουν ἐπάγγελμα. Καταλήξεις:

-άς: ἀλεύρι — ἀλευράς, κεραμίδι — κεραμιδάς, γαλατάς, σιδεράς.

-άρης: βάρκα — βαρκάρης, περιβολάρης.

-ιάρης: κάρβουνο — καρβονιάρης, σκουπιδιάρης.

-άριος: ἀποθήκη — ἀποθηκάριος, βιβλιοθήκη — βιβλιοθηκάριος.

-τζής: κουλούρι — κουλουρτζής, παλιατζής.

77. Ἀντρωνυμικά. Στὴ λαϊκότερη γλῶσσα συνηθίζονται γιὰ γυναῖκες κύρια ὀνόματα ποὺ παράγονται ἀπὸ τὸ βαφτιστικὸ ἢ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ λέγονται **ἀντρωνυμικά**: Δημήτραϊνα εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ Δημήτρη. Καταλήξεις:

-αῖνα: Γιώργαῖνα, Κώσταῖνα, Τζαβέλαῖνα.

-ίνα: Θεοδωρίνα, Μπούμπουλης — Μπουμπουλίνα.

78. Ἄλλες καταλήξεις μὲ διάφορες σημασίες:

-ιά: ἀμύγδαλο — ἀμυγδαλιά, βαλανιδιά, κερασιά, τριανταφυλλιά, ἀνήφορος — ἀνηφοριά, πλαγιά, καλοκαίρι — καλοκαιριά, παγωνιά, συννεφιά, βράδυ — βραδιά, νυχτιά, χρονιά, ἄρχοντας — ἀρχοντιά, λεβεντιά, μαστοριά, παλικάριά.

-ιστής: ἐγὼ — ἐγωιστής, ἄνθρωπος — ἀνθρωπιστής.

-ισμός: χριστιανὸς — χριστιανισμός, ἀθλητής — ἀθλητισμός.

-ίας: ἐπάγγελμα — ἐπαγγελματίας, κτῆμα — κτηματίας.

-λό(γ)ι (περιληπτικά): ἄρχοντας — ἀρχοντολό(γ)ι, συγγενής — συγγενολό(γ)ι.

-ουριά (περιληπτικά): κλέφτης — κλεφτουριά, λεβέντης — λεβεντουριά.

79. γ) Οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα: σκληρός — σκληράδα, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σκληρός: νόστιμος — νοστιμάδα, τὸ νὰ εἶναι κάτι νόστιμο.

Καταλήξεις:

- άδα: ἄγριος—ἀγριάδα, ἐξυπνάδα, πικράδα.
- ίλα: ἄσπρος—ἀσπρίλα, κοκκινίλα, μαυρίλα, σάπιος—σαπίλα.
- οσύνη: ἀγράμματος—ἀγραμματοσύνη, καλοσύνη.
- ότητα: ἄθωος—ἀθωότητα, γενναῖος—γενναιότητα.
- ύτητα: βαρὺς—βαρύτητα, ταχὺς—ταχύτητα.
- α, -η: ἀρμυρὸς—ἀρμύρα, γλυκὸς—γλύκα, ξερὸς—ξέρα, πικρὸς—πίκρα, φοβερὸς—φοβέρα, ψυχρὸς—ψύχρα· ζεστὸς—ζέστη, στεγνὸς—στέγη.

Γ.— Παράγωγα επίθετα

80. α) Ἐπίθετα ἀπὸ ῥήματα. Λέγονται καὶ ῥηματικά επίθετα, ἰδίως ὅσα τελειώνουν σὲ -τός. Καταλήξεις:

-τικός: συμπαθῶ—συμπαθητικός, παραπονιέμαι—παραπονετικός, δροσίζω—δροσιστικός, περνῶ—περαστικός. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ μποροῦμε νὰ τὰ ἀναλύσουμε μὲ τὸ ἐκεῖνος πού καὶ τὸ ῥῆμα: Ἐκεῖνος πού τὸν συμπαθεῖ κανεῖς, ἐκεῖνος πού δροσίζει, πού περνᾷ.

Σπανιότερες εἶναι οἱ καταλήξεις **-ερός, -ικός, -τήριος**: θλίβω—θλιβερός, λάμπω—λαμπερός, καρτερῶ—καρτερικός, πειθαρχῶ—πειθαρχικός, κινῶ—κινητήριος, σώζω—σωτήριος.

-τός: (ῥηματικά ἐπίθετα): Πολλὰ ῥήματα ἔχουν καὶ ἓνα ἐπίθετο σὲ -τός (-ητός, -ωτός, -στός, -φτός, -χτός κτλ.): ἀκούω—ἀκουστός, καμαρώνω—καμαρωτός, ποθῶ—ποθητός, βάζω—βαλτός, καπνίζω—καπνιστός, κλείνω—κλειστός, σβήνω—σβηστός, πετῶ—πεταχτός, σφίγγω—σφιχτός, σκύβω—σκυφτός.

Μερικά ἐπίθετα σὲ **-τος** σχηματίζονται συγχὰ καὶ σύνθετα: καλῶ—ἀ-κάλεστος, πατῶ—ἀ-πάτητος· λέγω (εἶπα)—ἀν-εἰώτος, ὑποψιάζομαι—ἀν-υποψίαστος· μιλῶ—γλυκο-μίλητος, βρίσκω—δυσκολό-βρετος, βγαίνω—προτό-βγαλτος.

-σιμος: ἔφαγα—φαγώσιμος, κατοικῶ—κατοικίσιμος (πού μπορεῖ νὰ κατοικηθῆ).

-τέος: Τὰ ἐπίθετα σὲ **-τέος** δὲ συνηθίζονται πολὺ. Φανερώνουν ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ γίνη: ἀφαιρετέος, ἐκεῖνος πού πρέπει νὰ ἀφαιρεθῆ. Τέτοια εἶναι: μειωτέος (ἀπὸ τὸ μειώνω, κάνω κάτι μικρότερο), διαιρετέος (διαιρῶ), πολλαπλασιαστέος, προσθετέος (ἐκεῖνος πού πρέπει νὰ γίνη μικρότερος, νὰ διαιρεθῆ, νὰ πολλαπλασιασθῆ, νὰ προστεθῆ), πληρωτέος (πού πρέπει νὰ πληρωθῆ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ρηματικά επίθετα σὲ **(ισιμος)** γράφονται μὲ **ι** στὴν προπαραλήγουσα: *νησισίμος, ὑπολογίσιμος.*

Γράφονται μὲ **υ** τὸ ἀρτύσιμος καὶ μὲ **η** ὅσα παράγονται ἀπὸ ῥήματα τῆς δεύτερης συζυγίας: *κατοικῶ — κατοικήσιμος, συζητῶ — συζητήσιμος.*

81. β) Ἐπὶ οὐσιαστικά: *δροσιά — δροσιάτος, πού ἔχει δροσιά· χῶμα — χωματένιος, πού εἶναι ἀπὸ χῶμα· πατέρας — πατρικός, πού ἀνήκει στὸν πατέρα.*

Καταλήξεις:

-**άρης, -ιάρης:** *πεῖσμα — πεισματάρης, ζηλιάρης.*

-**άτος:** *ἀφρός — ἀφράτος, μρωδάτος, σπαθάτος.*

-**ένιος:** *ἀσήμι — ἀσημένιος, κυπαρισσένιος, μαρμαρένιος, σανιδένιος.*

-**ίνος:** *μαλλί — μάλλινος, ξύλινος, πέτρινος.*

-**ερός:** *βροχή — βροχερός, δροσερός, φαρμακερός, φλογερός.*

-**ής:** *βύσσινο — βυσσινής, θαλασσής, τριανταφυλλής.*

-**ωτός:** *ἀγκάθι — ἀγκαθωτός, μεταξωτός, φουντωτός.*

-**ακός, -ιακός, -ικός, -ικος:** *οἰκογένεια — οἰκογενειακός, ἡλιακός· σεληνιακός· ἀδερφικός, ἔθνος — ἐθνικός· γέρος — γέρικος, κλέφτικος, ψεύτικος.*

Ἐπίθετα σὲ **-ικός, -ικος** ἀπὸ ἐθνικά ὀνόματα: *Γάλλος — γαλλικός, Θεσσαλός — θεσσαλικός, Ρουμελιώτης — ρουμελιώτικος, Σουλιώτης — σουλιώτικος.*

-**άτικος, -ιάτικος:** *Κυριακή — κυριακάτικος, ἄνοιξη — ἀνοιξιάτικος, χειμωνιάτικος.*

-**ίστικος:** *ἀγόρι — ἀγορίστικος, κοριτσίστικος, παιδιακίστικος.*

-**ίσιος:** *ἀρνί — ἀρνίσιος, βοννίσιος, παλικαρίσιος.*

-**ιος:** *αἰώνας — αἰώνιος, Μαραθῶνας — μαραθῶνιος (δρόμος), οὐράνιος, τίμιος.*

-**εῖος:** *ἄντρας — ἀντρεῖος, γυναῖκα — γυναικεῖος (καὶ γυναικειος).*

-**ειος:** Ἐπὶ κύρια ὀνόματα: *Ἀριστοτέλης — ἀριστοτέλειος, Κῦκλωπας — κυκλώπειος, Πυθαγόρας — πυθαγόρειος.*

Μερικά σὲ **-ειος** ἀπὸ κύριο ὄνομα λέγονται σὲ οὐδέτερο γένος καὶ σημαίνουν ἴδρυμα πού ἔγινε μὲ ἐξοδα ἐκείνου πού ἔχει τὸ κύριο ὄνομα: *Ἀρσάκης — Ἀρσάκειο, Βαρβάκης — Βαρβάκειο, Ζάπτας — Ζάπλειο, Μαρασλής — Μαρασλειο.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ **(ιος)** πού παράγονται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων γράφονται μὲ **ει**: *ἀριστοτέλειος, Ἀβέρωφ — ἀβερώφειος, Εὐ-*

κλειδής—εὐκλειδείου. Ἔτσι καὶ τὰ οὐδέτερα: Ζάππειο, Μαράσλειο κτλ.

82. γ) Ἐπίθετα: ψηλός—ψηλούτσικος, κάπως ψηλός—μικρός—μικρούτσικος, κάπως μικρός. Τὰ ἐπίθετα ποὺ παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι προπάντων ὑποκοριστικά. Φανερώνουν ὅτι κάποιος ἔχει σὲ μικρότερο βαθμὸν ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ πρωτότυπο. Καταλήξεις:

-ούλης: ἄσπρος—ἀσπρούλης, κοντούλης, μικρούλης.

-ούτσικος: ζεστός—ζεσταύτσικος, καλούτσικος, ψηλούτσικος.

-ωπός: ἄγριος—ἀγριωπός, κοκκινωπός, πρασινωπός. Σημαίνουν κυρίως ἐκεῖνον ποὺ φαίνεται ὅ,τι φανερώνει τὸ πρωτότυπο.

-ιδερός: ἄσπρος—ἀσπριδερός, μανιδερός.

-ουλός: βαθύς—βαθουλός, παχουλός, μακρουλός.

83. δ) Ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-ινός: κοντὰ—κοντινός, μακριὰ—μακρινός, ἀντίκρου—ἀντικρινός· σήμερα—σημερινός, χτεσινός, ἀποψινός, φετινός, πέρσι—περσινός, τωρινός, κατοπινός, παντοτινός.

-ιανός: παρακάτω—παρακατιανός, αἴριο—αἰριανός.

Δ.— Παράγωγα ἐπιρρήματα

84. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, μετοχές καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-οῦ: ἄλλος—ἀλλοῦ, αὐτός—αὐτοῦ.

-θε: ἐδῶ—ἐδῶθε, ἐκεῖ—ἐκεῖθε, παντοῦ—παντοῦθε.

-α: εὐχάριστος—εὐχάριστα, καλός—καλά, ὡραῖος—ὡραία, καλύτερος—καλύτερα, ὡραιότερος—ὡραιότερα, χαρούμενος—χαρούμενα.

-ως: ἄμεσος—ἀμέσως, εὐχάριστος—εὐχαρίστως.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ

85. Τὰ σύνθετα σχηματίζονται μὲ δύο τρόπους:

α) Μία λέξη παίρνει στὴν ἀρχὴ τῆς ἑνᾶ ἀχώριστο μόριο: βραστός—ἄ-βραστός, πουλῶ—ξε-πουλῶ.

β) Δύο ἢ περισσότερες λέξεις ἐνώνονται σὲ μία: Σάββατο—Κυριακή: Σαββατοκύριακο.

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

86. Υπάρχουν μερικές λέξεις μονοσύλλαβες ή δυσύλλαβες που δέ λέγονται ποτέ μόνες τους· συνηθίζονται μόνο στη σύνθεση σαν πρώτα συνθετικά και λέγονται **αχώριστα μόρια**.

Ήχώριστα μόρια είναι τὸ στερητικὸ **ἀ-**, τὸ **ξε-** καὶ τὸ **ἀνα-**.
α- (σπανιότερα **ἀνα-** καὶ ἔμπρὸς ἀπὸ φωνῆν **ἀν-**) στερητικὸ:
ἀ-δούλευτος, ἐκεῖνος πού δὲ δουλεύτηκε, **ἀ-φόβος**, ἐκεῖνος πού δὲ φοβᾶται,
ἀν-ἥλιος, ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει ἥλιο. Ἄλλα παραδείγματα:
ἀ-κακος, **ἀ-ξέχαστος** **ἀ-χάριστος**, (**χάρη**) **ἀ-χαρος**.
ἀνα-βροχιά, **ἀνα-δουλειά**, **ἀνα-μελιά**.
ἀν-άλατος, **ἀν-άξιος**, **ἀν-έλικτος**.

Ξε-, (ἔμπρὸς ἀπὸ φωνῆν) **Ξ-**. Σημαίνει:
1. ἔξω: **ξεμυτίζω**, **ξεπορτίζω**, **ξέχειλος**.
2. πολὺ: **ξέμακρο**, **ξεμακραίνω**, **ξεκουφαίνω**.
3. ἐντελῶς: **ξεγυμνώνω**, **ξεπαγιάζω**, **ξεπουλῶ**, **ξετίναγμα**.
4. στέρηση: **βάφω** — **ξεβάφω**, **γράφω** — **ξεγράφω**, **ξεδιψῶ**, **ξεκαρ-
γώνω**, **ξεκουράζω**.

ἀνα-. Είναι ἡ ἀρχαία πρόθεση **ἀνά**. Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται μὲ τὸ στερητικὸ **ἀνα-** πού εἶδαμε. Σημαίνει:

1. ἀπάνω: **ἀνασηκώνω**, **ἀναπηδῶ**.
2. πίσω, πάλι: **ἀναθυμοῦμαι**, **ἀνακαλῶ**, **ἀναχαράζω**, **ἀναγέννηση**.
3. διάφορα: **ἀναβουίζω**, **ἀναδακρῶζω**, **ἀναρωτιέμαι**.

Σύνθεση μὲ ἀχώριστα μόρια λόγια

87. Πάλι στὰ παραπάνω συνηθίζομε στὴ γλῶσσα μας καὶ διάφορα ἀχώριστα μόρια λόγια. Αὐτὰ ἦταν ἀρχαῖες προθέσεις καὶ ἄλλες ἀκλιτες λέξεις, πού βρίσκονται στὴ σημερινή γλῶσσα μόνο σαν πρώτα συνθετικά.

Τὰ κυριότερα λόγια ἀχώριστα μόρια

Μόριο

ἀμφι-
ἀρχι-
δια-
διχο-
δυσ-
εἰσ-

Παραδείγματα

ἀμφίβιο, ἀμφιθέατρο, ἀμφίκυρτος, ἀμφιβολία
ἀρχιεπίσκοπος, ἀρχιεργάτης, ἀρχιστράτηγος, ἀρχιτρονιά
διαβαίνω, διάμετρος, διαγώνιος, διαδίνω, διακηρύττω
διχόνοια, διχοτόμος
δυσέμετος, δυσάρεστος, δύστυχος, δυστυχία
εἰσάγω, εἰσαγωγή, εἰσοδος

ἐκ-, ἐξ-	ἐκθέτω, ἐκφράζω, ἐξαγριώνω, ἐξελληνίζω, ἐξάτμιση
ἐν- (ἐμ-)	ἐνήλικος, ἐνορία, ἐμπιστεύομαι
ἐπὶ (ἐπ-, ἐφ-)	ἐπιβλέπω, ἐπίγειος, ἐπεκτείνω, ἐφαρμόζω, ἐφηβος, ἐφιππος
εὐ-	εὐαγγέλιο, εὐάερος, εὐλογῶ, εὐτυχία, εὐερέθιστος, εὐφορία
ἡμι-	ἡμίθεος, ἡμικύκλιο, ἡμισφαίριο
ὁμο-	ὁμόγλωσσος, ὁμόφωνος, ὁμόθησκος
περι-	περιγιάλι, περικυκλώνω, περιμαζεύω, περιορίζω—περιζήτητος, περίφημος
συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ- συ-, συνε-)	σύνδεσμος, συννυφάδα, συνονόματος—συ(γ)γνώμη, συγκρατῶ, συγχαίρω—συλλυποῦμαι—συμμαζεύω, συμπέθερος, συμφωνῶ — σύριζα — σύσσωμος — συσταίνω, συχωριανός — συνεβγάζω, συνεπαίρων
τηλε-	τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλεσκόπιο, τηλέφωνο
ὑπο- (ὑπ-, ὑφ-)	ὑπόγειο, ὑποδιευθυντής, ὑπόστεγο — ὑπαξιωματικός, ὑπαρχηγός — ὑφαίρεση, ὑφαλος.

Παρατήρηση :

1. Τὰ ἀχώριστα μόρια δια-, ἐπι-, ὑπο- χάνουν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ὅταν τὸ δεῦτερο συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν: δι-ορίζω, ἐπ-άγγελμα, ὑπ-αρχηγός.
2. Τὸ ἐπι- καὶ τὸ ὑπο- γίνονται ἐφ- καὶ ὑφ- ὅταν τὸ δεῦτερο συνθετικὸ ἔχη δασεία: ἐπι-ἵππος—ἐφιππος, ὑπο-ἥλιος—ὑφήλιος.
3. Τὸ ἐκ- γίνεται ἐξ- ὅταν τὸ δεῦτερο συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν: ἐξάτμιση.
4. Τὸ ἐν- καὶ τὸ συν- γίνονται ἐμ- καὶ συμ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ χειρικά καὶ τὸ μ: ἔμ-πορος, σύμ-φωνο, συμ-μαζεύω.
5. Τὸ συν- γίνεται συγ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ λαρυγγικά σύμφωνα: συγ-κρατῶ, συγ-γραφέας, συγ-χαίρω.
6. Τὸ συν- γίνεται συλ-, συρ-, συσ- ὅταν ἀκολουθῇ λ, ρ, σ: συλ-λυποῦμαι, σύρ-ριζα, σύσ-σωμος.
7. Μερικὲς φορές τὸ συν- χάνει τὸ ν ἢ γίνεται συνε-: σύ-θαμπα, συ-χωριανός, συνε-βγάζω, συνε-φέρω.

II. ΣΥΝΘΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

88. Τὰ σύνθετα κατὰ τὴν σημασίαν ποὺ ἔχουν χωρίζονται σὲ παραταχτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καὶ ἀντικειμενικά.

A.— Παραταχτικά σύνθετα

γυναικόπαιδα	—	γυναῖκες καὶ παιδιά
στενόμακρος	—	στενὸς καὶ μακρὸς
ἀναβροσβήνω	—	ἀνάβω καὶ σβήνω

89. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ὅ,τι καὶ τὰ δύο συνθετικά τους, ἐνωμένα μὲ τὸ σύνδεσμο καί. Τέτοια σύνθετα λέγονται **παραταχτικά**.

1. Παραταχτικά σύνθετα **οὐσιαστικά**: ἀγγουροτομάτα, ἀνεμόβροχο, ἀστραλόβροχο, γιδοπρόβατο, μαχαιροπίρουνα, μερόνυχτο, χιονόβροχο κτλ

2. **Ἐπίθετα**: ἀσπροκίτρινος, μαυροκόκκινος· γλυκανάλατος, γλυκός· κοντόχοντρος, ψηλόλιγνος· νοτιοανατολικός κτλ.

3. **Ῥήματα**: ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλείνω, μπαينوβαίνω, πηγαινοέρχομαι, στριφογυρίζω, τρεμοσβήνω κτλ.

4. **Ἐπιρρήματα**: ζερβά-δεξιά — ζερβόδεξα, βόρεια-ἀνατολικά—βορειοανατολικά κτλ.

Β.— Προσδιοριστικά σύνθετα

ἀγριοπερίστερο — ἄγριο περιστέρι

συγχροσιῶ — ρωσιῶ συχνά

ἀετοφωλιά — φωλιά ἀετοῦ

90. Στὰ σύνθετα αὐτὰ τὸ πρῶτο συνθετικό προσδιορίζει τὸ δεύτερο. Τέτοια σύνθετα λέγονται **προσδιοριστικά**.

Τὸ πρῶτο συνθετικό μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα, πρόθεση.

Παραδείγματα μὲ πρῶτο συνθετικό: 1) Οὐσιαστικό: γιδόστρατα, ἡλιοβασίλεμα, λαχανόκηπος νυχτοπούλι, σπιτονοικοκυρά.

2) Ἐπίθετο: ἀγριολούλουδο, ἀλαφρόπετρα, πικραμύγδαλο, πρωτοβόρξι, φτωχόσπιτο. 3) Ἐπίρρημα: ξαναθυμούμαι, χαμόκλαδο, σιγοπερπατιῶ. 4) Πρόθεση: ἀπόμερος, παραμάνα, πρόσχαρος, κάτωσπρος, κατάκαρδα, ἀντίλαλος.

Γ.— Κτητικά σύνθετα

καλόκαρδος — ἐκεῖνος ποῦ ἔχει καλή καρδιά

μεγαλόσωμος — ἐκεῖνος ποῦ ἔχει μεγάλο σῶμα

91. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον ποῦ ἔχει κάτι σὰ δικό του, κτῆμα του, καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **κτητικά**.

Παραδείγματα: γαλανομάτης, γερακομύτης, γλυκόφωνος, κακόμοιρος, καλότυχος, μαυροφρύδης, μεγαλοδύναμος, Μεγαλόχαρη, σκληρόκαρδος.

Δ.— 'Αντικειμενικά σύνδετα

καντηλανάφτης — ἐκεῖνος πού ἀνάβει τίς καντήλες
μελισσογάγος — (τὸ πουλί) πού τρώει τίς μέλισσες
χασομέρης — ἐκεῖνος πού χάνει τὴ μέρα του

92. Στὰ σύνδετα αὐτὰ τὸ ἓνα συνθετικὸ εἶναι ρῆμα (ἀνάβω, τρώγω, χάνω) καὶ τὸ ἄλλο (καντήλα, μέλισσα, μέρα) εἶναι οὐσιαστικὸ πού γίνεται ἀντικείμενο στὸ ρῆμα.

Τὰ σύνδετα πού τὸ ἓνα τους συνθετικὸ γίνεται ἀντικείμενο τοῦ ἄλλου λέγονται **ἀντικειμενικά**.

Παραδείγματα: χαλασοχώρης (πού χαλνᾷ τὸ χωριό του μὲ τοὺς καβγάδες κτλ.), λαιμοδέτης, νεροχύτης, ψυμοζήτης, θαλασσομάχος, ζαχαροπλάστης, κτηνοτρόφος, χορογάγος.

Μορφή τῶν συνδέτων

Τὸ συνθετικὸ φωνῆεν

93. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ σύνθετο ἀναβοσβήνω ἐνώθηκον τὸ θέμα τοῦ α' συνθετικοῦ ἀνάβ-ω καὶ τὸ β' συνθετικὸ μὲ τὸ φωνῆεν ο: ἀναβ-ο-σβήνω.

1. Ὅταν τὸ α' συνθετικὸ εἶναι κλιτὸ, ἐνώνεται μὲ τὸ β' συνθετικὸ μ' ἓνα φωνῆεν. Τὸ φωνῆεν αὐτὸ εἶναι συνήθως τὸ ο καὶ λέγεται **συνθετικὸ φωνῆεν**:

γυναῖκες — παιδιά: γυναικ-**ο**-παιδα, νύχτα — πουλί: νυχτ-**ο**-πούλι, χάνω (ἔχασα) — μέρα: χασ-**ο**-μέρης, πικρὴ — δάφνη: πικρ-**ο**-δάφνη

2. Τὸ συνθετικὸ φωνῆεν τὸ παίρνουν καὶ πολλὰ ἐπιρρήματα:
συχρὰ — ρωτῶ: συχρ-**ο**-ρωτῶ, κρυφὰ — μιλῶ: κρυφ-**ο**-μιλῶ.

3. Ὅταν τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τοῦ β' συνθετικοῦ εἶναι α ἢ ο, τὸ συνθετικὸ φωνῆεν συνήθως χάνεται: ἄρχοντας — ἀνθρωπος: ἀρχοντ-ἀνθρωπος, δεκαπέντε — Αὔγουστος: δεκαπεντ-αύγουστος, ὅλος — ὀρθός: ὀλ-ὀρθός, χρεός — ὀφειλέτης: χρε-οφειλέτης. Ἀλλά: βορειοανατολικός, Ἑλληνοαμερικάνος, ἀλληλοαγαπιούνται.

* Τὸ πρῶτο συνθετικὸ

94. Εἶδαμε ὅτι κατὰ τὴ σύνθεση τὸ θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καὶ τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἐνώνονται συνήθως μὲ τὸ συνθετικὸ φωνῆεν ο. Μερικὰ σύνδετα παρουσιάζουν διαφορὰς στὸ πρῶτο συνθετικὸ:

95. Α. Πρῶτο συνθετικὸ ὄνομα:

βαθύς: βαθύ-πλουτος, βαθύ-ρίζος, βαθιο-ρίζωτος

βαρός: βαρυ-χειμωνιά, βαριό-μοιρος, βαρι-ακούω
μακρός: Μακρο-ράχη, Μακρο-γιάννης, μακρο-λαίμη;
πλατύς: πλατύ-σκαλο, πλατύ-στομος
πολύς: πολύ-γωνο, πολύ-γλωσσος, πολυ-κοιμοῦμαι

1. Τὰ ἐπιθετὰ σέ -ὺς ὡς πρῶτα συνθετικά φυλάττουν συνήθως τὸ *ν* ἢ ἔχουν γιὰ συνθετικὸ τὸ **ιο, ο** (ι, ὅταν τὸ ο ἔχη πάθει ἔκθλιψη: βαριαναστενάζω).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ τελικὸ (ιο) τοῦ πρώτου συνθετικοῦ γράφεται μὲ *ι* ἐκτός στα σύνθετα ἀπὸ τὸ δάκρυ καὶ τὸ στάχυ: βαριόμοιρος — δακρυοπότιστος, σταχυολογία.

2. Μερικὰ ὀνόματα, ὅταν γίνονται πρῶτα συνθετικά, παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στὸ θέμα τους:

Ἡ λέξη	γίνεται	Παραδείγματα
γῆ	γη-	γήπεδο
	γεω-	γεωγραφία, γεωλόγος, γεωμετρία, γεωπόνος
	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαιάνθρακας
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χέρι	χερο-	χερόβολο, χεροδύναμος, χεροπιαστός
	χειρο-	χειρόγραφο, χειροκροτῶ, χειροῦργος
καλός	καλο-	καλοδέχομαι, καλοκαίρι
	καλλι-	καλλιγραφία, καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	μεγαλοβδόμαδο, Μεγαλόχαρη
	μεγ(α)-	μεγαθήριο, μεγάφωνο, Μεγαλέξαντρος

3. **Ἀριθμητικὸ.** Τ' ἀριθμητικὰ ὡς πρῶτα συνθετικά παίρνουν τοὺς ἀκόλουθους τύπους:

Τὸ	γίνεται	Παραδείγματα
ἓνα	μονο-	μονάκριβος, μονομαχία, μονοπάτι
δύο	δι-	δίδραχμο, δικέφαλος, δίκοπος, δισύλλαβος
	δισ-	δισέγγονος, δισεκατομμῦριο
τρία	τρι-	τρίγλωσσος, τριγύρω, τρίγωνο, τριφύλλι
	τρισ-	τρισάγιο, Τρισεύγενη, τρισέγγονο
τέσσερα	τετρα-	τετραβάγγελο, τετράγωνο, τετράποδο, τετράπλευρο

Τ' ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἐνεήντα ἔχουν συνθετικὸ φωνῆεν α: πεντάδραχμο, Πεντάμορφη — ἐξάμηνο, ἐξατάξιο — Ἑφτάνησα — (ὀ)χιαπὸδι, ὀχτάστιχο — ἐννιά(η)μερα, ἐννιάχρονο — δεκάδραχμο — Δωδεκάνησα — εικοσαήμερο — τριαντάφυλλο κτλ. Τὸ ἑκατὸ δίνει σύνθετο ἑκατόχρονα ἀλλὰ καὶ ἑκατοντάδραχμο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύουμε τὸ ἀχώριστο μόριο δυσ- μὲ τὸ δισ-, πρῶτο συνθετικὸ τοῦ δύο: δυστυχία, δυσεύρετος, ἀλλὰ δισέγγονος, δισεκατομμῦριο.

96. Β. Πρώτο συνθετικό **ἐπίρρημα**. Τὰ ἐπίρρηματα σὲ -ω πού γίνονται πρῶτα συνθετικά φυλάγουν τὸ ω, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ **χάμω**: ἀπανω-καλύμανω, πανωφόρι, κατομερίτης, κατοσάγωνα, (ἐ)ξωκλήσι, ξώπετσα, πισωπατῶ· χαμόκλαδο, χαμομίλι, χαμογελῶ.

Τὸ δεύτερο συνθετικό

97. Τὸ δεύτερο συνθετικό μπορεί νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα, μετοχή ἢ ἐπίρρημα:

98. Α. Οὐσιαστικό. Ὅταν τὸ δεύτερο συνθετικό εἶναι οὐσιαστικό, τὸ σύνθετο μπορεί νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα.

α) Τὸ σύνθετο εἶναι οὐσιαστικό: ἀνεμό-μυλος, πρωτο-μάστορας, ἀρχοντο-χωριάτης· ἐξώ-πορτα, μοναχο-κόρη· τριαντά-φυλλο, ὀσφυρο-κάμα. Τὸ β' συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

β) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο: ἄ-καρπος, σκληρο-τράχηλος, ἀπό-μερος. Τὸ δεύτερο συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

Ἄλλά: καρδιά — στενόκαρδος, βολή — καλόβολος, τύχη — καλό-τυχος· ἀλάτι — ἀνάλατος, κομμάτι — μονοκόμματος, λαιμός — μακρο-λαίμης, μάτι — ἀνοιχτομάτης. Τὸ β' συνθετικό ἄλλαξε· πῆρε τὴν ἐπιθετικὴ κατάληξη -ος ἢ -ης.

γ) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίρρημα: πισω-κάπουλα, πατό-κορφα, μεσο-πέλαγα, χερο-πόδαρα κατα-κέφαλα, ὄλη-μερίς.

Τὸ δεύτερο συνθετικό παίρνει συνήθως τὴν κατάληξη -α.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οἱ λέξεις ὀδύνη (= πόνος), ὄλεθρος (= καταστροφή), ὀμαλός, ὄνομα (ὄνυμα), ὀροφή καὶ ὀρυχεῖο γράφονται μὲ ω στὴν ἀρχὴ ἀντὶ μὲ ο, ὅταν γίνονται δεύτερα συνθετικά: ἀνώδυνος, πανω-λεθρία, ἀνώμαλος, ἀνώνυμος, συνώνυμος, διώροφος, πολυώροφος, μεταλλωρυχεῖο.

99. Β. Ἐπίθετο. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ἐπίθετο, τότε καὶ τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο σὲ -ος, -η, -ο ἢ σπανιότερα σὲ -ιος, -ια, -ιο:

α) ἀκριβός — μονάκριβος, κίτρινος — ὀλοκίτρινος

β) γαλάζιος — καταγάλαζος, ἀκέρσιος — ὀλάκερος

γ) μακρὸς — στενόμακρος, παχὺς — ὀλόπαχος, σταχτής — μαυρό-σταχτος, δεξής — ζερβόδεξος

δ) τρούπιος — μισοτρούπιος, ἄξιος — ἀνάξιος, οὐράνιος — ἐπου-ράνιος.

100. Γ. Ρῆμα. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ρῆμα, τὸ σύνθετο μπορεί

νά είναι πάλι ρήμα, μπορεί όμως να είναι και ουσιαστικό ή επίρρημα.

α) Το σύνθετο είναι ρήμα: *τρεμοσβήνω, σημαιοστολιζώ, ξενοδολεύω*. Το δεύτερο συνθετικό δὲν αλλάζει.

β) Το σύνθετο είναι ουσιαστικό: *παίζω — οργανοπαίχτης, χύνω — νεροχύτης, τρέχω — παπατρέχας, γράφω — φωτογράφος, μάχομαι — θαλασσομάχος*. Το β' συνθετικό παίρνει τις κατάληξεις πὲ -*(τ)ής, (σπανιότερα) -ας ἢ -ος*.

γ) Το σύνθετο είναι ἐπίρρημα: *μονορούφι*.

101. Δ. Μετοχή. "Όταν ἡ μετοχή είναι δεύτερο συνθετικό, δὲν αλλάζει: *κοσμο-γυρισμένος, ἡλιο-καμένος, θεο-φοβούμενος*.

102. Ε. Ἐπίρρημα. "Όταν τὸ β' συνθετικό είναι ἐπίρρημα, φυλάγει τὴν κατάληξή του ἢ παίρνει τὴν κατάληξη *-α: κατ-άντικρον, πρό-περσι, προ-χτές, ὀλό-γυρα (γύρω)*.

* Τονισμός τῶν συνδέτων

103. Οἱ σύνθετες λέξεις ἢ φυλάγουν τὸν τόνο στὴ συλλαβὴ ποὺ τονίζεται τὸ δεύτερο συνθετικό ἢ τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα. Παραδείγματα:

Α. Φυλάγουν τὸν τόνο: *χωριάτης — ἀρχοντοχωριάτης, κλητήρας — ἀρχικλητήρας, κύρης — καρaboκύρης, γιὸς — μοναχογιὸς, παπποὺς — γεροπαπποὺς, φωλιά — ἀιτοφωλιά, βδομάδα — Λαμπροβδομάδα, ράχη — ἀετοράχη, τραγουδῶ — σιγοτραγουδῶ, γράφω — καταγράφω, πηδῶ — πολυπηδῶ.*

Β. Ἄνεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: *βοριάς — ξεροβόρι, βροχή — πρωτοβρόχι, πουλι — θαλασσοπούλι, κλαδί — παρακλαδί, μαλλί — μακρομάλλης.*

Γ. Ἄνεβάζουν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα: *πάπια — ἀγριόπαπια, πέτρα — μυλόπετρα, βράση — κουφόβραση, κλίση — ἔγκλιση, βράδυ — ἀπόβραδο, γέρος — καλόγερος, ἀκριβὸς — μονάκριβος, ἀντικρὸν — κατάντικρον.*

Παρασύνδετα

καλωσορίζω — καλωσόρισμα
σιδηρόδρομος — σιδηροδρομικὸς

104. Οἱ λέξεις *καλωσόρισμα, σιδηροδρομικὸς* δὲν παράγονται ἀπὸ

λέξεις άπλές παρά από σύνθετες. Οί λέξεις πού παράγονται από σύνθετες λέξεις λέγονται **παρασύνθετες λέξεις ή παρασύνθετα**.

Ή από τό "Άγιος Τάφος, Μαύρη Θάλασσα, Αίγαίο πέλαγος, Στερεά Έλλάδα έγιναν τά σύνθετα Άγιοταφίτης, Μαυροθαλασσίτης, Αιγαιοπελαγίτης, Στερεοελλαδίτης. Καί αυτά λέγονται παρασύνθετα, γιατί έγιναν από δύο λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί σά νά εΐναι σύνθετη λέξη.

Γνήσια καί καταχρηστική σύνθεση

105. Τό σύνθετο *αστραπόβροντο* έγινε από τό θέμα του πρώτου συνθετικού *αστραπ-*, πού ένώθηκε με τό β' συνθετικό με τό συνθετικό φωνήεν *ο*. Έδω έχουμε **γνήσια σύνθεση**.

Τό σύνθετο *Χριστούγεννα* έγινε από τή γενική *Χριστού* καί τό γέννα χωρίς τό συνθετικό φωνήεν *ο*. Έδω έχουμε **καταχρηστική σύνθεση**. "Άλλα τέτοια σύνθετα: *Νέα—πόλη: Νεάπολη, Άδριανού—πόλη: Άδριανούπολη, Άλεξάνδρου—πόλη: Άλεξανδρούπολη, Κωσταντίνου—πόλη: Κωσταντινούπολη*.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κυριολεξία καί μεταφορά

"Ένα όμορφο άρνι — Αυτό τό παιδί εΐναι άρνι

106. Στην πρώτη φράση έχουμε τό ουσιαστικό *άρνι* με τήν πραγματική σημασία του, δηλαδή έχουμε **κυριολεξία**. Στην δεύτερη έχουμε τή λέξη *άρνι* με άλλαγμένη σημασία, δηλαδή έχουμε **μεταφορά**. Έδω ή λέξη *άρνι* κρατάει ένα μόνο χαρακτηριστικό: ότι εΐναι ήσυχο, άπονήρευτο.

Τό ίδιο καί όταν πούμε: *ό άνθρωπος αυτός εΐναι άλεπού*, δηλ. *πονηρός*. Κι έδω ή λέξη *άλεπού* κρατάει μόνο ένα χαρακτηριστικό: τήν *πονηριά*.

Μεταφορικά χρησιμοποιούμε ουσιαστικά, επίθετα, ρήματα καί επίρρήματα:

"Έχει κορμί λαμπάδα (ΐσιο) — Ή καρδιά του εΐναι πέτρα — γλυκός

άνθρωπος — πικρή ζωή (βασανισμένη) — χύθηκε στον έχθρο (όρμησε
άπάνω του) — μασά τὰ λόγια του — άρώστησε βαριά — μίλησε
ξάστερα.

Μεταφορικά λέγονται και φράσεις: έχασε τὰ νερά του, ρίχνει
άγκυρα, τρώει σίδερα, τραβά τὰ μαλλιά του, κοιμάται με τες κότες,
του γεννοῦν και τὰ κοκόρια.

Όμώνυμα

ψηλή λεύκα — ψιλή βροχή

107. Οι λέξεις ψηλή και ψιλή προφέρονται τὸ ἴδιο, έχουν ὅμως
διαφορετική σημασία. Οι λέξεις αυτές λέγονται **ὁμώνυμα**.

Ἄλλα ὁμώνυμα: κλείνω (τὴν πόρτα) — κλίνω (ένα ρῆμα). Τὸ
κλίμα (τῆς Ἑλλάδας) — τὸ κλημά (τῆς αὐλῆς μας). Τοῖχος (τοῦ
σπιτιοῦ) τεῖχος (τῆς πόλης). Λύρα (τὸ ὄργανο) — λίρα (τὸ νόμισμα).
Σήκω — σύκο κτλ.

Παράωνυμα

108. Οι λέξεις σφήκα — σφίγγα έχουν διαφορετική σημασία,
μοιάζουν ὅμως στην προφορά. Οι λέξεις αυτές ὀνομάζονται **παράωνυμα**.

Ἐπειδὴ μοιάζουν στην προφορά, μερικές φορές δὲν τις ξεχωρίζουμε
και τις μπερδεύουμε. Παραδείγματα παρωνύμων:

αἰθέρας — ἀθέρας (τὸ ἄγανο, ἡ κόψη ξυραφιοῦ κτλ., τὸ πιὸ λεπτὸ
και διαλεχτὸ μέρος ἀπὸ κάτι)

ἀμυγδαλιά — ἀμυγδαλή, -ές (οἱ ἀδένες μέσα στὸ λαίμω)

ἀχόρταγος (λαίμαργος) — ἀχόρταστος (πού δὲ χόρτασε)

φτηνός (ὄχι ἀκριβός) — φτενός (λεπτός)

στερῶ (παίρνω κάτι πού ἀνήκει σὲ ἄλλον) — ὕστερῶ (μένω πίσω).

109. Μερικές λέξεις ξεχωρίζουν με τὸ διαφορετικὸ τους τονισμό
(κάποτε και με τὴ διαφορετικὴ τους ὀρθογραφία): γέρνω — γερνῶ,
γέρος — γερός, θόλος — θολός, κάμαρα — καμάρα, (τὰ μάγια — (ἡ)
μαγιά, νόμος — νομός, σκέπη — σκεπή, φόρα — φορά, παίρνω — περ-
νῶ, πίνω — πεινῶ, χῶρος (τόπος) — χορός κτλ. Αὐτὲς λέγονται
τονικά παράωνυμα.

Συνώνυμα

110. Συνώνυμα ἢ συνώνυμες λέξεις λέγονται λέξεις διαφορετι-

κὲς ἀναμεταξὺ τοὺς ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια περίπου σημασία. Συνώνυμα εἶναι :

ραβδί, γκλίτσα, μπαστούνι, πατερίτσα

ξημερώνει, χαράζει, γλυκοχαράζει, φέγγει, φωτίζει, ἀσπρογαλιάζει.

Τὰ συνώνυμα ἐκφράζουν τὸ ἴδιο νόημα, ἀλλὰ μὲ κάποιες διαφορὲς μεταξὺ τους. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχουμε γιὰ νὰ βροῦμε ποιά λέξη ἀπὸ τὶς συνώνυμες ποὺ ξέρομε ταιριάζει κάθε φορὰ νὰ μεταχειριστοῦμε.

Τὰ ρήματα βλέπω, κοιτάζω, παρατηρῶ, ξεχωρίζω, διακρίνω, ἀγναντεύω εἶναι συνώνυμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ βροῦμε ποῖο ταιριάζει καλύτερα σ' ἐκεῖνο ποὺ θέλομε νὰ ποῦμε.

Ταυτόσημα

111. Ταυτόσημα λέγονται οἱ λέξεις ποὺ ἡ σημασία τους εἶναι ἐντελῶς ἡ ἴδια. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀραποσίτι — καλαμπόκι

μελισσοργὸς — μελισσοφάγος

ἀχλάδι — ἀπίδι

ὄρνιθα, ὄρνιθώνας — κότα, κοτέτσι

γίδα — κατσίκα

πετεινὸς — κόκορας

διχάλι — διχάλα — δικράνι

στέγη — σκεπή

τριζόνι — γρύλος

φλαμούρι — τίλιο

κοκκινογούλια — παντζάρια

χύνομαι — χιμῶ.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Κλιτά και ἄκλιτα. Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

112. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει δέκα εἶδη λέξεις, πού ὀνομάζονται **μέρη τοῦ λόγου**.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι: **ἄρθρο**, **οὐσιαστικό**, **ἐπίθετο**, **ἀντωνυμία**, **ρῆμα**, **μετοχή**, **ἐπίρρημα**, **πρόθεση**, **σύνδεσμος**, **ἐπιφώνημα**.

ὁ (ἄνθρωπος), ἡ (γῆ), τὸ (παῖδι) εἶναι ἄρθρα

Γιῶργος, ἄλογο, οὐρανός εἶναι οὐσιαστικά

ξάστερος (οὐρανός), ὄμορφο (λουλούδι) εἶναι ἐπίθετα

ἐγὼ (διαβάζω), ἐκεῖνος (τρέχει) εἶναι ἀντωνυμίες

γράφω, ντύνομαι, χτυπήθηκα εἶναι ρήματα

γράφοντας, γραμμένος εἶναι μετοχές

ἐδῶ, ἐπάνω, χτές, ἔτσι, πολὺ εἶναι ἐπιρρήματα

ἀπὸ (τὸ σπίτι), γιὰ (τὸ σχολεῖο) εἶναι προθέσεις

(μολύβια) καὶ (τετράδια), ἂν (ἔρθης) εἶναι σύνδεσμοι

ποπὸ! (τί κόσμος), μπράβο! εἶναι ἐπιφωνήματα.

Τὸ οὐσιαστικό καὶ τὸ ἐπίθετο λέγονται καὶ **ὀνόματα**.

113. Τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τὸ ρῆμα καὶ ἡ μετοχή λέγονται **κλιτά μέρη** τοῦ λόγου, γιατί κλίνονται, δηλαδή τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ παίρνει στὸ λόγο διάφορες μορφές: τὸ παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τὰ παιδιά, τῶν παιδιῶν κτλ.—ὄμορφος, ὄμορφου, ὄμορφο, ὄμορφοι κτλ.—ἐκεῖνος, ἐκεῖνοι, ἐκείνους κτλ.—γράφω, γράφομε, ἔγραφε, ἔγραφα κτλ.—ὁ γραμμένος, τοῦ γραμμένου κτλ.

Τὸ ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπιφώνημα λέγονται **ἄκλιτα μέρη** τοῦ λόγου, γιατί δὲν κλίνονται, δηλαδή παρουσιάζονται πάντοτε στὸ λόγο μὲ τὴν ἴδια μορφή: ἐδῶ, γιὰ, καί, μπράβο.

Ἄκλιτα εἶναι καὶ μερικά ἀριθμητικά ἐπίθετα καὶ οἱ μετοχές πού τελειώνουν σέ -οντας, -ώντας: πέντε, ἔξι, δέκα κτλ. —γράφοντας, γελώντας.

114. Οἱ διάφορες μορφές πού παίρνει μιὰ κλιτὴ λέξη ὅταν μιλοῦμε ἢ γράφουμε λέγονται **τύποι** αὐτῆς τῆς λέξης. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός τύποι εἶναι: οὐρανός, οὐρανοῦ, οὐρανό, οὐρανέ — οὐρανοί, οὐρανῶν, οὐρανοῦς. Τοῦ ρήματος τρέχω τύποι εἶναι: τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχομε κτλ. ἔτρεχα, ἔτρεχες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὸ τέλος, πού ἀλλάζει, λέγεται **κατάληξη**. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός καταλήξεις εἶναι: -ος, -ου, -ο, -ε, -οι, -ων, -ους. Τοῦ ρήματος τρέχω καταλήξεις εἶναι: -ω, -εις, -ει, -ομε, κτλ. -α, -ες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὴν ἀρχή, πού δὲν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**. Τὰ θέματα τῶν λέξεων οὐρανός, ὄμορφος, ἐκεῖνος, τρέχω, ἀκούω εἶναι: οὐραν-, ὄμορφ-, ἐκεῖν-, τρέχ-, ἀκού-.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Στις λέξεις οὐραν-ός, τρέχ-ω, ἀκού-ω χαρακτήρες εἶναι τὸ ν, τὸ χ, τὸ ου.

Πτώσεις. Γένος καὶ ἀριθμὸς

115. Οἱ τύποι πού παίρνουν τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἢ ἀντωνυμία καὶ ἡ μετοχή λέγονται **πτώσεις**, καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου πού ἔχουν πτώσεις λέγονται **πτωτικά**.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις: ἡ **ὀνομαστική**, ἡ **γενική**, ἡ **αἰτιατική** καὶ ἡ **κλητική**.

Ὀνομαστική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποῖος; τί; Ποιὸς ἔρχεται; — Ὁ Γ ι ά ν ν η ς. Τί ἦρθε σὸ λιμάνι; — Τ ὸ κ α ρ ά β ι.

Γενική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση τίνος; ποιανοῦ; Τίνος εἶναι τὸ βιβλίο; — Το ὺ Γ ι ά ν ν η.

Αἰτιατική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποιὸν; τί; Ποιὸν νὰ φωνάξω; — Τ ὸ Γ ι ά ν ν η. Τί εἶδες; — Εἶδα τὸ κ α ρ ά β ι.

Κλητική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ὅταν καλοῦμε ἢ προσφωνοῦμε κάποιον: ἔλα δῶ, Γ ι ά ν ν η πρόσεχε, Γ ι ά ν ν η κ α ρ ά β ι, κ α ρ α β ά κ ι, πού πᾶς γιαλὸ γιαλὸ.

116. Ἐκτὸς ἀπὸ τίς πτώσεις τὰ πτωτικά ἔχουν **γένος**, **ἀριθμὸ** καὶ **κλίση**.

A. Τὰ γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκό** καὶ **οὐδέτερο**.

Ἄρσενικά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ὁ**: ὁ διαβάτης, ὁ καλός.

Θηλυκά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ἡ**: ἡ Ἑλλάδα.

Οὐδέτερα εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **τό**: τὸ ἄλογο.

B. **Ἀριθμοί.** "Ὅταν λέμε ὁ *συμμαθητής μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ ἓνα πρόσωπο· ὅταν λέμε οἱ *συμμαθητές μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα. "Ὅλα τὰ πτωτικά ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὸ ἓνα καὶ ξεχωριστοὺς γιὰ τὰ πολλὰ. Οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὸ ἓνα ἀποτελοῦν τὸν **ἐνικό** ἀριθμό, οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὰ πολλὰ ἀποτελοῦν τὸν **πληθυντικό** ἀριθμό. Τὰ πτωτικά ἔχουν λοιπὸν δυὸ ἀριθμούς: τὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό.

Γ. Κλίση. Κλίση εἶναι ὁ τρόπος ποὺ σχηματίζονται οἱ πτώσεις ἐνὸς πτωτικοῦ. Στὰ οὐσιαστικά ἔχομε τὴν **κλίση τῶν ἀρσενικῶν**, τὴν **κλίση τῶν θηλυκῶν** καὶ τὴν **κλίση τῶν οὐδετέρων**.

Ἡ πτώση, τὸ γένος, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κλίση ἐνὸς πτωτικοῦ ἀποτελοῦν τὰ **συνακόλουθά** του.

I. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ἈΡΘΡΟ

117. Συχνὰ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα μιὰ μικρὴ λέξη: ὁ *Γιῶργος*, ἡ *γῆ*, διάβασα **ἓνα** ὥραϊο βιβλίο. Ἡ μικρὴ κλιτὴ λέξη ποὺ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα λέγεται **ἄρθρο**. Ἡ γλώσσα μας ἔχει δύο ἄρθρα, τὸ **ὀριστικό**, ὁ, ἡ, τό, καὶ τὸ **ἀόριστο**, ἓνας, μιὰ, ἓνα.

A. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο

118. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο τὸ μεταχειριζόμαστε, ὅταν μιλοῦμε γιὰ ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: *ἔρχεται ὁ Δημήτρης*, *γαβγίζει τὸ σκυλί μας*, *ἡ γῆ εἶναι σφαιρική*.

Τὸ ὀριστικό ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

Ἐνικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὄνομ. ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	οἱ	τὰ
Γεν. τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτ. τὸ(ν)	τῆ(ν)	τὸ	τούς	τις	τὰ

Τὸ ἄρθρο δὲν ἔχει κλητική. "Ὅταν τ' ὄνομα βρίσκεται στὴν κλητική, τὸ μεταχειριζόμαστε χωρὶς ἄρθρο: **Ἐλα, Μαρία: μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ. Κάποτε, προπάντων στὰ ὀνόματα προσώπων, μεταχειριζόμαστε τὸ κλητικὸ ἐπιφώνημα ἔ: ἔ Γιωῦρο!*

B. Τὸ ἀόριστο ἄρθρο

119. Μεταχειριζόμαστε τὸ ἀόριστο ἄρθρο ὅταν μιλοῦμε γιὰ ἓνα ὄχι ὀρισμένο, παρὰ γιὰ ἓνα ἀόριστο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: *Μὲ περιμένει ἓνας φίλος μου (κάποιος, ποὺ δὲν τὸν ὀνομάζω).— Εἶδα ἓνα ὠραῖο ἄλογο (κάποιο ἄλογο).*

Τὸ ἀόριστο ἄρθρο κλίνεται ἔτσι :

	ἀρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὄνομ.	ἓνας	μιὰ	ἓνα
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἐνός
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μιὰ	ἓνα

Τὸ ἀόριστο ἄρθρο δὲν ἔχει πληθυντικὸ, καὶ ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ ἀόριστα πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα τ' ἀναφέρομε χωρὶς ἄρθρο: *εἶδα λουλούδια σκορπισμένα· πέρασε ράχες καὶ βουνά· παιδιὰ ἔπαιζαν στὴν ἀγλή.*

Τὸ ἓνας, μιὰ, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο. Εἶναι εὐκόλο νὰ ξεχωρίσωμε πότε εἶναι ἀριθμητικὸ. "Ὅταν λέμε: *βοῆκα μιὰ δραχμή· ἓνας νίκησε πολλούς· εἶχα λίγα λεπτὰ* γι' αὐτὸ ἀγόρασα ἓνα μόνο βιβλίον, τὸ ἓνας, μιὰ, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ.

120. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ν τοῦ ἄρθρου τόν, τήν, ἓναν φυλάγεται μόνο ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν ἢ ἀπὸ σύμφωνο στιγμιαῖο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλὸ (ξ, ψ) (§ 58): τὸν ἄνθρωπο, τὴν ντροπή, στήν ξενιτιά, τὸν Μπότσαρη, εἶδα ἓναν ξένο, τὸν τόπο, στήν Τράπεζα, τὸν Κώστα, τὴν Κόρινθο, ἓναν Κερκυραῖο. "Ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ ἄλλο σύμφωνο, τὸ ν δὲ φυλάγεται: τὸ νόμο, τὸ φόβο, τὴ βρούση, τὴ μητέρα, ἓνα χωρικό, ἓνα γλάρο.

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΛΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

121. Ἡ λέξις *Κολοκοτρώνης* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *μαθητῆς* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *ἄλογο* φανερώνει ζῶο. Ἡ λέξις *αὐτοκίνητο* φανερώνει ἓνα πρᾶμα.

Οἱ κλιτῆς λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα λέγονται **οὐσιαστικά**.

Οἱ λέξεις *δουλειά*, *τρέξιμο* φανερώνουν μιὰ πράξη, μιὰ ἐνέργεια. Οἱ λέξεις *εὐτυχία*, *ἡσυχία* φανερώνουν μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις *ἐξυπνάδα*, *παλικαριά* φανερώνουν μιὰ ιδιότητα. Καί οἱ λέξεις αὐτῆς λέγονται οὐσιαστικά.

Ὡστε **οὐσιαστικά** λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα, ἢ ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.

Κύρια καὶ κοινὰ οὐσιαστικά

122. Κύρια ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικά *Πέτρος*, *Κανάρης*—ὁ *Πιστός* (ὄνομα σκυλιῶ) — *Ἑλλη* (τὸ πολεμικὸ πλοῖο), πού σημαίνουν τὸ καθένα ἓνα ὀρισμένον πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Κοινὰ ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικά *ἄνθρωπος*, *ἄλογο*, *λουλούδι*, *τριανταφυλλιά*, *τρέξιμο*, *πίκρα*, *ἐξυπνάδα*, πού σημαίνουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα ἀπὸ τὸ ἴδιον εἶδος, πράξη, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **κοινὰ ὀνόματα**.

Περιληπτικά οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα *κόσμος*, *λαός*, *στρατός*, *οἰκογένεια*, *ἐλαιώνας*, *τουφεκίδι*, πού φανερώνουν πολλὰ πρόσωπα ἢ πρᾶματα μαζί, ἓνα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶμα λέγονται **συγκεκριμένα**.

Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα**.

123. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Γράφονται μὲ κεφαλαῖο στὴν ἀρχή: 1) Τὰ κύρια ὀνόματα: *Δημήτρης*, *Ἑλένη*—*Πλαπούτας*, *Τρικούπης*—*Ἑλλάδα*, *Ἀργυρόκαστρο*, *Πιέρια*, *Θερμαϊκός*, *Ἀκρόπολη*, *Ἅγιοι Σαράντα*.

2) Τὰ ἐθνικά: *Ἕλληνας*, *Ῥωμαῖοι*, *Σερραῖοι*, *Σουλιῶτες* κτλ.

3) Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καὶ τῶν γιορτῶν: Ἰανουάριος, Κυριακή, Σαρακοστή, Πάσχα.

4) Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Ἅγιο Πνεῦμα, Παναγία καὶ τὰ συνώνυμά τους: Πανάγαθος, Παντοδύναμος, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχαρη κτλ.

5) Τὰ ὀνόματα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης: ἡ Ὀδύσσεια, τὰ Λόγια τῆς Πλώρης τοῦ Καρκαβίτσα, τὸ Κρητὸ Σχολεῖο τοῦ Γύζη, ὁ Παρθενώνας.

6) Οἱ τιμητικοὶ τίτλοι: Κωνσταντῖνος ὁ Μεγάλος, ἡ Αὐτοῦ Βασιλικὴ Ὑψηλότητα, ὁ Ἐξοχώτατος, ὁ Μακαριότατος κτλ.

Γράφονται μὲ μικρὰ γράμμα στὴν ἀρχή:

1) Λέξεις ποὺ παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἐθνικά: ("Ὀμηρος) ὀμηρικοὶ ἥρωες, (Χριστοῦγεννα) χριστογεννητικός — ("Ἕλληνας) ἑλληνικός, γαλλικός κτλ.

2) Τὰ ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν ὀπαδοὺς θρησκευμάτων: χριστιανός, διαμαρτυρόμενος, μωαμεθανός, (Βούδας) βουδιστὴς κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Α.— Γενικά

124. Τὰ γένη τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρία: ἄρσενικό, θηλυκὸ καὶ οὐδέτερο.

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων εἶναι συνήθως ἄρσενικά ὅταν σημαίνουν ἄρσενικά ὄντα, καὶ θηλυκά ὅταν σημαίνουν θηλυκά ὄντα: ὁ πατέρας — ἡ μητέρα, ὁ γιὸς — ἡ θυγατέρα, ὁ πετεινός — ἡ ὄρνιθα.

Τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων εἶναι ἄλλα ἄρσενικοῦ καὶ ἄλλα θηλυκοῦ γένους: ὁ βράχος, ἡ μέρα. Συχνὰ ὅμως εἶναι καὶ σὲ ἓνα τρίτο γένος ποὺ λέγεται στὴ γραμματικὴ οὐδέτερο γένος: τὸ βουνό, τὸ λουλουδί, τὸ κερί. Ἄλλὰ στὸ οὐδέτερο γένος λέγονται καὶ ἔμψυχα: τὸ παιδί, τὸ ἄγριο, τὸ κορίτσι.

Στὴ γραμματικὴ ξεχωρίζομε τὸ γένος:

α) ἀπὸ τὴν κατάληξιν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ: ὁ μικτῆ-ῆς (ἄρσενικό), ἡ βούσ-η (θηλυκό), τὸ παιδ-ὶ (οὐδέτερο), καὶ

β) από τὸ ἄρθρο: ὁ, ἕνας (γιατὸ ἄρσενικό), ἡ, μιὰ (γιατὸ θηλυκό), τό, ἕνα (γιατὸ οὐδέτερο).

Β.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

125. Τὰ περισσότερα οὐσιαστικά ἔχουν ἕναν τύπο μόνο καὶ ἕνα γένος: ὁ ἄνθρωπος, ἡ μέλισσα, τὸ χῶμα, ὁ αὐτός.

Πολλὰ οὐσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἕνα γιά τὸ ἄρσενικό καὶ ἕνα γιά τὸ θηλυκό. Τὸ θηλυκό σχηματίζεται τότε μετὶς καταλήξεις **-ισσα**, **-τρα**, **-τρια**, **-αίνα**, **-ίνα**, **-ού**, **-α**, **-η**: βασιλιάς — βασιλίςσα, ράφτης — ράφτρα, διευθυντής — διευθύντρια, δράκος — δράκαινα, ἀράρης — ἀρατίνα, μυλωνάς — μυλωνού, θεῖος — θεία, ἀδερφός — ἀδερφή.

Θηλυκά τῶν ζώων. Τὰ περισσότερα ὀνόματα τῶν ζώων ἔχουν ἕνα μόνο τύπο γιά τὸ ἄρσενικό καὶ τὸ θηλυκό: ἡ ἀλεπού, ἡ ἀρκούδα, ὁ παπαγάλος, ἡ ὄχια, τὸ λαβράκι. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται **ἐπίκοινα**. Στὰ ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀρίστη τὸ φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τὸ ἐπίθετο **ἄρσενικός** ἢ **θηλυκός**: τὸ ἄρσενικό ζαρκάδι, ὁ θηλυκός σπίνος, ἡ ἄρσενική καμήλα.

Γιά μερικά ζῶα κατοικίδια ἢ γιά ἄλλα ποὺ ἔχουν μεγαλύτερη σημασία γιά τὸν ἄνθρωπο, ἢ ὑπάρχει ξεχωριστὴ λέξη γιά τὸ ἄρσενικό καὶ τὸ θηλυκό ἢ **ξεχωρίζεται τὸ ἄρσενικό ἀπὸ τὸ θηλυκό** μετὰ διαφορετικὴ κατάληξη: ἄλλογο — φοράδα, κριάρι — προβατίνα, τράγος — γίδα, πετεινός — ὄρνιθα ἢ κότα· σκύλος — σκύλα, κουνέλι — κουνέλα, τρυγόνι — τρυγώνα, περιστέρι — περιστέρα, πρόβατο — προβατίνα, λάφι — λαφίνα, λαγός — λαγίνα, κότσυφας — κοτσυφίνα, λύκος — λύκαινα, γάλος — γαλοπούλα, γάτα — γάτος, κουνέλα — κούνελο.

Ἄλλὰ σὲ μερικά ὀνόματα ζώων ὁ ἕνας τύπος εἶναι συχότερος καὶ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ γιά τὰ δύο γένη: γάτα, σκύλος, ἄλλογο, λύκος, γεράκι.

Γ.— Οὐσιαστικά μετὰ δύο γένη

126. Μερικά οὐσιαστικά συνθίζονται μετὰ δύο γένη, ποὺ ἔχουν διαφορετικὴ κατάληξη καὶ κάποτε καὶ διαφορετικὸ τονισμό: ὁ πλάτανος — τὸ πλατάνι. Τέτοια οὐσιαστικά εἶναι: ὁ νοτιάς — ἡ νοτιά, ὁ πήχης — ἡ πήχη, ὁ τίγρης — ἡ τίγρη, ὁ κρίνος — τὸ κρίνο, ὁ ἔλατος — τὸ ἔλατο, ὁ πεῦκος — τὸ πεῦκο, ὁ σκύλος — τὸ σκυλί.

Τὸ γένος ἀλλάζει κατὰ τὴ σημασία

ἡ βροντή — ὁ βρόντος

127. Πολλὲς λέξεις ἔχουν δύο γένη, ἀλλὰ ὄχι πάντα μετὰ τὴν ἴδια ἐντελῶς σημασία: βροντή εἶναι τὸ γνωστὸ φυσικό φαινόμενο — βρόντος εἶναι ἕνας δυνατὸς κρότος· τραπέζι εἶναι τὸ ἐπιπλο — τράπεζα λέγεται γιά τὴν Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας καὶ γιά τὰ πιστωτικά ἰδρύματα. Ἐτσι ξεχωρίζουν στὴ σημασία οἱ λέξεις:

ἄχνα (ἀναπνοή) — ἀχνός, κοπέλα — κοπέλι (παραγωγός, βοηθός τεχνίτη), μάντρα — μαντρί, μέση — μέσο, περίβολος — περιβόλι, πλευρὸ — ἡ πλευρά (ὄρος στὴ γεωμετρία), ρετσίνα — ρετσίνοι, σκανδάλη (τοῦ τουφεκιοῦ) — σκάνδαλο, σκάφη — σκάφος, σουβλά — σουβλί, χῶρα — χῶρος (τόπος).

Υπάρχουν μερικές λέξεις που συχνά πολλοί δὲν εἶναι βέβαιοι γιὰ τὸ γένος τους ἢ καὶ τίς μεταχειρίζονται στραβά. Εἶναι καλύτερα νὰ λέγεται ὁ Πίνδος, ἡ Πάρνηθα, τὸ Ρέθυμνο, τὰ Φάρσαλα, ὁ Ἀκροκόρινθος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται ἡ στήλη (ἀναμνηστική, ἐπιτάφια, ἠλεκτρική) καὶ ὁ στύλος, κολόνα πού στηρίζει κάτι: οἱ Στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ τηλεφωνικοί, τηλεγραφικοί, ἠλεκτρικοί στύλοι.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

128. Πολλὰ ὀνόματα συνηθίζονται μόνο στὸν ἓνα ἀριθμὸ ἢ προπάντων στὸν ἓνα.

1. Συνηθίζονται μόνο στὸν ἐνικό ὀνόματα πού σημαίνουν ἔννοιες μοναδικές. Τέτοια εἶναι:

α) Μερικὰ συγκεκριμένα, πολλὰ περιληπτικά καὶ πολλὰ ἀφηρημένα: ἀστροφεγγιά, οἰκουμένη, παράδεισος, χριστιανισμός — συγγενολόγῃ — ξεριτιά, ἄνθισμα, δικαιοσύνη, πίστη. Συχνὰ ὅμως τὰ ἀφηρημένα σχηματίζουν πληθυντικό: ἄς λείπουν οἱ πολλὲς εὐγένειες.

β) Ὀνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν: ὕδρογόνο, ὀξυγόνο, ἀσήμι, ράδιο, κοκκινόχωμα.

Τὰ κύρια ὀνόματα συνηθίζονται στὸν ἐνικό. Ἔτσι:

Α) Τὰ ὀνόματα μερικῶν γιορτῶν: Λαμπρὴ, Τριώδι.

Β) Οἱ περισσότερες τοπωνυμίες: Σπάρτη, Μακεδονία, Ἰλιός.

Σχηματίζουν καὶ οἱ τοπωνυμίες πληθυντικό: α) ὅταν τυχαίην νὰ ὑπάρχουν περισσότερες ἀπὸ μιὰ ἴδιες τοπωνυμίες: ἡ Ἑλλάδα ἔχει δυὸ Πηγεῖους καὶ πέντε Ὀλύμπους· β) ὅταν χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά: Δὲ γίνονται κάθε μέρα Παρθενῶνες (δηλ. μεγάλα ἔργα τέχνης).

Γ) Τὰ ὀνόματα ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ σχηματίζουν πληθυντικό, ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα: οἱ Παλαμάδες, οἱ Ὑψηλάντηδες.

2. Συνηθίζονται μόνο ἢ προπάντων στὸν πληθυντικό:

Α) Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα: ἄμφια, ἄρματα, βασιτεῖα, γένια, γεράματα, ἐγκαίνια, ἔγκατα (τῆς γῆς), ἐννιάμηρα, κάλιντα, μίγνια, μεσάωχτα, περιχώρα, πολεμοφόδια, σωθικά (τά), τρεχάματα, χαιρετίσματα.

Ἐδῶ ἀνήκουν ἀκόμη: α) Περιληπτικά καθὼς: ἀσημικά, γυαλικά, ζυμαρικά, χορταρικά.— β) Λέξεις πού ἐκφράζουν ἀντικείμενα διπλά: τὰ γυαλιά, τὰ κιάλια ἢ σύνθετα παραταχτικά: γυναικόπαιδα, ἀμπελοχώραφα.— γ) Ὅσα σημαίνουν ἀμοιβή γιὰ κάποια ἐργασία: βαρκαριάτικα, κόμιστρα, πλυστικά.— δ) Ὅσα σημεῖνουν μιὰ γλώσσα καθὼς: ἀρβανίτικα, ἑλληνικά, γαλλικά.

Β) Ἀπὸ τὰ κύρια ὀνόματα: α) Ὀνόματα γιορτῶν: Χριστούγεννα, Φῶτα, Νικολοβάβαρα, Παναθήναια. β) Τοπωνυμίες: Σέρρες, Σπέτσες, Σφακιά, Χανιά, Δελφοί, Ἀγραφα, Καλάβρυτα, Οὐράλια, Πυρηναιᾶ. Ἡ Ἀθήνα λέγεται κάποτε καὶ Ἀθῆνες, ἡ Θήβα καὶ Θῆβες, ἡ Καλαμάτα καὶ Καλάμες.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

129. Ἐξετάζομε τὴν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν χωριστὰ γιὰ κάθε γένος: ἔτσι ἔχομε τὴν κλίση τῶν ἀρσενικῶν, τὴν κλίση τῶν θηλυκῶν καὶ τὴν κλίση τῶν οὐδετέρων.

1. Σὲ κάθε γένος ὑπάρχουν οὐσιαστικά μὲ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς καὶ στοὺς δύο ἀριθμοὺς καὶ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις: λ.χ. μήνας, μήνα, μῆνες, μηνῶν — ὥρα, ὥρας, ὥρες, ὥρῶν — μῆλο, μήλου, μήλα, μήλων. Αὐτὰ λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

2. Ἄλλα οὐσιαστικά δὲν ἔχουν παντοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς: περιβολάρης—περιβολάρηδες, γιαγιά—γιαγιάδες, κύμα—κύματα. Αὐτὰ λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

3. Τ' ἀρσενικά καὶ θηλυκά ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ μιὰ συλλαβὴ περισσότερὸ παρὰ στὸν ἐνικό: σφουγγαράς, σφουγγαράδες, σφουγγαράδων· τὰ οὐδέτερα σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ καὶ στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ: σῶμα, σώματος, σώματα, σωμάτων.

130. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δύο θέματα, ἓνα γιὰ τοὺς ἰσοσύλλαβους τύπους καὶ ἓνα γιὰ τοὺς ἀνισοσύλλαβους.

Τὸ πρῶτο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξη ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἡ κατάληξη τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς -ας, -ης, -ες, -οὺς τῶν ἀρσενικῶν, -α, -ου τῶν θηλυκῶν, -α, -ο, -ας τῶν οὐδετέρων: ψωμ-άς, πεταλωτ-ῆς, καφ-ές, παππ-οὺς, ἀλεπ-οῦ, αἱμ-α, γράφιμ-ο, κρέ-ας.

Τὸ δεῦτερο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξη ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἡ κατάληξη -ες τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θη-

λυκῶν καὶ -α τῶν οὐδετέρων: φοιμάδ-ες, πεταλωτῆδ-ες, καφέδ-ες, παπ-
ποῦδ-ες, μαριάδ-ες, ἀλεποῦδ-ες, αἷματ-α, γραφίματ-α, κρέατ-α, φῶτ-α.

131. Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ δὲν τὴ σχηματίζουν ὅλα τὰ οὐσιαστικά: τοὺς λείπει κάποτε ἢ σχηματίζεται δύσκολα. Δὲ σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικοῦ: α) οὐσιαστικά λ.χ. ποὺ κλίνονται κατὰ τὸ ζάχαρη, β) μερικὲς κατηγορίες λέξεων, καθὼς λ.χ. τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι (αὐτὰ δὲ σχηματίζουν οὔτε τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ), θηλυκὰ σὲ -α, καθὼς δίψα, πάπια, σκάλα, τρύπα, καὶ γ) ὀρισμένες ἄλλες λέξεις: λεβέντης—λεβέντες, μάνα—μάνες, ποὺ σχηματίζονται τότε ἀνισοσύλ-
λαβα: λεβέντηδων, μανάδων.

ΚΛΙΣΗ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

132. Ἐρσενικά τελειῶνουν στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ς: χειμῶνας, νικητής, καφές, παππούς, οὐρανός.

Ἐρσενικά σὲ -ας, -ης, -ες, -οὺς διακροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Ἐὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλη-
τικὴν τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ὁ ναύτης—οἱ ναῦτες. Ἐ ἀνισοσύλλαβα
τὶς σχηματίζουν σὲ -δες: ὁ περιβολάρης—οἱ περιβολάρηδες.

Ἐρσενικά τονίζονται κανονικά σὲ ὅλες τὶς πτώσεις ὅπου καὶ στὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ: ὁ χειμῶνας—τοῦ χειμῶνα—οἱ χειμῶνες—τῶν χειμῶνων κτλ. Ὑπάρχουν ὅμως πολλὲς ἐξαιρέσεις.

1. Ἐρσενικά σὲ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ χειμῶνας

ὁ ταμίας

ὁ φύλακας

133. Ἐὰ ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σὲ -ας εἶναι παροξύτονα καὶ προ-
παροξύτονα.

Ἐνικός

Ἐνομ.	ὁ	χειμῶνας	ὁ	ταμίας	ὁ	φύλακας
Γεν.	τοῦ	χειμῶνα	τοῦ	ταμία	τοῦ	φύλακα
Αἰτ.	τὸ	χειμῶνα	τὸν	ταμία	τὸ	φύλακα
Κλητ.		χειμῶνα		ταμία		φύλακα

Πληθυντικός

Ἐνομ.	οἱ	χειμῶνες	οἱ	ταμίες	οἱ	φύλακες
Γεν.	τῶν	χειμῶνων	τῶν	ταμιῶν	τῶν	φυλάκων
Αἰτ.	τοὺς	χειμῶνες	τοὺς	ταμίες	τοὺς	φύλακες
Κλητ.		χειμῶνες		ταμίες		φύλακες

Κατὰ τὸ *χειμόνας* κλίνονται: ἀγκώνας, ἀγώνας, αἰώνας, ἐλαιώνας, στρατώνας, ἐνεστώτας, ἰδρωτάς, κανόνας, λιμένας, πατέρας, σωλήνας, κλητήρας κτλ.—*Μαλέας*, *Ἐλικώνας*, *Μαραθῶνας* κτλ.—*Αννίβας*, *Λεωνίδας*, *Φειδίδης* κτλ.

Κατὰ τὸ *ταμίαις* κλίνονται: ἄντρας, γύπας, λίβας, μήνας, λοχίας, ἐπαγγελματίας, ἐπιχειρηματίας, κτηματίας κτλ.

Κατὰ τὸ *φύλακας* κλίνονται: ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρυκας, κόρακας, λάρυγγας, πίνακας, προίκιπας, πρόσφυγας, ρήτορας κτλ.—*Λάκωνας*, *Τσάκωνας*—*Ἀγαμέμνονας*, *Μίνωας*, *Κύκλωπας* κτλ.

1. Τὰ *δισύλλαβα* σὲ *-ας* καὶ ὅσα *τελειώνουν* σὲ *-ίας* τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴ *λήγουσα*: ὁ ἄντρας — τῶν ἀντρῶν, ὁ μήνας — τῶν μηνῶν, ὁ ἐπαγγελματίας — τῶν ἐπαγγελματιῶν.

2. Τὰ *προπαροξύτονα* σὲ *-ας* τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν *παραλήγουσα*: ὁ φύλακας — τῶν φυλάκων, ὁ πίνακας — τῶν πινάκων.

Τὰ ὀνόματα *ἄντρας*, *μήνας*, *Δίας* σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ σὲ *-ός*: τὸ εἶπε τοῦ ἀντρός της, σὺς δέκα τοῦ μηνός, ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

134. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τὰ *παροξύτονα* ἀρσενικά ὀνόματα σὲ (*όνας*) καὶ σὲ (*ιόνας*) καὶ οἱ *τοπωνυμίες* σὲ (*όνας*) γράφονται μὲ *ω*: ἀγκώνας, περιστεριώνας, χειμόνας κτλ. — *Ἐλικώνας*, *Μαραθῶνας* κτλ. καὶ ὁ *Ποσειδῶνας*.

Γράφονται μὲ *ο*: ἀλαζόνας, ἡγεμόνας, κανόνας, συνδαιτυμόνας—*Στρυμόνας* καὶ τὰ ἔθνικα *Μακεδόνες*, *Παφλαγόνες*, *Μυρμιδόνες* κτλ.

2. Τὰ *προπαροξύτονα* ἀρσενικά σὲ (*ονας*) γράφονται μὲ *ο*: ἀκτήμονας, ἄξονας, γείτονας, γνώμονας, δαίμονας, ἐπιστήμονας κτλ.

3. Τὰ *περισσότερα* κύρια καὶ τὰ ἔθνικα *προπαροξύτονα* σὲ (*ονας*) γράφονται μὲ *ω*: *Ἴωνας*, *Ἀπόλλωνας*, *Κίμωνας*, *Κρίτωνας*, *Πλάτωνας*, *Σόλωνας*, *Πάρονας*, *Λάκωνας*, *Τσάκωνας*.

Γράφονται μὲ *ο*: *Ἀγαμέμνονας*, *Ἀλιάκμονας*, *Ἀρίονας*, *Ἀμφίονας*, *Ἰάσονας*, *Φιλήμονας*.

4. Τὰ *προπαροξύτονα* ἀρσενικά σὲ (*ορας*) γράφονται μὲ *ο*: αὐτοκράτορας, εἰσπράχτορας, παντοκράτορας: *Βίκτορας*, *Ἐκτορας*, *Μέντορας*, *Νέστορας*.

5. Τ' ἀρσενικά σὲ (*τίρας*) γράφονται μὲ *η*: ἀνεμιστήρας, κλητήρας, λαμπτήρας, ὁδοστρωτήρας.

2. Ἄρσενικά σέ - ης ἰσοσύλλαβα

ὁ ναύτης

ὁ νικητής

135. Τὰ ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σέ - ης εἶναι παροξύτονα καὶ ὀξύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	ὁ	ναύτης	ὁ	νικητής	οἱ	ναῦτες	οἱ	νικητές
Γεν.	τοῦ	ναύτη	τοῦ	νικητῆ	τῶν	ναυτῶν	τῶν	νικητῶν
Αἰτ.	τὸ	ναύτη	τὸ	νικητῆ	τούς	ναῦτες	τούς	νικητές
Κλητ.		ναύτη		νικητῆ		ναῦτες		νικητές

Κατὰ τὸ ναύτης κλίνονται: ἀγωγιάντης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, κυβερνήτης, μεσίτης, ράφτης, φράχτης κτλ.—βιβλιοπώλης, εἰδωλολάτρης, εἰρηροδίκης κτλ.—Ἀνατολίτης, Μανιάτης, Σπαρτιάτης, Πειραιώτης, Πολίτης, Κεφαλλονίτης, Σπεταιιώτης, Χιώτης κτλ.

Κατὰ τὸ νικητής κλίνονται: ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προσκνητής κτλ.

Τὰ παροξύτονα σέ - ης στῆ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουσι τὸν τόνο στῆ λήγουσα: ναύτης — ναυτῶν, ἐπιβάτης — ἐπιβατῶν.

136. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τ' ἄρσενικά σέ (ιστις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: ἀνθρωπιστής, ζυγιστής, πολεμιστής, τροχιστής. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.

2. Τ' ἄρσενικά σέ (ιτις) γράφονται μὲ δύο **η**: ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, μαθητής, τηλεγραφεύτης κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής.

3. Τὰ περισσότερα ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (ιτις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: μεσίτης, ὀπλίτης, πολίτης, σπουργίτης, συντοπίτης κτλ.

Γράφονται μὲ δύο **η**: ἀλήτης, κομήτης, κυβερνήτης, πλανήτης, προφήτης.

Γράφονται μὲ **υ** καὶ **η** τὸ δύτης, θύτης, λύτης καὶ τὰ σύνθετα ἀπ' αὐτά, καθὼς καὶ τὸ νεροχύτης, γερακομύτης κτλ.

4. Τὰ ἔθνικά σέ (ιτις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: Ἀνατολίτης, Θασίτης, Λιβαδίτης, Μεσολογγίτης, Πολίτης, Σκιαθίτης κτλ.

Γράφονται μὲ **ει** - **η** τὸ Ἀγιορείτης, Πηλιορείτης καὶ μὲ **η** - **η** τὸ Αἰγινητής.

5. Ἀπὸ τὰ ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (ότις) γράφονται μὲ **ο**: ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, ἐξωμότης, ἱππότης, προδότης, συνωμότης, τοξότης.

Τὰ ὑπόλοιπα σὲ (ότις) καὶ σὲ (ιότης) γράφονται μὲ ω: δεσμώτης, ἐπαρχιώτης, θιασώτης, ιδιώτης, νησιώτης, στρατιώτης.

6. Τὰ ἐθνικά σὲ (ότις) καὶ (ιότης) γράφονται μὲ ω: Ἀντριώτης, Βολιώτης, Ἑπειρώτης, Ρομηλιώτης, Σουλιώτης.

3. Ἄρσενικά σὲ - α ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ σφουγγαράς

137. Ἄνισοσύλλαβα ἄρσενικά σὲ - α ς εἶναι ὅλα τὰ ὀξύτονα καὶ μερικά παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

	Ἑνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ὁ σφουγγαράς	οἱ σφουγγαράδες
Γεν.	τοῦ σφουγγαροῦ	τῶν σφουγγαροῦν
Αἰτ.	τὸ σφουγγαρόν	τοὺς σφουγγαράδας
Κλητ.	σφουγγαρόν	σφουγγαράδες

Κατὰ τὸ σφουγγαράς κλίνονται: βοριάς, παπάς, πευκιάς, σκαφτιάς κτλ. — ἀμαξάς, γαλατάς, καστανάς, μαρμαράς, φαράς κτλ. — μουσαμάς, ραγιάς, σατανάς — Κραβασαράς, Μαρμαράς, Μιστράς, Πειραιάς κτλ. — Καναδάς, Παναμάς — Θωμάς, Λουκάς, Μηνάς κτλ. — Βηλαράς, Καλλιγιάς, Παλαμάς, Πολυλάς, Σκουφάς, Φωκάς κτλ. — Μερικά παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα: ρήγας, κάλφας, μπάμπας, τσέλιγας, πρωτόπαπας.

Τὰ παροξύτονα καὶ τὰ προπαροξύτονα σὲ - α ς στὸν πληθυντικὸν κατεβάξουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: ρήγας — ρηγάδες, τσέλιγας — τσελιγάδες.

Τὸ ἄερας κάνει στὸν πληθυντικὸν οἱ ἄερες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τ' ἀνισοσύλλαβα σὲ - α ς ὅταν τονίζωνται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα: βοριάς, παπάς — Μιστράς, Πειραιάς. Παίρνουν περισπωμένη τὰ βραφτιστικά καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα σὲ - ἄς: Θωμάς, Λουκάς — Παλαμάς, Σκουφάς κτλ.

4. Ἄρσενικά σὲ - η ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ πεταλωτής

ὁ νοικοκύρης

138. Τ' ἀνισοσύλλαβα ἄρσενικά σὲ - η ς εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Όν. ὁ	πεταλωτῆς	νοικοκύρης	οἱ	πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Γεν. τοῦ	πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τῶν	πεταλωτῆδων	νοικοκύρηδων
Αἰτ. τόν	πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τούς	πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Κλ. πεταλωτῆ	νοικοκύρη		πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες	

Κατά τὸ π ε τ α λ ω τ ῆ ς κλίνονται: γανωματῆς, μπαλωματῆς, καφετζῆς, κουλουρτζῆς, παπουτσῆς—χατζῆς, χιμπατζῆς — Ἀπελλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς—Κωστής, Παναγῆς, Παντελῆς κτλ.—Κοραῆς, Παπανικολῆς, Ραγκαβῆς, Φραντζῆς κτλ.

Κατά τὸ ν ο ι κ ο κ ῦ ρ η ς κλίνονται: γχιόνης, μανάβης, χαλίφης—βαρκάρης, περιβολάρης, τιμονιέρης—Παυλάκης, παππούλης κτλ.—Ἀρμένης, Καραγκούνης—Ἀλκιβιάδης, Βασίλης, Γιάννης, Μανόλης κτλ.—Βαλαωρίτης, Γύζης, Κανάρης, Καραϊσκάκης, Μιαούλης, Τρικούπης, Ὑψηλάντης κτλ.—Γενάρης, Φλεβάρης κτλ.

Ὅμοια κλίνονται καὶ τὰ προπαροξύτονα φούρναρης, κοτζάμπασης καὶ οἱ τοπωνυμίες Δούναβης, Τάμεσης, Τίβερης κτλ. (χωρὶς πληθυντικό).

Τὰ προπαροξύτονα σέ -ης κατεβάζουν τὸν τόνο κατὰ μία συλλαβὴ στὸν πληθυντικό: φούρναρης—φουρνάρηδες, κοτζάμπασης—κοτζαμπάσηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τ' ἀνισοσύλλαβα σέ -ης ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα: πεταλωτῆς, Παντελῆς, Κοραῆς. Παίρνουν περισπωμένη τ' ἀρχαῖα κύρια ὀνόματα: Ἀπελλῆς, Ἡρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κτλ. — Μωυσεῆς.

5. Ἀρσενικά σέ - τ η ς, μὲ διπλὸ πληθυντικὸ

ὁ πρᾶματευτῆς

139. Μερικὰ ἀρσενικά σέ -τῆς σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβα καὶ ἰσοσύλλαβα.

	Ένικος		Πληθυντικός	
Όν. ὁ	πρᾶματευτῆς	οἱ	πρᾶματευτάδες	καὶ πρᾶματευτῆς
Γεν. τοῦ	πρᾶματευτῆ	τῶν	πρᾶματευτάδων	καὶ πρᾶματευτῶν
Αἰτ. τόν	πρᾶματευτῆ	τούς	πρᾶματευτάδες	καὶ πρᾶματευτῆς
Κλητ. πρᾶματευτῆ		πρᾶματευτάδες	καὶ πρᾶματευτῆς	

Ὅμοια κλίνονται: ἀλωνιστῆς, βουτηχτῆς, διαλαλητῆς, δουλευτῆς, θεριστῆς, κλαδευτῆς, πωλητῆς, τραγουδιστῆς, τρυγητῆς κτλ.

"Όμοια κλίνεται και τὸ ἀφέντης, πληθ. ἀφέντες—ἀφεντάδες, ποὺ κατεβάζει και τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα.

140. 6. Σέ - ες και σε - οὺς ἀνισοσύλλαβα

	ὁ καφές		ὁ παππούς	
	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
ἽΟνομ.	ὁ καφές	ὁ παππούς	οἱ καφέδες	οἱ παπποῦδες
Γεν.	τοῦ καφέ	τοῦ παπποῦ	τῶν καφέδων	τῶν παπποῦδων
Αἰτ.	τὸν καφέ	τὸν παπποῦ	τούς καφέδες	τούς παπποῦδες
Κλητ.	καφέ	παπποῦ	καφέδες	παπποῦδες

Κατὰ τὸ καφές κλίνονται: καναπές, μενεξές, μιναρές, πανσές, τε-
νεκές, χασές κτλ.—Μικές, Τσελεμεντές. Τὰ παροξύτονα κόντες, φάντες
(πληθ. κόντηδες, φάντηδες), Δαπόντες, Θεοβάντες.

Κατὰ τὸ παππούς κλίνονται χωρὶς πληθυντικό: Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς.
ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς παίρνουν περισπωμένη σέ
δλες τίς πτώσεις.

141. 7. Ἄρσενικά σέ - ος

	ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαλος
Τ'	ἀρσενικά σέ	-ος εἶναι	δλα	ισοσύλλαβα.
	Ἐνικὸς			
ἽΟνομ.	ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαλος
Γεν.	τοῦ οὐρανοῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἀγγέλου	τοῦ ἀντίλαλου
Αἰτ.	τὸν οὐρανό	τὸ δρόμο	τὸν ἄγγελο	τὸν ἀντίλαλο
Κλητ.	οὐρανέ	δρόμε	ἄγγελε	ἀντίλαλε
	Πληθυντικὸς			
ἽΟνομ.	οἱ οὐρανοὶ	οἱ δρόμοι	οἱ ἄγγελοι	οἱ ἀντίλαλοι
Γεν.	τῶν οὐρανῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀγγέλων	τῶν ἀντίλαλων
Αἰτ.	τούς οὐρανοὺς	τούς δρόμους	τούς ἀγγέλους	τούς ἀντίλαλους
Κλητ.	οὐρανοὶ	δρόμοι	ἄγγελοι	ἀντίλαλοι

Κατὰ τὸ οὐρανός κλίνονται: ἀδερφός, γιατρός, γιός, θεός, κυ-
νηγός, λαός, προεστός και τὰ παράγωγα οὐσιαστικά σέ -μος: λο-
γαριασμός, ὄρισμός, σεισμός, χαμός κτλ.—Ἀξίος, Δομοκός, Παρνασσός,
Δελφοὶ—Μαθίος, Βιζηνός, Κυριακός, Σολωμός κτλ.

Κατὰ τὸ δ ὀ ρ ὀ μ ο ς κλίνονται: γέρος, ἥλιος, θρόνος, κάμπος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος, τροῦλος, ἕπνος, γάρος, ὄμος κτλ.— Ἄγγλος, Γάλλος κτλ.— Βόλος, Πόρος, Νέστος, Νεῖλος, Γαργαλιάνοι κτλ.— Ἀλέκος, Γιωργος, Λυκοῦργος, Μάρκος, Νίκος κτλ.— Ἄντροῦτσος, Κάλβος, Μανροκορδάτος, Πιπίνος.

Κατὰ τὸ ἄ γ γ ε λ ο ς κλίνονται: ἄνεμος, ἀπόστολος, δάσκαλος, δῆμαρχος, διάβολος, διάδρομος, ἔμπορος, ἔφηβος, θάνατος, θόρυβος, κάτοικος, κίνδυνος, πλάτανος, πόλεμος, πρόεδρος, πρόσκοπος κτλ.— Ἰοῦνιος, Ἰούλιος κτλ.— Ἀλέξανδρος, Φίλιππος— Βόσπορος, Τύρναβος.

Κλίνονται κατὰ τὸ ἄ ν τ ἰ λ α λ ο ς: ἀνίφορος, ἀνθόκηπος, αὐλόγυρος, δεντροθήκηπος, ἐξάφαλμος, καλόγερος, κατήφορος, λαχανόκηπος, ρινόκερος— Γεράσιμος, Θρασύβουλος, Τηλέμαχος— Μάντζαρρος, Χριστόπουλος κτλ.— Ἀχλαδόκαμπος.

Ἡ κλητική τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται σὲ -ε: γιατρέ, ἥλιε, δῆμαρχε. Τῆ σχηματίζου σὲ -ο: α) τὰ παροξύτονα βεβητιστικά: Ἀλέκο, Γιωργο, Πέτρο, Σπύρο, Δημητράκο κτλ.: τὸ Παῦλος ἔχει κλητικὴ Παῦλε καὶ Παῦλο.— β) Μερικὰ κοινὰ παροξύτονα οὐσιαστικά καθὼς γέρο, διάκο: το καμαρότος καὶ τὸ καπετάνιος ἔχουν τὴν κλητικὴ σὲ -ο καὶ σὲ -ε.

Σχηματίζου τὴν κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ο καὶ μερικὰ ὀξύτονα χλιθευτικά βεβητιστικά: Γιαννακό, Δημητρό, Μανολιό, καθὼς καὶ μερικὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα παροξύτονα: κύριε Δημητράκο, Δράκο.

Ὁ τονισμὸς τῶν προπαροξυτόνων

142. Στὰ προπαροξύτονα ἄρσενικά σὲ -ος κατεβάζομε συνήθως τὸν τόνο στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ στὴν παραλήγουσα: ὁ ἄγγελος— τοῦ ἀγγέλου, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐμπόρου.

Φυλάγου τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα οἱ πολυσύλλαβες καὶ οἱ λαϊκὲς λέξεις: τοῦ ἀντίλαλου, τοῦ ἀνίφορου, τοῦ ἐξάφαλμου, τοῦ καλόγερου, τοῦ ρινόκερου.

Τὸ ἴδιο κάνουν συνήθως καὶ τὰ κύρια ὀνόματα: τοῦ Ἀχλαδόκαμπου, τοῦ Ξεροπόταμου, τοῦ Θόδωρου, τοῦ Χαράλαμπου, τοῦ Χριστόφορου καὶ τὰ οἰκογενειακὰ: τοῦ Μαντούβαλου, τοῦ Ξερόπουλου.

Τὰ προπαροξύτονα κοινὰ ἄρσενικά στὴ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζου τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων—τοὺς κυρίους.

Φυλάγου τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα τὰ σύνθετα, καθὼς καὶ

τὰ κύρια ὀνόματα ἀνθρώπων: τῶν ἀντίλαλων — τοὺς ἀντίλαλους, τῶν μαντρόσκυλων — τοὺς μαντρόσκυλους, τῶν Χριστόφορων — τοὺς Χριστόφορους, τοὺς Χαράλαμους, τοὺς Ξενοπούλους.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ χρόνος τονίζεται μερικὲς φορές στὴ λήγουσα: εἶναι εἴκοσι χρονῶ(ν)· εἶναι δουλειὰ δέκα χρονῶ(ν).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων

143. Τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα δὲ σχηματίζονται πάντοτε στὸν πληθυντικὸ ὅπως τὰ κοινὰ οὐσιαστικά:

1) Τὰ σέ -ᾶς σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ ὅπως τὰ κοινὰ ὀξύτονα ἀνισοσύλλαβα σέ -ᾶς: Παλαμᾶς — Παλαμάδες, Σκουφᾶς — Σκουφάδες.

2) Τὰ παροξύτονα σέ -ας σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σέ -ηδες, ἀλλὰ καὶ σέ -αῖοι: Καράβας — Καράβηδες, Λάπας — Λάπηδες καὶ Λαπαῖοι, Δρίτσας — Δρίτσηδες, Γρίβας — Γρίβηδες καὶ Γριβαῖοι, Δούκας — Δούκηδες καὶ Δουκαῖοι, Κουγέας — Κουγέηδες.

3) Τὰ προπαροξύτονα σέ -ας σχηματίζουν συνήθως τὸν πληθυντικὸ σέ -αῖοι: Ζουζούλας — Ζουζουλαῖοι, Μπούκουρας — Μπουκουραῖοι.

4) Τὰ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα σέ -ης σχηματίζουν κανονικὰ τὸν πληθυντικὸ σέ -ηδες: Ραγκαβῆς — Ραγκαβῆδες, Μιαούλης — Μιαούληδες.

5) Τὰ προπαροξύτονα σέ -ης σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σέ -αῖοι: Μπότσαρης — Μποτσαραῖοι, Μπούμπουλης — Μπουμπουλαῖοι.

6) Τὰ ὀξύτονα σέ -εῖς σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ σέ -έδες: Τσελεμεντές — Τσελεμεντέδες.

7) Τὰ παροξύτονα σέ -εῖς σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σέ -ηδες ἢ -αῖοι: Δαπόντες — Δαπόντηδες, Δέδες — Δεδαῖοι.

8) Τὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα σέ -ου(ς) σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σέ -αῖοι ἢ -οι: Καμπούρογλου — Καμπουρογλαῖοι, Καμπούρογλοι, Μποστταντζόγλου(ς) — Μποστταντζόγλοι. Ἔτσι καὶ τὰ πατρωνυμικά ἀπὸ γενικὴ σέ -ου: Σταύρου — Σταυραῖοι, Οἰκονόμου — Οἰκονομαῖοι.

9) Τὰ σέ -ος σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σέ -οι: Βραχνός — Βραχνοί, Ἀντροῦτσος — Ἀντροῦτσοι, Παπαρηγόπουλος — Παπαρηγόπουλοι. Κάποτε, λαϊκότερα, σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σέ -αῖοι: Ἀγγελόπουλοι — Ἀγγελοπουλαῖοι.

144. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν ἀρσενικῶν

Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ

Εἶδος ὀνόματος	Ἐνικός	Πληθυντικός
Σὲ -ας παροξύτονα ἰσοσύλλαβα	χειμῶνας, τὰμίας	-ες χειμῶνες, τὰμίες
» -ας προπαροξύτονα	» φύλακας	-ες φύλακες
» -ης ὀξύτονα	» νικητῆς	-ές νικητές
» -ης παροξύτονα	» ναύτης	-ες ναῦτες
» -ᾶς ἀνισοσύλλαβα	σφουγγαράς	-ᾶδες σφουγγαράδες
» -ῆς ὀξύτονα ἀνισοσύλλαβα	πεταλωτῆς	-ῆδες πεταλωτῆδες
» -ης παροξύτονα	» νοικοκύρης	-ηδες νοικοκύρηδες
» -ης προπαροξύτονα	» φουρνιῶρης	-ηδες φουρνιῶρηδες
» -τῆς μὲ διπλὸ πληθυντικὸ πρᾶγματευτῆς	πρᾶγματευτῆς	-ᾶδες, -ές πρᾶγματευτάδες, -ές
» -ές	καφές	-έδες καφέδες
» -οὺς	παπποὺς	-οῦδες παπποῦδες
» -ος	οὐρανός, ἄγγελος	-οι οὐρανοί, ἄγγελοι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ ἀρσενικά

145. Τ' ἀρσενικά σχηματίζουν ὅμοια τὴν ἐνικὴ γενική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ χωρὶς τὸ -ς τῆς ὀνομαστικῆς:

ὁ πατέρας—τοῦ πατέρα, τὸν πατέρα, πατέρα

ὁ παπποὺς—τοῦ παπποῦ, τὸν παπποῦ, παπποῦ.

Τ' ἀρσενικά ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: στὸν ἐνικὸ τὴ γενική, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ καὶ στὸν πληθυντικὸ τὴν ὀνομαστικὴ, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ:

τοῦ ναύτη, τὸ ναῦτη, ναῦτη—οἱ ναῦτες, τοὺς ναῦτες, ναῦτες.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες ὅσα τελειώνουν σὲ -ος.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὄλων τῶν ἀρσενικῶν τελειώνει σὲ -ων: τῶν οὐρανῶν, τῶν νοικοκύρηδων, τῶν καφέδων.

ΚΛΙΣΗ ΘΗΛΥΚΩΝ

146. Τὰ θηλυκὰ διακρίνονται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ἡ μητέρα—οἱ μητέρες, τὶς μητέρες, μητέρες.

Τ' ἀνισοσύλλαβα τὶς σχηματίζουν σὲ -δες: ἡ ἄλεπού — οἱ ἄλεπούδες, τὶς ἄλεπούδες, ἄλεπούδες.

Τὰ θηλυκὰ τονίζονται σὲ ὅλες τὶς πτώσεις ὅπου καὶ στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἐκτὸς στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ποὺ πολλὰ φορὲς κατεβά-

ζουν τὸν τόνο: ἡ ἐλπίδα—τῆς ἐλπίδας—τὴν ἐλπίδα—οἱ ἐλπίδες—τῶν ἐλπίδων κτλ., ἀλλὰ ὦρα—ὠρῶν, θάλασσα—θαλασσῶν, σάλπιγγα—σαλπύγγων.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω γενικούς κανόνες τ' ἀρχαιοκλιτα ἠηλυκά πού τελειώνουν στήν ἐνική ὀνομαστική σέ -ος καί σέ -η: ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου, ἡ δύναμη—οἱ δυνάμεις.

1. ἠηλυκά σέ -α

147. ἡ καρδιά ἡ ὦρα ἡ θάλασσα ἡ ἐλπίδα ἡ σάλπιγγα

Ἐνικός

Ἵνομ.	ἡ καρδιά	ἡ ὦρα	ἡ θάλασσα
Γεν.	τῆς καρδιάς	τῆς ὠρας	τῆς θάλασσας
Αἰτ.	τὴν καρδιά	τὴν ὠρα	τὴ θάλασσα
Κλητ.	καρδιά	ὠρα	θάλασσα

Πληθυντικός

Ἵνομ.	οἱ καρδιές	οἱ ὠρες	οἱ θάλασσες
Γεν.	τῶν καρδιῶν	τῶν ὠρῶν	τῶν θαλασσῶν
Αἰτ.	τίς καρδιές	τίς ὠρες	τίς θάλασσες
Κλητ.	καρδιές	ὠρες	θάλασσες

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ἵνομ.	ἡ ἐλπίδα	ἡ σάλπιγγα	οἱ ἐλπίδες	οἱ σάλπιγγες
Γεν.	τῆς ἐλπίδας	τῆς σάλπιγγας	τῶν ἐλπίδων	τῶν σαλπύγγων
Αἰτ.	τὴν ἐλπίδα	τὴ σάλπιγγα	τίς ἐλπίδες	τίς σάλπιγγες
Κλητ.	ἐλπίδα	σάλπιγγα	ἐλπίδες	σάλπιγγες

Κατὰ τὸ κ α ρ δ ι ἂ κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουσι ὅλα τὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ): ἀχλαδιά, δουλειά, δροσιά, καρδιά, μηλιά, ὄμορφιά, παλικαριά, παπαδιά, τριανταφυλλιά, φορά, φωλιά κτλ.—Καλυμνιά, Σιφνιά, Σμυρνιά—οἱ τοπωνυμίες: Ζαγοριά, Κηφισιά, Κοκκινιά, Λιβαδεῖα κτλ.—τὰ βαφτιστικά: Γαρουφαλιά, Λεμονιά, Ἰθηνᾶ κτλ.

Κατὰ τὸ ὦ ρ α κλίνονται: γλώσσα, δόξα, ἡμέρα, λύρα, μοῖρα, μύγα, πλατεία, ρίζα, σφαῖρα, χελώνα, ἄωρα—γυναίκα, νύχτα, πλάκα, προίκα, ρώγα, σπλήνα, σφήκα, σφίγγα, σφήρα, τραχεία, τρίχα, φλέβα, φλόγα, χίμα—βάρκα, λίρα, καρέκλα, κατάρα, κυρία—ἀρτηρία, δημοπρασία, ἐργασία, θεωρία, ἡλικία—Ἄρτα, Μακεδονία, Ἰγγλία—Ἰγγέλα, Μαρία κτλ.

Κατὰ τὸ ὄ ρ α κλίνονται ἀκόμη: δίψα, πάπια, πείνα, σπίθα, τρούπα, γάθα, βούλα, καντήλα, κρέμα, σκάλα.— Τ' ἀφηρημένα σὲ -ίλα, -ούρα κτλ.: μανούλα, θολούρα.— Τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ -ίτσα, -ούδα, -οπούλα: βάρκιτσα, κοπελούδα, μανούλα, ἀρχοντοπούλα.— Τὰ παράγωγα σὲ -τρα, -ίνα: πλύστρα, ράγτρα, ἀραπίνα, λαφίνα.— Αὐτὰ δὲ σχηματίζουν σχεδὸν ποτὲ γενικὴ πληθυντικὴ. Πολλὲς φορές χρησιμοποιοῦμε τὴ γενικὴ ἀπὸ ἄλλον τύπο τοῦ ὀνόματος: ἡ καλύβα—τῶν καλυβιῶν, ἀπὸ τὸ καλύβι, ἢ καντήλα—τῶν καντηλιῶν, ἀπὸ τὸ καντήλι κτλ.

Κατὰ τὸ θά λ α σ σ α κλίνονται: ἄγκυρα, αἴθουσα, ἄμυνα, μέλισσα, ὑποτείνουσα—διάορκεια, εἰλικρίνεια, περιφέρεια, συμπάθεια, συνέχεια. Τὰ παράγωγα σὲ -ισσα, -τρια, -αίνα: βασιλίτσα, μαγείρισσα, πριγκίπισσα, ἐργάτρια, μαθήτρια, φοιτήτρια, δράκαινα.— βασιλόπιτα, γομαλάστιχα, μνλόπετρα.— Γιαννιώτισσα, Μεσολογγίτισσα, Σουλιώτισσα κτλ. Οἱ τοπωνυμίες: Ἀλεξάνδρεια, Ἐρέτρια, Καρύταινα, Κέρκυρα, Προβέζα κτλ.

Κατὰ τὸ ἐ λ π ἰ δ α κλίνονται: ἀμαζόνα, γαρίδα, γοργόνα, νεράιδα, σειρήνα, θυγατέρα—ἀσπίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, σταγίδα, λαμπάδα—Ἀθηναία, Κερκυραία, Γαλλίδα κτλ.— Ἑλλάδα, Ἐλεσίνη, Σαλαμίνα, Τραπεζούντα κτλ.— Βορσηίδα, Ἑλπίδα κτλ.

Κατὰ τὸ σά λ π ι γ γ α κλίνονται: διώρυγα, ὄριθα, πέριδικα, σήραγγα, φάλαγγα—θερμότητα, ιδιότητα, ποσότητα, ταυτότητα, ταχύτητα, ἱκανότητα, ἀθωότητα, ἀσθηρότητα κτλ.

Τὰ θηλυκὰ σὲ -α ποὺ κλίνονται κατὰ τὸ ὄ ρ α καὶ θάλασσα στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ὅσα κλίνονται κατὰ τὸ σάλπιγγα τὸν κατεβάζουν στὴν παραλήγουσα: γλώσσα—γλωσσῶν, περιφέρεια—περιφερειῶν, ἐφημερίδα—ἐφημεριδῶν.

148. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ περισσότερα θηλυκὰ ὀξύτονα σὲ (ιὰ) γράφονται μὲ ι: βραδιά, βελονία, κερασιά, ξενιτιά κτλ. Γράφονται μὲ ει παράγωγα ἀπὸ ρήματα σὲ -εύω: γιαιτρεία, δουλειά, (ἐ)σοδειά, παντρεία, Λιβαδειά.

2. Τὰ θηλυκὰ παροξύτονα σὲ (ια) γράφονται μὲ ι: Ἀκαδημία, ἀξία, γωνία, διαιτία, εὐφορία, ἡγεμονία, σοφία, τυρανία, γιλία κτλ.— Ἀρκαδία, Ἀσία κτλ.

Γράφονται μὲ ι καὶ οἱ λέξεις ποὺ ἔχουν καταχρηστικὸ δίφθογγο στὴ λήγουσα: ἀσπρόστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, ὄρηγνια, περηγνια, πούλια, συμπόνια, γτίρνια.

Γράφονται με ει ὅσα παράγονται ἀπὸ ρήματα σὲ -εῖω καὶ ἄλλα : βασιλεία (βασιλεύω), κολακεία, λατρεία, νηστεία κτλ.— (ἀπὸ ἐπίθετα σὲ -ής) βαρεία, ὀξεΐα, πλατεΐα—θεία, λεία, χρεΐα· με οἱ τὸ Τροΐα.

3) Τὰ προπαροξύτονα σὲ **(ια)** γράφονται με ει: ἄδεια, ἀλήθεια, ἀμέλεια, βόηθεια, ἐδλάβεια, συγγένεια, συνήθεια κτλ.— Ἀντιόχεια, Χαιρώνεια, Ἰφικένεια κτλ.

Γράφονται με οἱ: ἄγνοια, διχόνοια, ἔννοια, εἴνοια, ὁμόνοια, παλιόροια, πρόνοια, Εὔβοια.

4. Τὰ οὐσιαστικά σὲ **(ίδα)**, τ' ἀφηρημένα σὲ **(ιλα)**, τὰ ὑποκοριστικά σὲ **(ίτσα)** γράφονται με ι: ἀσπίδα, ἐπιφυλλίδα—καπνίλα, χωματίλα—δραχμίτσα, μηλίτσα, Ἐλενίτσα· ἀλλὰ θείτσα.

5. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(ότιτα)** γράφονται με ό -η: ἀνθρωπότητα, κοινότητα, ποιότητα.

6. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(ισα)** γράφονται με ι καὶ δύο σ: ἀρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα. Ἐξαιρεῖται τὸ σάρισα καὶ τὸ Λάρισα.

7. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(τρια)** γράφονται με ι: ἐργάτρια, μαθήτρια, γυμνάστρια.

8. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(έα)** γράφονται με αι: αὐλαία, κεραία, περικεγαλαία, σημαία κτλ. Γράφονται με αι καὶ τὰ προπαροξύτονα κύρια: Νίκαια, Ποτίδαια, Φώκαια.

Γράφονται με ει: θέα, ἰδέα, νέα, παρέα—Κέα, Νεμέα, Τεγέα.

9. Τὰ θηλυκὰ προπαροξύτονα σὲ **(ενα)** γράφονται με αι: δρόκαινα, λόκαινα· Δημήτραινα, Μαυρομιχάλαινα.

149.

2. Θηλυκὰ σὲ -η

	ἡ ψυχὴ	ἡ νίκη Ἐνικὸς	ἡ ζάχαρη
Ἵ.Ονομ.	ἡ ψυχὴ	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
Ἵ.Γεν.	τῆς ψυχῆς	τῆς νίκης	τῆς ζάχαρης
Ἵ.Αἰτ.	τὴν ψυχὴν	τὴν νίκην	τὴν ζάχαρην
Ἵ.Κλητ.	ψυχὴν	νίκην	ζάχαρην

Πληθυντικὸς

Ἵ.Ονομ.	οἱ ψυχῆς	οἱ νίκης	οἱ ζάχαρες
Ἵ.Γεν.	τῶν ψυχῶν	τῶν νικῶν	—
Ἵ.Αἰτ.	τις ψυχῆς	τις νίκης	τις ζάχαρες
Ἵ.Κλητ.	ψυχῆς	νίκης	ζάχαρες

Κατὰ τὸ ψυχή κλίνονται: ἀλλαγὴ, ἀρχή, βοσκή, βροντή, βροχή, γραμμί, ἐπιγραφὴ, ζώή, ὄρμη, πηγὴ, προσταγή, σαρακοστή, συλλογὴ, τιμὴ, τροφή, φωνή, χαρραυγὴ κτλ.—Καλαματιανή, Συριανὴ κτλ.—'Αμερικὴ—'Αγγελικὴ, 'Αγνή κτλ.

Κατὰ τὸ νίκη κλίνονται: ἀνάγκη, βλάβη, δίκη, κόρη, λύπη, νύμφη, τέχνη, τόλμη, τύχη, φήμη κτλ. Τ' ἀφρημένα σὲ -οσύνη: εὐγνωμοσύνη, δικαιοσύνη, καλοσύνη κτλ.

Κατὰ τὸ νίκη κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικὴ): ἀγάπη, ἄκρη, ἐξαδέρφη, ζέστη, θερμὴ, κόψη, λάσπη, μέση, μύτη, νύφη, πῆχη, πλάτη, πλύση, πλώρη, ράχη, στάχτη, χάρη κτλ.—Θεσσαλονίκη, 'Ιθάκη, Κρήτη, Πεντέλη, Πόλη, Σπάρτη — 'Αφροδίτη, Καλλιόπη, Πηνελόπη—Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Κατὰ τὸ ζάχαρη κλίνονται: ἄνοιξη, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, καλυτέρευση, κάμαρη, κάππαρη, κλειδώση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, σίκαλη, σταύρωση, τσάκιση, φώτιση, χώνευση κτλ.—Λυκόβραση, Λυκόραχη κτλ.—Χρυσόθεμη.

'Απὸ τὰ θηλυκὰ σὲ -η τὰ περισσότερα ὀξύτονα σχηματίζουν κανονικὰ τὴ γενικὴ πληθυντικὴ: τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τιμῶν.

'Απὸ τὰ παροξύτονα μερικὰ μόνο τὴ σχηματίζουν καὶ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ἀνάγκη—ἀναγκῶν, τέχνη—τεχνῶν.

Τὰ προπαροξύτονα δὲν τὴ σχηματίζουν σχεδὸν ποτέ.

Τὸ νύφη, ἀδερφή, ἐξαδέρφη σχηματίζουν τὴ γενικὴ πληθυντικὴ νυφάδων, ἀδερφάδων, ἐξαδερφάδων. Οἱ τύποι ἀδερφῶν, ἐξαδερφῶν συνηθίζονται γιὰ τὸ ἀρσενικό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ θηλυκὰ σὲ (οσίνι) γράφονται μὲ ο καὶ υ: ἄγραμματοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη.

150. 3. Θηλυκὰ σὲ -η ἀρχαιοκλιτα

ἡ σκέψη

ἡ δύναμη

'Ενικὸς

Πληθυντικὸς

'Ονομ.	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῆς σκέψης	τῆς δυνάμης	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τῇ σκέψει	τῇ δυνάμει	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψη	δύναμη	σκέψεις	δυνάμεις

Κατὰ τὸ σκέψη κλίνονται: γνώση, δύση, ἔλξη, θέση, κλίση,

κοίση, κοίση, λέξη, λύση, πίστη, πόλη, πράξη, στάση, φράση, χρήση, ψύξη κτλ. Τοπωνυμίες : "Ανδεις, "Αλπεις, Σάρδεις.

Κατὰ τὸ δ ὕ ν α η κλίνονται: αἴσθησις, ἀνάστασις, ἀπόφασις, ἀφαιρέσις, γέννησις, διάθεσις, διαίρεσις, εἶδησις, εἰδοποίησις, ἐνεσις, ἐντύπωσις, ἔνωσις, ἐξίγησις, ἐπίσκιψις, εὐχαρίστησις, θέλησις, κατάληξις, κίνησις, κυβέρνησις, ὄρεξις, ὄσφρησις, παρὰδοσις, προφύλαξις, συνεινότησις, σύνταξις, ὑπόθεσις, ὑφαίρεσις κτλ.— Ἀλεξανδροῦπολις, Κωνσταντινούπολις, Νεάπολις, Τρίπολις.

Ἡ γενική τοῦ ἐνικοῦ, ἰδίως τῶν ὑπερδισυλλάβων, σχηματίζεται καὶ σὲ -εως, κατεβαίνοντας τὸν τόνο κατὰ μίαν συλλαβήν: τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δυνάμεως, τῆς εἰδησις καὶ τῆς εἰδήσεως, τῆς σύνταξις καὶ τῆς συντάξεως.

Τὰ προπαροξύτονα ἀρχαιοκλιτα θηλυκὰ σὲ -η κατεβαίνουν τὸν τόνο στὸν πληθυντικὸ κατὰ μίαν συλλαβήν: ἡ δύναμις—οἱ δυνάμεις—τῶν δυνάμεων—τίς δυνάμεις.

151.

4. Θηλυκὰ σὲ -ω

ἡ Ἀργυρῶ

ἡ Φρόσω

Ἐνικός

Ὄνομ.	ἡ Ἀργυρῶ	ἡ Φρόσω
Γεν.	τῆς Ἀργυρῶς	τῆς Φρόσως
Αἰτ.	τὴν Ἀργυρῶν	τὴν Φρόσων
Κλητ.	Ἀργυρῶ	Φρόσω

Κατὰ τὸ Ἀ ρ γ υ ρ ῶ κλίνονται: Βαγγελιώ, Ἐρατώ, Καλυψώ, Κλειώ, Κοιμιώ, Λεινώ, Λητώ, Σμαρῶ, Χρυσῶ κτλ.—Κῶ, ἠχώ (μόνον στὸν ἐνικό).

Κατὰ τὸ Φ ρ ὄ σ ω κλίνονται: Δέσπω, Μέλπω, Χρῦσω κτλ., ἡ τοπωνυμία Ζαχάρω (στὴ Μεσσηνία).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν θηλυκῶν σὲ -ω εἶναι σπάνιος, ἰδίως στὰ ὀξύτονα. Ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ σχηματιστῇ, σχηματίζεται ἔτσι: οἱ Φρόσες, τῶν Φρόσων, τίς Φρόσες.

152.

5. Θηλυκὰ σὲ -ος ἀρχαιοκλιτα

ἡ διάμετρος

Τὰ ἀρχαιοκλιτα θηλυκὰ σὲ -ος εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ένικος

Πληθυντικός

Όνομ.	ἡ	διάμετρος	οἱ	διάμετρος	καὶ	οἱ	διάμετροι
Γεν.	τῆς	διαμέτρου	τῶν	διαμέτρων			
Αἰτ.	τῇ	διάμετρο	τις	διάμετρος	καὶ	τις	διαμέτρους
Κλητ.		(διάμετρο)		(διάμετροι)			

Ὅμοια κλίνονται : ἄβυσσος, διαγώνιος, περίμετρος, εἴσοδος, ἔξοδος κτλ.— Ἀγχιάλος, Αἴγυπτος, Ἐπίδαυρος, Κάροπαθος, Κόρινθος, Πελοπόννησος κτλ.— Τὰ ὀξύτονα : κιβωτός, Αἰδηφός, Λεμεσός, Ὀδησσός.

Τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στήν πληθυντική αἰτιατική σέ -ους κατεβάξουν τὸν τόνο στήν παραλήγουσα : ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου—τῶν διαμέτρων—τις διαμέτρους.

Ἡ κλητική εἶναι σπάνια καὶ τελειώνει συνήθως σέ -ο.

153.

6. Θηλυκὰ σέ -οὺ

ἡ ἄλεπού

Ένικος

Πληθυντικός

Όνομ.	ἡ	ἄλεπού	οἱ	ἄλεπούδες
Γεν.	τῆς	ἄλεπούς	τῶν	ἄλεπούδων
Αἰτ.	τῇ	ἄλεπού	τις	ἄλεπούδες
Κλητ.		ἄλεπού		ἄλεπούδες

Κατὰ τὸ ἄ λ ε π ο ὺ κλίνονται μερικά κοινὰ ὀνόματα καθὼς μαῖμού, φουφού, ἀγγουλού, καπελού, μύλωνού, παραμυθού, γλωσσού, ὕψναρού, φωνακλού κτλ.—Κολοκυθού, Σκριπού, Χελιδονού κτλ.—Ραλλού κτλ.

154. Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σέ -α κλίνονται μερικά ἀνισοσύλλαβα ὅπως ἡ γιαγιά.

Ένικος

Πληθυντικός

Όνομ.	ἡ	γιαγιά	οἱ	γιαγιάδες
Γεν.	τῆς	γιαγιᾶς	τῶν	γιαγιᾶδων
Αἰτ.	τῇ	γιαγιά	τις	γιαγιάδες
Κλητ.		γιαγιά		γιαγιάδες

Κατὰ τὸ γ ι α γ ι ᾶ κλίνονται: μαμά, νταντά.

Τὸ κορὰ σχηματίζει τὸν πληθυντικὸ κορᾶς καὶ κορᾶδες.

Σχηματίζουν συνήθως άνισοσύλλαβα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τὸ ἀνεψιά, θεία—θεία, πεθερά: ἀνεψιάδων, θειάδων, πεθεράδων.

155. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν θηλυκῶν Οἱ καταλήξεις τῆς ἐνικῆς καὶ πληθυντικῆς ὀνομαστικῆς

	Εἶδος ὀνόματος	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Σε	-ὰ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	καρδιά	-ές καρδιές
»	-α παροξύτονα »	ώρα, ἐλπίδα	-ες ὥρες, ἐλπίδες
»	-α προπαροξύτονα »	θάλασσα, σάλπιγγα	-ες θάλασσες, σάλπιγγες
»	-ὰ άνισοσύλλαβα	γιαγιά	-άδες γιαγιάδες
»	-ῆ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	ψυχή	-ές ψυχές
»	-ῆ παροξύτονα »	νίκη	-ες νίκες
»	-ῆ προπαροξύτονα »	ζάχαρη	-ες ζάχαρες
»	-ῆ ἀρχαιοκλιτα	σκέψη, δύναμη	-εις σκέψεις, δυνάμεις
»	-ω ἰσοσύλλαβα	Ἀργυρῶ, Φρόσω	-ες (Φρόσες)
»	-οῦ άνισοσύλλαβα	ἀλεπού	-οῦδες ἀλεπούδες
»	-ος ἀρχαιοκλιτα	διάμετρος	-ες, -οι διάμετρος, διάμετροι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ θηλυκὰ

156. "Ολα τὰ θηλυκὰ σχηματίζουν τὴν ἐνική γενική ὅταν προστεθῆ ἓνα -ς στὴν ὀνομαστική: ἡ μητέρα—τῆς μητέρας, ἡ νίκη—τῆς νίκης.

"Ολα τὰ θηλυκὰ ἔχουν σὲ κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική: ἡ γυναίκα, τὴ γυναίκα, γυναίκα—οἱ γυναῖκες, τὶς γυναῖκες, γυναῖκες· ἡ ἀλεπού, τὴν ἀλεπού, ἀλεπού—οἱ ἀλεπούδες, τὶς ἀλεπούδες, ἀλεπούδες· ἡ σκέψη, τὴ σκέψη, σκέψη—οἱ σκέψεις, τὶς σκέψεις, σκέψεις.

Τ' ἀρχαιοκλιτα σὲ -ος δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες.

Ἡ γενική πληθυντική ὅλων τῶν θηλυκῶν τελειώνει σὲ -ων (ὅταν σχηματίζεται): τῶν ὥρῶν, τῶν γιαγιάδων, τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν διαμέτρων, τῶν μαϊμούδων.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

157. Τὰ οὐδέτερα διαίροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ άνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα οὐδέτερα τελειώνουν στὴν ἐνική ὀνομαστική σὲ -ο, -ι, -ος: βονό, παιδί, βάρος.

Τὰ άνισοσύλλαβα τελειώνουν στὴν ἐνική ὀνομαστική σὲ -μα, -σιμο, -ας, -ως: κύμα, δέσιμο, κρέας, φῶς.

Α.— Ουδέτερα Ισοούλλαβα

158.

1. Ουδέτερα σέ - ο

τὸ βουνὸ τὸ πεῦκο τὸ σίδερο τὸ πρόσωπο

Τὰ οὐδέτερα σέ - ο εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικός

ἽΟνομ.	τὸ βουνὸ	τὸ πεῦκο	τὸ σίδερο	τὸ πρόσωπο
Γεν.	τοῦ βουνοῦ	τοῦ πεύκου	τοῦ σίδερον	τοῦ προσώπου
Αἰτ.	τὸ βουνὸ	τὸ πεῦκο	τὸ σίδερο	τὸ πρόσωπο
Κλητ.	βουνὸ	πεῦκο	σίδερο	πρόσωπο

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	τὰ βουνὰ	τὰ πεῦκα	τὰ σίδερα	τὰ πρόσωπα
Γεν.	τῶν βουνῶν	τῶν πεύκων	τῶν σίδερων	τῶν προσώπων
Αἰτ.	τὰ βουνὰ	τὰ πεῦκα	τὰ σίδερα	τὰ πρόσωπα
Κλητ.	βουνὰ	πεῦκα	σίδερα	πρόσωπα

Κατὰ τὸ β ο υ ν ὸ κλίνονται: αὐγὸ, ἐμπορικὸ, νερό, ποσό, φτερό, φυτό, καμπαναριό, μαγειρειό, νοικοκυριό κτλ.— Ζευγολατιό, Χορευτό, Φιλιατρά κτλ.

Κατὰ τὸ π ε ὤ κ ο κλίνονται: δέντρο, ζῶο, σύκο, φύλλο· βιβλίο, θηρίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχεῖο, ταμεῖο· ἀστεροσκοπεῖο, βιβλιοπωλεῖο, νοσοκομεῖο, ὑπουργεῖο κτλ.— Βελεστίνο, Ναβαρίνο, Ρίο κτλ.

Κατὰ τὸ σ ἰ δ ε ρ ο κλίνονται: ἀμύγδαλο, βότσαλο, δάχτυλο, κάρβουνο, κόκαλο, λάχανο, λείψανο, μάγουλο, παράπονο, πούπουλο, ροδάκινο, σέλινο, σύνεργο, σύννεφο, τριαντάφυλλο, φρύγανο, ψίχουλο· σιδεράδικο — ἀγριοβότανο, ἀντρόγενο, ἀπομεσήμερο, ἀρχοντόσπιτο, δισκοπότηρο, μερόνυχτο, τραπεζομάντιλο, χαμόγελο, χαμόκλαδο, χιονόροχο, χριστόφομο—Αἰτόχωρο, Σαραντάπηχο κτλ.

Κατὰ τὸ π ρ ὸ σ ω π ο, πού κατεβάζει στή γενική ἐνικού καὶ πληθυντικού τὸν τόνο τῆς ὀνομαστικῆς, κλίνονται: ἄλογο, ἄτομο, ἔπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ.— οἱ τοπωνυμίες: Ἀγραφα, Ἀπένινα, Καλάβρυτα, Μέγαρα, Μέθανα κτλ.

Μερικὰ προπαροξύτονα τονίζονται καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο καὶ κατὰ τὸ σίδερο. Ἔτσι τὸ βούιτρο, γόναιο, πρόβαιο, αἰμόπλοιο.— Οἱ τρισύλλαβες τοπωνυμίες σχηματίζονται συνήθως κατὰ τὸ πρόσωπο: τοῦ Μεισόβου.

159. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ παράγωγα οὐδέτερα σέ (ιο) πού

φανερώνουν τόπο γράφονται με ει: γραφείο, κυβερνεῖο, ὠδεῖο· ἀνθοα-
κοουχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, ἰατρεῖο, σχολεῖο κτλ. Γράφονται με ι τὰ προ-
πυροζύτονα: ἐστιατόριο, φυλάκιο.

2. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(ιο)** γράφονται με ι: γέλιο, καταβόδιο,
συχώριο, τετράδιο.— Γράφονται με ει: ἀπόγειο, ἰσόγειο, ὑπόγειο.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(ριό)** γράφονται με ι: καμπαναριό, νοικοκυριό,
πλυσταριό, συμπλεθειριό.— Γράφεται με ει τὸ μαγειριό.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(τίριο)** γράφονται με η καὶ ι: πιεστήριο, ἐρ-
γαστήρι(ο), σιδερωτήριο, γυμναστήριο, δικαστήριο κτλ.

Ἐξαιροῦνται: μαρτύριο, χτίριο.

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(ιτό)** γράφονται συνήθως με η: ἀγκομαχη-
τό, βογκητό, παραμιλητό, ξεφωνητό, ποδοβολητό.

160.

2. Οὐδέτερα σὲ -ι

τὸ παιδί

τὸ τραγούδι

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ι εἶναι ὀξύτονα καὶ πυροζύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

ἽΟνομ.	τὸ παιδί	τὸ τραγούδι	τὰ παιδιὰ	τὰ τραγούδια
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ τραγουδιοῦ	τῶν παιδιῶν	τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	τὸ παιδί	τὸ τραγούδι	τὰ παιδιὰ	τὰ τραγούδια
Κλητ.	παιδί	τραγούδι	παιδιὰ	τραγούδια

Κατὰ τὸ π α ι δ ῖ κλίνονται: ἀρνί, αὐτί, γυαλί, κελί, κερί, κλειδί,
κορμί, μαλλί, νησί, πανί, πουλί, σκοινί, σκυλί, σπυρί, σφυρί, τυρί, ἔνι,
χονί, ψομί κτλ.—Δαφνί, Καστρί κτλ.

Κατὰ τὸ τ ρ α γ ο ῦ δ ι κλίνονται: ἀηδόνι, ἀλάτι, ἀλεύρι, γεφύρι,
θυμάρι, καλοκαίρι, καράβι, λουλούδι, φρούδι, χεῖλι, χιόνι, χτένι, ψαλ-
τήρι κτλ.—Τὰ παράγωγα σὲ -άρι, -άδι, -ίδι: ἀσπράδι, βαρίδι, βλαστάρι,
κτλ.—Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι, -ούλι: ἀρνάκι, μικρούλι κτλ.—ἐρημο-
κλήσι, νυχτοπούλι, πρωτοβόχι κτλ.—Ἀλιβέρι, Γαλαξίδι, Μεσολόγγι,
Σούλι, Ἀμπελάκια.—Μερικὰ προπυροζύτονα καθὼς τὸ γιούσουρι
(=μαῦρο κοράλλι), φίλντισι καὶ οἱ τοπωνυμίες Λιόπεσι, Τρίκερι, Τσά-
γεζι κτλ. πὺ συνήθως δὲ σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ.

ἽΟλα τὰ οὐδέτερα σὲ -ι τονίζονται στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ
πληθυντικοῦ στὴ λήγουσα: τραγουδιοῦ — τραγουδιῶν.

Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι, -ούλι δὲ σχηματίζουν συνήθως γενική:
Δὲ λέμε τὸ γατάκι—τοῦ γατακιοῦ. Θά ποῦμε τοῦ γατιοῦ (ἀπὸ τὸ γατί),

τὸ ἀονάκι — τοῦ ἀονιοῦ, τῶν ἀονιῶν (ἀπὸ τὸ ἀονί), ἔγι τοῦ ἀονακιοῦ, τῶν ἀονακιῶν.

161. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Ὅλα τὰ οὐδέτερα σὲ (**ι**) γράφονται μὲ **ι**: Γράφονται μὲ **υ** στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ τὸ βροάδν, τὸ δόρν καὶ τὸ δξύ, καὶ σὲ ἕλες τὶς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τὸ δάκον, δίχτυ, στάχυν.

2. Τὰ οὐδέτερα μὲ φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατὰληξιν **-ι** παίρνουν **γ** πρὶν ἀπὸ τὸ **ι** σὲ ἕλες τὶς πτώσεις πού δὲν τελειώνουν σὲ **-ι**: τὸ τσαί: τοῦ τσαγιοῦ — τὰ τσάγια — τῶν τσαγιῶν, τὸ γαί: τοῦ γαγιοῦ — τὰ γαγιά — τῶν γαγιῶν, τὸ ρολόι: τοῦ ρολογιοῦ — τὰ ρολόγια.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**ίδι**) γράφονται μὲ **ι**: βαριδί, ξίδι, ταξίδι, γίδι.

Ἐξαίρουνται: καρύδι, κορμύδι, μύδι, γροῦδι· ἀντικλείδι, στοείδι· Παλαμῆδι.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**όνι**) γράφονται μὲ **ο**: ἀηδόني, κανόνι, λεμόνι, τιμόνι, τουρόνι, χελιδόνι κτλ.

Γράφονται μὲ **ω**: ἀλώνι, κυδώνι, παραγώνι, ψώνι(α).

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**τίρι**) γράφονται μὲ **η**: κλαδεντήρι, ξυπνητήρι, πατητήρι, τρुπητήρι, ποτήρι.

Ἐξαίρουνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ τυρί: κεφαλοτύρι, ψωμοτύρι.

162. 3. Οὐδέτερα σὲ -ο ς

τὸ μέρος

τὸ ἔδαφος

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ο ς εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ἵνομ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἐδάγη
Γεν.	τοῦ μέρους	τοῦ ἐδάφους	τῶν μερῶν	τῶν ἐδαγῶν
Αἰτ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἐδάγη
Κλητ.	μέρος	ἔδαφος	μέρη	ἐδάγη

Κατὰ τὸ μέρος κλίνονται: ἄλσος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, δάσος, ἔθνος, εἶδος, θάρρος, κέρδος, κράτος, λάθος, μήκος, πάχος, πληθος, στήθος, τέλος, ὕψος, χρέος κτλ.— Ἄργος, Ἄστρος, Τέμπη κτλ.

Κατὰ τὸ ἔδαφος κλίνονται: ἔλεος, μέγεθος, πέλαγος, στέλεχος.

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ο ς κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενική πληθυντικῆ στὴ λήγουσα: εἶδος—εἰδῶν, μέγεθος—μεγεθῶν.

Τὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα σέ -ος κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ: τὸ μέγεθος—τοῦ μεγέθους—τὰ μεγέθη.

Τὸ πέλγος κλίνεται καί: τὸ πέλαγο—τοῦ πελάγου (καὶ τοῦ πέλαγου)—τὰ πέλαγα.

Μερικὰ ἀφηρημένα δὲ σχηματίζουν πληθυντικό: θάρος, κόστος, ὕψος κτλ.

B.— Οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα

163. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα ἔχουν καὶ στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καὶ στὸν πληθυντικό, μιὰ συλλαβὴ περισσότερη: τὸ κύμα—τοῦ κύματος—τὰ κύματα.

4. Οὐδέτερα σέ -μα

τὸ κύμα

τὸ ὄνομα

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικόσ

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Γεν.	τοῦ κύματος	τοῦ ὀνόματος	τῶν κυμάτων	τῶν ὀνομάτων
Αἰτ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Κλητ.	κύμα	ὄνομα	κύματα	ὀνόματα

Κατὰ τὸ κύμα κλίνονται: αἶμα, ἄσμα, βῆμα, γράμμα, δέσμα, δράμα, κλάμα, μνήμα, νῆμα, στρέμμα, στρώμα, σύσμα, σῶμα, τάγμα, τάμα, χοῦμα, χρῶμα, χῶμα, φέμα κτλ. "Ὅμοια κλίνεται καὶ τὸ γάλα.

Κατὰ τὸ ὄνομα κλίνονται: ἄγαμμα, ἄθροισμα, ἄνοιγμα, ἄπλωμα, γούρισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πήδημα, πρόβλημα, στοιχίμα, ὕφασμα κτλ.

Μερικὰ ἀφηρημένα σέ -μα καὶ τὸ ἄσμα συναθίζονται μόνο στὸν πληθυντικό: γεράματα, τρεχάματα, χαιρετίσματα κτλ. Ἄλλα πάλι περισσότερο στὸν ἐνικό: κάμα.

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: τῶν κυμάτων, τῶν ὀνομάτων.

Τὸ α τῆς λήγουσας στὰ οὐδέτερα σέ -μα εἶναι βραχύχρονο: αἱμᾶ, σῶμᾶ.

164. 5. Ουδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο)

τὸ δέσιμο

“Ολα τὰ οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) εἶναι προπαροξύτονα.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

“Ομοια κλίνονται πολλὰ ἀφρημένα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα : βάψιμο, γνέσιμο, γράψιμο, κλείσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, σκύψιμο, τάξιμο, τρέξιμο, φέρισιμο, φταίξιμο κτλ.

Τὰ οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα : τῶν δεσιμάτων.

165. 6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως

τὸ κρέας

τὸ φῶς

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	τὸ κρέας	τὸ φῶς	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φώτων
Αἰτ.	τὸ κρέας	τὸ φῶς	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

Κατὰ τὸ κρέας κλίνονται τὸ πέρασ καὶ τὸ τέρας.

“Ομοια μὲ τὸ φῶς σχηματίζονται τὸ καθεστῶς καὶ τὸ γεγονός, μὲ τὴ διαφορά πὼς αὐτὰ τονίζονται στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ στὴν παραλήγουσα : τοῦ καθεστῶτος, τοῦ γεγονότος.

166. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν οὐδετέρων

Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Α. Ἴσοςύλλαβα

Σὲ -ο	βοννό, σίδηρο	-α	βοννά, σίδηρα
» -ι	παιδί, τραγοῦδι	-ια	παιδιά, τραγοῦδια
» -ος	μέρος, ἔδαφος	-η	μέρη, ἐδάφη

B. Ἄνισοσύλλαβα

Σὲ -μα	κύμα, ὄνομα
» -σιμο	δέσιμο
» -ας	κρέας
» -(ὸς) φῶς	

-ματα	κύματα, ὀνόματα
-σίματα	δεσίματα
-ατα	κρέατα
-(ὄτα)	φῶτα

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ οὐδέτερα

167. Ὅλα τὰ οὐδέτερα ἔχουν στὸν κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὁμοῖες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική: τὸ μέρος — τὰ μέρη, τὸ κύμα—τὰ κύματα κτλ.

Γ' ἄνισοσύλλαβα οὐδέτερα διαφέρουν μεταξύ τους μόνο στὴν ἐνική ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική. Στὴ γενική πληθυντική τονίζονται ὅλα στὴν παραλήγουσα: κυμάτων, δεσμάτων, κρεάτων, φώτων.

Ἡ γενική πληθυντική ὅλων τῶν οὐδετέρων τελειώνει σὲ -ων.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

168. Πολλὰ οὐσιαστικά δὲν κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ τρεῖς κλίσεις. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα οὐσιαστικά**.

Α.— Ἄκλιτα

169. Μερικὰ οὐσιαστικά φυλάγουν σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τὴν ἴδια κατάληξη, εἶναι δηλ. **ἄκλιτα**. Ἡ πτώση τους φαίνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο ποὺ τὰ συνοδεύει: ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς. Ἄκλιτα εἶναι:

α) Λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπως τὸ *ξενίθ*, τὸ *μάννα*, τὸ *ραδίθ*, τὸ *γεκόρ*, ὁ *σοφέρ*, τὸ *τροάμ*: τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου: *ἄλφα*, *δέλτα* κτλ. (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ *ἔψιλο*, *ὄμικρο*, *ὑψιλο* ποὺ κλίνονται).

β) Τὰ **προταχτικά** Ἄγια-, Ἄι-, γερο-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, καπετάν, κύρ, πάτερ, ποὺ μπαίνουν πρὶν ἀπὸ κύρια ἢ κοινὰ ὀνόματα: τῆς Ἄγια-Βαρβάρας, τὴν Ἄγια-Σωτήρα, ὁ Ἄι-Δημήτριος, ὁ γερο-λύκος, τοῦ γερο-λύκου, τῆς κυρα-Ρήνης, ὁ μαστρο-Πέτρος. Ὁ καπετάν Κωσταντῆς, τοῦ κῆρ Γιώργη, ὁ πάτερ Ἰωσήφ, τοῦ πάτερ Σωφρόνιου.

170. **ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ**.— Τὰ προταχτικά γράφονται χωρὶς τόνο καὶ παίρ-

νων ένωτικó. Γράφονται με τόνο καί χωρίς ένωτικó τὰ καπετάν, κύρ καί πάτερ.

γ) Τò Πάσχα, ξενικές τοπωνυμίες καθώς Πέτα, 'Ιερουσαλήμ, Σιγά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ κτλ., ξενικά όνόματα ανθρώπων καθώς 'Αδάμ, Δαβίδ, Μωάμεθ, Νώε κτλ.

δ) Πολλά οικογενειακά όνόματα 'Ελλήνων σέ πτώση γενική: ó Γεωργίου, ó Παπαναστασίου, ó Χριστοδούλου κτλ.

ε) Τὰ έπωνυμα τών γυναικών πού σχηματίζονται από τή γενική του άρσενικοῦ: (Μελās) ή κυρία Μελά—της κυρίας Μελά (όχι της κυρία Μελās), (Ραγκαβής) ή κυρία Ραγκαβή—της κυρίας Ραγκαβή (όχι της κυρία Ραγκαβής).

Β.—'Ελλειπτικά

171. Μερικά ουσιαστικά συνηθίζονται μόνο σέ όρισμένες πτώσεις του ένικοῦ ή του πληθυντικοῦ, τὰ περισσότερα στήν όνομαστική καί τήν κίτιατική. Τὰ ουσιαστικά αυτά λέγονται **έλλειπτικά**. Συχνά συνηθίζονται σέ όρισμένες μόνο φράσεις. 'Ελλειπτικά ουσιαστικά είναι:

τό δειλί,	οί άλλες πτώσεις άναπληρώνονται από τό δειλιό
τά ήπατα	μού κόπηκαν τά ήπατα
τό όφελος	τί τό όφελος
προάλλες	τις προάλλες
προί	οί άλλες πτώσεις άναπληρώνονται από τό προίον
σέβας	έχει πληθυντικό τὰ σέβη καί τὰ σεβίσματα
σέλας	τό βόρειο σέλας
σύγκαλα	ήθε στα σύγκαλά του
τάραχος	έταθε τών παθών του τόν τάραχο.

Σ τή γενική μόνο συνηθίζονται οί λέξεις: του κάκου—του θανατá, έπесе του θανατá—λογής, τί λογής—λογιών, δυό λογιών, λογιώ(ν) λογιώ(ν).

Γ.—'Ιδιόκλιτα

172. 'Ιδιόκλιτα λέγονται τὰ ουσιαστικά πού δέν κλίνονται κατά μία από τις κλίσεις τών ουσιαστικών παρά ακολουθοῦν δικό τους σχηματισμό. 'Ιδιόκλιτα είναι:

α) Μερικά άρσενικά σέ -έας. Αύτá κλίνονται στον ένικό κατά τό

ταμίας, στὸν πληθυντικὸ ὅμως ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχαία κλίση καὶ σχη-
ματίζονται σὲ -εῖς, -έων, -εῖς, -εῖς:

	Ἑνικός		Πληθυντικός	
Ὄνομ.	ὁ	δεκανέας	οἱ	δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν	δεκανέων
Αἰτ.	τὸ	δεκανέα	τούς	δεκανεῖς
Κλητ.		δεκανέα		δεκανεῖς

Ὅμοια κλίνονται: γραμματέας, γραφέας, διανομέας, εἰσαγγελέας,
κουρέας, σκαπανέας, συγγραφέας κτλ.

β) Τὰ οὐσιαστικά εὐγενής (αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀριστοκρατικὴ κατα-
γωγή), συγγενής, ποὺ ἔχουν πληθυντικὸ σὲ -εῖς, -ῶν: οἱ εὐγενεῖς—τῶν
εὐγενῶν—τούς εὐγενεῖς, οἱ συγγενεῖς—τῶν συγγενῶν—τούς συγγενεῖς.

γ) Μερικὰ οὐδέτερα σὲ -ον, -αν, -εν, -υ. Αὐτὰ εἶναι:

1) Σὲ **-ον**: ὄν, παρόν, παρελθόν, προῖόν—καθῆκον, ἐνδιαφέρον,
σημφέρον, μέλλον.

2) σὲ **-αν**: πᾶν, σύμπαν

3) σὲ **-εν**: μηδέν, φωνῆεν

4) σὲ **-υ**: ὄξύ, δόρυ.

Ἑνικός

Ὄνομ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Γεν.	τοῦ ὄντος	τοῦ καθήκοντος	τοῦ παντός	τοῦ συμπαντος
Αἰτ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Κλητ.	ὄν	καθῆκον	πᾶν	σύμπαν

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Γεν.	τῶν ὄντων	τῶν καθήκοντων	τῶν πάντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Κλητ.	ὄντα	καθήκοντα	πάντα	σύμπαντα

Ἑνικός

Ὄνομ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνῆεν	τὸ ὄξύ	τὸ δόρυ
Γεν.	τοῦ μηδενός	τοῦ φωνήεντος	τοῦ ὀξέος	τοῦ δόρατος
Αἰτ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνῆεν	τὸ ὄξύ	τὸ δόρυ
Κλητ.	μηδέν	φωνῆεν	ὄξύ	δόρυ

Πληθυντικός

Όνομ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξεᾶ	τὰ δόρατα
Γεν.	—	τῶν φωνηέντων	τῶν ὀξεῶν	τῶν δοράτων
Αἰτ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξεᾶ	τὰ δόρατα
Κλητ.	—	φωνήεντα	ὀξεᾶ	δόρατα

Τὸ μηδὲν δὲ σχηματίζει πληθυντικό. Ὅταν εἶναι λόγος γιὰ τὸ ἀριθμητικὸ ψηφίον ἢ γιὰ βαθμὸν, τὸν σχηματίζομε ἀπὸ τῆ λέξε μηδενικό: τὰ μηδενικά.

Δ.— Διπλόκλιτα

173. Μερικὰ ἀρσενικὰ οὐσιαστικὰ σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερον γένος: ὁ πλοῦτος—τὰ πλούτη· ἢ σχηματίζουν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κανονικὸν καὶ δεῦτερον πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερον γένος: ὁ βράχος—οἱ βράχοι καὶ τὰ βράχια. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ ἀκολουθοῦν ἔτσι δύο κλίσεις καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **διπλόκλιτα**.

Οἱ δύο τύποι τοῦ πληθυντικοῦ διαφέρουν κάποτε καὶ στὴ σημασίαν.

Διπλόκλιτα οὐσιαστικὰ εἶναι:

- α) ὁ σανὸς — τὰ σανά, ὁ τάρταρος (ὁ Ἄδης)—τὰ τάρταρα, ἡ νιότη — τὰ νιάτα.
- β) ὁ βᾶτος οἱ βᾶτοι — τὰ βᾶτα
 ὁ βράχος οἱ βράχοι — τὰ βράχια
 ὁ καπνὸς οἱ καπνοὶ (τοῦ κανονιοῦ) — τὰ καπνὰ (τὸ φυτὸ)
 ὁ λαιμὸς οἱ λαιμοὶ — τὰ λαιμὰ (ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ, ἀρρώστια τοῦ λαιμοῦ)
 ὁ λόγος οἱ λόγοι (ὁμιλίες, αἰτίες) — τὰ λόγια (γεν. τῶν λόγων)
 ὁ οὐρανὸς οἱ οὐρανοὶ — τὰ οὐράνια
 ὁ φάκελος οἱ φάκελοι — τὰ φάκελα
 ὁ χρόνος οἱ χρόνοι (οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων) — τὰ χρόνια
 ὁ ἀδερφὸς οἱ ἀδερφοὶ — τὰ ἀδέρφια (ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζὶ)
 ὁ (ἐ)ξάδερφος οἱ (ἐ)ξάδερφοι—τὰ (ἐ)ξάδέρφια (γιὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζὶ)

Ε.— Διπλόμορφα

174. Διπλόμορφα λέγονται μερικὰ οὐσιαστικὰ ποὺ ἔχουν δύο τύπους, τὸν ἓνα μὲ μιὰ συλλαβὴ λιγότερη: γέροντας — γέρος. Ὑπάρχουν:

α) Διπλόμορφα καὶ στοὺς δύο ἀριθμούς: γέροντας—γέροντες, γέρος — γέροι, δράκοντας — δράκοντες, δράκος — δράκοι.

β) Διπλόμορφα μόνον στὸν ἐνικό: 1) Ἀρσενικά: γίγαντας—γίγας, ἐλέφαντας — ἐλέφας, Αἴαντας — Αἴας, Οἰδίποδας — Οἰδίπους, χάροντας — χάρος. Ὁ πληθυντικὸς σχηματίζεται ἀπὸ τοὺς πολυσυλλαβότερους τύπους: οἱ γίγαντες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ Αἴαντες, οἱ Οἰδίποδες.

2) Θεληκά: Ἀρτέμιδα — Ἀρτεμη, Θέτιδα — Θέτη, Θέμιδα — Θέμη.

ς.— Διπλοκατάληχτα

175. Διπλοκατάληχτα λέγονται μερικά ουσιαστικά πού σχηματίζουν στον ενικό ή στον πληθυντικό δύο τύπους.

Διπλοκατάληχτα στον πληθυντικό είναι:

ὁ γονιός—οἱ γονιοὶ καὶ οἱ γονεῖς (κλίνεται κατὰ τὸ δεκανεῖς)

ὁ καπετάνιος—οἱ καπετάνιοι καὶ οἱ καπεταναῖοι

ὁ φουρνάραρης—οἱ φουρνάρηδες καὶ οἱ φουρναραῖοι

ὁ νοικοκύρης—οἱ νοικοκύρηδες καὶ οἱ νοικοκυραῖοι

τὸ στήθος—τὰ στήθη καὶ τὰ στήθια

Διπλοκατάληχτα στον ενικό είναι:

Τ' ἄρσενικά μάγειρος—μάγειρος, μάστορας—μάστορης

Τὰ θηλυκὰ ἀνεμόνα—ἀνεμόνη, ἄκρια—ἄκρη, κάμαρα—κάμαρη.

Τὰ οὐδέτερα χεῖλι—χεῖλος. Τὸ δάκρυο (γεν. τοῦ δάκρυου) ἔχει καὶ τὴν ὀνομαστικὴν δάκρυον.

Διπλοκατάληχτα ζευγάρια. Μερικά ουσιαστικά ἔχουν διπλοκατάληχτο πληθυντικό μὲ διαφορετικὰ σημασίες. Τέτοια εἶναι.

ἀράβης: ἀράβηδες πού ἔχουν μαῦρο χρῶμα—ἀραπάδες οἱ ντόπιοι κάτοικοι τῆς Αἰγύπτου.

δεσποῖης: δεσποῖδες οἱ ἀρχιερεῖς—δεσποῖτες οἱ ἄρχοντες, ἐκεῖνοι πού φέρνουναι τυραννικά.

κορφή: κορφές, οἱ κορυφές τῶν βουνῶν, τῶν δέντρων κτλ.—κορφάδες γιὰ τὰ χορταρικά.

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

ΕΒΛΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Καλὸς ἄνθρωπος, ξερὴ γῆ, ὄμορφο ζῶο

176. Ἡ λέξη καλὸς φανερῶνει τί λογῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ λέξη ξερὴ τί λογῆς εἶναι ἡ γῆ, ἡ λέξη ὄμορφο τί λογῆς εἶναι τὸ ζῶο.

Οἱ λέξεις πού φανερῶνουν τί λογῆς εἶναι ἡ ποιά ιδιότητα ἔχει τὸ οὐσιαστικὸ λέγονται **ἐπίθετα**.

1. Τὰ ἐπίθετα δὲν ὑπάρχουν μόνον τους στὸ λόγο· πάντα πηγαίνουν μαζί μ' ἓνα οὐσιαστικὸ, ὅπως εἶδαμε στὰ παραδείγματα.

2. Τὰ ἐπίθετα παίρνουν τὸ γένος τοῦ οὐσιαστικοῦ πού προσδιορίζουν· γι' αὐτὸ ἔχουν τρία γένη, μὲ ξεχωριστὴ κατάληξη γιὰ τὸ κάθε

γένος: *μεγάλος κῆπος—μεγάλη πόλη—μεγάλο παιδί, βαθὺς ὠκεανὸς—βαθιὰ ρίζα—βαθὺ ὄργωμα.*

3. Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά πού ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις. Μόνο τὰ ἐπίθετα μὲ ἀρσενικὸ σὲ -ύς, -ῆς (*βαθὺς—βαθιὰ—βαθύ, θαλασσῆς—θαλασσιὰ—θαλασσι*) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση καὶ σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὰ ὀνόματα σὲ -ος, -οι: *ὁ βαθὺς—τοῦ βαθιοῦ—οἱ βαθιοὶ—τὰ βαθιὰ* κτλ.

4. Τὰ ἐπίθετα κατὰ τὴν κλίση τους φυλάγουν τὸν τόνο στὴ συλλαβὴ πού τονίζεται ἢ ὀνομαστικῆ τοῦ ἀρσενικοῦ: *ἔτοιμος, ἔτοιμη, ἔτοιμο, ἔτοιμον, ἔτοιμης, ἔτοιμων, ἔτοιμους* κτλ., *κυριακάτικος, κυριακάτικον, κυριακάτικων, κυριακάτικους* κτλ., *ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτη, ἀνοιχτομάτηδες, ἀνοιχτομάτα* κτλ.

A.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ος

177.

1. Ἐπίθετα σὲ -ος -ῆ -οι

καλὸς καλή καλό

ἄμορφος ἄμορφη ἄμορφο

Ἐνικός

Ἄνομ.	ὁ	καλὸς	ἡ	καλή	τὸ	καλό
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τὸν	καλό	τὴν	καλή	τὸ	καλό
Κλητ.		καλὲ		καλή		καλό

Πληθυντικός

Ἄνομ.	οἱ	καλοὶ	οἱ	καλῆς	τὰ	καλά
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλοὺς	τίς	καλῆς	τὰ	καλά
Κλητ.		καλοὶ		καλῆς		καλά

Ἐνικός

Ἄνομ.	ὁ	ἄμορφος	ἡ	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Γεν.	τοῦ	ἄμορφου	τῆς	ἄμορφης	τοῦ	ἄμορφου
Αἰτ.	τὸν	ἄμορφο	τὴν	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Κλητ.		ἄμορφε		ἄμορφη		ἄμορφο

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	ἄμορφοι	οἱ	ἄμορφες	τά	ἄμορφα
Γεν.		ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων
Αἰτ.	τους	ἄμορφους	τις	ἄμορφες	τά	ἄμορφα
Κλητ.		ἄμορφοι		ἄμορφες		ἄμορφα

“Ομοια κλίνονται: α) τὰ περισσότερα ἐπίθετα σὲ -ος, ὅσα ἔχουν σύμφωνο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη: ἀκριβός, δυνατός, πονηρός, πυκνός, σκοτεινός, σωστός, ταπεινός, τυχερός· βραδινός, βαθουλός, ἀγοραστός, σφιχτός—ἄσπρος, μαῦρος—ἀφράτος, δροσάτος, χιονάτος—ἔτοιμος, ἡσυχος, καλότυχος· ξύλινος, πράσινος, καλούτσικος, σαμιώτικος, ἀκούραστος κτλ.

β) τὰ ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα ποὺ ἔχουν φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη, ὄχι ὅμως (ι) (ι, υ, ει, οι): ἀραιός, στερεός· ἀκέραιος, βέβαιος, δίκαιος, μάταιος, ὄγθοος, παμπάλαιος, ὑπάκουος, στέρεος κτλ.

Παρατήρηση.—Τὸ ξανθός ἔχει θηλυκὸ ξανθή, πληθ. ξανθές, καὶ ξανθιά, πληθ. ξανθιές.

178.

2. Ἐπίθετα σὲ -ος -α -ο

ώραῖος ὠραία ὠραῖο πλούσιος πλούσια πλούσιο

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	ὠραῖος	ἡ	ὠραία	τὸ	ὠραῖο
Γεν.	τοῦ	ὠραίου	τῆς	ὠραίας	τοῦ	ὠραίου
Αἰτ.	τόν	ὠραῖο	τὴν	ὠραία	τὸ	ὠραῖο
Κλητ.		ὠραῖε		ὠραία		ὠραῖο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ὠραῖοι	οἱ	ὠραῖες	τά	ὠραῖα
Γεν.	τῶν	ὠραίων	τῶν	ὠραίων	τῶν	ὠραίων
Αἰτ.	τούς	ὠραίους	τις	ὠραῖες	τά	ὠραῖα
Κλητ.		ὠραῖοι		ὠραῖες		ὠραῖα

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	πλούσιος	ἡ	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Γεν.	τοῦ	πλούσιου	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιου
Αἰτ.	τόν	πλούσιο	τὴν	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Κλητ.		πλούσιε		πλούσια		πλούσιο

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	πλούσιοι	οί	πλούσιες	τά	πλούσια
Γεν.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
Αἰτ.	τούς	πλούσιους	τίς	πλούσιες	τά	πλούσια
Κλητ.		πλούσιοι		πλούσιες		πλούσια

Κατὰ τὸ ὄ ρ α ἰ ο ς σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα μὲ χαρακτηριστῆρα φωνῆεν τονισμένο: ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστείος, κρύος, νέος, τελευταῖος κτλ.

β) Μερικὰ ἐπίθετα τονισμένα στὴν παραλήγουσα μὲ χαρακτηριστῆρα σύμφωνο: γκριζός, πανοῦργος, σβέλτος (σβέλτα καὶ σβέλτη), σκοῦρος, στεῖρος, στέρφος.

Κατὰ τὸ π λ ο ὄ σ ι ο ς σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα σὲ -ιος, -ειος, -οιος, -νος: ἄγριος, αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, δόλιος (πανοῦργος), ἐπιτήδειος, κυκλώπειος, μέτριος, ὄρθιος, σπάνιος, τέλειος, τίμιος, τεράστιος—ἄδειος, ἀδέξιος, ἴσιος, κούφιος, ὅμοιος, οὐράνιος, παλιός, περίσσιος, σάπιος.

β) Τὰ παράγωγα σὲ -ένιος, -ίσιος, καθώς: ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος κτλ., ἀρνίσιος, βουνίσιος, παιδιακίσιος κτλ.

179. Μερικὲς φορές προπαροξύτονα ἐπίθετα σὲ -ος τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ οὐσιαστικά: ὁ ἄρρωστος (οὐσ.), ὁ κύριος (οὐσ.), οἱ βάρβαροι (οὐσ., γιὰ τοὺς ἀπολίτιστους λαούς). Ὡς οὐσιαστικά τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴ γενική καὶ αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ, ἐνῶ ὡς ἐπίθετα κρατοῦν τὸν τόνο σὲ ὅλες τίς πτώσεις στὴν ἴδια συλλαβή. Θὰ ποῦμε: τὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρωστοῦ παιδιοῦ, τοὺς ἀρρωστους στρατιῶτες, συνήθειες τῶν βάρβαρων λαῶν· ἀλλὰ ἡ καρδιά τοῦ ἀρρώστου, ὁ γιατρός κοίταξε τοὺς ἀρρώστους, οἱ ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων.

180.

3. Ἐπίθετα σὲ -ός -ιά -ὸ

γλυκός γλυκιά γλυκό

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιάς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τὸ	γλυκό	τῇ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	γλυκοὶ	οἱ	γλυκῆς	τὰ	γλυκὰ
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτ.	τοὺς	γλυκοὺς	τις	γλυκῆς	τὰ	γλυκὰ
Κλητ.		γλυκοὶ		γλυκῆς		γλυκὰ

Κατὰ τὸ γ λ υ κ ὸ ς κλίνονται μερικά ἐπίθετα σὲ -κός, -γκός, -χός, -νός: γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, μαλακός, νηστικός, στριγκός, ταγκός, ρηχός, φτωχός, ζακυνθινός καὶ τὸ φρέσκος, πού συχνὰ σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ καὶ σὲ -η: κακός—κακιὰ καὶ κακίη, φτωχός—φτωχιά καὶ φτωχή.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ θηλυκὸ τῶν ἐπιθέτων σὲ -ίος -ιά -ιώ γράφεται στὸν πληθυντικὸ χωρὶς τὸ -ι: (ἢ γλυκιά) οἱ γλυκῆς — τῶν γλυκῶν, οἱ φτωχῆς, οἱ εὐγενικῆς κτλ.

181. Β.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ύς -ῆς

Ἐπίθετα σὲ -ύς -ιά -ύ, -ῆς -ιά -ι

βαθύς βαθιά βαθύ σταχτής σταχτιά σταχτι

Ἐνικὸς

Όνομ.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τὸ	βαθὺ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτ.	τὸ	βαθὺ	τῆ	βαθιά	τὸ	βαθὺ
Κλητ.		βαθὺ		βαθιά		βαθὺ

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	βαθιοὶ	οἱ	βαθιῆς	τὰ	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν
Αἰτ.	τοὺς	βαθιοὺς	τις	βαθιῆς	τὰ	βαθιά
Κλητ.		βαθιοὶ		βαθιῆς		βαθιά

Ἐνικὸς

Όνομ.	ὁ	σταχτής	ἡ	σταχτιά	τὸ	σταχτι
Γεν.	τοῦ	σταχτιοῦ	τῆς	σταχτιάς	τοῦ	σταχτιοῦ
Αἰτ.	τὸ	σταχτιῆ	τῆ	σταχτιά	τὸ	σταχτι
Κλητ.		σταχτιῆ		σταχτιά		σταχτι

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	σταχτιοὶ	οἱ	σταχτιές	τά	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τούς	σταχτιούς	τίς	σταχτιές	τά	σταχτιά
Κλητ.		σταχτιοὶ		σταχτιές		σταχτιά

Κατὰ τὸ βαθὺς κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ἄδρῦς, ἄρῦς, ἄρῦς, βαρῦς, δασῦς, (ἐ)λαφρῦς, μακρῦς, παχύς, πλατύς, τραχύς, φαρδῦς.

Κατὰ τὸ σταχτήης κλίνονται ἐπίθετα πού σημαίνουν χροῶμα: βυσσινίης, θαλασσίης, κανελίης, καφετίης, κεραμιδίης, μαβίης, μενεξεδίης, οὐρανίης, πορτοκαλίης, τριανταφυλλίης, γιστικίης, χουσαφίης, ψαρής κτλ. καὶ τὰ ἐπίθετα δαμασκίης, δεξιίης (συχρότερα δεξιός).

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι σπάνια.

Τὸ ἄδρῦς, ἄρῦς, (ἐ)λαφρῦς ἔχουν καὶ τὸν τύπο ἄδρῶς — ἄδρῶ, ἀραιός — ἀραιή — ἀραιό, ἔλαφρῶς — ἔλαφρῶ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὸ υ τῆς κατάληξης τῶν ἀρσενικῶν καὶ τῶν οὐδετέρων καὶ τὸ η τῶν ἀρσενικῶν φυλάγεται μόνο στὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ. Στὶς ἄλλες πτώσεις γράφεται ι: βαθῦς, βαθῶ — βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν· σταχίης, σταχτή (αἰτ., κλητ. ἀρσ.) — σταχτιοῦ, σταχτιοὶ, σταχτιῶν.

2.— Ἡ κατάληξι (ια) τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων γράφεται μὲ ι: μακριά, φαρδιά, βαθιά.

Γ.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σέ -ης ζ (ἀνισοσύλλαδο)

182.

5.— Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο

ὁ ζηλιάρης ἡ ζηλιάρα τὸ ζηλιάρικο

Τὰ ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο εἶναι παροξύτονα καὶ κλίνονται στὸ ἄρσενικὸ ὅπως τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικὰ σέ -ης (ροικοκύρης).

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρως	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τὸ	ζηλιάρη	τῇ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Όνομ.	οἱ	ζηλιάρηδες	οἱ	ζηλιάρες	τὰ	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων	—	—	τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τοὺς	ζηλιάρηδες	τίς	ζηλιάρες	τὰ	ζηλιάρικα
Κλητ.		ζηλιάρηδες		ζηλιάρες		ζηλιάρικα

Ὅμοια κλίνονται: ἀκαμάτης, κατσούφης, τεμπέλης.

Τὰ παράγωγα σὲ -άρης, -ιάρης: πεισματάρης, ἀναμαλλιάρης, ἀρρωστιάρης, γκρινιάρης, ζημιάρης, κιτρινιάρης, μεροκαματιάρης, φοβητσιάρης.

Ἐπίθετα μὲ β' συνθετικὸ τὸ λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτι, πόδι, φρύδι, χεῖλι, χέρι: μακρολαίμης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης, γερακομύτης, μαυροφρύδης, ἀνεμοπόδης, καμαροφρύδης.

Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν λείπει καὶ ἀναπληρῶνεται μὲ τὰ παράγωγα σὲ -ικός: τῶν ζηλιάρικων.

Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -ούλης ἰσχυροποιεῖται συχνὰ οὐδέτερο καὶ σὲ -ούλι: μικρούλης — μικρούλι, φτωχούλης — φτωχούλι.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν ἔχουν διπλὸ τύπο: ἀκαμάτης — ἀκαμάτα καὶ ἀκαμάτρα.

Κάποτε τὰ θηλυκὰ παίρνουν καὶ τὴν κατάληξη -ούσα ἢ -ού: ξανθομάλλης — ξανθομάλλα, ξανθομαλλούσα καὶ ξανθομαλλοῦ, μαυρομάτης — μαυρομάτα, μαυροματούσα καὶ μαυροματοῦ.

Μερικὰ ἀνισοσύλλαβα ἐπίθετα σχηματίζονται σὲ -άς -ὸν -άδικο: φωνακλάς, φωνακλού, φωνακλάδικο. Ἔτσι καὶ τὸ λογάς, ὑπναράς, φαγάς.

Τότε τὸ ἀρσενικὸ κλίνεται κατὰ τὸ οὐσιαστικὸ φωμάς, τὸ θηλυκὸ κατὰ τὸ ἀλεπού.

183. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ (ικός) γράφονται μὲ ι: ἀθλητικός, βασιλικός, γνωστικός, ἐλληνικός, εὐγενικός, ναυτικός, παστρικός.

Ἐξαιροῦνται: θηλυκός, λιβυκός, δανεικός καὶ τὸ οὐσιαστικὸ Κεραμεικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιμος) γράφονται μὲ ι: δόκιμος, νόμιμος, νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος.

Ἐξαιροῦνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ θυμός (εὐθυμός, πρόθυμος), τὰ σύν-

θετα με τὸ ὄνομα, σῆμα, σχῆμα (συνώνυμος, ἑτερόνυμος, ὁμώνυμος, ἄσχημος, διάσημος), ἀπόδημος, ἔρημος, ἔτοιμος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιος), ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα, γράφονται με ἰ : ἀντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, μελαχρινός, παντοτινός, φετινός — μάλλινος, μαρμάρινος, ξύλινος, πέτρινος, χάρτινος.

Ἐξαίρουνται : ἑλεεινός, ὀρεινός, σκοτεινός, τιπεινός, ὑγεινός, φωτεινός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιος) προπαροξύτονα γράφονται με ἰ : ἅγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, οὐράνιος, σάπιος, σεβάσμιος, τίμιος, τρύπιος.

Ἐξαίρουνται : ἄδειος, ἀντρίκειος, γυναικειος, βόρειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος, πρόβειος, τέλειος — ὁμοῖος — ἀλληλέγγυος καὶ ὅσα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων : κυκλώπειος, πυθαγόρειος κτλ.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιος) γράφονται με εἰ : ἄστεϊος, θεῖος, λεῖος, πληβεῖος. Ἐξαίρουνται : γελοῖος, κρύος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιωός) γράφονται με ἠ : ἀνθηρός, ζωηρός, πονηρός, τολμηρός.

Γράφονται με υ : ἄρμυρός, βλοσυρός, ἰσχυρός, ὀχυρός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ἰσιος) γράφονται με ἰ : ἀρνίσιος, βουνίσιος, παιδιακίσιος, παλικαρίσιος κτλ.

Γράφονται με ἠ τὰ ἐτήσιος, ἡμερήσιος, γνήσιος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ἰστικός) γράφονται συνήθως με ἰ : ἀπελπιστικός, δροσιστικός, ποτιστικός ἀλλὰ ἔλκυστικός, μεθυστικός, ἀναμνηστικός, ψηστικός, ἀποκλειστικός, πειστικός, δανειστικός, ἀθροιστικός κτλ. — νηστικός, μυστικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (οπός) γράφονται με ω : ἀγρωπός, κίτρινωπός, πρασινωπός, χαρωπός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (οτός) γράφονται με ω : ἀγκαθωτός, θολωτός, μεταξωτός, σηκωτός, σπαθωτός, φουντωτός, φτερωτός.

Ἄνωμαλα ἐπίθετα

184. Ἄνωμαλα ἐπίθετα εἶναι τὸ πολὺ καὶ μερικὰ ἑλλειπτικά ἐπίθετα.

1. Τὸ ἐπίθετο πολὺ σχηματίζεται με τὸν ἀκόλουθο τρόπο :

			Ἐνικὸς	
Ὄνομ.	ὁ	πολύς	ἡ. πολλή	τὸ πολὺ
Γεν.		—	τῆς πολλῆς	—
Αἰτ.	τὸν	πολὺ	τήν πολλή	τὸ πολὺ
Κλητ.		—	—	—

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	οἱ	πολλοὶ	οἱ	πολλές	τὰ πολλὰ
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν πολλῶν
Αἰτ.	τοὺς	πολλοὺς	τίς	πολλές	τὰ πολλὰ
Κλητ.		(πολλοὶ)		(πολλές)	(πολλὰ)

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι πολὺ σπάνια. τοῦ πιὸ πολὺ κόσμου (ἀκόμη σπανιότερα : πολλοῦ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ἐπίθετο πολὺς γράφεται μὲ ἓνα λ καὶ υ στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου· παντοῦ ἄλλοῦ γράφεται μὲ δυὸ λ καὶ σχηματίζεται ὅπως τὰ ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

2. **Ἐλλειπτικά ἐπίθετα.** Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν συνήθως ἓνα γένος. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **ἐλλειπτικά**.— Ἐλλειπτικά εἶναι λ.χ. πρῶμος -ο (καιρός, ἀεράκι)· μαντιλοῦσα κτλ.

ΟΓΛΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπίθετου

Ὁ Γιῶργος εἶναι ἐργατικός.

Ὁ Γιῶργος εἶναι ἐργατικότερος (ἢ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τὸ Δημήτρη.

Ὁ Γιῶργος εἶναι ὁ ἐργατικότερος (ἢ ὁ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τοὺς συμμαθητὲς του.

Ὁ Γιῶργος εἶναι ἐργατικώτατος (ἢ πολὺ ἐργατικός).

185. Τὰ πρόσωπα στὰ παραπάνω παραδείγματα δὲν εἶναι ἐργατικά στὸν ἴδιο βαθμὸ. Τὸ ἐπίθετο φανερώνει τὸ διαφορετικὸ βαθμὸ μὲ ξεχωριστοὺς τύπους: ἐργατικός, ἐργατικότερος (πιὸ ἐργατικός), ἐργατικό-

τατος. Τους τύπους αυτούς τους ονομάζουμε **βαθμούς του επίθετου**.

Οί βαθμοί του επίθετου είναι τρεις: ο θετικός, ο συγκριτικός και ο υπερθετικός.

α) 'Ο "Όλυμπος είναι ψηλός: το επίθετο ψηλός φανερώνει ότι ο "Όλυμπος έχει αυτή την ιδιότητα. "Όταν το επίθετο φανερώνει μονάχα πώς ένα ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα λέγεται **θετικῷ βαθμοῦ** ἢ **θετικό**.

β) 'Ο "Όλυμπος είναι ψηλότερος ἀπὸ τὸν Κίσαβο: ἐδῶ συγκρίνομε τὸν "Όλυμπο μὲ τὸν Κίσαβο καὶ βρίσκομε ὅτι ὁ "Όλυμπος ἔχει τὴν ιδιότητα πού φανερώνει τὸ επίθετο σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὸν Κίσαβο. "Όταν τὸ επίθετο φανερώνει πὼς ἓνα ουσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ μιὰ ιδιότητα σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, λέγεται **συγκριτικοῦ βαθμοῦ** ἢ **συγκριτικό**.

γ) 'Ο "Όλυμπος είναι τὸ ψηλότερο (ἢ τὸ πιὸ ψηλὸ) ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας — 'Ο "Όλυμπος είναι πολὺ ψηλός.

Στὴν πρώτη φράση συγκρίνομε τὸν "Όλυμπο μὲ ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας, μὲ τὸ καθένα χωριστά, καὶ βρίσκομε ὅτι ἔχει τὴν ιδιότητα πού φανερώνει τὸ επίθετο στὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸ. "Όταν τὸ επίθετο φανερώνει πὼς τὸ ουσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ βαθμὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ὁμοιά του, λέγεται **σχετικὸ ὑπερθετικό**.

Στὴ δεύτερη φράση δὲν κάνομε σύγκριση: λέμε μόνο ὅτι ὁ "Όλυμπος ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ αὐτὸ πού σημαίνει τὸ επίθετο. "Όταν τὸ επίθετο φανερώνει πὼς τὸ ουσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, χωρὶς νὰ γίνεται σύγκριση μὲ ἄλλα ουσιαστικά, τότε τὸ επίθετο λέγεται **ἀπόλυτο ὑπερθετικό**.

"Όστε τὸ επίθετο τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ, κατὰ τὴ σημασία πού ἔχει, ἄλλοτε εἶναι σχετικὸ καὶ ἄλλοτε ἀπόλυτο.

Τὸ συγκριτικὸ καὶ τὸ ὑπερθετικὸ ἑνὸς ἐπιθέτου μαζὶ λέγονται μ' ἓνα ὄνομα **παραθετικά** τοῦ ἐπιθέτου.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν παραθετικῶν

A.— Σχηματισμὸς τοῦ συγκριτικοῦ

186. Α) 'Ο συγκριτικὸς βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται περιφραστικὰ ἀπὸ τὸ θετικὸ μὲ τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα *πιό*:
πιὸ καλός, πιὸ γενναῖος, πιὸ βαθύς, πιὸ πεισματάρης.

Β) Πολλά επίθετα σχηματίζουν και μονολεχτικό συγκριτικό από τὸ θετικό με τὴν κατάληξη: **-τερος, -τερη, -τερο.**

Ἔτσι σχηματίζουν τὸ μονολεχτικό συγκριτικό σέ:

α) **-ότερος, -ώτερος,** τὰ ἐπίθετα σέ **-ος**: μικρός — μικρότερος, γερός — γερότερος.

β) **-ύτερος,** τὰ ἐπίθετα σέ **-ύς**: βαρὺς — βαρύτερος, μακρὺς — μακρύτερος, φαρδὺς — φαρδύτερος, καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα σέ **-ος** τὸ καλός, μέγας, πρῶτος: καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωτότερος.

Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν **διπλὸ συγκριτικό** σέ **-ότερος** καὶ σέ **-ύτερος**: ἐλαφρότερος καὶ ἐλαφρύτερος, γλυκότερος καὶ γλυκύτερος, κοντότερος καὶ κοντότερος, χοντρότερος καὶ χοντρότερος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικά σέ (**ότερος**), (**ότατος**) γράφονται με ὁ στὴν προπαραλήγουσα. Γράφονται με ὦ μόνον ὅταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ ἔχη ε ἢ ο καὶ δὲν εἶναι θέσει μακρόχρονη (§ 28):

με ὁ: ψηλότερος, ἀθωότερος, ἀρχαιότατος, ἀστειώτατος, ὁμοιότατος, δυνατότερος, μαλακότερος, παλιότερος, ἀξιότατος, ἡσυχότατος, ζεστότερος, στεγνότερος, ὀρθότατος, ἐνδοξότατος.

με ὦ: νεώτερος, ξερώτερος, στενώτατος, στερεώτατος, σοφότερος, συντομώτατος.

Β.— Σχηματισμὸς τοῦ ὑπερθετικού

187. Α. Τὸ **σχετικό ὑπερθετικό** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ περιφραστικό ἢ μονολεχτικό συγκριτικό, ἀφοῦ πάρη μπροστά του τὸ ἄρθρο: ὁ πῶς καλὸς ἢ ὁ καλύτερος, ἡ πῶς καλή ἢ ἡ καλύτερη, τὸ πῶς καλὸ ἢ τὸ καλύτερο.

Β. Τὸ **ἀπόλυτο ὑπερθετικό** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θετικό με τὴν κατάληξη **-τατος (-ότατος, -ύτατος)**.

Ἔτσι τὰ ἐπίθετα σέ **-ος** σχηματίζουν τὸν ὑπερθετικό σέ **-ότατος, -ώτατος,** τὰ ἐπίθετα σέ **-ύς, σέ -ύτατος**: μικρός — μικρότατος, νέος — νεώτατος, πλατὺς — πλατύτατος καὶ γλυκός — γλυκύτατος.

Τὸ ἀπόλυτο ὑπερθετικό μπορεῖ νὰ σχηματιστῆ καὶ με τὸ ἐπίρρημα πολὺ ἢ πολὺ πολὺ καὶ τὸ θετικό:

πλατὺς — πολὺ πλατὺς, πλούσιος — πολὺ πλούσιος ἢ πολὺ πολὺ πλούσιος κτλ.

Παράδειγμα σχηματισμοῦ παραθετικῶν

Θετικό	Συγκριτικό	Ἵπερθετικό	
	περιφραστικό	μονολεχτικό	σχετικό
ψηλός	πιὸ ψηλός	ψηλότερος	ὁ ψηλότερος
			ὁ πιὸ ψηλός
			πολὸν ψηλός
			πολὸν πολὸν ψηλός

Ἄνωμαλα παραθετικά

188. Μερικά ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ μονολεχτικά παραθετικά ἀπὸ διαφορετικὴ ρίζα, δηλ. ἀπὸ διαφορετικὸ ἀρχικὸ θέμα, ἢ διαφορετικά ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐπίθετα. Τὰ παραθετικά αὐτὰ λέγονται **ἀνώμαλα**. Τέτοια εἶναι :

ἀπλός	ἀπλοῦστερος	ἀπλοῦστατος
γέρος	γεροντότερος	—
πολὸς	περισσότερος (σπαν. πώτερος)	—
κακός	χειρότερος	—
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	—	ἐλάχιστος
μικρός	—	ἐλάχιστος
καλός	καλύτερος	ἄριστος

Ἐλλειπτικά παραθετικά

189. α) Μερικά παραθετικά δὲν ἔχουν θετικὸ βαθμό. Αὐτὰ σχηματίστηκαν ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες :

κατώτερος — κατώτατος (κάτω)

ἀνώτερος — ἀνώτατος (ἄνω)

ὑπέρτερος — ὑπέρτατος (ὑπὲρ)

β) Μερικά συγκριτικά δὲν ἔχουν θετικὸ οὔτε ὑπερθετικό :

προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωτότερος.

γ) Συνηθίζονται ἀκόμη μερικά ὑπερθετικά μονολεχτικά καθὼς φίλιτος, ἕψιστος καὶ διάφοροι τιμητικοὶ τίτλοι καὶ προσφωνήσεις καθὼς Ἐκλαμπρότατος, Ἐξοχώτατος, Μεγαλειότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος, Αἰδεσιμότατος. Μερικά ἀπὸ τὰ ὑπερθετικά αὐτὰ δὲν ἔχουν οὔτε θετικὸ οὔτε συγκριτικό : Ἐκλαμπρότατος, Αἰδεσιμότατος, Μεγαλειότατος.

Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά

190. Δὲ σχηματίζουν παραθετικά οὔτε μονολεχτικά οὔτε περιφραστικά πολλὰ ἐπίθετα ποῦ σημαίνουν :

- α) Ύλη: ἀσημένιος, μάλλινος, ξύλινος, σιδερένιος χρυσός κτλ.
 β) καταγωγή ἢ συγγένεια: σμυρναϊκός, φράγκικος, προγονικός κτλ.
 γ) τόπο ἢ χρόνο: οὐράνιος, γήινος, θαλασσινός — τωρινός, χτεσι-
 νός, κυριακάτικος κτλ.

δ) κατάσταση πού δὲν ἀλλάζει: βυσσινής, μισός, ἀθάνατος, πρω-
 τότοκος κτλ.

Παραθετικά τῶν μετοχῶν

191. Σχηματίζουν παραθετικά καί πολλές μετοχές παθητικές πού τὸ νόημά τους τὸ ἐπιτρέπει. Τὰ παραθετικά αὐτὰ εἶναι πάντοτε περιφραστικά :

Θετικό	Συγκριτικό	Ἐπίθετο	Ἐπίθετο
		ἀπόλυτο	σχετικό
χαρούμενος	πιὸ χαρούμενος	πολὸν χαρούμενος	ὁ πιὸ χαρούμενος
προκομμένος	πιὸ προκομμένος	πολὸν προκομμένος	ὁ πιὸ προκομμένος
εὐτυχισμένος	πιὸ εὐτυχισμένος	πολὸν εὐτυχισμένος	ὁ πιὸ εὐτυχισμένος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

192. 1. Ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων σέ -ος καί σέ -ὸς σχηματίζονται ἐπιρρήματα σέ -α, -ιά :

ἀκριβὸς—ἀκριβῶ	ἀθῶος—ἀθῶα	ἄσχημος—ἄσχημα
καλὸς—καλῶ	γενναῖος—γενναῖα	εὐχάριστος—εὐχάριστα
κακὸς—κακῶ	ὠραῖος—ὠραῖα	ὄμορφος—ὄμορφα
βαθὺς—βαθιά	βαρὺς—βαρῶ	πλατὺς—πλατιά

Τὰ ἐπιρρήματα αὐτὰ σχηματίζουν παραθετικά, ὅπως τὰ ἐπίθετα, μονολεχτικά σέ -τερα -τα ἢ περιφραστικά :

Θετικό	Συγκριτικό	Ἐπίθετο
ὠραῖα	ὠραιότερα, πιὸ ὠραῖα	ὠραιότατα, πολὸν ὠραῖα
βαθιά	βαθύτερα, πιὸ βαθιά	βαθύτατα, πολὸν βαθιά
καλὰ	καλύτερα, πιὸ καλὰ	ἄριστα, πολὸν καλὰ

2. Ἀπὸ τὰ ἐπίθετα πολὺς καί λίγος σχηματίζονται τὰ ἐπιρρήματα πολὸν καί λίγο πού ἔχουν τ' ἀκόλουθα παραθετικά :

πολὸν	περισσότερο (πιότερο)	πάρα πολὸν
λίγο	λιγότερο	πολὸν λίγο (ἐλάχιστο)

3. Τὰ ἐπιρρήματα νωρίς, (ἐ)μπρός, ὕστερα σχηματίζουν συγκριτι-

κό *νωρίτερα*, *μπροστούτερα*, *ύστερώτερα*. Τὸ *νωρίς* ἔχει σπάνια καὶ ὑπερθετικὸ *νωρίτατα*.

4. Τὸ συγκριτικὸ ἐπίρρημα *ἀρχύτερα* δὲν ἔχει οὔτε θετικὸ οὔτε ὑπερθετικὸ.

5. Τὸ *γρήγορα* σχηματίζει ὑπερθετικὸ τὸ *γρηγορότερο*.

6. Σχηματίζουν παραθετικά περιφραστικά καὶ πολλὰ τοπικά ἐπιρρήματα: *κάτω* — *πιο κάτω* — *πολύ κάτω*, *πίσω* — *πιο πίσω* — *πολύ πίσω*, *ἔξω* — *πιο ἔξω* — *πολύ ἔξω* κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικά ἐπίθετα καὶ ἐπιρρήματα σὲ (*ίτερος*), (*ίτατος*), (*ίτερα*), (*ίτατα*), γράφονται ὅλα μὲ *υ*: *μεγαλύτερος*, *γλυκύτερος*, *καλύτερα*, *πλατύτατα*. Ἐξαιρεῖται τὸ *νωρίτερα* (*νωρίτατα*).

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

193. Ἄριθμητικά ἐπίθετα ὀνομάζομε τὶς λέξεις ποὺ φανερώνουν ἓναν ἀριθμὸν, τὴ σειρά κτλ.: *πέντε μέρες*, *εἴκοσι μαθητὲς* — *πρῶτος μήνας*, *δεύτερο βραβεῖο* — *διπλὸς κόπος*, *τριπλὴ κλωστή*.

Τὰ ἀριθμητικά τὰ ξεχωρίζομε σὲ **ἀπόλυτα**, **ταχτικά**, **πολλαπλασιαστικά**, **ἀναλογικά** καὶ **περιληπτικά**.

Α.— Ἀπόλυτα ἀριθμητικά

194. Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά φανερώνουν ὀρισμένο πλήθος ἀπὸ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα: *τρὶα παιδιά*, *πέντε ἄλογα*, *δέκα βιβλία*.

195. Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καὶ τῶν ταχτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἄραβικά * ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα Ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
1	α'	ἓνας, μία-μιά, ἓνα	πρῶτος
2	β'	δύο, δυὸ	δεύτερος
3	γ'	τρεῖς, τρία,	τρίτος
4	δ'	τέσσερα, τέσσερες,	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ς'	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	ἑπτὰ (ἑπτὰ)	ἕβδομος

Ἀραβικὰ ψηφία	Ἑλληνικὰ σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ	Ταχτικὰ ἀριθμητικὰ
8	η'	ὄχτώ	ὄγδοος
9	θ'	ἐννέα, ἐννιά	ἐνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἐντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ις'	δεκαέξι (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ιγ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατόν ἕνας, ἑκατό μία, ἑκατόν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατό δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τρ(ι)ακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	λγ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός

Ἀραβικὰ ψηφία	Ἑλληνικὰ ψηφία	Ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ	Ταχτικὰ ἀριθμητικὰ
10.000	ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	ρ	ἑκατὸ χιλιάδες	ἑκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἓνα ἑκατομύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἓνα δισεκατομύριο	δισεκατομμυριοστός

Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ μία καὶ δύο συνηθίζονται ὡς παροξύτονα, ἰδίως ὅταν θέλωμε νὰ τὰ τονίσωμε: δὲν ἦταν οὔτε μία οὔτε δύο.

196. Κλίση. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἑκατὸ ἔχουν ἓνα μόνο τύπο γιὰ ὅλα τὰ γένη καὶ γιὰ ὅλες τὶς πτώσεις.

Τ' ἀριθμητικὰ ἓνα, τρία καὶ τέσσερα ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται τὸ ἓνα μόνο στὸν ἐνικό, τὸ τρία καὶ τὸ τέσσερα στὸν πληθυντικό.

	ἀρσενικὰ	θηλυκὰ	οὐδέτερα	
	ἓνα			
᾽Ονομ.	ἓνας	μία, μιὰ	ἓνα	
Γεν.	ἑνός	μιάς	ἑνός	
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μία, μιὰ	ἓνα	
	τρία, τέσσερα			
᾽Ονομ.	τρεῖς	τέσσερεις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεις	τέσσερεις	τρία	τέσσερα

Τ' ἀριθμητικὰ ἀπὸ διακόσια καὶ ἀπάνω ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται, μόνο στὸν πληθυντικό, κατὰ τὸ πλοῦσιος: διακόσιοι — διακόσιες — διακόσια, χίλιοι — χίλιες — χίλια.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — 1. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ 13 ὡς τὸ 19 γράφονται σὲ μιὰ λέξη: δεκατρία, δεκαἕξι.

* Ἀπὸ τὸ 21 καὶ πέρα γράφονται σὲ χωριστὲς λέξεις: εἴκοσι πέντε, ἐνενῆντα ὀχτώ.

2. Τ' ἀριθμητικὰ σὲ -άντα, -ήντα παίρνουν ὀξεία: τριάντα, ἐξήντα.

Β.— Ταχτικὰ ἀριθμητικὰ

197. Τὰ ταχτικὰ ἀριθμητικὰ φανερώουν τὴ θέση ποῦ παίρνει κάτι σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ὅμοια πράγματα: ὁ Ἰούλιος εἶναι ὁ ἕκτος μήνας, ὁ Δημήτριος εἶναι ὁ δέκατος στὸν κατάλογο, πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο.

Τὰ ταχτικά ἀριθμητικά τελειώνουν σὲ -τος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δεύτερος, ἔβδομος καὶ ὄγδοος, καὶ κλίνονται ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ -ος, -η, -ο.

Στὸ κάθε ἀπόλυτο ἀριθμητικό ἀντιστοιχεῖ ἓνα ταχτικό, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν πίνακα.

Γ.— Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά

198. Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά φανερώνουν ἀπὸ πόσα ἀπλὰ μέρη ἀποτελεῖται κάτι καὶ τελειώνουν σὲ -πλός, -πλή, -πλό: διπλό παράθυρο, ἄλμα τριπλό.

Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἶναι: ἀπλός (καὶ μονός), διπλός, τριπλός, τετραπλός, πενταπλός, ἑξαπλός, δεκαπλός, εἰκοσαπλός, ἑκατονταπλός, χιλιαπλός (πολλαπλός).

Κοντὰ σ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ πολλαπλασιαστικά σύνθετα ἀπὸ τὸ διπλός: τριδιπλός, δηλ. τριπλός, τετράδιπλός (τετραπλός), ἑφτάδιπλός κτλ.

Δ.— Ἀναλογικά ἀριθμητικά

199. Τ' ἀναλογικά ἀριθμητικά φανερώνουν πόσες φορές μεγαλύτερο εἶναι ἓνα ποσὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, καὶ τελειώνουν σὲ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο: τὸ σπίτι μου εἶναι διπλάσιο ἀπὸ τὸ γειτονικό. Αὐτὸς κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπὸ κεῖνον.

Ἀναλογικά ἀριθμητικά εἶναι: διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, δεκαπλάσιος, εἰκοσαπλάσιος, τριανταπενταπλάσιος, ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος (πολλαπλάσιος).

Ἐντὶ διπλάσιος, τριπλάσιος κτλ. λέγεται καὶ δύο, τρεῖς φορές μεγαλύτερος.

Ε.— Περιληπτικά ἀριθμητικά

200. Τὰ περιληπτικά ἀριθμητικά εἶναι ἀφηρημένα οὐσιαστικά. Σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα παίρνοντας ὀρισμένες καταλήξεις. Αὐτὲς εἶναι:

1) **-(α)ριά:** δεκαριά, δωδεκαριά, δεκαπενταριά, εἰκοσαριά, ἐνηνηταριά, τρακοσαριά κτλ. Φανερώνουν τὸ περίπου: δεκαριά δέκα πάνω κάτω, δωδεκαριά δώδεκα πάνω κάτω.

Τὰ περιληπτικά σὲ -αριά συνοδεύονται σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τὸ καριά: θὰ ἦταν καριά εἰκοσαριά ἄνθρωποι.

2) **-άδα.** Φανερώνουν ένα πλήθος μονάδες που κάνουν ένα σύνολο: δυάδα, τριάδα, τετράδα, εξάδα, δεκάδα, εικοσάδα, εκατοντάδα κτλ. Το χιλιάδα χρησιμεύει στον πληθυντικό για άπολυτο αριθμητικό.

Στο άπολυτο αριθμητικό ένας αντιστοιχεί το ουσιαστικό μονάδα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Γ' άπολυτα αριθμητικά ένα, έξι, έφτά, έντεκα, εκατό και τὰ παράγωγά τους και τὸ άπλὸς παίρνουν δασεία.

2. Γράφονται με δύο ν τὸ έννέα έννια, τὸ έννιακόσια και τὰ παράγωγα τοῦ έννιακόσια, μ' ένα ν τὸ ένατος και τὸ ένενήντα.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Τί κάνει ὁ Γιωργος; Δέν τὸν εἶδα (τόν, δηλ. τὸ Γιωργο)

Ποιὸς ἦταν ἐκεῖνος; (τὸ ἐκεῖνος μπῆκε στῆ θέση ὀνόματος)

Τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι ζωηρό. Τέτοιο (δηλ. ζωηρό) ἦταν ἀπὸ μικρὸ

201. Οἱ λέξεις που μεταχειριζόμαστε στή θέση ὀνομάτων, οὐσιαστικῶν ἢ ἐπιθέτων λέγονται **άντωνυμίες.**

Οἱ άντωνυμίες εἶναι ὀχτὼ εἰδῶν: προσωπικές, κτητικές, ιδιόπαθες, ὀριστικές, δειχτικές, αναφορικές, ἐρωτηματικές, ἄοριστες.

1. Προσωπικές άντωνυμίες

202. Οἱ προσωπικές άντωνυμίες φανερώνουν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, ἐκεῖνον δηλαδή που μιλεῖ (π ρ ὠ τ ο π ρ ὀ σ ω π ο ἐγὼ), ἐκεῖνον που τοῦ μιλοῦμε (δ ε ὑ τ ε ρ ο π ρ ὀ σ ω π ο ἐσὺ) καὶ ἐκεῖνον ἢ ἐκεῖνο που γι' αὐτὸ γίνεται λόγος (τ ρ ῖ τ ο π ρ ὀ σ ω π ο αὐτός):

ἐγὼ μιλοῦ σὺ γράφεις αὐτὸς διαβάζει

Σχηματισμοὶ

Α' πρόσωπο

Β' πρόσωπο

Τύποι

Τύποι

δυνατοὶ

ἀδύνατοι

δυνατοὶ

ἀδύνατοι

Ἐνικός

Ὄνομ.

ἐγὼ

—

ἐσὺ

—

Γεν.

ἐμένα

μοῦ

ἐσένα

σοῦ

Λίτ.

ἐμένα

μέ

ἐσένα

σέ

Κλητ.

—

—

ἐσὺ

—

Πληθυντικός

Όνομ.	ἐμεῖς	—	ἐσεῖς	—
Γεν.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
Αἰτ.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
Κλητ.	—	—	ἐσεῖς	—

Γ' πρόσωπο

δυνατοὶ τύποι ἀδύνατοι τύποι

Ἐνικός

Όνομ.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	τος	τη	το
Γεν.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτ.	αὐτόν	αὐτήν(ν)	αὐτό	τόν	τή(ν)	τό

Πληθυντικός

Όνομ.	αὐτοὶ	αὐτές	αὐτά	τοι	τες	τα
Γεν.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν	τούς	τούς	τούς
Αἰτ.	αὐτούς	αὐτές	αὐτά	τούς	τις (τες)	τά

203. Οἱ τύποι πού τοὺς ὀνομάζουμε **δυνατούς** συνηθίζονται ὅταν βρίσκονται μόνοι στὸ λόγο ἢ ὅταν θέλωμε νὰ τονίσουμε κάτι ἢ νὰ τὸ ξεχωρίσωμε ἀπὸ ἄλλο: *Ποιὸν φώναξαν; — Ἐμένα. Ἐσεῖνα θέλω. Νὰ φύγουν αὐτοί, ὄχι ἐσεῖς.*

Οἱ **ἀδύνατοι** τύποι εἶναι συχνότεροι. Αὐτούς συνήθως μεταχειριζόμαστε ὅταν δὲ θέλωμε νὰ τονίσουμε κάτι ἢ νὰ τὸ ξεχωρίσωμε ἀπὸ ἄλλο: *Μὲ φώναξε. Σὲ θέλω. Μοῦ τὸ πῆρε, σοῦ τὸ ἔδωσε, φέρε το.*

204. Κλίση.— Τὸ πρῶτο καὶ δεύτερο πρόσωπο ἔχουν ἓναν τύπο γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνονται ἀνώμαλα. Ἡ τριτοπρόσωπη ἀντωνυμία ἔχει ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο *καλός*.

Κλητικὴ ἔχει μόνο τὸ β' πρόσωπο: ἐσύ, ἐσεῖς: ἐσύ, ἔλα πιὸ κοντά· προχωρεῖτε, ἐσεῖς.

Τὸ τις μπαίνει πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, τὸ *τες* ὕστερα ἀπὸ αὐτό: *τις βλέπω πὺν περνοῦν ἐκεῖ κάτω, σταμάτησέ *τες*, ἂν τις δῆς χαιρέτα *τες*.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ ἐνικὴ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ τὸν φυλάγει πάντοτε τὸ τελικὸ *ν*: *τόν βλέπω, τὸν δοκιμάζω, νὰ τον* (§ 59).

Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ θηλυκοῦ *τήν*, ὅταν εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, φυλάγει τὸ *ν* ἂν ἀκολουθῆ λέξη ἀπὸ φωνῆεν ἢ στιγμαῖο σύμφωνο (§ 58): *τήν ἔχω δεῖ, νὰ τήν προσέχετε· ἀλλὰ θὰ μᾶς τὴ δώσουν.*

2.— Κτητικές άντωνυμίες

Ὁ φίλος μου ἢ μητέρα της τὰ παιχίδια τους

205. Οἱ άντωνυμίες μου, της, τους φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει αὐτό πού σημαίνει τὸ οὐσιαστικό.

Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει κάτι, τὸν κτήτορα, λέγονται **κτητικές**.

A.— Κτητικές άντωνυμίες εἶναι οἱ άδύνατοι τύποι τῆς προσωπικῆς άντωνυμίας στή γενική: μου, σου, του, της, του, μας, σας, τους. Τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν θέλωμε άπλῶς νά ποῦμε πῶς κάτι άνήκει σέ κάποιον: Ὁ πατέρας μου καὶ ὁ φίλος του, ἢ κόρη του με τὴ φίλη της, τὸ παιδί καταγίνεται με τὰ παιχίδια του.

B.— Ὅταν θέλωμε νά τονίσουμε πῶς κάτι άνήκει σέ κάποιον ἢ νά ξεχωρίσουμε καλύτερα τὸν κτήτορα, ἢ καὶ ὅταν θέλωμε νά ποῦμε άπλῶς σέ ποιόν άνήκει κάτι, μεταχειριζόμαστε τίς άκόλουθες κτητικές άντωνυμίες.

A' προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: δικός μου, δική μου, δικό μου. Για πολλούς κτήτορες: δικός μας, δική μας, δικό μας.

B' προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: δικός σου, δική σου, δικό σου. Για πολλούς κτήτορες: δικός σας, δική σας, δικό σας.

Γ' προσώπου.— Για ἕναν κτήτορα: δικός του (της), δική του (της), δικό του (της). Για πολλούς κτήτορες: δικός τους, δική τους, δικό τους.

Ὁ δικός μου πατέρας, τῶν δικῶν μου φίλων, τὰ βιβλία εἶναι δικά του, ὄχι δικά σου. Αὐτὸ εἶναι δικό μου.

Τὸ δικός, -ή, -ὸ κλίνεται ὅπως τὸ καλός, -ή, -ό.

3.— Ἰδιόπαδες άντωνυμίες

Φροντίζω τὸν ἑαυτό μου. Ἦρθε στὸν ἑαυτό του. Αὐτοὶ σκέπτονται μόνο τὸν ἑαυτό τους.

206. Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν πῶς τὸ ἴδιο πρόσωπο ενεργεῖ καὶ τὸ ἴδιο δέχεται τὴν ενεργεια λέγονται **ιδιόπαδες**.

Οἱ ιδιόπαδες άντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καὶ αἰτιατική καὶ κλίνονται ὅπως τὸ καλός:

χνωμε κάτι (πρόσωπο ή πράμα) που είναι πολύ κοντά: *τούτο είναι τὸ βιβλίο μου.*

γ) **ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δείχνωμε ἕνα πρόσωπο ἢ πράμα που εἶναι μακριά: *ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ σπίτι εἶναι καλοχτισμένο, ἐκεῖνο τὸ χρόνο μέναμε στὸ χωριό.*

δ) **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δείχνωμε τὴν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *δὲν εἶναι τέτοιος που νομίζεις.*

ε) **τόσος, τόση, τόσο.** Τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ δείχνωμε τὴν ποσότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *πέρασαν τόσα χρόνια ἀπὸ τότε.*

Οἱ ἀντωνυμίες αὐτός, τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος κλίνονται ὅπως τὸ καλὸς καὶ τὸ μαῦρος, ἢ ἀντωνυμία τέτοιος ὅπως τὸ πλούσιος.

6.— Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

209. Ἀναφορικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες μὲ τις ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται, δηλ. ἀποδίνεται, σὲ μιὰ ἄλλη λέξη.

Ἀναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τὸ πολὺ συχνὸ ἄκλιτο **πού.** Ἀναφέρεται σὲ ὀνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καὶ πτώσης: *ὁ ἄνθρωπος που εἶδα, οἱ μέρες που πέρασαν, οἱ φωνές τῶν παιδιῶν που παίζουν.*

β) **ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖο** (ὄχι πολὺ συχνή). Ἔχει τρία γένη καὶ κλίνεται μὲ τὸ ἄρθρο ὅπως τὸ ὠραῖος.

γ) **ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖο** καὶ τὸ ἄκλιτο **ὄ,τι.** Τὸ ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖο κλίνεται χωρὶς ἄρθρο ὅπως τὸ πλούσιος: *ὁποῖος θέλει ἄς δοκιμάση, βάλε ὁποῖα ρούχα θέλεις· γράφε ὄ,τι ξέρεις, ἔλα ὄ,τι ὦρα μορεῖς, ἔφαγαν ὄ,τι φαγιὰ βρέθηκαν.*

δ) **ὅσος, ὅση, ὅσο.** Κλίνεται χωρὶς τὸ ἄρθρο ὅπως τὸ πίθητο μαῦρος: *ἦρθαν ὅσοι μπόρεσαν.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Ὅλες οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν δασεία.

2) Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία ὄ,τι γράφεται μὲ ὑποδιαστολή. Τὸ ὄ,τι, σύνδεσμος εἰδικός, γράφεται χωρὶς ὑποδιαστολή: *κάμε ὄ,τι μορεῖς, παίρνει ὄ,τι τοῦ δίνουν, ἔλεγε ὄ,τι ἤθελε· εἶπε ὄ,τι θὰ ῥθῆ ὄ,τι ὦρα μορεῖση· νομίζει ὄ,τι αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό.*

7.— Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

210. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες που τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε: *ποιὸς ἀκούεται; πόσοι ἦταν;*

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τὸ ἄκλιτο **τί**: *τί θὰ κάμωμε; τί ὥρα ἔρχεται; τί παιδιά εἶναι αὐτά;*

β) τὸ **ποιός; ποιά; ποιό**; Κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο *παλιός*: *Ποιοὶ ἔρχονται; ποιά ὥρα θὰ φύγωμε; γιὰ ποιὸ πράμα μιλάς;*

γ) Τὸ **πόσος; πόση; πόσο**; Κλίνεται κατὰ τὸ μαῦρος: *Πόσες μέρες πέρασαν; Πόσα χρωστῶ;*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύωμε τὸ οὐδέτερο τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας *ποιὸ* μὲ τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα *πιό*: *ποιὸ παιδί; ποιὸ βιβλίον;* — Αὐτὸ εἶναι *πιὸ μικρό*, τὸ *χωριὸ βρισκεται πιὸ μακριά*, αὐτὸ τὸ *μῆλο* εἶναι *πιὸ ἀφράτο*.

8.— Ἄοριστες ἀντωνυμίες

211. Ἄοριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες ποὺ τίς μεταχειριζόμαστε γιὰ ἓνα πρόσωπο ἢ πράμα, ποὺ δὲν τὸ ὀνομάζομε, γιὰτὶ δὲν τὸ ξέρομε ἢ γιὰτὶ δὲ θέλομε: *Περιμένει κάποιος στὴν πόρτα. Μὲ ποιὸν ἴσουν;* — *Μὲ κάποιον.*

Ἄοριστες ἀντωνυμίες εἶναι:

1) **ἓνας, μιὰ (μία), ἓνα**: Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀριθμητικὸ ποὺ χρησιμεύει καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο: *Μοῦ ἔλεγε ἓνας.*

2) **κανένας (κανεῖς), καμιὰ (καμία), κανένα**. Κλίνεται ὅπως τὸ ἓνας, *μιὰ, ἓνα* μόνο στὸν ἐνικό.

Τὸ *κανεῖς* ἔχει δυὸ σημασίες:

α) σημαίνει *κ ά π ο ι ο ς* ὅταν ἡ φράση δὲν ἔχει ἄρνηση: *ἂν μὲ ζητήση κανεῖς, πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι καμιὰ μέρα, ἂν δῆς κανένα παιδί στὸ δρόμο.*

β) σημαίνει *ο ὔ τ ε ἓ ν α ς* καὶ *κ ά π ο ι ο ς* ὅταν ἡ φράση εἶναι ἀρνητική: *ἂν δὲν τὸ πῆρε κανεῖς (κάποιος), θὰ βορῆθῃ· δὲν τὸ πῆρε κανεῖς, δὲν τὸν εἶδε κανεῖς.*

3) **κάποιος, κάποια, κάποιο**. Κλίνεται κατὰ τὸ πλούσιος: *ἦρθε κάποιος, εἶδα κάποιον στὸ δρόμο, κάποια μέρα.*

4) **μερικοί, μερικές, μερικά** (ὅταν εἶναι γιὰ λίγα πρόσωπα ἢ πράματα). Κλίνεται μόνο στὸν πληθυντικὸ ὅπως τὸ *καλοί*: *μερικοὶ τὸ πίστεψαν, μερικές γυναῖκες, ἕκαστα μερικά ψώνια.*

5) **κάτι, κατιτί**. Εἶναι ἄκλιτα: *Κάτι θὰ ἔγινε, ξέρω καὶ γὼ κατιτί.* ἦταν *κάτι* ἄνθρωποι, *διάβασε σὲ κάτι βιβλία.*

6) **τίποτε (τίποτα)**. Εἶναι ἄκλιτο καὶ ἔχει δυὸ σημασίες:

α) *πὲς μας τίποτε (κάτι), ἔμαθες τίποτε (κάτι) νέα; ἂν βορῆς*

τίποτα κάστανα παίρνεις και για μένα. β) δὲν ξέρω τίποτε· τί θέλεις; —τίποτε.

7) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο**. Φαנερώνει ἓνα ποσὸ ὄχι ὀρισμένο και κλίνεται κατὰ τὸ ὄμορφος: ἦταν κάμποσοι ἄνθρωποι, πέρασε κάμποση ὥρα, ἔχω κάμποσα βιβλία.

8) **κάθε· καθένας, καθεμιᾶ (καθεμία), καθένα**.

Τὸ κάθε εἶναι ἄκλιτο και συνηθίζεται σὰν ἐπίθετο, με ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο, με ὀνόματα κάθε πτώσης: (ὁ) κάθε ἄνθρωπος, (τὸ) κάθε παιδί, κάθε βδομάδα — ἢ πρόοδος τοῦ κάθε παιδιοῦ, κάθε δνὸ χροῖνα.

Τὸ καθένας κλίνεται στὸν ἐνικό ὅπως τὸ ἕνας: ὁ καθένας με τὴ σειρά του, καθεμιᾶ τὴ δουλειά της.

9) **καθετί**. Εἶναι ἄκλιτο οὐδέτερο και συνηθίζεται με τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο στὴν ὀνομαστική και τὴν αἰτιατική: θ' ἀκούσω (τὸ) καθετί πὺν θὰ πῆς.

10) **(ὁ, ἡ, τὸ) δεῖνα, (ὁ, ἡ, τὸ) τάδε**. Καὶ τὰ δύο λέγονται στὸν ἐνικό, και για τὰ τρία γένη. Για τὸ ἀρσενικό λέγεται και ὁ δεῖνας, ὁ τάδες. Τὶς λέμε ὅταν δὲ θέλωμε νὰ ὀνομάσωμε τὰ πρόσωπα ἢ τὰ πράματα: Ἦρθε ὁ δεῖνα και μοῦ λέει, νὰ πᾶς στὸ τάδε μέρος.

11) **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο**. Κλίνεται κατὰ τὸ μαῦρος: Ποῦ εἶναι ὁ ἄλλος; ἔλα ἄλλη μέρα, ἄλλα παιδιὰ φώναζαν.

Συσχετικές ἄντωνυμίες

212. Σὲ κάθε ἐρώτηση πὺν κάνομε με μιὰ ἐρωτηματική ἄντωνυμία μπορεῖ νὰ δοθῆ ἀπάντηση με ὀρισμένες κάθε φορά ἄντωνυμίες ἄοριστες, δειχτικές και ἀναφορικές. Οἱ ἄντωνυμίες αὐτὲς ἔχουν μεταξύ τους κάποια σχέση. Γι' αὐτὸ λέγονται **συσχετικές ἄντωνυμίες**.

Πίνακας συσχετικῶν ἄντωνυμιῶν

	Ἐρωτηματικές	Ἄοριστες	Δειχτικές	Ἀναφορικές
• ποιός;	ἕνας, κάποιος κανένας, μερικοὶ ἄλλος ὁ δεῖνα, ὁ τάδε καθένας (κάθε)	αὐτός τοῦτος ἐκεῖνος	(ἐκεῖνος) πὺν ὅποιος	
τί;	κάτι, κατιτί κάθε, καθετί	αὐτό, τοῦτο ἐκεῖνο	ὅ,τι	

Ἐρωτηματικῆς	Ἀόριστες τίποτε	Δειχτικῆς	Ἀναφορικῆς
τί (λογῆς);		τέτοιος	ὁποιοσδήποτε
τί (εἶδος);		»	ὅτιδήποτε
πόσος;	κάμποσος	τόσος	ὅσος

Τ Α Ρ Η Μ Α Τ Α

213. "Όταν ἀκούσωμε νὰ λένε ἡ μητέρα, τὸ δέντρο, ἡ γάτα, καταλαβαίνομε πὼς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα, γιὰ τὸ δέντρο, γιὰ τὴ γάτα, ἀλλὰ δὲν ξέρομε τί κάνουν ἢ τί τοὺς συμβαίνει.

"Αν ὅμως ἀκούσωμε νὰ λένε: ἡ μητέρα κεντᾶ, τὸ δέντρο ξεριζώθηκε, ἡ γάτα κοιμᾶται, τότε ξέρομε ἀπὸ τὴ λέξη κεντᾶ πὼς ἡ μητέρα κάνει κάτι, ἐνεργεῖ, ἀπὸ τὴ λέξη ξεριζώθηκε πὼς τὸ δέντρο ἔπαθε κάτι, ἀπὸ τὴ λέξη κοιμᾶται πὼς ἡ γάτα βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις κεντᾶ, ξεριζώθηκε, κοιμᾶται εἶναι **ρήματα**.

"Ὡστε ρήματα λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πὼς ἓνα πρόσωπο ζῶο ἢ πράμα ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει ἢ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση.

214. Μὲ τὰ ρήματα κάνομε φράσεις πού ἔχουν ἀκέριο νόημα καὶ λέγονται **προτάσεις**. Σὲ κάθε πρόταση ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ρῆμα ὑπάρχει καὶ ἓνα οὐσιαστικὸ ἢ ἄλλη λέξη μὲ σημασία οὐσιαστικοῦ, πού φανερώνει γιὰ ποιὸν γίνεται λόγος. Στὴν πρόταση: ἡ μητέρα κεντᾶ ἡ λέξη μητέρα φανερώνει ποιὸς κάνει κάτι, στὴν πρόταση: τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἡ λέξη δέντρο φανερώνει ποιὸς ἔπαθε, στὴν πρόταση: ἡ γάτα κοιμᾶται ἡ λέξη γάτα φανερώνει ποιὸς βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Στις προτάσεις λοιπὸν αὐτὲς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα (πρόσωπο), γιὰ τὸ δέντρο (πράμα), γιὰ τὴ γάτα (ζῶο). Τὸ πρόσωπο, τὸ ζῶο ἢ τὸ πράμα, πού γι' αὐτὰ γίνεται λόγος στὴν πρόταση, λέγεται **ὑποκείμενο**.

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

215. α. Ὁ γεωργὸς ἀργώνει τὸ χωράφι. Στὴν πρόταση αὐτὴ τὸ

ρῆμα ὀργώνει φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ γεωργὸς) κάνει κάτι, ἐνεργεῖ. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: τὰ παιδιὰ παίζουν στὴν ἀυλὴ, τὸ ρῆμα (παίζουν) φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο, τὰ παιδιὰ, κάνουν κάτι, ἐνεργοῦν. Ρῆματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται ρήματα μὲ **ἐνεργητικὴ διάθεση ἢ ἐνεργητικά**.

β. Ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (φωτίστηκε) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κάμπος) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἥλιο). Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα. Τὸ ρῆμα (ξεριζώθηκε) φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο (τὸ δέντρο) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἀέρα). Ρῆματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, λέγονται ρήματα μὲ **παθητικὴ διάθεση ἢ παθητικά**.

γ. Τὸ πρωὶ σηκώνομαι στὶς ἐφτά. Στὴν πρόταση αὐτὴ τὸ ρῆμα σηκώνομαι σημαίνει σηκώνω τὸν ἑαυτό μου, δηλ. τὸ ὑποκείμενο (ἐγὼ) κάνει κάτι στὸν ἑαυτό του. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε ντύνομαι, χτενίζομαι, ἐτοιμάζομαι, τὰ ρήματα σημαίνουν ντύνω τὸν ἑαυτό μου, χτενίζω τὸν ἑαυτό μου, ἐτοιμάζω τὸν ἑαυτό μου. Τὰ ρήματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτὸ λέγονται ρήματα μὲ **μέση διάθεση ἢ μέσα**.

δ. Τὸ παιδὶ κοιμάται. Ἐδῶ τὸ ρῆμα φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο (τὸ παιδὶ) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, παρὰ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε πεινῶ, διψῶ, κάθομαι, τὰ ρήματα φανερώνουν πὼς βρίσκομαι σὲ μιὰ κατάσταση. Τὰ ρήματα πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο (οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, παρὰ) βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση, λέγονται ρήματα μὲ **οὐδέτερη διάθεση ἢ οὐδέτερα**.

216. Τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα εἶναι δύο εἰδῶν: **μεταβατικά** καὶ **ἀμετάβατα**. Στὴν πρόταση ἡ μητέρα ἐτοιμάζει τὸ τραπέζι τὸ ρῆμα φανερώνει πὼς ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο πηγαίνει στὸ τραπέζι. Τὸ ἴδιο καὶ στὶς προτάσεις διαβάζω ἓνα βιβλίον, ὁ περιβολάρχης ποτίζει τὰ λουλούδια ἡ ἐνέργεια πού κάνουν τὰ ὑποκείμενα πηγαίνει σὲ κάτι, στὸ βιβλίον, στὰ λουλούδια. Τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα πού ἡ ἐνεργειὰ τους πηγαίνει σὲ κάποιο πρόσωπο ἢ πράμα λέγονται **μεταβατικά**. Τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράμα στὸ ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια λέγεται **ἀντικείμενο**. Τὰ μεταβατικὰ ρήματα συνοδεύονται πάντοτε ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο.

Στὴν πρόταση τὰ παιδιὰ τρέχουν, πηδοῦν, γελοῦν τὰ ρήματα φα-

νερώνουν ενέργεια, είναι δηλαδή ενεργητικά, αλλά η ενέργεια δεν πηγαίνει σε κάτι έξω από το υποκείμενο: δεν έχουν αντικείμενο. Τα ρήματα που η ενέργειά τους δεν πηγαίνει σε πρόσωπο ή πράμα λέγονται **ἀμετάβατα**.

217. Τα ρήματα λοιπόν ως προς τη διάθεση χωρίζονται σε **ἐνεργητικά, παθητικά, μέσα και οὐδέτερα**. Τα ενεργητικά χωρίζονται σε **μεταβατικά και σε ἀμετάβατα**.

Φωνές

218. Τα ρήματα, ὅπως και τὰ ἄλλα κλιτὰ μέρη τοῦ λόγου, σχηματίζουν πολλοὺς τύπους: **δένω, δένεις, δένει** κτλ., **ἔδενα, ἔδενες** κτλ., **θὰ δέσω, ἔδεσα, ἔχω δέσει** κτλ.— **δένομαι, δένεσαι, δενόμουν, θὰ δεθῶ, δέθηκα, ἔχω δεθῆ** κτλ. Ἐδῶ ἔχομε δύο ομάδες ἀπὸ τύπους, πού λέγονται **φωνές**.

1. Τὸ σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στὸ **ἀ'** ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τὴν κατάληξη **-ω** ὀνομάζεται **ἐνεργητικὴ φωνή**. Τὰ ρήματα **δένω, ἀκούω, γελῶ** εἶναι ἐνεργητικῆς φωνῆς.

2. Τὸ σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στὸ **ἀ'** ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα κατάληξη **-μαι** ὀνομάζεται **παθητικὴ φωνή**. Τὰ ρήματα **δένομαι, ἀκούομαι, χτυπιέμαι** εἶναι παθητικῆς φωνῆς.

Συνήθως ἀκολουθοῦν τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ ρήματα μὲ διάθεση ἐνεργητικὴ, καὶ τὴν παθητικὴ φωνὴ ρήματα μὲ διάθεση παθητικὴ ἢ μέση: **γράφω, μοιράζω, ντύνω** — **γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι**.

Τὰ οὐδέτερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ ἄλλοτε τὴν παθητικὴ: **πεινῶ, διψῶ** — **κοιμοῦμαι, χαίρομαι**.

Πολλὰ ρήματα ἔχουν καὶ τίς δύο φωνές: **ἀκούω** — **ἀκούομαι**.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ρήματα πού σχηματίζονται μόνο στὴ μία φωνή: **ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, τρέχω** — **ἔρχομαι, φαίνομαι, χρειάζομαι**.

Τὰ ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητικὴ φωνὴ λέγονται **ἀποθετικά**. Μερικὰ ἀποθετικά ρήματα: **αἰσθάνομαι, γίνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εἶχομαι, θυμοῦμαι, μεταχειρίζομαι, σέβομαι, συλλογίζομαι, φοβοῦμαι** κτλ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ — ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἐγκλίσεις

219. "Όταν λέμε: *ἔγραφα τὰ ὀνόματα*, μιλοῦμε γιά κάτι πού ἔγινε, γιά κάτι πραγματικό. "Αν ποῦμε: *ἄς γράψωμε τίς γραπτές ἐργασίες μας*, δείχνουμε πῶς θέλομε νά γίνη τὸ γράψιμο. "Αν πάλι ποῦμε: *γράψε στὸν πίνακα τὸ ρῆμα*, προστάζομε.

Οἱ μορφές πού παίρνει ἓνα ρῆμα γιά νά φανερώση πῶς θέλομε νά παρουσιάσωμε αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα λέγονται **ἐγκλίσεις**.

Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς: Ἡ **ὀριστική**, ἡ **ὑποταχτική** καὶ ἡ **προσταχτική**.

1. Ἡ **ὀριστική** παριστάνει τὸ βέβαιο, τὸ πραγματικό: *ὁ ἥλιος λάμπει, χτὲς ἔβρεξε, τὸ ἀπόγεμα θά παίξω*.

2. Ἡ **ὑποταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σάν κάτι πού θέλομε ἢ περιμένομε νά γίνη: *ἄς παίξωμε* (= θέλω νά παίξωμε) — *ὅταν ἔρθουν οἱ διακοπές, θά πᾶμε ἐξοχή* (= περιμένω νά ῥθουν οἱ διακοπές).

3. Ἡ **προσταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σάν προσταγή, ἐπιθυμία, εὐχή: *φύγε — ἄκουσέ με — βοήθησέ με, θεέ μου*.

Ἡ ὀριστική, ἡ ὑποταχτική καὶ ἡ προσταχτική ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιά τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ καὶ ὀνομάζονται γι' αὐτὸ **προσωπικὲς ἐγκλίσεις** (*δένω, δένεις, δένομε, νά δένω, νά δένη* κτλ.).

Ὡς ἐγκλίσεις λογαριάζομε καὶ τὸ **ἀπαρέμφατο** καὶ τὴ **μετοχή**.

4. Τὸ **ἀπαρέμφατο** εἶναι ἄκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καὶ χρησιμεύει γιά νά σχηματίζωνται, ὅπως θά ἰδοῦμε, ὀρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος: *ἔχω δέσει, εἶχες δέσει, θά ἔχη δέσει — ἔχω δεθῆ, εἶχες δεθῆ* κτλ.

Ἀπαρέμφατο ἔχει ὁ ἐνεργητικὸς καὶ ὁ παθητικὸς ἄοριστος: *δέσει, γράφει, βρέξει — δεθῆ, γραφῆ, βραχῆ*.

5. Ἡ **μετοχή** εἶναι ἄλλοτε ἄκλιτη καὶ ἄλλοτε κλιτὴ μὲ τρία γένη: *δέοντας, τιμώντας — δεμένος, -η, -ο, τιμημένος -η, -ο*.

Τὸ ἀπαρέμφατο καὶ ἡ μετοχή ὀνομάζονται **ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις**, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιά τὰ διάφορα πρόσωπα.

Χρόνοι του ρήματος

δένω (τώρα) έδενα (στά περασμένα) θα δέσω (στο μέλλον)

220. Όπως βλέπομε, υπάρχουν ξεχωριστοί ρηματικοί τύποι που φανερώνουν πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα. Οί τύποι αυτοί λέγονται **χρόνοι**.

Οί χρόνοι είναι τριών ειδών: α) **παροντικοί**, β) **περασμένοι** και γ) **μελλοντικοί**.

Ή σημασία τών χρόνων στην οριστική

Α.— Παροντικοί χρόνοι

221. Παροντικόν χρόνοι είναι ό ενεστώτας και ό παρακείμενος.

1. 'Ο **ένεστώτας** φανερώνει κάτι που γίνεται τώρα, έξακολουθητικά: βγαίνει ό ήλιος, τρέχω να τόν πιάσω, ή κάτι που επαναλαμβάνεται: ξυπνώ στις έξι και σηκώνομαι άμέσως.

2. 'Ο **παρακείμενος** φανερώνει πώς εκείνο που σημαίνει το ρήμα έγινε στά περασμένα και είναι πια άποτελειωμένο την ώρα που μιλούμε: έχω διαβάσει τά μαθήματά μου (= τά διάβασα, και τώρα είναι τελειωμένο το διάβασμα).

Β — Περασμένοι χρόνοι

222. Περασμένοι χρόνοι είναι ό παρατατικός, ό άόριστος και ό υπερσυντέλικος.

3. 'Ο **παρατατικός** φανερώνει πώς εκείνο που σημαίνει το ρήμα γινόταν στά περασμένα έξακολουθητικά ή μ' επανάληψη: χτες τό άπόγεμα διάβαζα — τό καλοκαίρι ξυπνούσα στις έξι.

4. 'Ο **άόριστος** φανερώνει πώς εκείνο που σημαίνει το ρήμα έγινε στά περασμένα: χτύπησα την πόρτα — περάσαμε ώραία στο ταξίδι.

5. 'Ο **υπερσυντέλικος** φανερώνει πώς εκείνο που σημαίνει το ρήμα ήταν τελειωμένο στά περασμένα πριν γίνη κάτι άλλο: όταν έφτανες, έγω είχα φύγει.

Γ.— Μελλοντικοί χρόνοι

223. Μελλοντικοί χρόνοι είναι ό έξακολουθητικός μέλλοντας, ό στιγμαίος μέλλοντας και ό συντελεσμένος μέλλοντας.

6. 'Ο **έξακολουθητικός μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θα γί-

νεται με αδιάκοπη συνέχεια ή μ' επανάληψη: σήμερα το απόγεμα θα γράφω — από αύριο θα σηκώνωμαι στις έξι.

7. 'Ο **στιγμιαῖος μέλλοντας** φανερώνει κάτι πού θα γίνη: θα ξυπνήσω πολὺ πρῶι — αύριο θα ξεκουραστῶ ὅλη τὴ μέρα.

8. 'Ο **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει κάτι πού θα εἶναι τελειωμένο στό μέλλον ὕστερ' ἀπό ὀρισμένο καιρό: ὅταν θα βραδιάση, θα ἔχω τελειωμένες τὶς δουλειές μου — στίς πέντε τὸ πρῶι θα ἔχω φύγει.

Μονολεχτικοὶ καὶ περιφραστικοὶ χρόνοι

224. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ἄλλοι σχηματίζονται με μιὰ μόνο λέξη καὶ λέγονται **μονολεχτικοὶ** καὶ ἄλλοι με δυὸ ἢ τρεῖς λέξεις καὶ λέγονται **περιφραστικοὶ**.

1. Μονολεχτικοὶ χρόνοι εἶναι τρεῖς: ὁ ἐνεστώτας: δένω — δένομαι, ὁ παρατατικός: ἔδενα — δεινόμεν καὶ ὁ ἀόριστος: ἔδενα — δέθηκα.

2. Περιφραστικοὶ χρόνοι εἶναι πέντε: ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας. 'Ο ἐξακολουθητικός μέλλοντας σχηματίζεται με τὸ μόριο θα καὶ τὴν ὑποταχτική τοῦ ἐνεστώτα, ὁ στιγμιαῖος με τὸ θα καὶ τὴν ὑποταχτική τοῦ ἀορίστου: θα δένω — θα δένομαι, θα δέσω — θα δεθῶ.

'Ο παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας ἔχουν δυὸ τύπους:

'Ο πρῶτος τύπος σχηματίζεται με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἀορίστου (δέσει, δεθῆ): ἔχω δέσει, εἶχα δέσει, θὰ ἔχω δέσει — ἔχω δεθῆ, εἶχα δεθῆ, θὰ ἔχω δεθῆ.

'Ο δεῦτερος τύπος σχηματίζεται:

α) στήν ἐνεργητική φωνή με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὴ μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: ἔχω δεμένο, -η, -ο, εἶχα δεμένο, -η, -ο, θὰ ἔχω δεμένο, -η, -ο.

β) στήν παθητική φωνή με τὸ ρῆμα **εἶμαι** (ἦμουν, θὰ εἶμαι) καὶ τὴ μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: εἶμαι δεμένος, -η, -ο, ἦμουν δεμένος, -η, -ο, θὰ εἶμαι δεμένος, -η, -ο.

Τὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι, ὅταν βοηθοῦν νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι, λέγονται **βοηθητικὰ ρήματα**.

Ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος λέγονται **ἀρχικοὶ χρόνοι** τοῦ ρήματος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ θέμα τους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

225. Πίνακας τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς

Οἱ χρόνοι	Παροντικοὶ	Περασμένοι	Μελλοντικοὶ
Ἐξακολουθητικοὶ	Ἐνεστώτας	Παρατατικός	Ἐξακολ. μέλλοντ
	γράφω	ἔγραφα	θὰ γράφω
Στιγμιαῖοι	—	Ἀόριστος	Στιγμ. μέλλοντ.
		ἔγραφα	θὰ γράφω
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος	Ἵπερσυντέλικος	Συντελεσμ. μέλλ.
	ἔχω γράφει	εἶχα γράφει	θὰ ἔχω γράφει

Ὁ σχηματισμὸς τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς

226. 1. Ἡ ὑποταχτικὴ ἔχει ἐνεστώτα, ἀόριστο καὶ παρακείμενο: νὰ γράφω, νὰ γράψω, νὰ ἔχω γράφει. Ἡ ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ παρακειμένου διαφέρει ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ μόνον στὴν ὀρθογραφία: γράφεις, γράφομε — νὰ γράφης, νὰ γράφομε· ἔχει γράφει, ἔχομε γράφει — νὰ ἔχη γράφει, νὰ ἔχομε γράφει.

2. Ἡ προσταχτικὴ ἔχει ἐνεστώτα (γράφε), ἀόριστο (γράψε) καὶ πολὺ σπάνια παρακείμενο (ἔχε γραμμένο). Στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔχει κανονικὰ ξεχωριστοὺς τύπους στὸν ἀόριστο: γράψου, γραφτήτε· στὸν ἐνεστώτα εἶναι σπάνιοι οἱ μονολεχτικοὶ τύποι (γράφου, γράφεστε). Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ πού παίρνει τότε τὸ μόριο ἄς (νά): ἄς γράφη, νὰ εἶναι γραμμένο.

Ἡ προσταχτικὴ ἔχει μόνον δύο πρόσωπα, τὸ β' καὶ τὸ γ'. Τὸ γ' πρόσωπο δὲν ἔχει ξεχωριστὸ τύπο καὶ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ: ἄς γράφη ἢ νὰ γράφη.

Ἄριθμοὶ καὶ πρόσωπα

227. Ὄταν λέμε τρέχω, τρέχεις, τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα πρόσωπο (ἐγώ, εσύ). Ὄταν λέμε τρέχομε, τρέχετε, τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πρόσωπα (ἐμεῖς, εσεῖς). Τὸ ἄλογο τρέχει: τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα ζῶο

(τὸ ἄλογο): τὰ αὐτοκίνητα τρέχουν: τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πράματα (τὰ αὐτοκίνητα).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ἂν τὸ ὑποκείμενό του εἶναι ἓνα ἢ πολλὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα λέγεται **ἀριθμὸς** τοῦ ρήματος.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι στὸ ρῆμα, ὅπως καὶ στ' ὄνομα, δύο: ὁ **ἐνικός** καὶ ὁ **πληθυντικός**.

228. Ὁ κάθε ἀριθμὸς ἔχει τρεῖς τύπους γιὰ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, γιὰ τὸ **πρῶτο** (ἐγὼ — ἐμεῖς), γιὰ τὸ **δεύτερο** (ἐσὺ — ἐσεῖς) καὶ γιὰ τὸ **τρίτο** (αὐτός — αὐτοί).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει τίνος προσώπου εἶναι τὸ ὑποκείμενό του λέγεται **πρόσωπο** τοῦ ρήματος.

Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς **καταλήξεις** πού παίρνει τὸ ρῆμα.

Συνακόλουθα τοῦ ρήματος: Ἡ διάθεση, ἡ φωνή, ἡ ἐγκλισιὴ καὶ ὁ χρόνος, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στοὺς τύπους πού σχηματίζει ἓνα ρῆμα καὶ λέγονται **συνακόλουθα τοῦ ρήματος**.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

1. Κατάληξη, θέμα καὶ χαρακτηρισ

229. Ὅπως στὰ ὀνόματα, ἔτσι καὶ σὲ κάθε τύπο ρήματος ξεχωρίζουμε κατάληξη καὶ θέμα: δέν-ω, δέν-ομε, δέν-ε, δέν-αμε.

1. **Κατάληξη** εἶναι τὸ τέλος τοῦ ρήματος πού ἀλλάζει.

2. **Θέμα** εἶναι τὸ μέρος τοῦ ρήματος πού δὲν ἀλλάζει.

Κάθε ρῆμα ἔχει γιὰ κάθε φωνή **δύο θέματα**, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχηματίζονται οἱ διάφοροι χρόνοι του. Τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι τὸ **ἐνεστωτικό** καὶ τὸ **ἀοριστικό**. Τοῦ ρήματος δένω ἐνεστωτικό θέμα εἶναι τὸ δέν-, ἀοριστικό θέμα τὸ δεσ-.

α. Ἀπὸ τὸ **ἐνεστωτικό θέμα** σχηματίζονται οἱ ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν, δηλαδή ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας: δέν-ω — δέν-ομαι, ἔ-δεν-α — δεν-όμουν.

θά δέν-ω — θά δέν-ομαι, γά δέν-ω — γά δέν-ομαι, δέν-ε — (δέν-ου), δέν-οντας.

β. Ἀπό τὸ θέμα τοῦ **ἐνεργητικοῦ ἀόριστου** σχηματίζονται οἱ στιγμαῖοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή ὁ ἀόριστος καὶ ὁ στιγμαῖος μέλλοντας, καθὼς καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς: ἔ-δεσ-α, θά δέσ-ω, (ἔχω, εἶχα, θά ἔχω) δέσ-ει.

γ. Ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ **παθητικοῦ ἀόριστου** σχηματίζονται οἱ στιγμαῖοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς, τὸ παθητικὸ ἀπαρέμφατο καὶ οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στὸ ἄκλιτό τους μέρος: δέθ-ηκα, θά δεθ-ῶ, γά δεθ-ῆτε, ἔχω δεθ-ῆ.

230. Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος λέγεται **ἐνεστωτικὸς ἢ ἀοριστικὸς χαρακτήρας**.

Τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος δεν- ὁ χαρακτήρας εἶναι τὸ ν, τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος δεσ- χαρακτήρας εἶναι τὸ σ.

Τὸ φωνῆεν (ἢ τὸ δίψηφο) ποῦ βρίσκεται στὴ συλλαβὴ τὴν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν λέγεται **θεματικὸ φωνῆεν**.

Τοῦ γράφω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ φ καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ α' τοῦ λείπω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ π καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ ει.

2. Αὐξηση

231. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο παίρνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς, ἕνα ε- με ψιλὴ λύνω — ἔλυνα, ἔλυσα· γράφω — ἔγραφα, ἔγραφα.

Τὸ ε- αὐτὸ λέγεται **αὐξηση** καὶ οἱ ρηματικοὶ τύποι ποῦ τὸ παίρνουν **αὐξημένοι τύποι**.

1. Ἡ αὐξηση μένει πάντοτε, ὅταν τονίζεται: ἔδενα, ἔδενες· ὅταν δὲν τονίζεται, συνήθως παραλείπεται: δέναμε, δένατε.

2. Μερικὰ ρήματα παίρνουν **αὐξηση η-** ἀντὶ ε- : πίνω (ἔπινα) — ἤπια, βροῖσκω (ἔβροισκα) — ἤβρα, θέλω — ἤθελα, ξέρω — ἤξερα.

3. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἢ δίψηφο, τὸ φυλάγουν σὲ ὅλους τοὺς χρόνους: ἀνάβω, ἀναβα, ἀναψα, ἀνάφτηκε — ὀρίζω, ὀρίζα, ὀρισα, ὀρίζοταν, ὀρίστηκε — εὐχαριστῶ, εὐχαριστοῦσα, εὐχαριστιόμουν κτλ. Ἐξαίρουνται τὰ ρήματα: ἔχω—εἶχα, ἐρχομαι—ἦρθα, εἶμαι—ἦμουν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Η ΔΥΣΗΣΗ.— 1. Γράφονται με η τὸ ἦρθα, ἦβρα, ἦπια, ἦμον, ἦξερα, ἦθελα.

2. Γράφονται με ει τὸ εἶδα, εἶπα, εἶχα.

Ἐσωτερικὴ αὐξηση.— Μερικὰ σύνθετα ρήματα με πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα, καθὼς πολὺ, πάρα, καλά, κακὰ κτλ. παίρνουν τὴν τονισμένη αὐξηση στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Ἡ αὐξηση αὕτη λέγεται **ἔσωτερικὴ αὐξηση**: δὲν τὸν πολυέβλεπα, παραιθῆλε, δὲν τοῦ καλοῦθε κτλ.

3. Βοηθητικὰ στοιχεῖα σχηματισμοῦ

232. Γιὰ νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν:

α) τὸ μελλοντικὸ μόριο θὰ γιὰ τοὺς μέλλοντες: θὰ δένω, θὰ δέσω, θὰ ἔχω δεθῆ.

β) τὰ βοηθητικὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι γιὰ τοὺς συντελεσμένους χρόνους.

233. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω

Μονολεχτικοὶ χρόνοι				
Ἐνεστώτας				Παρατατικός
ἽΟριστικὴ	ἽΥποταχτικὴ (νά, ὅταν, γιὰ νά)	Προστα- χτικὴ	Μετοχὴ	
ἔχω	ἔχω			εἶχα
ἔχεις	ἔχεις	ἔχε		εἶχες
ἔχει	ἔχει			εἶχε
ἔχομε	ἔχομε		ἔχοντας	
(ἔχομε)	(ἔχομε)			εἶχαμε
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		εἶχατε
ἔχουν	ἔχουν			εἶχαν

Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θὰ ἔχω

Μονολεχτικοὶ χρόνοι		
Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστικὴ καὶ Ὑποταχτικὴ	Μετοχὴ	
εἶμαι	ὄντας	ἦμονν
εἶσαι		ἦσονν
εἶναι		ἦταν
εἶμασθε		ἦμασθε
εἶσθε		ἦσασθε
εἶναι		ἦταν
Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θὰ εἶμαι		

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

235. Τὰ ρήματα δὲν κλίνονται ὅλα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ παρουσιάζουν διαφορὲς: *δένω—ἔδενα, δένομαι—δενόμουν, ἀγαπῶ — ἀγαποῦσα, ἀγαπιέμαι — ἀγαπιόμουν.*

Τὰ ρήματα ποὺ κλίνονται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀποτελοῦν μιὰ **συζυγία**.

Οἱ συζυγίες εἶναι δύο :

Στὴν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καὶ στὴν προπαραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ **-ω** στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ **-ομαι** στὴν παθητικὴ: *δέν-ω — δέν-ομαι, γράφ-ω — γράφ-ομαι.*

Στὴν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ περισσότερα ρήματα.

Στὴ **δεύτερη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴ λήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα,

καὶ στὴν παραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθη-
τικοῦ ἐνεστώτα.

Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ **-ῶ** στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ
-ιέμαι ἢ **-οῦμαι** στὴν παθητικὴ: ἀγαπῶ—ἀγαπιέμαι, λυπῶ—λυποῦμαι.

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

Ἑνεργητικὴ φωνή

δένω

236.

ΧΡΟΝΟΙ	Ἵποταχτικὴ (νά, ὅταν, γιὰ νά κτλ.)	Προσταχτικὴ	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ἵριστικὴ
Ἑνεστώτας	δένω δένεις δένει δένουμε, δένουμε δένετε δένουν	δένε δένετε		δένοντας	Παρατατικὸς	δένει δένεις δένει δένουμε δένετε δένουν
	ἔδεσα ἔδεσες ἔδεσε δέσαμε δέσατε ἔδεσαν	δέσε δέσετε	δέσει			
Ἀόριστος						
Περφραστικοὶ Χρόνοι	Ἵριστικὴ					
	<p>Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας: θὰ δένω, θὰ δένης, θὰ δένη κτλ. Στιγματικὸς μέλλοντας: θὰ δέσω, θὰ δέσης, θὰ δέση κτλ. Παρακειμενὸς: ἔχω δέσει, ἔχεις δέσει (ἢ ἔχω δεμένο κτλ.) Ἵπερσυντέλικος: εἶχα δέσει, εἶχες δέσει (ἢ εἶχα δεμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας: θὰ ἔχω δέσει (ἢ θὰ ἔχω δεμένο κτλ.)</p>					
Ἵποταχτικὴ						
<p>Παρακειμενὸς: νὰ ἔχω δέσει, νὰ ἔχης δέσει, νὰ ἔχη δέσει, νὰ ἔχω δεμένο κτλ. κτλ. (ἢ νὰ ἔχω δεμένο, νὰ ἔχης δεμένο κτλ.)</p>						

Παθητική φωνή

δ έ ν ο μ α ι

237.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένωμαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρατατικός	δενόμενον δενόσων δενόταν δενόμεσθε δενόσατε δένονταν
	'Αόριστος	δέθηκα δέθηκες δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δέσου δεθήτε	δεθῆ	δεμένος		
Παρακείμενος							'Υποτακτική
Περίφραστικοί Χρόνοι							<p>Παρακείμενος :</p> <p>νά έχω δεθῆ, νά ἔχης δεθῆ, νά ἔχη δεθῆ (ἤ νά εἶμαι δε- μένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.)</p>
Περίφραστικοί Χρόνοι							<p>'Εξαικολουθητικός μέλλοντας : θά δένωμαι, θά δένεσαι κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας : θά δεθῶ, θά δεθῆς, θά δεθῆ κτλ. Παρακείμενος : ἔχω δεθῆ, ἔχεις δεθῆ (ἤ εἶμαι δεμένος κτλ.) 'Υπερσυντέλικος : εἶχα δεθῆ, εἶχες δεθῆ (ἤ ἤμουν δεμένος κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας : θά ἔχω δεθῆ (ἤ θά εἶμαι δεμένος κτλ.)</p>

'Ενεργητική φωνή

238.

κ ρ ύ β ω

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε κρύβετε κρύβουν
	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οιμε κρύβετε κρύβουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει			
'Αόριστος	κρύβωκα κρύβεις κρύβει κρύβαμε κρύψατε κρύψαν	κρύβωκα κρύβεις κρύβει κρύβαμε, -οιμε κρύψατε κρύψαν					
Περιφραστικοί Χρόνοι	'Οριστική						
	<p>'Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά κρύβω, θά κρύβεις κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας: θά κρύψω, θά κρύψεις, θά κρύψει κτλ. Παρακειμήλιος: έχω κρύψει, έχεις κρύψει (ή έχω κρυμμένο κτλ.) 'Υπερσυντέλικος: είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω κρύψει (ή θά έχω κρυμμένο κτλ.)</p>						
	'Υποταχτική						
	<p style="text-align: center;">Παρακειμήλιος: να έχω κρύψει, να έχεις κρύψει, να έχη κρύψει, να έχωμε κρύψει κτλ. (ή να έχω κρυμμένο κτλ.)</p>						

Παθητική φωνή

κ ρ ύ β ο μ α ι

239.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	κρύβωμαι κρύβεσαι κρύβεται κρύβομαστε κρύβεστε κρύβονται	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρύβομαστε κρύβεστε κρύβονται	(κρύβου) (κρύβεστε)			Παρατατικός	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρύβομαστε κρύβεστε κρύβονται
	'Αόριστος	κρύβτηκα κρύβτηκες κρύβτηκε κρύβτηκαμε κρύβτηκατε κρύβτηκαν	κρύβτώ κρύβτης κρύβτη κρύβτοῦμε κρύβτητε κρύβτων	κρύβου κρυφτή			
Παρακείμενος					κρυμμένος		'Υποταχτική
Περιφραστικοί Χρόνοι							Παρακείμενος : νά έχω κρυφτή, νά ἔχης κρυφτή, νά ἔχη κρυφτή, νά ἔχωμε κρυφτή (ἤ νά εἶμαι κρυμμένος κτλ.)

Ένεργητική φωνή

π λ έ κ ω

240.

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Ένεστώτας	πλέω πλέεις πλέει πλέομε, -ομε πλέετε πλέουν	πλέω πλέεις πλέει πλέομε, -ομε πλέετε πλέουν	πλέε πλέετε		πλέωντας	Παρατατικός	πλέω πλέεις πλέει πλέομε πλέετε πλέουν
	έπλεξα έπλεξες έπλεξε πλέξαμε πλέσατε έπλεξαν	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξωμε, ουμε πλέξετε πλέξουν	πλέξε πλέξτε	πλέξει			
Αόριστος							
Περιφραστικοί Χρόνοι							Υποταχτική Παρακείμενος : νά έχω πλέξει, νά έχης πλέξει, νά έχη πλέξει (ή νά έχω πλεγ- μένο, νά έχης πλεγμένο κτλ.)

Έξακολ. μέλλοντας : θα πλέω, θα πλέκω, θα πλέκεις, θα πλέκη κτλ.

Στιγμ. μέλλοντας : θα πλέξω, θα πλέξεις, θα πλέξη κτλ.

Παρακείμενος : έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.)

Υπερσυντέλικος : είχα πλέξει, είχες πλέξει (ή είχα πλεγμένο κτλ.)

Συντελ. μέλλοντας : θα έχω πλέξει (ή θα έχω πλεγμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

π λ έ κ ο μ α ι

241.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	πλέκωμαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκον) (πλέκεστε)			Παρεστώτας	πλεκόμενον πλεκόσων πλεκόταν πλεκόμεσθε πλεκόσαστε πλέκονταν
'Αόριστος	πλέχθηκα πλέχτηκες πλέχτηκε πλεχτήκαμε πλεχτήκατε πλέχτηκαν	πλεχτώ πλεχτής πλεχτή πλεχτούμε πλεχτήτε πλεχτούν	πλέξου πλεχτήτε	πλεχτή			
Παρακείμενος					πλεγμένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι	<p>'Οριστική</p> <p>Έξακολ. μέλλοντας : θά πλέκομαι, θά πλέκεσαι, θά πλέκεται κτλ. Συγμ. μέλλοντας : θά πλεχτώ, θά πλεχτής, θά πλεχτή κτλ. Παρακείμενος : έχω πλεχτή, έχεις πλεχτή (ή είμαι πλεγμένος κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα πλεχτή (ή ήμουν πλεγμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω πλεχτή (ή θά είμαι πλεγμένος κτλ.)</p>						<p>Παρακείμενος :</p> <p>νά έχω πλεχτή, νά έχης πλεχτή, νά έχη πλεχτή, νά έχωμε πλεχτή κτλ. (ή νά είμαι πλεγμένος κτλ.)</p>

Ένεργητική φωνή

δ ρ ο σ ί ζ ω

242.

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	δροσίζω δροσίσεις δροσίξει δροσίζωμε, -οιμε δροσίζετε δροσίζουν	δροσίζω δροσίζεις δροσίξει δροσίζωμε, -οιμε δροσίζετε δροσίζουν	δρόσιζε δροσίζετε		δροσίζοντας	Παρεπτατικός	δρόσιζα δρόσιζεις δρόσιξει δρόσιζαμε δρόσιζατε δρόσιζαν
΄Αόριστος	δρόσισα δρόσισες δρόσισε δρόσισαμε δρόσισατε δρόσισαν	δρόσισα δρόσισης δρόσιση δρόσισαμε, -οιμε δρόσισατε δρόσισαν	δρόσισε δρόσισατε	δρόσισει			
Παρεπτατικός						΄Υποταχτική	
							Παρεκείμενος : να έχω δρόσισει, να έχης δρό- σίσει, να έχει δρόσισει (ή να έχω δροσισμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

δ ρ ο σ ι ζ ο μ α ι

243.

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποταχτική	Προσταχτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	δροσιζομαι δροσιζεσαι δροσιζεται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	δροσιζωμαι δροσιζεσαι δροσιζεται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	(δροσιζου) (δροσιζεστε)			Παρεπτατικός	δροσιζόμειν δροσιζόσων δροσιζόταν δροσιζόμαστε δροσιζόσατε δροσιζόταν
΄Αόριστος	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκες δροσίστηκαμε δροσίστηκατε δροσίστηκαν	δροσιστώ δροσιστής δροσιστή δροσιστούμε δροσιστήτε δροσιστούν	δροσίσου δροσιστήτε	δροσιστή			
Παρακείμενος					δροσισμένος		
Περιφραστικοί Χρόνοι						΄Υποταχτική	
							Παρακείμενος: νά έχω δροσιστή, νά έχης δροσιστή, νά έχη δροσιστή (ή νά είμαι δροσισμένος κτλ.)

Κατὰ τὸ δένω κλίνονται: χάνω, ψήνω, γδύνω, λύνω, ντύνω, χύνω — ἀπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ενώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, θεμελιώνω, καρφώνω, κλειδώνω, λιώνω, ξημερώνω, ὀργώνω, περικυκλώνω, πληρώνω, σηκώνω, σημειώνω, στεφανώνω, τεντώνω, φιλιώνω, φορτώνω, χαρακώνω, χρυσώνω — ιδρεύω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κρύβω κλίνονται: ἀλείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, προκόβω, ράβω, σκάβω, σκύβω — λείπω — βάφω, γράφω — (καὶ μὲ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ -μένος μ' ἕνα μ): γειτονεύω, γιατρεύω, δουλεύω, καρβαλικεύω, κουρεύω, λιγοστεύω, μαγεύω, μαζεύω, ξεθαρρεύομαι, ὄνειρεύομαι, παραξενεύομαι, περισσεύω, σαλεύω, συγγενεύω, συντροφεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, χορεύω, ψαρεύω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πλέκω κλίνονται: μπλέκω — ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, λήγω, τυλίγω, φυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω — ἀδράχνω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω — ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω — παίζω, πήζω, ἀλλάζω, ἀράζω, ἀρπάζω, βουλιάζω, κοιτάζω, ταιριάζω, φωνάζω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δροσίζω κλίνονται: ἀγωνίζομαι, ἀλατίζω, ἀλωνίζω, ἀνθίζω, ἀχνίζω, ἐλπίζω, ζαλίζω, θερίζω, κερδίζω, μεταχειρίζομαι, προφασίζομαι, στολίζω, συλλογίζομαι, συνεχίζω, ἄθροίζω, δακρύζω, δανείζω, λούζω, δοξάζω, ἐξετάζω, κουράζω, σκεπάζω, ὠριμάζω, ἀγκαλιάζω, θημωνιάζω, λογαριάζω, μουνδιάζω, μπολιάζω, πλαγιαζώ — ἀλέθω, γνέθω, πειθώ, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάνω — ἀκούω, κρούω κ.ἄ.

Γενικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων

244. 1. Οἱ τύποι τοῦ ρήματος ποὺ στὸ γ' πρ. πληθ. τελειώνουν σὲ -ν παίρνουν καμιά φορά καὶ ε στὸ τέλος: δένουν—δένουνε, ἔδεναν—(ἐ)-δένανε, (ἔ)δεσαν — (ἐ)δέσανε, δέσουν — δέσουνε, δενόταν — δενότανε, δένονταν—δενόντανε, δεθοῦν — δεθοῦνε, ἀγαποῦν(ε), ἀγαποῦσαν — ἀγαπούσανε, ἀγάπησαν — ἀγαπήσανε.

2. Στὸν παθητικὸ παρατατικὸ συνηθίζονται γιὰ τὸ α' καὶ β' πληθυντικὸ πρόσωπο καὶ οἱ τύποι σὲ -μασταν, -σασταν: δενόμαστε — δενόμασταν, δενόσαστε — δενόσασταν, ἀγαπιόμασταν κτλ.

Παρατηρήσεις για τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

***245. Ἐνεργητική φωνή. Προσταχτική.** Τὸ β' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου χάνει συχνὰ τὸ τελικὸ ε ὅταν ἀκολουθῇ ἡ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία τόν, τή(ν), τό, κάποτε καὶ τύποι τοῦ ἄρθρου ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τ: φέρ' τον, βάλ' τα, κρύψ' το, πάω' τὰ βιβλία ἀπὸ δῶ.

Τὸ δῶσε χάνει συνήθως τὸ ε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ μου καὶ τὸ μας: δῶσ' μου, δῶσ' μας.

246. Παθητική φωνή.— Ἡ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα εἶναι σπάνια. Λέγεται μόνο σὲ μερικὰ ρήματα: γίνου, κάθου, ντύνου, πλύου, προφασίζου, ἐτοιμάζεστε, σηκώνεστε κτλ. Συνήθως ἀντὶς γιὰ τὴ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ μεταχειρίζομαστε τὴν ὑποταχτικὴ μὲ τὸ νά: νά δροσίζεσαι, νά χτενίζεσαι — νά ἀγωνίζεστε, νά ἔρχεστε.

Τοῦ σηκώνομαι ὁ παθητικὸς ἀόριστος ἔχει β' ἐνικὸ πρόσωπο σηκώσου καὶ σήκω.

Ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας

247. Τὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας διαιροῦνται σὲ δύο τάξεις γιὰ κάθε φωνή, ἀνάλογα μὲ τὶς καταλήξεις ποὺ παίρνουν αὐτὲς στὸν ἐνικὸ τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς:

Ἐνεργητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ -ῶ, -ᾶς, -ᾶ: ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ -ῶ, -εῖς, -εῖ: λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ.

Παθητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ -ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται: ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι, ἀγαπιέται.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ -οῦμαι, -ᾶσαι, -ᾶται: θυμοῦμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται.

Δεύτερη συζυγία — Πρώτη τάξη — Ένεργητική φωνή

248.

ἀ γ α π ῶ

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική και ‘Υποταχτική	Προσταχτική	‘Απκρέμφορτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ἀγαπῶμε ἀγαπᾶτε ἀγαπῶν	ἀγάπα ἀγαπᾶτε		ἀγαπιότητα	Παρατατικός	ἀγαπῶσα ἀγαπῶσες ἀγαπῶσθε ἀγαπούσαμε ἀγαπούσατε ἀγαπούσαν
	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγαπήσαμε ἀγαπήσατε ἀγάπησαν	ἀγάπησε ἀγαπήσῃς ἀγαπήσῃ ἀγαπήσωμε, -οιμε ἀγαπήσατε ἀγαπήσων	ἀγάπησε ἀγαπήσατε	ἀγαπῶσει		
‘Αόριστος						
Περιφραστικοί Χρόνοι	‘Οριστική			‘Υποταχτική		
	<p>Έξακολ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπῶ, θ’ ἀγαπᾷς, θ’ ἀγαπᾷ κτλ. Συγμ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπήσω, θ’ ἀγαπήσῃς, θ’ ἀγαπήσῃ κτλ. Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλ. : θὰ ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θὰ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)</p>			<p>Παρακείμενος : νὰ ἔχω ἀγαπήσει, νὰ ἔχῃς ἀγαπήσει, νὰ ἔγῃ ἀγαπήσει (ἢ νὰ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)</p>		

Δεύτερη συζυγία — Πρώτη τάξη — Παθητική φωνή

ἀ γ α π ι έ μ α ι

249.

ΧΡΟΝΟΙ	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	(Ὁριστική καὶ Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο
Ἐνεστώτας		Παρατατικός	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται		
Ἀόριστος	ἀγαπίθηκα ἀγαπίθηκες ἀγαπίθηκε ἀγαπίθηκαμε ἀγαπίθηκατε ἀγαπίθηκαν		ἀγαπῶ ἀγαπῆθῃς ἀγαπῆθῃ ἀγαπῶμε ἀγαπῆθῃτε ἀγαπῶν	ἀγαπίσου ἀγαπῆθῃτε	ἀγαπηθῆ
Παρακείμενος					ἀγαπημένος
Περιφραστικοί Χρόνοι					Ἐπιπαρακείμενος
					Ἐπιπαρακείμενος :
					νὰ ἔχω ἀγαπηθῆ, νὰ ἔχῃς ἀγαπηθῆ, νὰ ἔχῃ ἀγαπηθῆ (ἢ νὰ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)

1. Καὶ ἀγαπιούνται.

250. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας			
Όριστική	Υποταχτική	Προσταχτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλής	λάλει	
λαλεῖ	λαλή		λαλώντας
λαλοῦμε	λαλοῦμε		
λαλεῖτε	λαλήτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

Ἡ προσταχτική τελειώνει σὲ μερικά ρήματα καὶ σὲ -α, τηλεφῶνα, ὅπως καὶ στὰ ρήματα τῆς πρώτης τάξης.

251. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Παθητική φωνή

Ένεστώτας	Παρατατικός
Όριστική καὶ Υποταχτική	Όριστική
θυμοῦμαι ¹	θυμόμουν
θυμᾶσαι	θυμόσουν
θυμᾶται	θυμόταν
θυμούμαστε	θυμόμαστε
θυμάστε	θυμόσαστε
θυμοῦνται	θυμόνταν ²

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ῶ κλίνονται: ἀπαντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβερνῶ, κунνηγῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, στάματῶ, τιμῶ, τρυπῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο: βαστῶ, γελῶ, διγῶ, δρω, κρεμῶ, ξεχνῶ, περνῶ, πετῶ, ρουφῶ, σκοιντῶ, σπῶ, τραβῶ, χαλῶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ λ α λ ῶ κλίνονται: ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀπειλῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, ἐνεργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιθυμῶ, ἐπιχειρῶ, ζῶ (ζῆς, ζῆ), θεωρῶ, θρηγῶ, καλλιεργῶ, κατοικῶ, κινῶ, νομοθετῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προ-

1. Καὶ θυμᾶμαι στὴ λογοτεχνία.— 2. Καὶ θυμοῦνταν.

χωρῶ, συγκινῶ, συμμαχῶ, τηλεγραφῶ, ὕμνω, ὑπηρετῶ, φιλῶ, φρουρῶ, ὠφελῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο: ἀποτελῶ, ἀφαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ι ἔ μ α ι κλίνονται: ἀρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοσιέμαι, πατιέμαι, πουλιέμαι, σταυροκοπιέμαι, τρουπιέμαι κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχή: βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραπονιέμαι, πετιέμαι, ρουφιέμαι, στενοχωριέμαι, τραβιέμαι, τυραννιέμαι, φοριέμαι κ.ἄ.

Κατὰ τὸ θ υ μ ο ὕ μ α ι κλίνονται: κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Πολλὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας κλίνονται στὴν ἐνεργητικὴ φωνή καὶ κατὰ τὴν πρώτη τάξη καὶ κατὰ τὴ δεύτερη: μιλεῖς καὶ μιλεῖς, πατεῖ καὶ πατῶ, τραγουδεῖτε καὶ τραγουδάτε.

Ὅμοια σχηματίζονται: βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, καρτερῶ, καταφρονῶ, κελαηδῶ, κληρονομῶ, κουβαλῶ, κουνῶ, κρατῶ, λαχταρῶ, παρηγορῶ, περπατῶ, πονῶ, πουλῶ, συγχωρῶ, συζητῶ, τηλεφωνῶ, φορῶ κ.ἄ.

252. Ἀρχαῖκὴ κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικὰ ρήματα σὲ -οῦμαι ἀκολουθώντας ἀρχαῖκὴ κλίση σχηματίζονται στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ κατὰ τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα:

Ἐνεστώτας: Ὀριστικὴ: στεροῦμαι στερεῖσαι, στερεῖται, στεροῦμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται. Ὑποταχτικὴ: στεροῦμαι, στερεῖσαι στερεῖται, στεροῦμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

Παρατατικός: στεροῦμουν, στεροῦσουν, στεροῦνταν, στεροῦμαστε, στεροῦσαστε, στεροῦνταν.

Ὅμοια σχηματίζονται τ' ἀποθετικὰ ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συννενοῦμαι κτλ., καὶ μερικὰ παθητικὰ ἀπὸ ρήματα ποὺ σχηματίζονται κατὰ τὸ λαλῶ, καθὼς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἐξαιροῦμαι.

* Συναιρεμένα ρήματα

253. Μερικὰ φωνηεντόληχτα ρήματα συναιροῦν συχνὰ στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς τὸ θεματικὸ τους φωνῆεν μὲ τὸ φωνῆεν τῆς κατάληξης. Ἔτσι παρουσιάζουν μερικοὺς τύπους συναιρεμένους. Διατηροῦν ὅμως κάποτε καὶ τοὺς ἀσυναίρετους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **συναιρεμένα**.

Ὀριστικὴ τοῦ ἐνεστώτα: ἀ κ ο ὕ ω, ἀκοῦς, ἀκούει (ὑποτ. ἀκούη), (ἀκούομε) ἀκοῦμε, (ἀκούετε) ἀκοῦτε, ἀκοῦν(ε). Προσταχτικὴ: (ἄκουε) ἄκου, (ἀκούετε) ἀκοῦτε.

Καίω, καῖς, καίει (ὑποτ. καίη), καῖμε, καῖτε, καῖνε. Προσταχτική: καῖ(γ)ε, καῖτε. "Ομοια κλίνονται τὰ ρήματα κ λ α ί ω, φ τ α ί ω.

"Ομοια κλίνονται καὶ μερικά ρήματα μὲ χαρακτήρα γ, ὅταν τὸν χάσουν καὶ τὸ θέμα τους μείνῃ μὲ φωνῆεν στὸ τέλος:

λέ(γ)ω, λές, λέει (ὑποτ. λέη), λέμε, λέτε, λένε. Προσταχτ.: λέγε, λέ(γε)τε.

Τρώ(γ)ω, τρῶς, τρώει (ὑποτ. τρώη), τρῶμε, τρῶτε, τρῶνε (σπάνια τρώγουν). Προσταχτ.: τρῶ(γ)ε, τρῶτε.

Φυλά(γ)ω, φυλάς, φυλάει (ὑποτ. φυλάη), φυλάμε, φυλάτε, φυλάν(ε) (καὶ φυλάγουν). Προσταχτ.: φύλαγε, φυλάτε.

Πάω, πᾶς, πάει (ὑποτ. πάη), πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε. Προσταχτ.: πήγαινε, πηγαίετε.

"Ομοια κλίνεται καὶ ὁ στιγμαῖος μέλλοντας τοῦ τρώγω, θὰ φάω, θὰ φᾶς, θὰ φά(γ)η, θὰ φᾶμε, θὰ φᾶτε, θὰ φᾶνε (σπάνια θὰ φάγουν). Προσταχτ.: φά(γ)ε, φᾶτε.

Τὸ καίω, κλαίω, φταίω παίρνουν συνήθως ἓνα γ, ὅταν ἀκολουθῆ ὕστερ' ἀπὸ τὸ αἰ ἓνα ε. Προσταχτική: καίγε, κλαίγε. Παρατατικός: ἔκαιγε, ἔφταιγε. Παθητικός ἐνεστώτας: καίγεται, κλαίγεται, καίγεστε, κλαίγεστε.

254.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

1) Συντάσσονται μὲ ὑποταχτική τὰ μόρια **θά, νά, γιὰ νά, ὅταν, ἄν, ἄς** καὶ τὸ ἀπαγορευτικὸ **μὴ**: θὰ μένη, νὰ γράφῃ, ὅταν φύγωμε, ἄν κάθωνται, ἄς ὀργώσωμε, μὴν τρέχῃς.

2) Τὸ **τελικὸ (ι)** στὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο γράφεται μὲ **ει** καὶ στὸ παθητικὸ μὲ **η**: ἔχω φέρει, εἶχατε γελάσει — εἶχα φερθῆ, εἶχατε γελαστῆ.

Γράφεται μὲ **η** καὶ τὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο τῶν ρημάτων **μπαίνω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω**: μπῆ, βγῆ, ἀνεβῆ, κατεβῆ, διαβῆ.

3) Ἡ κατάληξις τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς (**-οντας**) γράφεται μὲ **ο** ὅταν δὲν τονίζεται, μὲ **ω** καὶ **ὀξεῖα** ὅταν τονίζεται: τρέχοντας, βλέποντας — πηδώντας, γελώντας.

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Α.— Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

255. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τὸ βρίσκομε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς ὀριστικῆς τὴν κατάληξη -ω (ἢ -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι): δέν-ω, γελ-ῶ, ἔρχ-ομαι, γελ-ιέμαι, θυμ-οῦμαι.

***256. Διάρθρωση τῶν ρημάτων κατὰ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα**

Τὰ ρήματα διαίρουνται στὶς παρακάτω κατηγορίες:

Α.— Ρήματα πρώτης συζυγίας

1) **Φωνηεντόληχτα**, με χαρακτήρα φωνῆεν:
ἐλκῶ, ἰδρῶ, ἀποκλείω, πλέω, καίω, κλαίω, ἀκούω, κρούω.

2) **Χειλικόληχτα**, με χαρακτήρα π, β, φ:

π βλέπω, λείπω, ντρέπομαι, λάμπω

β ἀλείβω, ἀμείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, κόβω, ράβω, τριβω, σέβομαι

φ βάφω, γράφω, γλείφω, γνέφω, στρέφω.

Χειλικόληχτα εἶναι καὶ τὰ ρήματα σὲ -αῦω, -εῦω, -φτω, -πτω:

αυ, ευ ἀπολαύω, παύω, βασιλεύω, γειτονεύω, δουλεύω, ὀνειρεύομαι

φτ, πτ ἀστράφτω, πέφτω, ἀνακαλύπτω, ἀποροῖπτω.

3) **Λαρυγγικόληχτα**, με χαρακτήρα κ, γ, χ:

κ ἀνήκω, πλέκω, μπλέκω, στέκομαι —σκ βόσκω, διδάσκω

γ ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, λήγω, φυλάγω, —γγ σφίγγω, φέγγω

χ βήχω, βρέχω, ἐλέγχω, τρέχω, δέχομαι, εὔχομαι, ὑπόσχομαι.

Εἶναι λαρυγγικόληχτα καὶ τὰ ρήματα σὲ -χνω: ἀδράχνω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω.

4) **Ὀδοντικόληχτα καὶ συριστικόληχτα ρήματα**, με χαρακτήρα τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ:

τ θέτω, κείτομαι —πλήττω, -πράττω (εἰς-, συμ-), φρίττω

θ ἀλέθω, γνέθω, κλώθω, νιώθω, πείθω, πλάθω

σ ἀρέσω —ἀναπτύσσω, κηρύσσω, -τάσσω (δια-, ἐπι-)

ζ πιέζω, πῆζω; λούζω, ἀλλάζω, βουλιάζω, δειλιάζω, ταιριάζω, ἀορμενίζω, ἀσπρίζω, δακρυζώ, δανείζω, ἀθροίζω.

5) Ὑγρόληχτα καὶ ρινικόληχτα, με χαρακτηριστῆρα λ (λλ),
ρ, μ, ν:

λ θέλω — ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, προβάλλω, σφάλλω,
μέλλω

λν παραγγέλλω, φέλλω

ρ διαφέρω, ξέρω, χαίρομαι — σαλπάρω

ρν γδέρνω, γέρνω, δέρνω, σπέρνω, φέρνω

μ ἀπονέμω, τρέμω — κρέμομαι

ν κάνω, μένω, πλένω — κλίνω, κρίνω, ἀποκρίνομαι — τείνω —
μπαίνω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω

εὐκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, ὀξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι κτλ.

ἀκριβαίνω, βαραίνω, κονταίνω, ὁμορφαίνω, ἀνασαινώ· βαθουλαί-
νω, γλυκαίνω, ζεσταίνω, μαραίνω·

καταλαβαίνω, λαχαίνω, μαθαίνω, παθαίνω, πηγαίνω

δαγκάνω, πιάνω, φτάνω, φτιάνω, χάνω, δένω, ἀφήνω, σβήνω —
δίνω, πίνω

γδύνω, ντύνω, λύνω κτλ. — ἀπλώνω, ζώνω, καμαρώνω, ξεριζώνω,
χώνω κτλ. — παρασταίνω, συσταίνω — ἀποσταίνω, σοπαίνω, χορταίνω.

Β.— Ρήματα δεύτερης συζυγίας

6) Τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας μποροῦν νὰ ἔχουν χαρακτηριστῆρα ὁποιο-
δήποτε σύμφωνα: ἀγαπῶ, γελῶ, ἀργῶ, σταυροσκοπιέμαι, κοιμοῦμαι κτλ.

* 257. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΝΕΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΛΗΞΕΙΣ

1) Τὰ ρήματα σὲ (ἀβω) γράφονται με β: ἀνάβω, ράβω, σκάβω κ.ἄ.

Γράφονται με υ τὸ ἀπολαύω, παύω, ἀναπαύω.

2) Τὰ ρήματα σὲ (έβω) γράφονται με ευ: κλαδεύω, ὄνειρεύομαι κ.ἄ.

Γράφονται με β τὸ κλέβω καὶ τὸ σέβομαι.

3) Τὰ ρήματα σὲ (ένω) γράφονται με αι: ζεσταίνω, φαίνομαι κ.ἄ.

Γράφονται με ε τὸ δένω, μένω, πλένω (κρένει, φένω).

4) Τὰ ρήματα σὲ (έρνω) γράφονται με ει: γέρνω, φέρνω κ.ἄ.

Γράφεται με αι τὸ παίρω.

5) Τὰ ρήματα σὲ (ιάζω) γράφονται με ι: ἀγκαλιάζω, βιάζομαι κ.ἄ.

Ἐξαίρουνται τὸ ἀδειάζω, χρειάζομαι, μοιάζω, μονοιάζω, νοιά-

ζομαι.

6) Τὰ ρήματα σὲ **(ίζο)** γράφονται μὲ **ι**: ἀντικρίζω, συλλογίζομαι κ.ἄ.

Ἐξαιροῦνται τὸ **μπήζω** (**μπήγω**), **πήζω**, **πρήζω**—**ἀναβλύζω**, **ἀναβρούζω**, **γογγύζω**, **δακρύζω**, **κατακλύζω**, **κελαρύζω**, **ὄλολύζω**, **συγχύζω**, **σφύζω** — **δανείζω**, **ἄθροίζω**.

7) Τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σὲ **(λο)** γράφονται μὲ **δύο λ**: **ἀναβάλλω**, **ἀναγγέλλω**, **ἀνατέλλω**, **μέλλω**, **ποικίλλω**.

Γράφονται μὲ **ἓνα λ** τὸ **θέλω**, **μέλει**, **ὀφείλω**.

8) Τὰ ρήματα σὲ **(όνο)** γράφονται μὲ **ω** σὲ **ὄλους τοὺς χρόνους**: **κλειδώνω**, **κλειδῶνα**, **κλειδῶσα**, **κλειδῶθηκα**, **κλειδομένοσ**.

9) Τὰ ρήματα τῆς **α'** συζυγίας σὲ **(σο)** γράφονται μὲ **δύο σ**: **ἀναπτύσσω**, **ἀπαλλάσσω**, **ἐξελίσσω**.

Γράφεται μὲ **ἓνα σ** τὸ **ἄρῶ**.

10) Τὰ ρήματα τῆς **α'** συζυγίας σὲ **(το)** γράφονται μὲ **δύο τ**: **πλήττω**, **εἰσπράττω**.

Γράφονται μὲ **ἓνα τ** τὸ **θέτω** καὶ τὸ **κείτομαι**.

Τὰ ρήματα σὲ **(ίνο)** δὲν ἀκολουθοῦν κανόνα.

Γράφονται μὲ **ι**: **δίνω**, **κλίνω**, **κρίνω**, **πίνω**, **ἀποκρίνομαι**, **γίνομαι**

μὲ **η**: **ἀφήνω**, **σβήνω**, **στήνω**, **ψήνω**

μὲ **υ**: **γυθύνω**, **λύνω**, **ντύνω**, **ξύνω**, **φτύνω**, **χύνω**—**διευθύνω**, **εὐκολύνω**, **μολύνω**, **ξεδιαλύνω**, **ὀξύνω**, **ταχύνω**, **ἀμύνωμαι**.

Γράφονται μὲ **ει** τὸ **κλείνω** (τὴν πόρτα) καὶ τὸ **τείνω** (τεντώνω, ἀπλώνω).

B.— Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄοριστου

258. Τὸ ἄοριστικὸν θέμα τὸ βρῖσκομε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ **α'** ἐνικὸν πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἄοριστου τὴν κατάληξιν **-α** καὶ τὴν αὐξησην ἂν ὑπάρχη): **ἔ-δεσ-α**, **γέλασ-α**, **ἔ-πλυν-α**, **παράγγελ-α**.

Ἐνεργητικὸς ἄοριστος τελειώνει στὸ **α'** ἐνικὸν πρόσωπο σὲ **-σα** καὶ σπανιότερα σὲ **-α**, χωρὶς **σ**: **ἔδεσα**, **ἄκουσα**, **ἔπλυνα**, **ἔφυγα**.

Ἐ ἄοριστος σὲ **-σα** λέγεται **σιγματικὸς ἄοριστος**.

Ἐ ἄοριστος σὲ **-α** λέγεται **ἄσιγμος ἄοριστος**.

Ἐ σιγματικὸς ἄοριστος

259. 1. Ὅταν τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα ἔχη χαρακτῆρα **χειλικὸν** σὺμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἄοριστος σὲ **-ψα**:

λείπω — ἔλειψα ἀστράφτω — ἀστραφα
κρύβω — ἔκρυψα βασιλεύω (προφέρεται βασιλέβο) — βασίλεψα

2. Ὄταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχη χαρακτηρὰ λαρυγγικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-Ξα**:

πλέκω — ἐπλεξα προσέχω — πρόσεξα
πνίγω — ἐπνιξα διώχνω — ἐδιωξα

3. Ὄταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχη χαρακτηρὰ ὀδοντικὸ ἢ συριστικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-σα ἢ σὲ -Ξα**:

θέτω — ἔθεσα πλήττω — ἐπληξα
ἄρῶ — ἄρεσα ἀπαλλάσσω — ἀπάλλαξα
ἀγκαλιάζω — ἀγκάλιασα βουλιάζω — βούλιαξα

4. Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ **-ησα**:

τραγουδῶ — τραγούδησα, λαλῶ — λάλησα

5. Ἀπὸ τὰ ρινικόληχτα ρήματα ἔχουν σιγματικὸ ἀόριστο σὲ **-σα** πολλὰ ρήματα σὲ **-νω**:

1. ἀγκασα, ἐπιασα, ἄφησα, ἔλυσα, ἔντυσα κτλ.

2. ἀπόστασα, σώπασα, χόρτασα

3. ἀνάστησα, (ἐγ)κατάστησα, παράστησα, σύστησα. Τὸ ἀρταίνω ἔχει ἀόριστο σὲ **-υσα**: ἄρτυσα

4. ἀμάρτησα (ἀμαρτάνω), αἰξήσα (αἰξάνω)

5. Ὅλα τὰ ρήματα ποὺ τελειώνουν σὲ **-ώνω**: ἀπλώνω — ἀπλώσα, ἔζωσα, καμάρωσα, ξερίζωσα, φανέρωσα κτλ.

Διπλοὶ ἀόριστοι. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν δύο σιγματικούς ἀόριστους, σὲ **-σα** καὶ σὲ **-Ξα**: πηδῶ — πήδησα καὶ πήδηξα.

Ὅμοια σχηματίζονται: ἀγγίζω, βουίζω, ταιριάζω, σφαλῶ, φυσῶ.

Καὶ ἄλλα ρήματα σχηματίζουν διπλὸ ἀόριστο. Ἐπειδὴ λέγονται καὶ ἀλλιῶς, καλὸ εἶναι νὰ τοὺς λέμε ἔτσι:

δίστασα, ζήτησα, κράτησα, μάτιασα, ρώτησα, σκάλισα, σκούνησα, σπούδασα, στέγνωσα, στραγγισα, στραμπούλιξα, σφουγγισα, ἔφτασα· βόγκηξα· ζούληξα· βάσταξα (βάστηξα).

* Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

260. Ὑπάρχουν ρήματα ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὸν παραπάνω κανόνα κατὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀορίστου.

α) Ἔχουν **Ξ ἀντί σ** τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας βογκῶ, ζουλῶ, ροιγῶ, τραβῶ, στραμπουλῶ: βόγκηξα, τραβήξα κτλ.

β) Παρουσιάζουν άλλες άνωμαλίες τ' ακόλουθα ρήματα:

1) Φωνηεντόληχτα: *καίω* — *έκαψα*, *κλαίω* — *έκλαψα*, *φταίω* — *έφταιξα*, *πλέω* — *έπλευσα*, *πνέω* — *έπνευσα*.

2) Χειλιόλοληχτα: Τό πέφτω έχει άόριστο *έπεσα*.

3) Ριניόλοληχτα: *δίνω* — *έδωσα*.

4) Ρήματα τῆς β' συζυγίας. Τελειώνουν σέ **-εσα** **άντι-ησα** οί άόριστοι από τά ρήματα *άρκω*, *βαρῶ*, *διαρκῶ*, *έπαινώ*, *καλῶ*, *καταφρονῶ*, *μπορῶ*, *πλανῶ*, *στενοχωρῶ*, *συγχωρῶ*, *τελῶ*, *γορῶ*, *χωρῶ* καί τά σύνθετα (άπό τό *αίρῶ*) *άφαιρῶ*, *διαίρῶ*, *έξαιρῶ*, *συναίρῶ* κτλ.: *έπαινέσα*, *στενοχώρεσα* κτλ.

Μερικά σύνθετα από τό χωρῶ σχηματίζονται σέ **-ησα**: *άποχώρησα*, *παράχωρησα*, *έπώρησα*.

Τελειώνουν σέ **-εσα** **άντι-ησα** τά ρήματα: *γελῶ*, *διψῶ*, *κοιμῶ*, *πεινώ*, *χαλῶ*, *ανάκλῶ*, *διαθλῶ*, *δρῶ*, *σπῶ*, καθώς καί μερικά ρήματα σέ **-νώ**: *γερονῶ* — *γέρασα*, *κερνῶ* — *κέρασα*, *ξεχνῶ*, *περνῶ*, *σκολνῶ*.

Τό βαστῶ καί τό πετῶ έχουν άόριστο σέ **-εξα**: *βάσταξα* (σπαν. *βάστηξα*), *πέταξα*.

γ) Σχηματίζονται άνώμαλα στον άόριστο καί μερικά άλλα ρήματα: *διδάσκω* — *δίδαξα*.

Τό βόσκω καί τό θέλω σχηματίζονται στον άόριστο σά νά ήταν τῆς δεύτερης συζυγίας σέ **-ησα**: *βόσκησα*, *θέλησα*. Άντίθετα τό θαρρῶ έχει άόριστο *θάρρησα*.

Ὁ ἄιγιμος ἄόριστος

261. Σχηματίζουν ἄσιγμο άόριστο:

α) Μερικά άνώμαλα ρήματα πού σχηματίζουν τόν άόριστο από διαφορετική ρίζα: *βλέπω* — *είδα*, *έρχομαι* — *ήρθα*, *λέγω* — *είπα*, *τρῶγω* — *έφαγα*.

β) Τό φεύγω — *έφυγα*, *βάζω* — *έβαλα*, *βγάζω* — *έβγαλα*, *πίνω* — *ήπια*. Τό *κάνω* έχει διπλό άόριστο, *έκαμα* καί *έκανα*.

γ) Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν άόριστο σέ **-ημα**:

<i>άνεβαίνω</i> — <i>άνέβηκα</i>	<i>βρίσκω</i> — <i>βρήκα</i> (σπανιότερα <i>ήβρα</i>)
<i>κατεβαίνω</i> — <i>κατέβηκα</i>	<i>μπαίνω</i> — <i>μπήκα</i>
<i>διαβαίνω</i> — <i>διάβηκα</i>	<i>βγαίνω</i> — <i>βγήκα</i>

δ) Τά ύγρόλοληχτα καί πολλά ριניόλοληχτα ρήματα:

1.— *κλίνω* — *έκλινα*, *κρίνω* — *έκρινα*, *γίνομαι* — *έγινα*, *εικόλυνω* — *εικόλυνα*
ξεδιालύνω — *ξεδιάλυνα*.

2.— *αναβάλλω* — *ανάβαλα*, *προβάλλω* — *πρόβαλα*, *σφάλλω* — *έσφαλα*.

3.— *μένω* — *έμεινα*, *άπονέμω* — *άπόνειμα*.

4.— *γέρνω* — *έγειρα*, *δέρνω* — *έδειρα*, *σπέρνω* — *έσπειρα*, *φέρνω* — *έφερα*, *σέρνω* — *έσυρα*, *γδέρνω* — *έγδαρα*.

5.— καταλαβαίνω—κατάλαβα. "Όμοια σχηματίζονται τὸ λαχαίνω, μαθαίνω, παθαίνω, πετυχαίνω, πηγαίνω, τυχαίνω κ.ἄ.

Τὰ περισσότερα ρήματα σὲ -αίνω ἔχουν ἀόριστο σε -ανα ἢ σὲ -υνα: ἀνασαίνω—ἀνάσανα. "Ἔτσι καὶ τὸ ἀπολυμαίνω, βασκαίνω, γλυκαίνω, μαραινῶ, ξαίνω, πεθαίνω κτλ.

ἀκριβαίνω—ἀκρίβυνα. "Ἔτσι καὶ τὸ βαραίνω, κονταίνω, μακραίνω, ὁμορφαίνω, παχαίνω, φτωχαίνω κ.ἄ.

262. * Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἀορίστου

α) Μερικὰ ρήματα ἔχουν στὴν ὑποταχτικὴ ἢ καὶ στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἀορίστου διαφορετικὸ θεματικὸ φωνῆεν παρὰ στὴν ὀριστικὴ: παίρων—πῆρα ἀοριστικὸ θέμα πηρ- ἀλλὰ νὰ πάρω, πάρει, πάρει πηραίνω—πῆγα ἀοριστικὸ θέμα πηγ- νὰ πάω, πᾶμε, πᾶει.

β) Ἄλλα ρήματα σχηματίζουν τὶς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ θεματικὸ φωνῆεν: μπαινώ—μπῆκα ἀοριστικὸ θέμα μπηκ- ἀλλὰ νὰ μπῶ, ἔμπα, μπῆ βρισκῶ—βρῆκα ἀοριστικὸ θέμα βρηκ- βρῶ, βρέξ, βρεῖ.

Ἄνάλογα σχηματίζονται: βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω.

γ) Οἱ ἀόριστοι εἶδη, εἶπα, ἦλια σχηματίζονται στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ ἀρχικὸ (ι): (ὕταν) δῆς, δές, δεῖ· πῶ, πές, πεῖ· πῶ, πιές, πιεῖ.

263. * ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΑΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

Α) Τὸ (ι) τῆς παραλήγουσας.—1. "Όσα ρήματα ἔχουν (ι) στὸν ἐνεστώτα γράφονται στὸν ἀόριστο μὲ τὸ ἴδιο (ι) πού ἔχουν καὶ στὸν ἐνεστώτα. "Ἔτσι γράφονται:

Μὲ ι: ἔγινα, ἔγνιφα, ἔγνιξα, ῥάγισα κτλ. Γράφονται μὲ ι στὸν ἀόριστο καὶ τὰ ρήματα πού ἔχουν διπλὸ ἐνεστώτα σὲ -ίζω καὶ σὲ -ῶ: ἀνθίζω—ἀνθῶ, γυρίζω—γυρνῶ, ξεφτίζω—ξεφτῶ, ξεχειλίζω—ξεχειλῶ, σκορπίζω—σκορπῶ, σφαλίζω—σφαλνῶ κτλ.: ἀνθισα, γύρισα, ξέφτισα, ξεχειλίσα, σκόρπισα, σφάλισα καὶ σφάλισα κτλ.

Μὲ υ: χύνω—ἔχυσα, δακρύνω—δάκρυσα, εὐκολώνω—εὐκόλωνα, συγχύζω—σύγχυσα κ.ἄ.

Μὲ η: ἀφήνω—ἄφησα, σβῆνω—ἔσβησα, πρήζω—ἔπρηξα, μπίγω—ἔμπηξα.

Μὲ οι: ἀθροίζω—ἄθροισα, ἀνοίγω—ἄνοιξα.

Μὲ ει: κλείνω—ἔκλεισα, τείνω—ἔτεινα, ἀλείβω—ἄλειψα, σειῶ—ἔσεισα.

Γράφονται ακόμη:

Με **υ**: πλένω — έπλυνα και από τὰ ρήματα σέ **-αίνω** ὅσα κάνουν τὸν ἀόριστο σέ **-υνα**: ἀκρίβυνα, βάφυνα, κόντυνα, ὁμόρφυνα κτλ.

Με **η**: οἱ ἀόριστοι βροῆκα, βροῆκα, μπῆκα, ἀνέβηκα, κατέβηκα, διάβηκα, πῆρα, αἴξησα, βόσκησα κτλ.

Με **ει**: οἱ ἀόριστοι ἔγειρα, ἔδειρα, ἔσπειρα, ἀνάγγειλα, κατάγγειλα, ἀνάτειλα, ἔστειλα, ἔμεινα, ἀπόμεινα.

2. Τὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας γράφονται με **η**: ἀγάπησα, λάλησα, κύλησα, ρούφηξα, τράβηξα κτλ.

Γράφονται με **υ** τὸ μεθῶ — μέθυσα και τὸ μηνῶ — μῆνυσα.

Β) Τὸ **(ο)** τῆς παραλήγουσας. Τὸ **(ο)** τῶν ἀορίστων σέ **(οσα)** γράφεται με **ω**: κλείδωσα, ἔσωσα, ἔνωσα, ἔδωσα κτλ.

Γράφεται με **ο** τὸ ἀρμόζω και τὰ σύνθετά του: ἄρμωσα, ἐφάρμωσα, συνάρμωσα.

Γ) **Ἡ ρίζα (δο)** τοῦ δίνω. Ἡ ρίζα **(δο)** τοῦ δίνω γράφεται με **ω** στὸν ἐνεργητικὸ ἀόριστο και στοὺς χρόνους ποὺ γίνονται ἀπὸ τὸ θέμα του: ἔδωσα, δώσω, δῶσε, θὰ δώσω, ἔχω δώσει, παραδώσω.

Γράφεται με **ο** στὸν παθητικὸ ἀόριστο και παρακείμενο και σέ ὅλα τὰ παράγωγα: δόθηκα, δοθῶ, ἔχει ἐκδοθῆ, παραδοθῆτε, δοσμένος (παραδομένος), δόση, ἐκδότης, παραδοτέος, ἀποδοτικός (δοσοληψία).

Δ) Με ἓνα ἢ με δύο **λ**; Τὰ ρήματα με δύο **λ** στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα, στὸ ἀοριστικὸ ἔχουν μόνο ἓνα: ἀνατέλλω — ἀνάτειλα, καταγγέλλω — κατάγγειλα, προβάλλω — πρόβαλα, σφάλλω — ἔσφαλα, ποικίλλω — ποίκιλα.

Γ.— Θέμα παθητικοῦ ἀορίστου και παθητικῆς μετοχῆς

264. Ὁ σχηματισμὸς ἀπὸ τὸ σιγματικὸ ἀόριστο. 1. Ἄν ἀλλάξουμε τὴν κατάληξή τοῦ σιγματικοῦ ἀορίστου **-σα** σέ **-θηκα** ἢ **-στηκα**, ἔχομε τὸν παθητικὸ ἀόριστο. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ σχηματίζεται σέ **-μένος** ἢ **-σμένος**.

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ἐνεστώτας

δένω

πιάνω

τιμῶ

ἐπαινῶ

Ἀόριστος

ἔδεσα

ἔπιασα

τίμησα

ἐπαίνεσα

Παθητικὴ φωνή

Ἀόριστος

δέθηκα

πιάστηκα

τιμήθηκα

ἐπαινήθηκα

Μετοχὴ

δεμένος

πιασμένος

τιμημένος

παινεμένος

Ένεργητική φωνή**Ένεστώτας****Άοριστος**

γελῶ

γέλασα

στενοχωρῶ

στενοχώρεσα

παραχωρῶ

παραχώρησα

Παθητική φωνή**Άοριστος****Μετοχή**

γελάστηκα

γελασμένος

στενοχωρέθηκα

στενοχωρεμένος

παραχωρήθηκα

παραχωρημένος

2. Όταν ο ενεργητικός άοριστος τελειώνει σε **-ψα**, ο παθητικός τελειώνει σε **-φτηκα** και η παθητική μετοχή σε **-μμένος**.

κρύβο

έκρυψα

κρύφτηκα

κρυμμένος

έγκαταλείπω

έγκατάλειψα

έγκαταλείφτηκα

έγκαταλειμμένος

ανακαλύπτω

ανακάλυψα

ανακάλυφτηκα

ανακαλυμμένος

3. Στα ρήματα σε **-αύω**, **-εύω** τελειώνουν σε **-αύτηκα**, **-εύτηκα**, **-αυμένος**, **-εμένος**.

παύω

έπαψα

παύτηκα

παυμένος

μαγεύω

μάγεψα

μαγεύτηκα

μαγεμένος

4. Όταν ο ενεργητικός άοριστος τελειώνει σε **-ξα**, ο παθητικός άοριστος τελειώνει σε **-χτηκα** και η παθητική μετοχή σε **-γμένος**.

πλέκω

έπλεξα

πλέχτηκα

πλεγμένος

ανοίγω

άνοιξα

άνοίχτηκα

άνοιγμένος

διώχνω

έδιωξα

διώχτηκα

διωγμένος

αλλάζω

άλλαξα

άλλάχτηκα

άλλαγμένος

5. Όταν ο ενεργητικός άοριστος τελειώνει σε **-σα** και το ρήμα έχει χαρακτήρα όδοντικό ή συριστικό, ο παθητικός άοριστος τελειώνει σε **-στηκα** και η παθητική μετοχή σε **-σμένος**.

αλέθω

άλεσα

άλέστηκα

άλεσμένος

μοιράζω

μοίρασα

μοιράστηκα

μοιρασμένος

6. Σε **-άστηκα** σχηματίζεται ο άοριστος του **σέβομαι**: **σεβάστηκα**.

Ό σχηματισμός από τον άσιγμο άοριστο

265. 1. Αλλάζοντας την κατάληξη **-α** του άσιγμου άοριστου των ύγράληχτων και των ρινικόληχτων ρημάτων α) σε **-θηκα** έχουμε τον παθητικό άοριστο και β) σε **-μένος** έχουμε την παθητική μετοχή:

βάζω

έβαλα

βάλθηκα

βαλμένος

φέρνω

έφερα

φέρθηκα

φερμένος

γδέροω

έγδαρα

γδάροθηκα

γδαρμένος

2. Τὰ ρινικόληχτα σὲ **-νω** σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-θηκα** καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μένος**:

κρίνω	ἔκρινα	κρίθηκα	κριμένος
πλένω	ἔπλινα	πλύθηκα	πλυμένος

3. Τὸ αἰσθάνομαι καὶ τὰ ὑπερδισύλλαβα ρήματα σὲ **-ύνω**: διευθύνω, ἐπιβαρύνω, εὐκολύνω, μολύνω κτλ. σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-νθηκα**: αἰσθάνθηκα, ἀμύνθηκα, διευθύνθηκα κτλ. Τὸ ξεδιαλύνω ἔχει ἀόριστο ξεδιαλύθηκα καὶ μετοχὴ ξεδιαλυμένος.

4. Μερικὰ ὑγρόληχτα καὶ ρινικόληχτα ρήματα ἀλλάζουν τὸ θεματικὸ τοὺς φωνῆν στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ: ἔδειρα — δάοθηκα — δαομένος ἔσπειρα — σπάοθηκα — σπαομένος πῆρα — πάοθηκα — παομένος ἔστειλα — στάλθηκα — σταλμένος

Ἄνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς

266. Μερικὰ ρήματα δὲ σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω.

1) Τὸ ρῆμα δίνω — ἔδωσα ἔχει παθητικὸ ἀόριστο δόθηκα, τὸ στέκομαι — στάθηκα, τὸ τείνω — ἔτεινα — τάθηκα (ἐντάθηκα, προτάθηκα κ.ἄ.).

2) Σὲ **-έθηκα -εμένος** σχηματίζονται τὰ ρήματα βρίζω — βρέθηκα (χωρὶς παθητικὴ μετοχὴ) καὶ ὑπόσχομαι — ὑποσχέθηκα — ὑποσχεμένος.

3. Σὲ **-ήθηκα** σχηματίζονται τὰ ρήματα ἀπονέμω — ἀπονεμίθηκα, δέομαι — δειθήκα, διαμαρτυρόμαι — διαμαρτυρήθηκα, εἶχομαι — εὐχίθηκα, προσεύχομαι — προσευχήθηκα.

4. Τὸ μαθαίνω ἔχει παθητικὸ ἀόριστο μαθεύτηκα καὶ μετοχὴ μαθημένος.

5. Τὰ παρακάτω ρήματα τελειώνουν στὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-ώθηκα** καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-ωμένος**, ἐνῶ δὲν ἔχουν ἐνεργητικὸ ἀόριστο σὲ **-ωσα**:

βλέπω	εἶδα	εἰδώθηκα	ἰδομένος
λέγω	εἶπα	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
γίνομαι	ἔγινα		γίνομένος
κάνω	ἔκαμα		καμωμένος

πίνω	ἤπια	πιώθηκα	πιωμένος
τρῶγω	ἔφαγα	φαγώθηκα	φαγωμένος

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ εἶδα, εἰδώθηκα γράφεται μὲ **ει** μόνο στὴν ὀρι-
στική. Στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις γράφεται μὲ **ι**: νὰ (ι)δῆ, νὰ ἰδωθοῦμε,
ἔχομε ἰδωθῆ, ἰδωμένος.

Δεύτερος παθητικὸς ἀόριστος

267. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-ηκα**
ἀντὶ σὲ **-θηκα** ἢ **-τηκα**: κόβω — κόπηκα. Ὁ ἀόριστος αὐτὸς λέγεται
δεύτερος παθητικὸς ἀόριστος.

Στὸ β' παθητικὸ ἀόριστο, κάποτε καὶ στὴν παθητικὴ μετοχή, ὅταν ὑπάρ-
χῃ, ἀλλάζει συνήθως καὶ τὸ θεματικὸ φωνῆεν. Παραδείγματα:

Α) **Μὲ τὸ ἴδιο θεματικὸ φωνῆεν**: ἔκοφα — κόπηκα, ἔπιζα — πῆγηκα,
ἔγραφα — γράφηκα (καὶ γράφτηκα), προγράφηκα, διαγράφηκα.

Β) **Μὲ διαφορετικὸ θεματικὸ φωνῆεν**: ἔβρεξα — βράχηκα (μὰ καὶ κα-
ταβρέχηκα), ἔστρεφα — στράφηκα (στραμμένος ἀλλὰ καὶ καταστρεμμένος),
ντρέπομαι — ντράπηκα, ἔτρεφα — τράπηκα, φαίνομαι — φάνηκα, χαίρομαι — χάρηκα.

Ἐνώμαλες παθητικὲς μετοχὲς

268. Μερικὲς παθητικὲς μετοχὲς σχηματίζονται ἐνώμαλα:

α) Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας ἔχουν μετοχὲς σὲ **-ημένος**:
αὐξάνω — αὐξημένος, μαθαίνω — μαθημένος, πετυχαίνω — πετυχημένος.

β) Ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας ἔχουν μετοχὲς σὲ **-ισμένος**:
ἀγρυπνῶ — ἀγρυπνισμένος, δυστυχῶ — δυστυχισμένος, κοιμοῦμαι —
κοιμισμένος.

γ) Μερικὰ ρήματα σὲ **-αίνω**, βαραίνω, μακραίνω, πηγαίνω κτλ.,
ἔχουν μετοχὲς σὲ **-εμένος**: βαρεμένος, πηγεμένος.

δ) Ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ **-ύνω** ἔχουν μετοχὴ σὲ **-σμένος** τὸ ἀπο-
μακρύνω — ἀπομακρυσμένος, λεπτύνω — (ἐκ)λεπτυσμένος, μολύνω —
μολυσμένος καὶ σὲ **-ημένος** ἀποθαρρύνω — ἀποθαρρημένος, ἐπιβα-
ρύνω — ἐπιβαρημένος.

269. Διπλὲς παθητικὲς μετοχὲς. Μερικὰ ρήματα ἔχουν διπλὸ
τύπο γιὰ τὴν παθητικὴ μετοχή: βουτη(γ)μένος, βρε(γ)μένος, πε-
τα(γ)μένος, ξυ(σ)μένος, σβη(σ)μένος, χω(σ)μένος, σφαλισμένος —
σφαλιγμένος, φτιασμένος — φτιαγμένος.

Καὶ ἄλλα ρήματα ἔχουν διπλὸ τύπο γιὰ τὴ μετοχὴ. Προτιμότερο
νὰ μεταχειριζόμαστε τοὺς πιὸ κοινούς: ἀγγιγμένος, ἀφημένος, βάσταγ-

μένος, ζουλημένος, καμένος, κερδισμένος, κλαμένος, σπουδασμένος κτλ. και όχι άγγισμένος, καημένος (άντι καμένος), σπουδαγμένος.

270. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — Η ΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. 'Η κατάληξη (-μένος) τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου γράφεται μ' ἓνα μ: δεμένος, ἀγαπημένος.

Γράφεται μὲ δύο μ στὰ ρήματα μὲ χαρακτήρα π, β, φ (πτ, φτ): ἐγκαταλείπω — ἐγκαταλειμμένος, σκάβω — σκαμμένος, στρίβω — στριμμένος, θρέφω — θρεμμένος, ἀποροίπτω — ἀποροίμμένος.

2. 'Η κατάληξη (-εμένος) τῆς παθητικῆς μετοχῆς γράφεται και στὴν προπαραλήγουσα μὲ ε:

βασιλεμένος, μαγεμένος, πηγεμένος, βαρεμένος, ὑποσχεμένος.

3. Τὸ (ι) τῆς παθητικῆς μετοχῆς σὲ (-ισμένος) γράφεται πάντοτε μὲ ι. Ἐξαιρεῖται τὸ μεθυσμένος καὶ τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας πού ἔχουν ἄλλο (ι) στὴν παραλήγουσα:

Ἔτσι γράφομε (κάθισα) καθισμένος, (ἔχτισα) χτισμένος καὶ (ἀγρουπνῶ) ἀγρουπνισμένος, (κυλῶ) κυλισμένος, (τυραννῶ) τυραννισμένος. Ἄλλὰ (ἔσβησα) σβησμένος, (ἔπηξα) πηγμένος, (ἔμπηξα) μπηγμένος· (ἔξυσα) ξυσμένος, (ἴδρυσα) ἴδρυνμένος· (ἔκλεισα) κλεισμένος, (δάνεισα) δανεισμένος· (ἄθροισα) ἀθροισμένος.

4. Γράφονται μὲ η οἱ παθητικῆς μετοχῆς ἀποθαροημένος, ἐπιβαρημένος.

ΛΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

Ἑλλειπτικά ρήματα

271. Μερικά ρήματα δὲ συνηθίζονται σὲ ὅλους τοὺς χρόνους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται ἑλλειπτικά.

Ρήματα πού συνηθίζονται μόνο σὲ μερικοὺς τύπους τῶν ἐξακολουθητικῶν χρόνων εἶναι: ἀνίχω, εἶμαι, ἔχω, κείτομαι, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω, ὀφείλω, παθαίνομαι, πρέπει, πρόκειται, χρωστῶ κ.ἄ.

Στὴ θέση τῶν χρόνων πού λείπουν μεταχειρίζομαστε συνώνυμο ρῆμα ἢ περίφραση· π.χ. γιὰ τὸ μάχομαι θά ποῦμε· στὸν ἀόριστο πολέ-

μησα, για τὸ πρέπει: χρειάστηκε, για τὸ τρέμω: ανατρίχιασα, μ' ἔ-
πιασε τρομάρα κτλ.

Ἀπρόσωπα ρήματα

272. Μερικὰ ρήματα συνηθίζονται στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο χωρὶς νὰ ἔχουν ὑποκείμενο ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράμα. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **ἀπρόσωπα**: π.χ. χιονίζει, πρέπει (νὰ φύγω).

Ἀπρόσωπα ρήματα εἶναι:

Α) Ρήματα ποὺ φανερώνουν φυσικὰ φαινόμενα: βραδιάζει, βρέχει, βροντᾶ, γλυκοχαράζει, ξημερώνει, φέγγει, φυσᾶ, χαράζει, χειμωνιάζει, χιονίζει κ.ἄ.

“Ὅσα ἀπ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ σὲ ἄλλη σημασία σχηματίζουν καὶ ἄλλα πρόσωπα: φέξε μου, φυσῶ τὴ φωτιά.

Β) Μερικὰ ἄλλα ρήματα: πρέπει, πρόκειται, συμφέρει.

Ἀνώμαλα ρήματα

273. Πολλὰ ρήματα δὲν ἀκολουθοῦν στὸ σχηματισμὸ τους τοὺς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στὸ θέμα (βλέπω—ἀόρ. εἶδα) ἢ στὴν κλίση τους (εἶδα—ὑποταχτ. δῶ, προσταχτ. δές, δῆτε). Τὰ ρήματα αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ρήματα**.

Ἀνώμαλα ρήματα

	Ἔνεστώτας	Ἐνεργητ. ἀόριστος	Παθητ. ἀόριστος	Παθητικὴ μετοχὴ
ἀνεβαίνω		ἀνέβηκα—ἀνέβω-ἀ- νεβῶ, ἀνέβα, -ῆτε —ἀνέβη - ἀνεβῆ		ἀνεβασμένος
ἀρέσω , ἄρεσα - ἄ- ρεζα		ἄρεσα		
ἀρταίνω		ἄρτυσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
αὔξάνω		αὔξησα	αὔξήθηκα	αὔξιμένος
ἀφήνω		ἄφησα (ἀφήκα)—ἄ- φησε	(ἀφήθηκα) (ἀφέθηκα)	ἀφημένος
βάζω		ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω (προ-, προσ-, ἀνα- κ.ἄ.)		-βαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω		ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω		βγήκα—βγῶ, ἔβγα (βγές), βγῆτε		βγαλμένος
βλέπω		εἶδα—δῶ, δές (i-	εἰδώθηκα - ἰδῶθῶ	ιδωμένος

Ἐνεστώτας	Ἑνεργητ. ἄοριστος	Παθητ. ἄοριστος	Παθητική μετοχή
	δέ), δῆτε - δέστε— δει' μά και ἀνάβλε- ψα, πρόβλεψα	ἀλλά και προβλέ- φτηκε κτλ.	
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω	ἔβρεξα	βράχθηκα (κατα- βρέχτηκα)	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρῆκα (ἤβρα)—βρῶ, βρῆς—βρεῖ	βρέθηκα	
γίνομαι	ἔγινα	(γίνηκα, γενῶ)	γινωμένος
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γέρνω	ἔγειρα		γερωμένος
δέρνω	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα, διαβῶ, διάβα, -ῆτε		
διαμαρτύρομαι		διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω	δίδαξα	διδάχτηκα	διδαγμένος
δίνω	ἔδωσα (ἔδωκα), δῶσε	δόθηκα	δοσμένος-δομένος
ἐγκατασταίνω (ἐγκαθιστῶ)	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἔρχομαι, ἐρχόμουν	ἦρθα—ἔρθω (ῥθῶ), ἔλα, ἔλατε—ἔρθει (ῥθει)		
εὐχομαι		εὐχήθηκα	
θέλω	θέλησα		
θέτω	ἔθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος (ἀπο-, κα- τα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
κάθομαι	κάθισα		καθισμένος
καίω	ἔκαψα	κάηκα	καμένος
κάνω	ἔκαμα-ἔκανα		καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα		
κατεβαίνω	κατέβηκα—κατέβω- κατεβῶ, κατέβα, -ῆτε—κατέβη - -βῆ		κατεβασμένος
* κλαίω	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
λαβαίνω	ἔλαβα		
λαχαίνω	ἔλαχα		
λέ(γ)ω	εἶπα—πῶ, πές, πῆ- τε - πέστε—πεῖ	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
μαθαίνω	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα		μακρομένος
		ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος

Ένεστώτας	Ένεργητ. άόριστος	Παθητ. άόριστος	Παθητική μετοχή
μένω	ἔμεινα		
μπαίνω	μπήκα—μπῶ, ἔμπα, μπήτε—μπή		μπασμένος
ντρέπομαι		ντράπηκα	
παθαίνω	ἔπαθα		(-παθημένος)
παραγγέλλω, άγ- γέλω	παράγγειλα	παραγγέλλθηκα	παραγγελλμένος
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα		πετυχημένος
πέφτω	ἔπεσα.		πεσμένος
πηγαίνω, πάω	πήγα—πάω—πάει		πηγεμένος
πίνω	ἤπια—πιῶ, πίες, πιήτε-πιέ(σ)τε— πιεί	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
σέβομαι		σεβίστηκα	
σέρνω	ἔσπυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι, στέ- κω, στέκα, -ᾶτε		στάθηκα, στάσου	(ένεστ. στεκάμενος)
στέλνω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	ἔστρεψα	στράφηκα	στραμμένος -στρεμμένος
σωπαίνω	σόπασα	σιωπήθηκα	σωπασμένος
σ(ι)ωπῶ	(άπο-, παρα-)σιώ- πησα		-σιωπημένος
τείνω	ἔτεινα	-τάθηκα	
τρέπω	ἔτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος
τρώ(γ)ω	ἔφαγα—φά(γ)ω— φάει	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα		(άποτυχημένος)
ύπόσχομαι		ύποσχέθηκα	ύποσχεμένος
φαίνομαι		φάνηκα	(κακοφανισμένος)
φεύγω, φεύγε φεύγα	ἔφυγα		
φταίω	ἔφταιξα		
χαίρομαι		χάρηκα	(ένεστ. χαρούμενος)
χορταίνω	χόρτασα		χορτασμένος
ψέλλω	ἔψαλα	(ψάλλθηκα)	ψαλμένος

ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

274. Μετοχές ἔχουν στήν ἐνεργητική φωνή ὁ ἐνεστώτας καί στήν παθητική φωνή ὁ παρακειμένος. Ἔτσι ἔχει συνήθως ἕνα ρῆμα δύο μετοχές, πού λέγονται **ἐνεστωτική ἢ ἐνεργητική μετοχή καί μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἢ παθητική μετοχή.**

Ἡ **ἐνεργητική μετοχή** τελειώνει σέ (-οντας): λέγοντας, πηδώντας.

Ἡ **παθητική μετοχή** τελειώνει σέ -μένος: δεμένος, θλιμμένος.

Ἡ παθητική μετοχή σχηματίζεται καί ἀπό ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, πού δέν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς: ἀκουμπῶ — ἀκουμπισμένος, βασιλεύω — βασιλεμένος, ταξιδεύω — ταξιδεμένος.

Ἡ **μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.** Μερικά ρήματα σχηματίζουν ἀπό τὸ ἐνεστωτικό τους θέμα καί μετοχή παθητικοῦ ἐνεστώτα. Ἡ μετοχή αὐτή τελειώνει σέ -άμενος, -ούμενος, -όμενος καί συχνά ἔχει καταντίσει οὐσιαστικό: τὸν εἶδα τρεμάμενο, τρεμάμενα χεῖλη, οἱ ἐργαζόμενες γυναῖκες, τὸ ἐξαγόμενο (οὐσ.).

Τέτοιες μετοχές εἶναι:

Πουλὶ πετάμενο, στεκάμενα νερά: τὰ βρεχάμενα (οὐσιαστ.) τοῦ καρβιοῦ, θεοφοβούμενος, τρεχούμενο νερό, χαρούμενος: οἱ ἐρχόμενες γενεές: μετοχές πού χρησιμοποιοῦνται ὡς οὐσιαστικά: τὰ βρισκόμενα, τὰ κρατούμενα, τὰ μελλούμενα, τὰ λαλούμενα, τὸ πλεούμενο: ἐμπορευόμενοι, ἐνδιαφερόμενοι, τὰ λεγόμενα, μαθητευόμενος, περιεχόμενο, προστατευόμενος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (ο) στὶς μετοχές σέ (-όμενος) γράφεται **μὲ ο ὅταν τονίζεται καί μὲ ω ὅταν δέν τονίζεται:**

ἐμπορευόμενος, λεγόμενος — εἰπωμένος, φαγωμένος, ξηλωμένος.

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Ἔπεσε **κάτω**, φεύγει **αὔριο**, βλέπει **καλά**, μοῦ ἀρέσει **πολύ**, μᾶς ἀρέσει **πολύ**.

275. Οἱ λέξεις κάτω, αὔριο, καλά, πολὺ εἶναι ἄκλιτες. Πηγαίνουν μαζί με ἓνα ρῆμα, τὸ προσδιορίζουν καὶ φανερώνουν: ποῦ ἔπεσε κάποιος (τὸν τ ὀ π ο), πότε φεύγει (τὸ χ ρ ὀ ν ο), πῶς βλέπει (τὸν τ ρ ὀ π ο), πόσο τοῦ ἀρέσει (τὸ π ο σ ὀ).

Οἱ ἄκλιτες λέξεις ποὺ προσδιορίζουν ἓνα ρῆμα καὶ φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσὸ κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τὰ ἐπιρρήματα μπορεῖ νὰ προσδιορίζουν καὶ ἐπίθετα ἢ ἄλλα ἐπιρρήματα: Ὁ καιρὸς εἶναι πολὺ καλός, ὁ πατέρας βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι κάπως νωρίς. Τὸ ἐπιρρημα πολὺ προσδιορίζει τὸ ἐπίθετο καλός, τὸ κάπως τὸ ἐπιρρημα νωρίς.

Κατὰ τὴ σημασία τους τὰ ἐπιρρήματα εἶναι πέντε εἰδῶν: **α) τοπικά, β) χρονικά, γ) τροπικά, δ) ποσοτικά καὶ ε) βεβαιωτικά, δισταχτικά ἢ ἀρνητικά.**

Α.— Τοπικά ἐπιρρήματα

276. Τὰ τοπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτηση **ποῦ**;

Ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἄλλου, παντοῦ, κάπου, πουθενά—(ἀ)πάνω (ἐπάνω), κάτω, καταγῆς, μέσα, ἔξω, (ἐ)μπρός, πίσω, δεξιά, ἀριστερά—ψηλά, χαμηλά, κοντά, πλάι, δίπλα, παράμερα, μακριά, ἀντίκρου καὶ ἀντικρύ, ἀπέναντι, γύρω, τριγύρω, ὀλόγυρα, μεταξύ, ἀναμεταξύ, πέρα—βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά κτλ.

Β.— Χρονικά

277. Τὰ χρονικά ἐπιρρήματα φανερώνουν χρόνο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτηση **πότε**;

Πότε; ὅποτε, ποτέ, πότε πότε, κάποτε, κάπου κάπου, πάντα, πάντοτε, ἄλλοτε, τότε, τώρα, ἀμέσως, εὐθύς, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνηθῶς—ἕστερα, ἔπειτα, κατόπι, πρῶτα, πρὶν, πρωτίτερα, ἐξαρχῆς, νωρίς, ἀργά, γρήγορα, ἀδιάκοπα—χιτές, προχτές, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, αὔριο, μεθαύριο, πέρσι, πρόπερσι, φέτος, τοῦ χρόνου, πρώην κτλ.

Γ.— Τροπικά

278. Τὰ τροπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τρόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτηση **πῶς**;

Πῶς; ὅπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς—καλά, κακά, σιγά, ἐξαφνα (ἄξαφνα, ξαφνικά), ἴσια, ὠραία, χωριστά, μπρούμυτα, μόνο καὶ μονάχα (μοναχά), σταυροπόδι· καλῶς (καλῶς γὰ ὄριση, καλῶς τον), ἀκριβῶς, εὐτυχῶς, ἐντελῶς.

(γιά γλῶσσες) ἑλληνικά, γαλλικά κτλ. (πὲς το γαλλικά).

(γιά ντύσιμο) βλάχικα, φράγκικα, χωριάτικα (ντύνεται χωριάτικα).

279. Ἐπιρρήματα σὲ -α. Εἶναι πάρα πολλὰ τὰ ἐπιρρήματα σὲ -α, πού σχηματίζονται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων:

ὠραῖος, πληθ. οὐδ. ὠραῖα, ἐπιρρημα ὠραῖα: περάσαμε ὠραῖα.

Τὰ περισσότερα εἶναι τροπικά, ὑπάρχουν ὅμως καὶ τοπικά (δεξιά, χαμηλά κτλ.), χρονικά (ἀδιάκοπα) καὶ ποσοτικά (ἀρετά).

280. Ἐπιρρήματα σὲ -ως. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπιρρήματα σὲ -ά (-α) μποροῦν νὰ σχηματιστοῦν καὶ σὲ -ως (-ῶς): βέβαια — βεβαίως, σπάνια — σπανίως, χοντρικά — χοντρικῶς.

Στὰ τροπικά ἐπιρρήματα ἀνήκουν καὶ τὰ μόρια **σά(ν)** καὶ **ῶς**. Τὸ μόριο **σά(ν)** συνοδεύει ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες: ἔκλαιγε σὰν παιδί, ἔμοιαζε σὰ μαῦρος, δὲν εἶμαι σὰν αὐτόν.

Ἀνάλογη εἶναι ἡ σημασία τοῦ **ῶς**: τὸν δέχτηκαν ὡς σσιτήρα.

Δ.— Ποσοτικά

281. Τὰ ποσοτικά ἐπιρρήματα φανερώνουν ποσὸ καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτηση **πόσο**;

Πόσο; ὅσο, ὅσοδήποτε, τόσο, μόνο, πολύ, περισσότερο, πιά, λίγο, λιγάκι, κομμάτι, ἀρετά, κάμποσο, τουλάχιστο(ν), ἀπάνω κάτω, περίπου, καθόλου, διόλου, ὀλωσδιόλου, ὀλότελα.

Ε.— Βεβαιωτικά, δισταχτικά, ἀρνητικά

282. Μὲ τὰ βεβαιωτικά ἐπιρρήματα ἐπιβεβαιώνομε κάτι, μὲ τὰ δισταχτικά δείχνομε τὸ δισταγμὸ μας γιὰ κάτι, μὲ τὰ ἀρνητικά ἀρνούμαστε κάτι.

α) βεβαιωτικά: ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, ἀλήθεια, ἀληθινά, σωστά κτλ.

β) δισταχτικά: ἴσως, τάχα (τάχατε), δῆθεν, πιθανό(ν): Θὰ ῥοθῆς: — ἴσως, πιθανό(ν).

γ) ἀρνητικά: ὄχι, δέ(ν), μί(ν), ὄχι βέβαια, πιά (δὲν ἔχω πιά).

Α.— Οί καταλήξεις

1.— Τὸ (ο) στὸ τέλος τῶν τοπικῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ **ω**:
ἐδῶ, κάτω, γύρω.

2.— Τὸ (ος) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ω**:
πῶς, ἀλλιῶς, ἀκριβῶς, ἀμέσως.

Ἐξαιροῦνται: ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, τέλος, (ἐ)φέτος.

3.— Τὸ (ια) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι**: ἔφυγε
μακριά.

4.— Τὸ (ις) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι**: νωρίς,
μόλις, ἀποβραδὶς, ὄλονυχτις.

Γράφονται μὲ **η**: ἐπίσης, ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, καταγῆς, καταμε-
σῆς, ἐπικεφαλῆς.

Β.— Τονισμός

5.— Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων ὅταν τονίζεται
παίρνει περισπωμένη: ποῦ, παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, πεζῆ, πῶς, ἀλλιῶς,
καταγῆς.

Ἐξαιροῦνται τ' ἀναφορικὰ πού, καθὼς καὶ τὸ μή, εἶδεμή, παμψηφεῖ.

6.— Τὸ **α** στὸ τέλος τῶν παροξύτωνων ἐπιρρημάτων εἶναι βραχύ-
χρονο: πρῶτα, ὥραϊα, σπουδαῖα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Ἔρχομαι ἀπὸ τὸ σπίτι (ἀπὸ ποῦ; τόπος). Πηγαίνω πρὸς τὴν ἀγορὰ
(πρὸς τὰ ποῦ; τόπος). Ἦρθε κατὰ τὸ μεσημέρι (πότε; χρόνος). Πῆγα
μὲ τὰ πόδια (πῶς; τρόπος). Ἡ ἀπόσταση εἶναι ὡς χίλια μέτρα (πόσο;
ποσό). Ἔτρεμε ἀπὸ τὸ θυμὸ του (γιατί; αἰτία). Ἀπὸ χτὲς εἶναι
ἀρρωστος (ἀπὸ πότε; χρόνος).

284. Οἱ ἄκλιτες λέξεις ποὺ μπαίνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἢ τὰ
ἐπιρρήματα γιὰ νὰ φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό,
αἰτία κτλ. λέγονται **προθέσεις**. Οἱ προθέσεις εἶναι:

α) πέντε μονοσύλλαβες: **μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς**

β) ἑφτά δισύλλαβες: **κατά, μετά, παρά, ἀντί (ἀντίς), ἀπό,
χωρίς, δίχως**

γ) ἡ τρισύλλαβη: ἴσαμε.

Ἐκ τῶν προθέσεων μερικὲς χρησιμεύουν ὡς πρῶτα συνθετικά:

πρὸς τὰ ξημερώματα	προστάζω
κατὰ τὴν ἀγορά	κατακαθίζω
μετὰ τὸ φαγητὸ	μεταλαβαίνω
τέσσερεις παρὰ τέταρτο	παραγεμίζω
δύο ἀντὶ τρεῖς	ἀντίδιωρο
ἀπὸ χιτῆς	ἀπόβροχο

Κανονικὰ μετὰ τὴν πρόθεση τὰ ὀνόματα μπαίνουν σ' αἰτιατικὴ πτώση: Κατὰ τὴν ἀγορά, πρὸς τὴν ἀγορά, ἀπὸ τὸν κῆπο, μὲ τὸν ἥλιο κτλ.

Ἐκ τῶν προθέσεων τέσσερεις, οἱ μέ, σέ, γιά, ἀπό, εἶναι πολὺ συχνὲς στὸ λόγο.

285. Οἱ προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατὰ, παρὰ, ἀπὸ παρουσιάζονται καὶ **χωρὶς τὸ τελικὸ τους φωνῆεν**:

α) ἡ πρόθεση σέ χάνει τὸ ε ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: *στὸν κόσμον, στοὺς ἀνθρώπους, στίς μέρες μας, στὰ φύλλα.*

β) ἡ πρόθεση ἀπὸ συχνὰ χάνει τὸ ο ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: *ἀπ' τόν, ἀπ' τὴν, ἀπ' τοὺς, ἀπ' τίς, ἀπ' τό, ἀπ' τά.*

γ) οἱ προθέσεις μέ, σέ, ἀπὸ χάνουν συχνὰ τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἔμπρὸς στὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξεως, προπάντων ὅταν αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ τὸ δικό τους, ἢ ὅταν εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ δικό τους (δηλ. α, ο, ου): *μ' ἐσένα, σ' ἐμένα, ἀπ' ὅλους — σ' αὐτόν, ἀπ' ἄλλου.*

δ) οἱ προθέσεις γιά, κατὰ, παρὰ μπορεῖ νὰ χάσουν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἔμπρὸς ἀπὸ ἄλλο α: *γι' αὐτό, κατ' αὐτά.*

Ἐπαρχαιωμένες προθέσεις

286. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παραπάνω προθέσεις λέγονται σὲ μερικὲς ἐκφράσεις καὶ οἱ ἀρχαῖες προθέσεις *διά, ἐκ, ἐν, ἐπί, πρό, ὑπέρ*:

διά: *διά πυρὸς καὶ σιδήρου* (ἔτσι καὶ τὸ σύνθετο *διαμῆς*).

ἐκ-ἐξ: *ἐκ Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ* (ἔτσι καὶ τὰ σύνθετα *ἐξαιτίας, ἐξαρχῆς*).

ἐν: *ἐν τάξει.*

ἐπί: *ἐπὶ Καποδίστρια (ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους).*

πρό : *πρὸ Χριστοῦ, πρὸ (ὀ)λίγου (ἔτσι καὶ προπάντων).*

ὑπέρ : *ὑπὲρ τὸ μέτρο.*

Στὰ μαθηματικὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀρχαῖες προθέσεις *σύν, ἐπί, διά, τὸ πλὴν καὶ τὸ μείον.*

<i>σύν</i>	<i>καὶ</i>	<i>διακόσια σὺν τέσσερα</i>
<i>ἐπί</i>	<i>φορὰς</i>	<i>δύο ἐπὶ χίλια</i>
<i>διά</i>	<i>μοιρασμένο σὲ</i>	<i>ἑκατὸ διὰ δεκατρία</i>
<i>πλὴν</i>	<i>ἀπὸ</i>	<i>δώδεκα πλὴν τέσσερα</i>
<i>μείον</i>	<i>ἀπὸ</i>	<i>ΑΒ μείον ΓΔ</i>

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Ἡ μέρα καὶ ἡ νύχτα, κάθομαι καὶ περιμένο

287. Ἡ ἄκλιτη λέξις **καὶ** χρησιμεύει ἐδῶ γιὰ νὰ συνδέσῃ στὸ πρῶτο παράδειγμα δύο λέξεις καὶ στὸ δεύτερο δύο προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού χρησιμεύουν γιὰ νὰ συνδέσουν λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους λέγονται **σύνδεσμοι**.

Κατὰ τὴ σημασία πού ἔχουν οἱ σύνδεσμοι εἶναι :

1. **Συμπληκτικοί :** *καὶ (κι), οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.*

Τὸ *καὶ* ἔχει ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν καὶ τὸν τύπο *κι* : *κι ἄλλοι, κι ὄμως, κι ἔπειτα, κι ὕστερα.*

2. **Διαχωριστικοί :** *ἢ, εἴτε.*

3. **Ἀντιθετικοί :** *μά, ἀλλά, παρὰ, ὅμως, ὡστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μολοντί, μόνο.*

4. **Συμπερασματικοί :** *λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού.*

5. **Ἐπεξηγηματικός :** *δηλαδή.*

6. **Εἰδικοί :** *πώς, πού, ὅτι.*

7. **Χρονικοί :** *ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθὼς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρὶν (πρὶν νά), μόλις, προτοῦ, ὥσπου, ὡσότου, ὅσο πού, ὅποτε.*

8. **Αἰτιολογικοί :** *γιατὶ, ἐπειδὴ, ἀφοῦ, τὶ (ποιητικό).*

9. **Ἐπιθετικοί :** *ἂν, σάν, ἅμα.*

10. **Τελικοί :** *νά, γιὰ νά (δυνατότερο ἀπὸ τὸ νά).*

11. **Ἀποτελεσματικοί**: ὥστε (νά), πού.

12. **Δισταχτικοί**: μή(ν), μήπως.

13. **Συγκριτικός**: παρά. Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ παρά σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ.

288. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Πρέπει νὰ ξεχωρίζωμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πὼς ἀπὸ τὸ τροπικὸ ἐπίρρημα πὼς: *Εἶπε πὼς θὰ ῥθῆ—πὼς εἶσαι*;

2) Πρέπει νὰ ξεχωρίζωμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πού ἀπὸ τὸ τοπικὸ ἐπίρρημα πού: *Ἔμαθα πού (ὅτι) ἤσουν ἄρρωστος—Δὲν ξέρω πού εἶναι*.

3) Πρέπει νὰ ξεχωρίζωμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι ἀπὸ τὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅτι: *Εἶπε ὅτι εἶναι ἄρρωστος—Αὐτὸς κάνει τοῦ κεφαλιοῦ του ὅτι κι ἂν τοῦ πῆς*.

Μόρια

289. Ὑπάρχουν μερικὲς λεξοῦλες, τὰ μόρια, πού τὶς χρησιμοποιοῦμε πολὺ συχνὰ στὴ γλῶσσα μας μὲ διάφορες σημασίες. Τὰ μόρια αὐτὰ εἶναι τὸ ἄς, θὰ, νά, μά, γιά.

1) Τὸ **ἄς**: ἄς πηγαίνωμε, ἄς παίξῃ.

2) Τὸ μόριο **θὰ** κατὰ τὴ σημασία εἶναι:

α) μελλοντικὸ: θὰ ξεκινήσω.

β) δυνητικὸ: θὰ σοῦ τὸ ἔστελνα, ἂν τὸ εἶχα.

γ) πιθανολογικὸ: θὰ διαβάξῃ τώρα (=ἴσως διαβάζει τώρα).

3) Τὸ βουλευτικὸ **νά**: νὰ ἐρθῆς (=θέλω νὰ ἐρθῆς).

4) Τὸ δειχτικὸ **νά**: νά τους, ἔρχονται· νά πού εἶχα δίκιο.

5) Τὸ ὀρκωτικὸ **μά**: μά τὴν ἀλήθεια, μά τὸ Θεό.

6) Τὸ προτρεπτικὸ **γιά**: γιά ἐλάτε, γιά νὰ ἰδῶ, τί κάνετε!

290. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ πρόθεση γιά παίρνει βαρεία: πάω γιά τὸ σπίτι.

Τὸ προτρεπτικὸ γιά παίρνει ὀξεία: γιά ἔλα (§ 35).

Ὁ σύνδεσμος μὰ παίρνει βαρεία: μὰ σοῦ εἶπα.

Τὸ μόριο μά παίρνει ὀξεία: μά τὴν ἀλήθεια (§ 35).

Ὁ σύνδεσμος νὰ παίρνει βαρεία: θέλω νὰ πάω.

Τὸ δειχτικὸ μόριο νά παίρνει ὀξεία: νά ἡ Μαρία (§ 35).

Τὸ βουλευτικὸ μόριο νὰ παίρνει βαρεία: νὰ σοῦ πῶ.

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

“Ω! τί ώραϊα εἶναι ἐδῶ! Ἄχ! χτύπησα ἄσχημα!

“Λχ! τί θὰ γίνω! Μπράβο σου! Εὔγε σου!

291. Οἱ φωνές ἢ οἱ ἄκλιτες λέξεις πού φανερώνουν δυνατὰ συναισθήματα, πόνο, λύπη, χαρά, θαυμασμό, ἀπορία κτλ. λέγονται **ἐπιφωνήματα**. Συνήθως τὰ συνοδεύουν μικρὲς φράσεις.

Τὰ ἐπιφωνήματα φανερώνουν:

Θαυμασμό: ἄ! ὦ! ποπό! μπά!

Ἀπορία: ἄ! ὄ! μπά!

Πόνο, λύπη: ἄχ! ἄου! ὦ! ὄχ! ὄχου! ἀλί! ἀλίμονο!

Στενοχώρια, ἀηδία: ἔ! οὐ! οὐφ! πούφ! πά πά πά!

Περίπαιγμα: ἔ! οὐ! ἀχαχούχα!

Εὐχὴ: μακάρι! ἄμποτε! εἶθε!

Ἐπαινο: μπράβο! εὔγε!

Κάλεσμα: ἔ! ὦ!

Παρακίνηση: ἄντε! ἄμε! μάρς! ἄλτ! στόπ! σούτ! σι!

Ἀρνηση: ἄ μπά!

Ἀβεβαιότητα: χμ! Θὰ ῥθῆ; — χμ! (δὲν εἴμαστε βέβαιοι).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθαυτὸ ἐπιφωνήματα, καὶ κάθε λέξη ἢ ἔκφραση πού χρησιμεύει γιὰ ἐπιφώνημα εἶναι **ἐπιφωνηματικὴ ἔκφραση**, λ.χ.: *Κρίμα! προσοχή! ζήτω! ἡμαρτον! Χριστὸς καὶ Παναγία!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα σημειώνομε θαυμαστικό.

Σημ.— Οἱ ἐνόητες ἢ τὰ ἐδάφια πού συνοδεύονται ἀπὸ ἀστερίσκο (*) μποροῦν νὰ διδαχτοῦν ὅταν θὰ ἔχη ὀλοκληρωθῆ ἡ διδασκαλία τῶν βασικῶν κεφαλαίων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

	Σελ.
1ο Κεφάλαιο: Φθόγγοι καὶ γράμματα	5
2ο Κεφάλαιο: Λέξεις καὶ συλλαβές	10
3ο Κεφάλαιο: Τόνοι καὶ πνεύματα	13
4ο Κεφάλαιο: Ἄλλα ὀρθογραφικὰ σημάδια — Στίξη — Συντομογραφίες	19
5ο Κεφάλαιο: Πάθη φθόγγων	23

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

1ο Κεφάλαιο: Λέξεις λαϊκῆς καὶ λέξεις λόγιες — Τὸ λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς	29
--	----

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

2ο Κεφάλαιο: (Γενικά)	30
3ο Κεφάλαιο: Παραγωγή	31
4ο Κεφάλαιο: Σύνθεση	39

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

5ο Κεφάλαιο: Κυριολεξία καὶ μεταφορὰ	47
Ὁμώνυμα — Παρώνυμα — Συνώνυμα	48
Ταυτόσημα	49

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

(Γενικοὶ γραμματικοὶ ὅροι)	50
--------------------------------------	----

Ι. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Τὸ ἄρθρο	52
---------------------------------	----

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Σελ.

2ο Κεφάλαιο: (Οί σημασίες καὶ τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν)	54
3ο Κεφάλαιο: Τὸ γένος τῶν οὐσιαστικῶν	55
4ο Κεφάλαιο: Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν	57
5ο Κεφάλαιο: Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	58
6ο Κεφάλαιο: Ἀνώμαλα οὐσιαστικά	80

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

7ο Κεφάλαιο: (Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων)	84
8ο Κεφάλαιο: Παραθετικά	92
9ο Κεφάλαιο: Ἀριθμητικά ἐπίθετα	97
10ο Κεφάλαιο: Οἱ ἀντωνιμίαι	101

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

(Εἰσαγωγή)	108
11ο Κεφάλαιο: Διαθέσεις καὶ φωνές	108
12ο Κεφάλαιο: Ἐγκλίσεις καὶ χρόνοι, ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα	111
13ο Κεφάλαιο: Τὰ στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	115
14ο Κεφάλαιο: Οἱ συζυγίαι	118
15ο Κεφάλαιο: Τὰ θέματα	
Α. — Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα	135
Β. — Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου	137
Γ. — Θέμα παθητικοῦ ἀορίστου καὶ παθητικῆς μετοχῆς	141
16ο Κεφάλαιο: Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	145
17ο Κεφάλαιο: Οἱ μετοχές	149

II. ΑΚΑΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Ἐπιρρήματα	149
2ο Κεφάλαιο: Προθέσεις	152
3ο Κεφάλαιο: Σύνδεσμοι	154
4ο Κεφάλαιο: Ἐπιφωνήματα	156
Περιεχόμενα	157

Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀποτελεῖ σύνοψη τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μανόλη Α. Τριανταφυλλίδη. Συντάχθηκε ἀπὸ τὸν κ. Κ. Μπότσογλου, Διευθυντὴ τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης, με ἐντολὴ τοῦ Συμβουλίου του.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐπίσημος ἀντίτυπος σπερούμενος τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπος. Ὁ διαθέτων, πωλὼν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

0020555766
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ', 1975 (V) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 120.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2580 / 29-4-75
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΙΩ. ΚΑΜΠΙΑΝΑΣ Α.Ε. Φιλαδελφείας 4' Αθήναι

